

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่: ศึกษากรณีเงื่อนไข
ในการยื่นคำร้องและผู้มีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดี

**RETRIAL OF CRIMINAL CASE: A STUDY OF CONDITIONS
AND PERSONS WHO HAVE THE RIGHT TO
APPLY BY MOTION FOR RETRIAL**

รวีภัทร์ ฉัตรไชยเดช

REVEEPAT CHATCHAIYADEJ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

พ.ศ. 2562

ลิขสิทธิ์ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

**RETRIAL OF CRIMINAL CASE: A STUDY OF CONDITIONS
AND PERSONS WHO HAVE THE RIGHT TO
APPLY BY MOTION FOR RETRIAL**

REVEEPAT CHATCHAIYADEJ

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE
OF MASTER OF LAWS
CRIMINAL LAW AND CRIMINAL JUSTICE ADMINISTRATION
SCHOOL OF LAW
SRIPATUM UNIVERSITY**

2019

COPYRIGHT OF SCHOOL OF LAW SRIPATUM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์เรื่อง	การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่: ศึกษากรณีเงื่อนไขในการยื่นคำร้องและผู้มีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดี
คำสำคัญ	การรื้อฟื้นคดี / คดีอาญา
นักศึกษา	รวิภัทร์ ฉัตรไชยเดช
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ดร. สุริย์ฉาย พลวัน
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	พันตำรวจเอก ดร. कमสัน สุขมาก
หลักสูตร	นิติศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
คณะ	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
พ.ศ.	2562

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวคิดพื้นฐาน หลักการ และทฤษฎีทางกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ว่าเกิดปัญหาขึ้นจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 อย่างไร และศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทยและต่างประเทศเพื่อค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาพบว่า การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามกฎหมายไทยนั้น ขาดความชัดเจน และมีข้อจำกัดอยู่บางประการ โดยเฉพาะเรื่องของเงื่อนไขในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดี และเรื่องของผู้มีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดี เช่น เงื่อนไขประการหนึ่งของการยื่นคำร้องนั้น คำพิพากษาคดีเดิมต้องถึงที่สุดว่าจำเลยได้กระทำความผิด และจำเลยได้รับโทษจากคำพิพากษานั้น ดังนั้นหากเป็นกรณีคดีเดิมไม่มีการลงโทษจำเลยเพราะเหตุอย่างหนึ่งเหตุใดตามกฎหมาย ย่อมไม่เข้าหลักเกณฑ์ในการขอให้รื้อฟื้นคดี เงื่อนไขอีกประการหนึ่ง คือ พยานหลักฐานใหม่ต้องแสดงว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด ซึ่งคำว่า "ไม่ได้กระทำความผิด" นั้น มีความหมายแคบเกินไปจึงได้กฎหมายไม่ได้ระบุชัด จะหมายความว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดใด ๆ ทั้งสิ้นในคดี หรือความหมายเพียงเฉพาะความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งหรือแต่เพียงบางส่วนของคดี และอีกประเด็นหนึ่งคือ ในเงื่อนไขของการรื้อฟื้นคดีนั้น ไม่ได้ระบุถึงเหตุเกี่ยวกับการทุจริตของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมเอาไว้ จึงยังไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร ในส่วนของผู้มีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดี

แทน ต้องเป็นกรณีจำเลยถึงแก่ความตายเท่านั้น ไม่รวมถึงกรณีอื่นที่จำเลยมิได้ถึงแก่ความตาย แต่ไม่สามารถมาขึ้นคำร้องเองได้ เช่น การสาบสูญหรือวิกลจริต อีกทั้งกฎหมายไม่ได้กำหนดชัดว่าการยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีแทนของบุคคลผู้มีสิทธินั้น เป็นการกระทำแทนบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีแทนคนอื่นหรือไม่

ข้อเสนอแนะ จากการศึกษาเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ในมาตรา 5 มาตรา 6 และมาตรา 18 ในประเด็นเงื่อนไขในการยื่นคำร้องขอให้หรือฟื้นคดี ควรระบุให้สามารถยื่นคำร้องได้แม้จำเลยจะไม่ได้รับโทษตามคำพิพากษานั้น นอกจากนี้ในเงื่อนไขดังกล่าวควรระบุชัดเจนถึงกรณีว่าการยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีแต่เพียงส่วนหนึ่งส่วนใดของคดีสามารถกระทำได้ และกรณีเจ้าพนักงานกระทำการ โดยทุจริตสามารถกระทำได้ รวมถึงแก้ไขในประเด็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้หรือฟื้นคดี กรณีการยื่นคำร้องแทนจำเลย ควรระบุให้ครอบคลุมถึงญาติ พี่น้อง และผู้ที่อาศัยอยู่กับจำเลยด้วย

THESIS TITLE	RETRIAL OF CRIMINAL CASE: A STUDY OF CONDITIONS AND PERSONS WHO HAVE THE RIGHT TO APPLY BY MOTION FOR RETRIAL
KEYWORD	RETRIAL / CRIMINAL CASE
STUDENT	REVEEPAT CHATCHAIYADEJ
THESIS ADVISOR	DR. SUREESHINE PHOLLAWAN
THESIS CO-ADVISOR	POLICE COLONEL DR. KOMSAN SUKMAK
LEVEL OF STUDY	MASTER OF LAWS CRIMINAL LAW AND CRIMINAL JUSTICE ADMINISTRATION
FACULTY	SCHOOL OF LAW SRIPATUM UNIVERSITY
YEAR	2019

ABSTRACT

This thesis have purpose to study the history, basic concepts, principles and legal theories related to retrial of criminal case in Thailand laws and abroad. Study problems from law enforcement and solution method about Retrial of Criminal Case Act B.E. 2526.

From the study found that Retrial of Criminal Case Act B.E. 2526 lacked clarity and had some limitations. Especially in terms of conditions and persons who have the right to apply by motion for retrial. For example one of the conditions of the petition of retrial, the judgment in the original case must be final that the defendant has committed an offense and the penalty from that judgment be applied. Thus, if there is no punishment in the original case for some reason, according to the law, it would not meet the criteria. Another condition is the new evidence must prove that the defendant has not committed an offense. What is the meaning for the word "not committed an offense". It is not clearly specified by law. Shall it means that the defendant did not commit any wrongdoing in the case or just some parts of the case. And another issue is the condition of retrial, it didn't specify the cause of corruption in the judicial officers. Therefore, it's not yet covered as expected. On the issue of the right to apply by motion for retrial instead, it's must be the case of the death of the defendant only. Not including other cases where the defendant wasn't dead but he was

unable to file a petition himself such as disappearance or insanity. Also, the law does not explicitly specify that the action for the person who has the right to apply by motion for retrial instead that doing for the other or not.

Suggestions from the study, the Retrial of Criminal Case Act B.E. 2526 should be amended in Section 5, Section 6 and Section 18 on the issue of the conditions of the petition of retrial. It should specify to be able to file a petition even if the defendant doesn't receive a penalty from that judgment. In addition, in such conditions, it should be clearly specified that the retrial of any part of the case and the case of a judicial officers acting corruption shall be applied. Including the issue of the person who have the right to apply by motion for retrial. In the case of filing a petition for the defendant, it should specify to cover relatives and the person who live with the defendant as well.

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเรียบร้อย ด้วยความกรุณาอย่างสูงสุดจาก ดร. สุริย์ฉาย พลวัน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ พันตำรวจเอก ดร. คมสัน สุขมาก อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม โดยท่านได้สละเวลาอันมีค่าให้คำปรึกษาแนะนำ ข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่มีคุณค่าทางกฎหมาย และสนับสนุนเป็นอย่างดีจนทำให้ผู้เขียนสามารถเรียบเรียงวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เจนพล ทองยืน ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และดร. เอกพงษ์ สารน้อย กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้กรุณาชี้แนะข้อบกพร่องต่าง ๆ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้ด้วย

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิดาและมารดา และครอบครัว ตลอดจนผู้มีพระคุณ อาจารย์ ชาญญาณุช วรแสน ซึ่งได้ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เขียนด้วยดีตลอดมาจนสำเร็จการศึกษา

สุดท้ายนี้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีคุณค่าและประโยชน์ต่อการศึกษาแล้ว ผู้เขียนขอมอบความดีทั้งหมดให้แก่ผู้มีพระคุณและบูรพาจารย์ทุกท่านซึ่งได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้เขียน อนึ่งหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องไม่ว่าจะด้วยประการใด ๆ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว และขอกราบประทานอภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

รวิภัทร์ นัตรไชยเดช

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

2562

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	III
กิตติกรรมประกาศ.....	V
สารบัญ	VI
สารบัญตาราง	IX
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	7
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	8
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	8
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	9
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
2 ความเป็นมา แนวคิดพื้นฐาน หลักการและทฤษฎีทางกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	10
2.1 หลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ	10
2.1.1 หลักนิติธรรม.....	11
2.1.2 หลักนิติรัฐ	14
2.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ.....	15
2.2 หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกับหลักนิติธรรม	16
2.2.1 องค์กรตำรวจกับหลักนิติธรรม.....	17
2.2.2 องค์กรอัยการกับหลักนิติธรรม.....	18
2.2.3 องค์กรตุลาการกับหลักนิติธรรม	19
2.3 ทฤษฎีความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย.....	20
2.4 หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา	21

2.4.1	หลักคำพิพากษาถึงที่สุด	21
2.4.2	หลักการป้องกันมิให้ลงโทษซ้ำ	25
2.4.3	หลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ	33
2.5	ทฤษฎีผลผูกพันของคำพิพากษา.....	34
2.5.1	คำพิพากษาอันเป็นที่สุดโดยแบบพิธี	34
2.5.2	คำพิพากษาอันเป็นที่สุดโดยเนื้อหา	35
2.6	แนวคิดที่ว่าด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	35
2.7	หลักอันทฤษฎี.....	40
2.8	แนวคิด ความเป็นมา และวัตถุประสงค์ของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณา ใหม่	42
2.9	ความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	45
2.8.1	ความผิดพลาดในการดำเนินคดีในชั้นสอบสวน.....	47
2.8.2	ความผิดพลาดในการดำเนินคดีในชั้นพนักงานอัยการ	50
2.8.3	ความผิดพลาดในการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี	52
2.10	มาตรการในการแก้ไขความผิดพลาด	55
2.10.1	อภัยโทษ	55
2.10.2	นิรโทษกรรม	57
2.10.3	ล้างมลทิน	59
2.10.4	การเยียวยาโดยรัฐ และค่าทดแทน	61
3	หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศไทยและต่างประเทศ.....	63
3.1	การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามกฎหมายต่างประเทศ.....	63
3.1.1	การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศสาธารณรัฐ ฝรั่งเศส.....	63
3.1.2	การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศสหรัฐอเมริกา ..	69
3.1.3	การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศญี่ปุ่น.....	75
3.1.4	การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศสหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนี	79
3.2	การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามกฎหมายของประเทศไทย	87

บทที่	หน้า
3.2.1 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	88
3.2.2 ผู้มีสิทธิในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	90
3.2.3 วิธีการในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	92
3.2.4 วิธีพิจารณาพิพากษาในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ..	93
3.1.5 ผลของคำพิพากษาในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	96
3.3 เปรียบเทียบการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของต่างประเทศกับประเทศไทย	99
4 วิเคราะห์ปัญหาการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	106
4.1 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับเงื่อนไขในการขอให้รื้อฟื้นคดี	107
4.2 ปัญหาเกี่ยวกับรื้อฟื้นคดีแต่เพียงบางฐาน บางกระทงของคดี.....	112
4.3 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดี เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม.....	116
4.4 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับผู้มีสิทธิขอให้รื้อฟื้นคดี	120
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	125
5.1 บทสรุป.....	125
5.2 ข้อเสนอแนะ	129
บรรณานุกรม.....	132
ประวัติผู้เขียน.....	133

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	เงื่อนไขในการขอรี้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในแต่ละประเทศ	100
3.2	ผู้มีสิทธิขอให้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในแต่ละประเทศ	101
3.3	ข้อจำกัดในการยื่นคำร้องขอรี้อฟื้นคดีในแต่ละประเทศ	102
3.4	เปรียบเทียบการรี้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของต่างประเทศกับประเทศไทย.....	104
4.1	เปรียบเทียบเงื่อนไขในการขอรี้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	108
4.2	เปรียบเทียบเงื่อนไขในการขอรี้อฟื้นคดีในเรื่องพยานหลักฐานใหม่	111
4.3	เปรียบเทียบกรณีการร้องขอให้อฟื้นคดีเพราะการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงาน.....	119

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมสามารถเกิดขึ้นได้ ดังนั้น ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นกระบวนการที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งโดยหลักแล้ว เป็นสิ่งที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การรับรองเอาไว้โดยตลอดมาทุกฉบับ ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดังกล่าวจึงสร้างความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น ไม่ว่าจะความผิดพลาดนั้นจะเกิดขึ้นเพราะ ปริมาณคดีซึ่งมีมากจนบุคลากรที่มีอยู่ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ หรือบางคดีที่มีความซับซ้อนมาก หรือเกิดจากการกระทำโดยทุจริตของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นเอง กลั่นแกล้ง หรือกล่าวหา หรือพยานหลักฐานในคดีเป็นพยานหลักฐานปลอม จนทำให้ศาล ที่โดยหลักแล้วต้องพิจารณาพิพากษาเฉพาะแต่พยานหลักฐานที่อยู่ในสำนวน พิพากษาคดีผิดพลาดไป สุดท้ายแล้วทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เช่น การพิพากษาลงโทษจำเลยที่เป็นผู้บริสุทธิ์

ตัวอย่างคดีซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและก่อให้เกิดโทษกับตัวจำเลยคือ “คดีเชอริแอน ดันแคน” ที่ปรากฏว่าคนที่ถูกลงโทษในศาลชั้นต้นและถูกขังในระหว่างดำเนินคดีจนศาลฎีกามีคำพิพากษายกฟ้อง รวมทั้งสิ้นต้องถูกขังอยู่เป็นเวลาถึง 6 ปี ไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดนั้นเป็นคดีที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่ามีความเป็นไปได้ที่จะเกิดความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมอันนำไปสู่การลงโทษผู้บริสุทธิ์

ดังนั้นเมื่อรัฐยอมรับและเล็งเห็นถึงความผิดพลาดดังกล่าว จึงได้มีการกำหนดมาตรการการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ แต่อย่างไรก็ตาม การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้นขัดแย้งกับหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา เงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงถูกกำหนดเอาไว้อย่างรัดกุม

ก่อนที่จะมีการตราพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ประเทศไทยมีมาตรการอื่น ๆ เพื่อแก้ไขความผิดพลาดอันได้แก่ การอภัยโทษ การนิรโทษกรรม และการล้างมลทินอยู่ แต่มาตรการที่กล่าวมานี้ไม่อาจนำมาใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างตรงเป้าหมาย เนื่องจากวัตถุประสงค์ของมาตรการเหล่านั้น มิได้มุ่งเน้นที่จะแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมกล่าวคือ การอภัยโทษ มีผลเพียงละเว้นไม่บังคับโทษตามคำพิพากษาทั้งหมด หรือแต่บางส่วน แต่มิได้แก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมที่เกิดขึ้น จำเลยจึงยังถูกพิพากษาว่ามีความผิดอยู่ นั่นเอง เพียงแต่มีต้องรับโทษเท่านั้น ทั้งนี้ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 265 วรรค 3¹ และ มาตรา 266² ที่บัญญัติชี้ว่าจำเลยแม้ได้รับการอภัยโทษแล้ว แต่ยังคงผูกพันรับผิดชอบในทางแพ่ง นอกจากนี้ หากไปกระทำความผิดอาญาอีก ศาลสามารถนำโทษที่ได้รับการอภัยโทษแล้ว มาพิจารณาเพื่อเพิ่มโทษ หรือไม่รอลงอาญาได้ ในขณะที่การนิรโทษกรรมนั้น ถูกบัญญัติเอาไว้ในกฎหมายหลายฉบับแตกต่างกัน การนิรโทษกรรมจึงต้องพิจารณาเป็นแต่ละกรณีไปในแต่ละฉบับ แต่โดยส่วนใหญ่จะใช้กับความผิดเกี่ยวกับการเมือง หรือใช้กับบุคคลโดยไม่เฉพาะเจาะจง บุคคลทั่วไปไม่อาจใช้สิทธิในการขอนิรโทษกรรมได้³ จึงไม่อาจนำมาใช้ในการแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมได้ ส่วนการล้างมลทินนั้น ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับเช่นเดียวกับการนิรโทษกรรม จึงต้องพิจารณาเป็นกรณีไปในแต่ละฉบับ ซึ่งการล้างมลทินนั้น แม้ผลของการล้างมลทินจะลบล้างโทษทั้งหมด เสมือนหนึ่งว่าบุคคลนั้นไม่เคยรับโทษมาก่อน แต่มิได้ลบล้างการกระทำด้วย และบุคคลทั่วไปไม่อาจใช้สิทธิในการขอล้างมลทินได้ เนื่องจากการล้างมลทินเป็นคุณพินิจของรัฐ ทั้งผู้ที่ถูกล้างมลทินไม่มีสิทธิเรียกร้องความเสียหายที่เกิดขึ้นอีกด้วย⁴ จึงเห็นได้ว่าการล้างมลทิน ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมแต่อย่างใด

¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 265 วรรค 3. บัญญัติว่า “แต่การได้รับพระราชทานอภัยโทษ ไม่เป็นเหตุให้ผู้รับพ้นความรับผิดชอบในการต้องคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินหรือค่าทดแทนตามคำพิพากษา”.

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 266. บัญญัติว่า “เมื่อผู้ได้รับพระราชทาน อภัยโทษเนื่องจากการกระทำความผิดอย่างหนึ่ง ถูกฟ้องว่ากระทำความผิดอีกอย่างหนึ่ง อภัยโทษ นั้นย่อมไม่ตัดอำนาจศาลที่จะเพิ่มโทษ หรือไม่รอลงอาญาตามกฎหมายลักษณะอาญาว่าด้วยกระทำความผิดหลายครั้งไม่เจ็ดหลาย หรือว่าด้วยรอลงอาญา”.

³ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). *การนิรโทษกรรม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://library2.parliament.go.th/ejournal/content_af/2559/jan2559-4.pdf. [2561, 22 กุมภาพันธ์].

⁴ สุทธิมา พิพัฒน์พิบูลย์. (2556). *การล้างมลทิน : กรณีผู้ถูกลบโทษทางวินัย*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.ocsc.go.th/sites/default/files/attachment/page/langmontin_p_ma.pdf. [2561, 22 กุมภาพันธ์].

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงว่า แม้มาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีผลทำให้คำพิพากษาที่มีผลผูกพันจำเลยเป็นอันสิ้นผลไป แต่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เป็นการแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยตรง เป็นเหตุให้มีการกำหนดมาตรการในการแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขึ้น โดยเฉพาะ นั่นคือการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

อย่างไรก็ตาม หลังจากมีมาตรการตามกฎหมายในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พบว่ามีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้น เนื่องจากตัวบทกฎหมายของพระราชบัญญัตินั้น ขาดความชัดเจน ทำให้เกิดปัญหาในการตีความกฎหมายมากมาย เช่น เงื่อนไขในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณา โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับพยานหลักฐานใหม่ หรือการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น สามารถรื้อฟื้นเพียงบางส่วนของคดีได้หรือไม่ หรือการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น ต้องรื้อฟื้นคดีกลับไปที่กระบวนการใด กล่าวคือรื้อฟื้นคดีใหม่ทั้งหมด ให้โจทก์เริ่มสืบพยานใหม่ตั้งแต่ต้น หรือเพียงแค่ให้จำเลยนำสืบเฉพาะในประเด็นที่จำเลยกล่าวอ้างเหตุในการรื้อฟื้นคดีเท่านั้น หรืออย่างไร เป็นต้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากตัวบทกฎหมายของพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว ไม่ครอบคลุมในหลายกรณี จนเกิดผลในการบังคับใช้ เช่น กรณีจำเลยถึงแก่ความตาย ผู้มีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดีนั้น พระราชบัญญัตินี้กำหนดให้เพียงคู่สมรส บุตร และบุพการีเท่านั้น แต่สภาพสังคมในสมัยนี้ ผู้คนนิยมอยู่ตัวคนเดียวมากขึ้น การแต่งงาน รวมถึงการมีลูกลดจำนวนลง หากเป็นคนโสด และบุพการีถึงแก่ความตายไปก่อนแล้ว จะไม่มีผู้ใดมีสิทธิร้องขอได้เลย ทำให้เกิดความเสียหายแก่ชื่อเสียงของผู้นั้น และบุคคลอื่นที่มีนามสกุลเดียวกัน เช่น ญาติของผู้นั้นได้ หรือกรณีผู้มีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดีแทนนั้น พระราชบัญญัตินี้กำหนดเพียงเฉพาะกรณีที่จำเลยถึงแก่ความตายเท่านั้น ดังนั้นหากเป็นกรณีอื่นที่จำเลยมิได้ถึงแก่ความตาย แต่ไม่สามารถมาร้องขอได้ จะไม่มีผู้ใดมีสิทธิร้องขอได้ เช่น ในกรณีที่จำเลยสาบสูญ หรือวิกลจริตภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำเลย นอกจากนี้ยังมีเรื่องการขอยื่นขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่นั้น กฎหมายของประเทศไทยจำกัดไว้ว่าสามารถยื่นได้เพียงครั้งเดียว ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างกรณีบุคคลตามมาตรา 6⁵ (1) ถึง (4) คน

⁵ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 6. บัญญัติว่า "บุคคลดังต่อไปนี้ มีสิทธิยื่นคำร้อง

- (1) บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด
- (2) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น เป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ
- (3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

หนึ่งคนใดยื่นขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ แล้วเกิดความเสียหายขึ้นแก่ตัวจำเลย เช่นการยื่นเพื่อกลับแก้ล้าง บุคคลอื่นตามมาตรา 6(1) ถึง (4) ยังสามารถยื่นได้หรือไม่ กรณีการยื่นของบุคคลตามมาตรา 6(1) ถึง (4) และ (5) เป็นการทำแทนกัน หรือแยกต่างหากจากตนเองก็เช่นกัน ทั้งเงื่อนไขในการยื่นขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ กรณีมีพยานหลักฐานใหม่นั้น ประเทศไทยกำหนดเฉพาะพยานหลักฐานที่ทำให้จำเลยไม่มีความผิดเท่านั้น มิได้รวมถึงพยานหลักฐานใหม่ที่ทำให้จำเลยได้รับโทษน้อยลง และในส่วนของค่าทดแทน ประเทศไทยกำหนดเอาไว้ค่อนข้างจำกัด กล่าวคือ การชดเชยจะมีเฉพาะความเสียหายที่เกิดขึ้นจากคำพิพากษาโดยตรงเท่านั้น และยังกำหนดการชดเชยความเสียหายเอาไว้ตายตัว ทั้งที่ความเสียหายของแต่ละบุคคลนั้น มิได้เท่าเทียมกัน และยังไม่มีการกำหนดการชดเชยทางด้านจิตใจอีกด้วย⁶

จากสภาพปัญหาที่ได้กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจจะศึกษาปัญหาของพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับเงื่อนไขในการขอให้รื้อฟื้นคดี เนื่องจากคดีที่จะขอให้รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่จะต้องเป็นคดีอาญาที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลต้องรับโทษทางอาญาดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นหากคดีเดิมยังไม่ถึงที่สุด หรือถึงที่สุดแล้วแต่มิได้มีการลงโทษ เนื่องจากศาลมีคำพิพากษาให้รอการลงโทษ หรือเนื่องจากมีเหตุยกเว้นโทษ อันมีผลทำให้บุคคลดังกล่าวไม่ได้รับโทษจริง ๆ แต่อย่างไรก็ดี ย่อมไม่เข้าหลักเกณฑ์ในการขอหรือฟื้นคดี แม้ในความเป็นจริงจำเลยจะไม่ได้รับโทษในทางอาญา แต่อย่างไรก็ตาม จำเลยยังได้ชื่อว่าเป็นผู้กระทำความผิดอยู่ ทั้งนี้ จำเลยนั้นอาจมีพยานหลักฐานยืนยันถึงความบริสุทธิ์ของตนเอง แต่ไม่อาจหาได้ในขณะนั้น หรือเพราะพยานหลักฐานที่ศาลนำมาพิพากษาดัดสันคดีเป็นพยานหลักฐานเท็จ ไม่ตรงกับความจริง หรือเป็นพยานหลักฐานปลอมที่มีการทำขึ้น และภายหลังจำเลยได้ฟ้องต่อศาลว่าพยานที่ใช้ในการประกอบการพิจารณาในคดีเดิมนั้นเป็นพยานหลักฐานปลอม และศาลได้พิพากษาแล้วว่าเป็นพยานหลักฐานปลอม เป็นต้น กรณีดังกล่าวเหล่านี้ ไม่เข้าหลักเกณฑ์ในการขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ทำให้จำเลยไม่สามารถขอหรือฟื้นคดีเพื่อแก้ไขและลบล้างคำพิพากษาดังกล่าวนั้นได้ ทำให้เกิดความเสียหายต่อจิตใจ ชื่อเสียง เกียรติยศ และวงศ์ตระกูลของจำเลย อาจถูกญาติพี่น้อง

(4) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีนหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง หรือ

(5) พนักงานอัยการในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม".

⁶ สุพร อิศรเสนา. (2540). *การขอพิจารณาคดีใหม่ พ.ร.บ. รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ การทำหนังสือทูลเกล้าถวายฎีกา* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ. หน้า 83.

รังเกียจ กลุ่มสมรสของจำเลยได้รับความอับอาย จำเลยอาจถูกปฏิเสธงาน รวมทั้งบุตรของจำเลยอาจเสียสุขภาพจิตจากการถูกสังคม โรงเรียนต่อต้าน เนื่องจากคำพิพากษาที่ผิดพลาดนั้น

2. ปัญหาเกี่ยวกับรื้อฟื้นคดีแต่เพียงบางฐาน บางกระทงของคดี เนื่องจาก เหตุอันเป็นเงื่อนไขของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ตามกฎหมายของประเทศไทย อยู่บัญญัติอยู่ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งมีอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ

ประการแรก พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดภายในภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

ประการที่สอง พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (1) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

ประการสุดท้าย มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ไม่ได้กระทำความผิด

จากบทบัญญัติมาตราดังกล่าว เห็นได้ว่า ไม่มีการระบุ ว่าผู้ต้องรับโทษจะสามารถขอรื้อฟื้นคดีเพียงส่วนหนึ่งส่วนใดได้หรือไม่ โดยเฉพาะในกรณีของพยานหลักฐานใหม่ ตามมาตรา 5(3) ซึ่งกำหนดไว้ว่า พยานหลักฐานใหม่ดังกล่าว ต้องแสดงว่าผู้ต้องรับโทษไม่ได้กระทำความผิด ปัญหาจึงมีว่า คำว่า “ไม่ได้กระทำความผิด” นั้น มีความหมายแคบเพียงใด จะหมายความว่าจำเลยต้องไม่ได้กระทำความผิดใด ๆ ทั้งสิ้นในคดีนั้น หรือหมายความเพียงเฉพาะความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งหรือแต่บางส่วนของคดี ซึ่งความหมายของคำว่า “ไม่ได้กระทำความผิด” นั้น ส่งผลให้เกิดปัญหาขึ้นได้ว่าสามารถรื้อฟื้นคดีแต่เพียงบางส่วนของคดีได้หรือไม่ เช่น คดีเดิม ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดลงโทษจำเลยในความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาตามมาตรา 288 และฐานพกพาอาวุธเข้าไปในเมืองโดยไม่มีเหตุอันสมควรตามมาตรา 371 จำเลยจะร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยอ้างว่ามีพยานหลักฐานใหม่ แสดงว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดตามมาตรา 288 แต่เพียงอย่างเดียวโดยมิได้แต่ต้องคำพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดตามมาตรา 371 ได้หรือไม่ เป็นต้น

3. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากเหตุที่จะขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่มีอยู่ 3 เหตุดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ไม่ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับกรณีเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทุจริตไว้โดยชัดแจ้ง มีเพียงเหตุรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่เท่านั้นที่อาจ

เทียบเคียงได้ว่าการที่จำเลยถูกฟ้องคดีโดยทุจริต หรือการทุจริตต่อเจ้าพนักงาน อาจถือเป็นพยานหลักฐานใหม่ที่จะร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดี แต่อย่างไรก็ตาม กรณีเช่นนี้ย่อมต้องอยู่ที่การตีความของศาล ฉะนั้น เห็นได้ว่าการทุจริตนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก

4. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับผู้มีสิทธิขอให้รื้อฟื้นคดี เนื่องจากการยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาแทนตามมาตรา 6(4) นั้น ต้องเป็นกรณีผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตายเท่านั้น ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา จึงจะมีสิทธิยื่นแทนได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในสภาพสังคมปัจจุบัน ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปมาก มีบุคคลจำนวนมากที่ไม่ได้ทำการสมรส หรือสมรสแต่ได้หย่าร้างกันมากขึ้น ซึ่งหากผู้ที่ไม่ได้สมรส หรือผู้ที่หย่าร้าง และผู้บุพการีเสียชีวิตไปก่อนแล้ว ได้รับโทษทางอาญาตามคำพิพากษาถึงที่สุด และปรากฏต่อมาในภายหลังว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง จะไม่มีบุคคลใดยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีได้เลย ส่งผลให้คำพิพากษาดังกล่าวนั้นสร้างความเสื่อมเสียต่อชื่อเสียงของบุคคลนั้น และวงศ์ตระกูล ผู้ใช้นามสกุลเดียวกันด้วย ซึ่งเห็นได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวนี้ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม และไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน

ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ การยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น มาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้บัญญัติว่า “คำร้องเกี่ยวกับผู้ต้องรับโทษอาญาคนหนึ่งใดคนหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียว” ซึ่งหมายความว่า บุคคลผู้มีสิทธิร้องขอรื้อฟื้นคดี เมื่อยื่นคำร้องไปแล้ว จะมายื่นคำร้องอีกครั้งไม่ได้ ดังนั้น หากกรณีมีการยื่นคำร้องซ้อนกันของบุคคลผู้มีสิทธิตามมาตรา 6 เนื่องจากกฎหมายกำหนดเพียงให้ยื่นได้ครั้งเดียว โดยไม่ได้ระบุว่า จะยื่นโดยบุคคลใดก็ตาม ซึ่งหากตีความโดยเคร่งครัดแล้ว ย่อมหมายถึงไม่ว่าผู้ยื่นคำร้องจะไม่เคยยื่นคำร้องมาก่อนเลยก็ตาม แต่บุคคลอื่นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องเช่นกัน ได้ยื่นมาก่อนแล้ว จะตัดสิทธิผู้ที่ยื่นคำร้องภายหลัง ทำให้มีปัญหาที่จะเกิดขึ้นคือ เมื่อบุคคลตามมาตรา 6 คนหนึ่งคนใดยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีแล้ว จะตัดสิทธิบุคคลอื่นไม่ให้ยื่นคำร้องขอได้อีก จึงอาจเกิดกรณีที่ผู้ยื่นคำร้องขอดังกล่าว แกล้งยื่นคำร้องขอโดยทุจริตเพื่อขัดขวาง หรือกลั่นแกล้งผู้ต้องรับโทษได้

นอกจากนี้ พบว่าพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นี้ไม่ค่อยถูกใช้จากผู้ต้องคำพิพากษาเท่าที่ควร จากการค้นคำพิพากษาฎีกาพบว่า มีจำนวนน้อย และศาลยกคำร้องทั้งหมด โดยระหว่างพ.ศ. 2533 – 2559 มีคำพิพากษาฎีกาที่ตัดสินตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จำนวน 17 เรื่อง คือคำพิพากษาฎีกาที่ 5038/2533, 826/2534, 6883/2542, 8868/2544, 3434/2545, 4088/2546, 6582/2547, 3292/2548, 6555/2548, 5969/2550, 3863/2552, 5121/2553,

1360/2555, 4112/2556, 5991/2558, 15189/2558 และ 9284/2559⁷ ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาที่กล่าวมานี้ ศาลได้มีคำสั่งยกคำร้องขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ทั้งหมด และเกือบทุกคดีจะเป็นการยก ด้วยเหตุว่าคำร้องที่ยื่นเข้ามานั้น ไม่เข้าหลักเกณฑ์หรือองค์ประกอบที่กฎหมายกำหนด เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 826/2534 ศาลได้วินิจฉัยว่า คำร้องขอให้หรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาพิพากษา ใหม่ต้องบรรยายรายละเอียดให้ปรากฏชัดแจ้งในคำร้องว่า พยานหลักฐานใหม่มีที่มาอย่างไร และ สำคัญแก่คดีอย่างไรก่อน หรือแม้จะไม่มีเอกสารใดแนบมากับคำร้องขอก็ตามก็ต้องบรรยาย รายละเอียดมาดังกล่าวข้างต้นด้วยเมื่อคดีฟังไม่ได้ว่า ผู้ร้องมีพยานหลักฐานใหม่อันชัดแจ้งและ สำคัญแก่คดีอย่างไร คำร้องขอของผู้ร้องจึงไม่มีมูล ศาลชอบที่จะมีคำสั่งยกคำร้องของผู้ร้องได้โดย ไม่ต้องทำการไต่สวน เมื่อศาลยกคำร้อง สิทธิของผู้ร้องย่อมหมดไปแม้จะเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ตาม เพราะ ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้นกำหนดให้สามารถยื่นคำร้องได้เพียง ครั้งเดียว อีกทั้งหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคำร้องขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ค่อนข้างมีความ เข้มงวด และกฎหมายของประเทศไทยมีลักษณะที่ทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาต้องพึ่งพาตัวเอง ค่อนข้างมาก ส่งผลให้สิทธิของผู้ต้องคำพิพากษาที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ไม่ได้รับความ ค้ำจุนคุ้มครองดังเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่ต้องการให้ ความเป็นธรรมแก่ผู้บริสุทธิ์

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่า แม้จะมีกฎหมายที่ให้สิทธิแก่บุคคลในการขอหรือ ฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ แต่กลับมีข้อจำกัดและปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายอยู่มากมาย ทำ ให้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ถูกบั่นทอนลง ทั้งพระราชบัญญัติการรื้อ ฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน 2526 จนถึงปัจจุบันนี้ยัง ไม่เคยมีการแก้ไขแต่อย่างใด กรณีจึงเห็นสมควรที่จะมีการศึกษาพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวนี้ แก้ไขให้สอดคล้องกับสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อ เป็นการแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามวัตถุประสงค์ของ พระราชบัญญัตินี้ และเพื่อสร้างความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวคิดพื้นฐาน หลักการ และ ทฤษฎีทางกฎหมายอาญาที่ เกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

⁷ ศาลฎีกา. (ม.ป.ป.). ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:

<http://deka.supremecourt.or.th/search> [2562, 23 มกราคม].

2. เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526
3. เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ ดังนั้น เมื่อมีพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ใช้บังคับ เพื่อแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม และเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 กลับมีข้อจำกัดอยู่มากมาย โดยเฉพาะข้อจำกัดที่จะเข้าถึงสิทธิในการรื้อฟื้นคดี ได้แก่ กรณีจำเลยต้องรับโทษตามคำพิพากษาจริง กรณีการรื้อฟื้นแต่เพียงบางข้อหาหรือบางฐานความผิด กรณีการทุจริตของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม และกรณีการยื่นคำร้องแทน กรณีเหล่านี้ทำให้สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ถูกบั่นทอนลง ดังนั้นจึงเห็นสมควรแก้ไขพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อเป็นการแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อสร้างความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้ มุ่งศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับผู้มีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดี โดยไม่รวมถึงการเยียวยาทางแพ่ง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 กฎหมายภายในประเทศ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนหลักกฎหมายของต่างประเทศ ศึกษาจากนโยบายและกฎหมาย เกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยทำการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ กฎหมาย คำแถลงนโยบาย บทความทางวิชาการ หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารประกอบการอบรมและเอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ และการค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงความเป็นมา แนวคิดพื้นฐาน หลักการ และ ทฤษฎีทางกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่
2. ทำให้ทราบถึงข้อจำกัดทางกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526
3. ทำให้ทราบถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ
4. ทำให้มีข้อเสนอแนะ แนวทาง ในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

บทที่ 2

ความเป็นมา แนวคิดพื้นฐาน หลักการและทฤษฎีทางกฎหมายอาญา ที่เกี่ยวข้องกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

กระบวนการยุติธรรมสามารถเกิดความผิดพลาดขึ้นได้ โดยเฉพาะข้อผิดพลาดที่ส่งผลร้ายให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ต้องรับโทษทางอาญา แม้รัฐจะมีมาตรการแก้ไขความผิดพลาด ได้แก่ การอภัยโทษ การนิรโทษกรรม และการล้างมลทิน เป็นต้น แต่มาตรการต่าง ๆ เหล่านี้มีวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายที่จะนำมาใช้แตกต่างกัน ส่งผลให้ไม่สามารถเยียวยาให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาได้อย่างตรงเป้าหมาย รัฐธรรมนูญจึงได้กำหนดมาตรการแก้ไขความผิดพลาดหรือความไม่สมบูรณ์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

อย่างไรก็ตาม การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่กระทบต่อหลักการ แนวคิด และทฤษฎีอื่น ๆ อยู่พอสมควร เช่น หลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา แต่ก็มีหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่สนับสนุนการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่อยู่เช่นเดียวกัน ในบทนี้จะได้มีการกล่าวถึง ความเป็นมา หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นการเบื้องต้น ตามแนวคิด และหลักกฎหมายของพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 และแนวคิดที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศ เพื่อให้ทราบถึงหลักการ และเหตุผลที่ควรจะต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ทั้งยังเพื่ออาศัยข้อมูลเหล่านี้ในการทำความเข้าใจ เพื่อเป็นพื้นฐานในการที่จะต้องนำมาวิเคราะห์ในบทต่อไป

2.1 หลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ

หลักนิติธรรม และหลักนิติรัฐ พัฒนามาจากความพยายามในการควบคุมหรือการจำกัดการใช้อำนาจของรัฐหรือองค์กรของรัฐโดยกฎหมายในบริบทของต่างประเทศ เป็นการพยายาม

จัดตั้งระบบการปกครองที่ตรงข้ามกับเผด็จการหรืออำนาจนิยม เพื่อป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจของผู้ปกครอง โดยให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน¹

2.1.1 หลักนิติธรรม (Rule of Law)

ประเทศไทยนั้น เดิมทีรัฐธรรมนูญทุกฉบับที่ผ่านมาไม่มีบัญญัติเรื่องหลักนิติธรรมกำกับไว้ แต่เมื่อรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ได้มีการบัญญัติถึงหลักนิติธรรมไว้เป็นครั้งแรก จนกระทั่งถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 อันเป็นฉบับปัจจุบันยังคงมีการบัญญัติถึงหลักนิติธรรมอยู่ในมาตรา 3² และมาตรา 26³ จึงย่อมต้องมีการนิยามความหมายของหลักนิติธรรมให้สอดคล้องกับการเมืองการปกครองและระบบกฎหมายของไทย⁴

หลักนิติธรรมนั้น อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทแรก หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด หรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ
ประเภทที่สอง หลักนิติธรรมโดยทั่วไป หรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง
หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด

หลักนิติธรรม นอกจากจะหมายถึง การปกครองที่ทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายแล้ว ยังมีความหมายถึง การแสวงหาความยุติธรรม ซึ่งเป็นเหตุเป็นผลกันตามธรรมชาติ หรือเป็นความ

¹ เปรมสิริ เจริญผล. (2561). *การประกอบสร้างหลักนิติธรรมภายใต้รัฐธรรมนูญ 2550 : ข้อถกเถียงของ*

คณะกรรมการกฤษฎีกาว่าด้วยรัฐธรรมนูญและสภาร่างรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2550. รายงานการประชุมวิชาการสาขานิติศาสตร์ระดับชาติครั้งที่ 1 หัวข้อ “ระบบกฎหมายไทย : ปฏิรูป / เปลี่ยนผ่าน/ ปฏิสังขรณ์” จัดโดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 82.

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. มาตรา 3. บัญญัติว่า "อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กระอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม".

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. มาตรา 26. บัญญัติว่า "การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง".

⁴ สุรพันธ์ บุรานนท์. (2557). *หลักนิติธรรมกับองค์กรตุลาการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. หน้า 5.

ยุติธรรมตามธรรมชาติ อันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความศักดิ์สิทธิ์อยู่เหนือกว่าตัวอักษรของ ตัวบทกฎหมายนั่นเองอีกด้วยจึงอาจกล่าวได้ว่า หลักนิติธรรม คือการปกครองโดยกฎหมายที่การ ตีความเพื่อใช้กฎหมายนั้นต้องเป็นธรรม และความยุติธรรมนั้น เป็นสิ่งที่อยู่เหนือกฎหมายลาย ลักษณ์อักษร⁵

สาระสำคัญของหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด ได้แก่

หลักความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษาและตุลาการ หมายถึง ผู้พิพากษา และตุลาการต้องมีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีภายใต้กฎหมาย เพื่อให้สามารถดำรง ตนด้วยความเป็นกลางในการดำเนินกระบวนการพิจารณา และวินิจฉัยคดีต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ ดังนั้น กฎหมายใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาและตุลาการ จึงต้องดำรงไว้ซึ่ง ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการ

กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป หมายถึง กฎหมายต้องใช้บังคับโดยเสมอภาคกัน ไม่ สามารถใช้บังคับกันเฉพาะคนบางคน หรือ กรณีบางกรณีโดยเฉพาะเจาะจงได้ อย่างไรก็ตาม กฎ หมายสามารถบังคับใช้กับกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่ง หรือวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่งได้ หากใช้บังคับเป็น การทั่วไปกับคนกลุ่มนั้น ๆ หรือวิชาชีพนั้น ๆ

กฎหมายต้องมีการประกาศใช้ให้ประชาชนทราบ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนทราบและ สามารถปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง ซึ่งผลใช้บังคับของกฎหมายอาจมีผลทันทีที่ประกาศใช้ หรือบังคับใช้เมื่อระยะเวลาหนึ่งผ่านไปก็ได้

เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจได้เท่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ เจ้าหน้าที่ของรัฐจึงไม่สามารถ ใช้อำนาจได้ หากไม่มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ ทั้งนี้ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังนั้นหากเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่าฝืนกระทำการใด ๆ โดยไม่มีอำนาจ การฝ่าฝืนดังกล่าวนี้ย่อมไม่มีผล ใช้บังคับ

ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดี เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรี ภาพขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรม ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องได้รับสิทธิในการต่อสู้คดีของ ตนอย่างเต็มที่ตามกฎหมาย ดังนั้นการปิดกั้นไม่ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยนำพยานหลักฐานเข้าสืบ พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนจะกระทำไม่ได้

กฎหมายอาญาต้องไม่มีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ หมายถึง ขณะกระทำการใด ๆ ไม่มี กฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดอาญา แม้ภายหลังมีกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด อาญาก็ไม่สามารถลงโทษผู้นั้นได้ นอกจากนี้ แม้ขณะกระทำ มีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดและ

⁵ เอกชัย อุทธิยา. (2552). *หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.l3nr.org/posts/297876>. [2561, 20 มีนาคม].

มีโทษอยู่แล้ว ภายหลังจากกฎหมายบัญญัติให้บุคคลต้องรับโทษหนักขึ้นย่อมลงโทษผู้นั้นหนักขึ้นไม่ได้เช่นเดียวกัน เนื่องจาก หากกฎหมายอาญาผ่อนหนักได้ เท่ากับว่าบุคคลจะต้องรับโทษทางอาญา โดยไม่รู้ตัว เพราะขณะกระทำบุคคลนั้นไม่ทราบว่ากระทำของตนเป็นความผิด

บุคคลจะถูกลงโทษทางอาญาซ้ำในการกระทำเดียวกันไม่ได้ หมายถึง เมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดลงโทษทางอาญาแก่บุคคลใดแล้ว บุคคลนั้นจะถูกดำเนินคดีเพื่อลงโทษซ้ำอันเนื่องมาจากการกระทำผิดเดียวกันอีกไม่ได้

บุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ต้องรับผิดทางอาญา

กฎหมายจะยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่การกระทำที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะจะทำให้การกระทำที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตไม่ได้ถูกตรวจสอบ โดยกฎหมายในขณะนั้น ทำให้กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจ⁶

กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ชัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรมดังกล่าวข้างต้น มิฉะนั้นย่อมไม่มีผลใช้บังคับ⁷

หลักนิติธรรมโดยทั่วไป

ในความหมายอย่างกว้างนั้น หลักนิติธรรมจะหมายถึงลักษณะที่ดีของกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใด ๆ จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นอุดมคติของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม⁸

สาระสำคัญของหลักนิติธรรมโดยทั่วไป ได้แก่ กฎหมายที่ดีต้องมีความชัดเจน กฎหมายที่ดีต้องไม่ขัดแย้งกันเอง กฎหมายที่ดีต้องมีเหตุผล กฎหมายที่ดีต้องนำไปสู่ความเป็นธรรม กฎหมายที่ดีต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือสิทธิขั้นพื้นฐาน กฎหมายที่ดีต้องทันสมัย และสามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยี กฎหมายที่ดีต้องบัญญัติโดยองค์กรที่มีอำนาจตามกฎหมาย และตามกระบวนการที่กฎหมายบัญญัติไว้ กฎหมายที่ดีต้องไม่มีผลย้อนหลังเป็นผลร้ายหรือกระทบต่อสิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิดชอบ

⁶ สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย. (2556). *หลักนิติธรรม ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืน* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.lrct.go.th/th/?p=5716>. [2561, 20 มีนาคม].

⁷ สุรัชย์ ศรีสารคาม. *บทความเกี่ยวกับหลักนิติธรรม* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=1292. [2561, 20 มีนาคม].

⁸ คณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ, คณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ และคณะอนุกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรม. (2558). *หลักนิติธรรม The Rule of Law ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เจริญรัฐการพิมพ์. หน้า 9.

บุคคล กฎหมายที่ดีต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและได้สัดส่วนกับความผิด กฎหมายที่ดีต้องมีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และประชาชนต้องได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจและเคารพในกฎหมายและหลักนิติธรรม กระบวนการนิติบัญญัติที่ดีต้องเป็นกระบวนการที่เปิดเผย โปร่งใส และตรวจสอบได้ กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์ กระบวนการยุติธรรมที่ดี ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยสะดวก ไม่ชักช้า ด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องส่งเสริมให้มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือก นักกฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีความเป็นอิสระและความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ นักกฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องซื่อสัตย์สุจริตยึดหลักนิติธรรม เมตตาธรรม และสันติธรรม⁹

2.1.2 หลักนิติรัฐ (Rechtsstaat)

หลักนิติรัฐ มีต้นกำเนิดมาจากประเทศเยอรมนี หมายความว่า การปกครองโดยกฎหมาย มิใช่การปกครองโดยอำเภอใจของผู้ปกครอง ประเทศที่เป็นนิติรัฐจึงต้องมีกฎหมายเป็นหลักในการปกครองประเทศ ผู้ปกครองประเทศจะกระทำการใด ๆ หรือดำเนินการใด ๆ ได้ต้องมีกฎหมายรองรับ จะทำอะไรตามอำเภอใจไม่ได้

ดังนั้น หลักนิติรัฐ จึงหมายถึงรัฐที่ปกครองด้วยกฎหมายเป็นหลัก ผู้ปกครองหรือผู้บังคับใช้กฎหมายเป็นรอง แตกต่างกับรัฐที่มีกฎหมายในการปกครอง เพราะทุกรัฐล้วนมีกฎหมายในการปกครอง แต่ไม่ใช่ทุกรัฐที่กำหนดว่ากฎหมายจะเป็นหลักกว่าผู้บังคับใช้กฎหมาย ดังนั้นเมื่อเป็นกรณีที่เกิดช่องว่างของกฎหมาย หรือเป็นกรณีที่ไม่มียุติบัญญัติไว้ หากฝ่ายปกครองถือหลักว่า “เมื่อไม่มีกฎหมายห้ามไว้ ฝ่ายปกครองจะกระทำการอย่างไรก็ได้” เพราะเป็นดุลพินิจของฝ่ายปกครอง และในขณะเดียวกันถ้ามีกฎหมายให้อำนาจไว้ ฝ่ายปกครองยิ่งจะกระทำการอย่างไรก็ได้” การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองย่อมที่จะเป็นไปได้เลย ไม่ว่าจะตรวจสอบการใช้อำนาจผูกพัน หรืออำนาจดุลพินิจ ซึ่งไม่เป็นผลดีแก่ประชาชนที่อยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำ จึงไม่อาจเรียกการปกครองในลักษณะเช่นนี้ว่าเป็นนิติรัฐได้¹⁰

สำหรับรัฐที่มีการปกครองด้วยกฎหมาย หรือปกครองในระบบประชาธิปไตยซึ่งถือกฎหมายเป็นหลัก โดยยึดหลักกฎหมายมหาชนในข้อที่ว่า “ถ้าไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ ฝ่ายปกครองจะกระทำมิได้” ซึ่งตรงข้ามกับหลักกฎหมายแพ่งที่ว่า “เมื่อไม่มีกฎหมายห้ามไว้ เอกชนจะกระทำการใดก็ได้” ดังนั้นการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองจึงอยู่

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9 - 10.

¹⁰ บรรพชาญ เจงเจริญประเสริฐ. (2557). *ความสัมพันธ์ระหว่างหลักนิติธรรมและนิติรัฐ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. หน้า 3.

ในลักษณะสมดุล และเป็นหลักประกันพื้นฐานแก่ประชาชนเจ้าของสิทธิ์ เพราะมีกลไกการตรวจสอบควบคุมการใช้อำนาจทั้งจากภายในฝ่ายปกครองเอง หรือจากองค์กรภายนอก เช่น องค์กรอิสระ หรือศาลที่อาจเพิกถอนกฎหรือคำสั่งทางปกครองได้ หรือแม้กระทั่งการใช้อำนาจดุลพินิจของฝ่ายปกครองศาลย่อมตรวจสอบได้เสมอ เพียงแต่เป็นการตรวจสอบในเกณฑ์ต่อเฉพาะกรณีที่เป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายปกครองในข้อที่ว่า “ต้องเป็นหลักกฎหมายที่สามารถแยกดุลพินิจโดยแท้ของงานบริหารออกจากการควบคุมของสถาบันฝ่ายกฎหมายปกครองได้”

หลักนิติรัฐจึงมีลักษณะเป็น “หลักคิด” มากกว่าหลักปฏิบัติ ดังนั้น นิติรัฐจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการบัญญัติ หรือบังคับใช้กฎหมาย ควบคู่กับการจัดให้มีกลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เช่น จัดให้มีองค์กรวินิจฉัย หรือพิพากษาคดีปกครอง อาทิ ศาลปกครอง หรือมีกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง กฎหมายข้อมูลข่าวสาร หรือเป็นหลักคิดกำหนดให้รัฐใช้หลักนิติรัฐเป็นกรอบในการดำเนินนโยบายของรัฐ

ผลของหลักนิติรัฐ ทำให้บุคคลไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใด ต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายอย่างเดียวกัน และยังทำให้หลักความเสมอภาคมีความเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติ¹¹

2.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ

หลักคือ นิติรัฐ และนิติธรรม เป็นหลักการ เป็นแนวความคิดที่กำเนิดและพัฒนาขึ้นเพื่อมุ่งจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง คุ้มครองประชาชน เกี่ยวกับกฎหมาย ทั้งนิติรัฐ และนิติธรรมมุ่งกำกับหรือเป็นหลักให้กับกฎหมาย เพื่อให้กฎหมายต้องดี ต้องชัดเจน ต้องมีเหตุมีผล ต้องปฏิบัติได้ ต้องนำไปสู่ความยุติธรรม ทั้งในเชิงรูปแบบและเนื้อหา

ความแตกต่างกันคือ นิติรัฐ มีจุดกำเนิดและการทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างจากนิติธรรม เป็นหลักการสำคัญที่มีจุดเริ่มต้นที่ประเทศเยอรมนีอันเป็นประเทศในระบบ Civil Law และมีอิทธิพลเผยแพร่ไปทั่วยุโรป ในขณะที่ นิติธรรม เป็นหลักการสำคัญที่มีจุดเริ่มต้นที่ประเทศอังกฤษ อันเป็นประเทศในระบบ Common Law และทำนองเดียวกันหลักนิติธรรมมีอิทธิพลเผยแพร่ไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศทั้งหลายที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law

นิติรัฐ ให้ความสำคัญที่สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ดังนั้น ผู้ปกครองจึงมีอำนาจอย่างจำกัดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับการใช้อำนาจ มีหลักการแบ่งแยกอำนาจ ส่วนนิติธรรม เน้นที่ความมีอำนาจสูงสุดของรัฐสภาที่จะออกกฎหมายมาบังคับใช้กับประชาชน แต่กฎหมายที่จะออกมาและมีผลใช้บังคับได้ต้องตั้งอยู่บนหลัก นิติธรรม

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

จุดเริ่มต้น จุดเน้นอาจแตกต่างกัน แต่สาระสำคัญต่างมุ่งเน้นจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง เหมือนกัน¹²

ดังนั้น สำหรับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่แล้ว เมื่อมีจุดประสงค์ในการแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งความผิดพลาดดังกล่าวนี้ ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งโดยหลักแล้ว เป็นสิ่งที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การรับรองเอาไว้ จึงเห็นว่า การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น สอดคล้องกับหลักนิติธรรม เพราะเป็นการสร้างหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรม และสอดคล้องกับหลักนิติรัฐที่ให้ความสำคัญกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ทำให้จำเลยมีสิทธิในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ เนื่องจากหากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกิดความผิดพลาด ย่อมทำให้จำเลยเสียสิทธิดังกล่าวไป การอนุญาตให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นเพื่อแก้ไขความผิดพลาดนั้น จะทำให้สิทธินี้ได้รับความคุ้มครองดีมากยิ่งขึ้น

2.2 หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกับหลักนิติธรรม

หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ประกอบด้วยหน่วยงานหลักคือ ตำรวจ อัยการ ศาล และกระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่หลักในการป้องกัน ปราบปรามอาชญากรรมและนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนและสังคม ทั้งนี้ ต้องระมัดระวังผลย้อนกลับ คือ ผู้กระทำผิดซ้ำ เนื่องจากเมื่อพ้นโทษแล้วกลับเข้าสู่สังคมไม่ได้ จนต้องเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมอีกครั้งหนึ่ง

จากมุมมองเช่นนี้ ทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่เพียงแต่ยึดโยงกับระบบกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่จะยึดโยงกับทุกบริบทในสังคม ดังนั้นเป้าหมายของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจึงได้แก่ การควบคุมอาชญากรรม การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาตามหลักนิติธรรม การบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ เพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ การบำบัดฟื้นฟูแก้ไขให้ผู้กระทำผิดกลับสู่สังคมได้ การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย และการสมานฉันท์ในสังคม¹³

¹² กำชัย จงจักรพันธ์. (2557). *หลักนิติรัฐ VS หลักนิติธรรม* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.thaiihd.org/web/index.php?option=com_content&view=article&id=1107:-vs-&catid=16:2557-06-25-06-51-47&Itemid=23 [2562, 12 พฤษภาคม].

¹³ พงษ์ธร ชาญญศิริ. (2552). “บทบาทของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาเชิงบูรณาการ”. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*, 1 (1), หน้า 203-204.

2.2.1 องค์กรตำรวจกับหลักนิติธรรม

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เดิมเป็นกรมตำรวจสังกัดกระทรวงมหาดไทย ต่อมาได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาโอนกรมตำรวจไปจัดตั้งเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2541 สำนักงานตำรวจแห่งชาติขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นองค์กรขนาดใหญ่ที่มีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ทั่วประเทศ มีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบภายในประเทศคอยการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับราษฎร การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เท่าทันกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

จากการประกาศราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 มีการกำหนดเงื่อนไขให้มีการปฏิรูปการบริหารจัดการประเทศให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล โดยหลักการของธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 6 หลัก ประกอบด้วย หลักนิติธรรม เป็นหลักที่มีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐ โดยการมีกฎหมายให้ทันสมัยสอดคล้องกับนานาอารยประเทศ มีกรอบการปฏิบัติที่เคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มีความโปร่งใส ยึดหลักของการเปิดเผย ตรงไปตรงมา และเข้าใจง่ายมีความโปร่งใสเกี่ยวกับการบริหารงานในทุก ๆ ด้าน เช่น การมีระบบงานที่ชัดเจน มีระบบคุณธรรมในการเลือกบุคลากร รวมถึงการให้คุณให้โทษ การเปิดโอกาสให้สังคมภายนอกเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและผลการดำเนินงานที่ผ่านมา หลักคุณธรรม เป็นมาตรฐานของความประพฤติในทางศีลธรรมว่าถูกหรือผิดสมควรหรือไม่สมควร เมื่омองจากมาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งมีความคิดในเรื่องหลักของคุณธรรมคือปลอดจากการทำผิดวินัย ปลอดจากการทำผิดกฎหมาย และปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพ รวมถึงการมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากการคอร์รัปชั่น หรือฉ้อราษฎร์บังหลวงและมีการเปิดโอกาสให้เกิด การมีส่วนร่วม โดยการให้ข้อมูลมีการเปิดรับความเห็นจากประชาชน การวางแผนร่วมกัน และการพัฒนาศักยภาพของประชาชน ให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้และที่สำคัญ การเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบซึ่งสะท้อนความรับผิดชอบต่อสาธารณเป็นความสำนึกรับผิดชอบ ต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีความรับผิดชอบในผลงานหรือปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดหรือมีความคุ้มค่า รวมทั้งมีการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและมีความสามารถในการแข่งขันกับภายนอก

ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจจำเป็นต้องปฏิบัติหน้าที่โดยยึดหลักธรรมาภิบาล การบังคับใช้กฎหมายจะต้องให้ความเป็นธรรม เสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ใช่อำนาจตามอำเภอใจ ใช้หลักคุณธรรมยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้

ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริ่งใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบวิชาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ ทำงานด้วยความโปร่งใส เปิดเผยตรวจสอบได้ รับฟังความคิดเห็นจากประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหาและการร่วมมือกันในการแก้ปัญหาในชุมชนของตนเอง มีความรับผิดชอบในงานที่ทำ ทั้งงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม เอาใจใส่ปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหา เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง กล้ารับผิดชอบผลจากการกระทำของตนเอง บริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม¹⁴

2.2.2 องค์การอัยการกับหลักนิติธรรม

สำนักงานอัยการสูงสุด เดิมเป็นกรมอัยการสังกัดกระทรวงมหาดไทย ต่อมาได้มีประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 47 และ ฉบับที่ 49 ลงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2534 แยกกรมอัยการออกจากกระทรวงมหาดไทยไปเป็นหน่วยงานราชการอิสระขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และเปลี่ยนชื่อเป็นสำนักงานอัยการสูงสุด

องค์การอัยการมีพันธกิจ 5 ประการ ได้แก่

ประการแรก อำนวยความยุติธรรมทางอาญาและบังคับใช้กฎหมายตามหลักนิติธรรม

ประการที่สอง รักษาผลประโยชน์ของรัฐและประชาชน

ประการที่สาม พัฒนางานด้านสิทธิมนุษยชนคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทั้งในและนอกประเทศตามหลักมาตรฐานสากล

ประการที่สี่ พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทางกฎหมายกับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

ประการสุดท้าย พัฒนาองค์กรสู่ความเป็นเลิศ¹⁵

สำนักงานอัยการสูงสุด จึงเป็นส่วนราชการที่มีอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น และเป็นนิติบุคคล โดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชาและเป็นผู้แทนนิติบุคคล องค์การอัยการจึงมีบุคคลและคณะบุคคลขับเคลื่อนภาระหน้าที่ขององค์กรตามพันธกิจ ให้บรรลุถึงวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ว่า “ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรม และเป็นที่เชื่อมั่นของประชาชน” ซึ่งในกลุ่มงานคดีที่องค์การอัยการรับผิดชอบนั้น คดีอาญาเป็นประเภทคดีที่มีปริมาณ

¹⁴ กาบแก้ว ปัญญาไทย, พิรพล สีนมา และสุช นุปผา. (2560). *การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ*. ตาก: วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น. หน้า 3 - 4.

¹⁵ สำนักงานอัยการสูงสุด. (ม.ป.ป.) *วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.agogo.th/vision.php>. [2561, 21 มีนาคม].

งานและบุคลากรมากที่สุด และเป็นคดีที่ประชาชนให้ความสนใจมากที่สุด เพราะเป็นพันธกิจที่สำคัญเป็นลำดับแรก คือ เสริมสร้างการอำนวยความสะดวกทางอาญา¹⁶

การอำนวยความสะดวกทางอาญา เป็นเรื่องที่กระทบต่อชีวิต อิศราภาพ เสรีภาพและทรัพย์สินของประชาชน เนื่องจากพนักงานอัยการเป็นนายแผ่นดินและเป็นตัวแทนของแผ่นดินในการตรวจสอบและค้นหาความจริงในคดีอาญา การควบคุมการดำเนินคดีอาญาของรัฐ เพื่อรักษาความเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาและจำเลย พนักงานอัยการจึงต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นด้วย ส่วนบุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายและพยานพนักงานอัยการพึงให้ความคุ้มครอง และการปฏิบัติที่เหมาะสมตามที่กฎหมายบัญญัติไว้¹⁷

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าพันธกิจการอำนวยความสะดวกทางอาญาขององค์กรอัยการมีกรอบจริยธรรมและกฎระเบียบว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาที่สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ให้พนักงานอัยการประพฤติและปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่การอำนวยความสะดวกทางอาญาเป็นไปโดยถูกต้อง เหมาะสม ชอบธรรมตามหลักนิติธรรม

2.2.3 องค์กรตุลาการกับหลักนิติธรรม

องค์กรตุลาการเป็นองค์กรในการอำนวยความสะดวก การชำระไว้ซึ่งสถานะแห่งความยุติธรรม ทำให้องค์กรตุลาการต้องอยู่ภายใต้กรอบของหลักการต่าง ๆ ต่างหากจากหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ ซึ่งหลักที่องค์กรตุลาการต้องยึดถือไว้เพื่อให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม สามารถแบ่งได้เป็น 3 หลักใหญ่ ได้แก่ หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการ หลักความเป็นกลางของผู้พิพากษาและตุลาการ หลักความยุติธรรม

หลักความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษาและตุลาการนั้น เป็นสาระสำคัญของหลักนิติธรรมดังที่กล่าวมาแล้ว ส่วนหลักความยุติธรรมนั้น เป็นหลักที่เกี่ยวข้องและผู้พิพากษาหรือตุลาการต้องยึดถือและคำนึงอยู่เสมอ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์กับกฎหมายวิธีบัญญัติ เช่น หลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือต้องมีหลักประกันที่ให้ความเสมอภาคแก่ประชาชนทุกคนในการเข้าถึงศาลหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่น ๆ หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย หลักการรับฟังความทั้งสองฝ่ายและการให้โอกาสโต้แย้งสิทธิ เป็นต้น ซึ่งหลักการ

¹⁶ ชวลิต ราชวนจร. (2557). *หลักนิติธรรมกับพันธกิจการอำนวยความสะดวกทางอาญาขององค์กรอัยการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. หน้า 6 - 8.

¹⁷ เรวีตร จันทร์ประเสริฐ. (2557). *องค์กรอัยการกับหลักนิติธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. หน้า 3.

เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นหลักการที่หากผู้พิพากษาหรือตุลาการยึดถือโดยเคร่งครัดแล้ว การอำนวยความสะดวก ยุติธรรมจะอยู่บนพื้นฐานของหลักนิติธรรมอันเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้แล้ว¹⁸

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต้องปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม หากปฏิบัติหน้าที่บกพร่องหรือขัดต่อหลักนิติธรรม ย่อมทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบหรือเสียหาย อันทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกิดความผิดพลาดตามไปด้วย และส่งผลต่อการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

2.3 ทฤษฎีความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย (Due Process)

ทฤษฎีความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย เป็นรูปแบบของกระบวนการทางอาญาที่ยึดกฎหมายเป็นหลัก เน้นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ต่อด้านการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบ ขึ้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงมุ่งเน้นที่เป็นความเป็นธรรม

ในประเทศที่ให้ความสำคัญกับทฤษฎีดังกล่าวนี้ กระบวนการในการพิจารณาความอาญาจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ มิให้ถูกกระทบกระเทือนจากการกระทำของรัฐ กล่าวคือ การกระทำต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมจะถูกจำกัด และมีการตรวจสอบถ่วงดุล ในการสืบสวนสอบสวน การปราบปรามอาชญากรรม และการรับฟังพยานหลักฐาน จะต้องคำนึงถึงสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน มากกว่าความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น¹⁹

สำหรับกฎหมายของประเทศไทยนั้น มีการบัญญัติมาตราที่สอดคล้องกับทฤษฎีความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมายนี้อยู่ ดังเช่นในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 ตอนต้น ซึ่งบัญญัติว่า “พนักงานฝ่ายปกครองหรือ ตำรวจจะจับผู้ใด โดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งของศาลนั้นไม่ได้”²⁰ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน จากการจับหรือค้นของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยให้ศาลเป็นผู้กั้นกรองว่ามีเหตุอันสมควรให้ออกหมายหรือไม่

ดังนั้น เมื่อศึกษาถึงทฤษฎีความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย หรือ Due Process นี้แล้ว พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับหลักนิติธรรม หรือ Rule of Law อยู่ เพราะ Rule of Law เป็นสิ่งที่รัฐกำหนดออกมา เพื่อเป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายเพื่อก่อให้เกิดสิทธิ และกำหนดวิธีการคุ้มครอง

¹⁸ สุรพันธ์ บูรณนที. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 4. หน้า 10.

¹⁹ Legal Information Institute. (ม.ป.ป.) *Due Process*. (Online). Available: <https://www.law.cornell.edu/constitution-conan/amendment-5/due-process>. [2019, May 15].

²⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78.

กันสิทธิเหล่านั้น ดังนั้น รัฐจึงมีหน้าที่ตาม Due Process ในการปฏิบัติตามกฎหมายที่กำหนดขึ้นมานั้นอย่างเคร่งครัดด้วย

เมื่อมาพิจารณากับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่แล้ว เห็นได้ว่า เมื่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเป็นกระบวนการทางกฎหมายอย่างหนึ่ง เกิดความผิดพลาดขึ้น และความผิดพลาดนั้นกระทบกระเทือนถึงสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน อันเป็นสิ่งที่รัฐธรรมนูญให้ความสำคัญคุ้มครอง จึงเห็นสมควรที่จะให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้น เพื่อแก้ไขความผิดพลาดดังกล่าวนี้ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามทฤษฎีความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย

2.4 หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (Res Judicata Pro Veritate Accipitur)

หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา เป็นหลักที่ตั้งอยู่บนแนวความคิดที่ต้องการให้คดีซึ่งได้มีการฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาแล้ว ควรจะมีที่สิ้นสุดหรือมีข้อยุติ และไม่สมควรหยิบยกสิ่งที่ระงับหรือยุติไปแล้วขึ้นมาฟ้องร้อง หรือพิจารณากันใหม่ แนวความคิดดังกล่าวเป็นวัตถุประสงค์สำคัญซึ่งปรากฏออกมาในรูปของหลัก Res judicata

2.4.1 หลักคำพิพากษาถึงที่สุด (Res Judicata)

หลักคำพิพากษาถึงที่สุด หรือ Res judicata หมายถึง สิ่งที่ศาลตัดสิน คือ จะต้องมีการตัดสินของศาลถึงที่สุดในประเด็นนั้น ๆ เพื่อเป็นการป้องกันคู่ความเดียวกัน ไม่ให้ถูกฟ้องร้องคดีเป็นครั้งที่สอง โดยการอ้างสิทธิเรียกร้องเดียวกัน หรือจากสิทธิเรียกร้องอื่นอันเป็นผลมาจากการดำเนินคดีเดียวกันนั้น หรือที่ต่อเนื่องจากคดีนั้น ซึ่งสามารถยกขึ้นกล่าวอ้างได้แต่ไม่ได้ยกขึ้นในคดีแรก²¹ โดยหลักนี้มีปัจจัยสำคัญสามประการ

ประการแรก คือ มีคำชี้ขาดในประเด็นนั้นแล้ว

ประการที่สอง คือ มีคำพิพากษาถึงที่สุด

ประการสุดท้าย คือ เกี่ยวพันกับคู่ความเดียวกัน หรือคู่ความที่มีผลประโยชน์ร่วมกันกับคู่ความเดิม

หลัก Res judicata เป็นหลักที่เกิดขึ้นโดยคำพิพากษาของศาล ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ศาลวินิจฉัยตัดสินแล้ว หรือสิ่งที่ยุติตามคำพิพากษาแล้ว เป็นหลักแห่งคำพิพากษาถึงที่สุด (final judgment) คำพิพากษาซึ่งกระทำโดยศาลที่มีอำนาจ (competent jurisdiction) ย่อมทำให้อำนาจฟ้องและข้อเท็จจริง

²¹ Bryan A Garner. (2004). *Black's Law Dictionary (8th ed.)*. Eagan: Thomson West. P. 1336-1337.

ที่วินิจฉัยแล้วเป็นอันยุติ คู่ความและผู้มีส่วนได้เสียจะนำมาฟ้องใหม่ไม่ได้ แม้ในศาลอื่นที่มีเขตอำนาจร่วมกันก็ตาม²²

เมื่อได้พิจารณาถึงหลัก Res judicata แล้ว เห็นได้ว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้คดีมีข้อยุติ ไม่ให้มีการรื้อร้องฟ้องกันอีกในคดีที่ยุติหรือถึงที่สุดแล้ว อันมีลักษณะเป็นการห้ามฟ้องซ้ำ เหตุผลที่สำคัญคือ เพื่อความยุติธรรม ความเหมาะสม และเพื่อความสงบสุขของประชาชน เป็นการรักษาผลประโยชน์ของคู่ความเพื่อประหยัดเวลาในการดำเนินคดี รวมทั้งเพื่อความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบของสังคม ดังนั้นคำพิพากษาจึงควรที่จะต้องมีความแน่นอน ข้อโต้แย้งระหว่างคู่ความนั้น เมื่อได้รับการตัดสินอย่างไรย่อมต้องยุติแค่นั้น คำพิพากษาจะต้องไม่เปลี่ยนแปลงไปและนั่นคือการที่คดีถึงที่สุด มิฉะนั้นแล้วคดีก็จะไม่มีวันจบสิ้น หลัก Res judicata จึงเป็นเรื่องที่ยอมรับว่า การดำเนินคดีที่ไม่มีวันจบมิแต่จะนำไปสู่ความยุ่งยากซับซ้อน ไม่มีระเบียบหลักดังกล่าวนี้จึงอยู่บนรากฐานที่ว่าผลประโยชน์ของคู่ความจะต้องถูกจำกัด โดยการดำเนินคดีอย่างยุติธรรมครั้งเดียวต่อหนึ่งคดี (one fair trial of an issue or cause) คู่ความที่เกี่ยวข้องกับคดีหรือผู้มีส่วนได้เสียอื่นมีสิทธิที่จะดำเนินคดีเรื่องหนึ่งในศาลที่มีเขตอำนาจ และไม่ควรถูกได้รับอนุญาตให้ก่อความยุ่งยาก เตือนคร้อน แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งโดยการดำเนินคดีนั้นซ้ำอีก

นอกจากนั้น หลัก Res judicata ไม่เพียงแต่ทำให้การต่อสู้คดียุติลงเท่านั้น แต่หลักนี้ได้ยอมรับความแน่นอนของกฎหมายว่าจะต้องได้รับการคุ้มครอง ได้แก่ ความแน่นอนในการคุ้มครองสิทธิของบุคคล และทำให้กระบวนการยุติธรรมนั้นศักดิ์สิทธิ์และน่าเชื่อถือ โดยถือว่าคำพิพากษานั้นเป็นการแสดงหลักฐานที่มีความแน่นอนสูง และไม่มีสิ่งใดที่ได้จากหลักฐานภายนอกคดีจะมีน้ำหนักสูงกว่าอีกแล้ว ดังนั้น กฎหมายจึงไม่ยอมให้สิทธิที่คู่ความได้ตามคำพิพากษาของศาลต้องถูกลิดรอนไป

กล่าวได้ว่า หลัก Res judicata มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้คดีความมีข้อยุติและปฏิบัติให้เป็นไปตามผลของคำพิพากษา โดยห้ามมิให้คู่ความรื้อฟื้นคดีขึ้นมาอีกในสิ่งที่ได้ตัดสินไปแล้ว เพื่อให้เกิดความแน่นอนและความศักดิ์สิทธิ์ของกระบวนการยุติธรรม อันจะนำไปสู่ความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบของสังคม

สำหรับประเทศไทย หลักการที่ต้องการให้คดีความต้องมีที่สิ้นสุด ไม่ให้มีการฟ้องคดีกันโดยไม่จบสิ้นนั้น มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว โดยมีลักษณะเป็นบทคัดสรรานวนเรียกว่า การฟ้องกลุ่มรุม โดยบัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะตระลาการที่ 119 ซึ่งบัญญัติว่า

²² สันตล สุจริต. (2527). *การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 62 - 64.

“อนึ่ง คดีเรื่องเดียวกัน มันผู้เจ็บฟ้องแล้ว ญาติพี่น้องและผู้อื่นมาฟ้องช่วยกันกล่าวโทษจำเลยแห่งเดียว โดยคดีข้อนั้นซ้ำขึ้นเล่า ท่านว่าเป็นฟ้องกลุ่มรวม มิให้รับไว้บังคับบัญชา”

นอกจากนี้ ในกฎหมายตราสามดวงก็ได้บัญญัติไว้เช่นเดียวกัน โดยบัญญัติในลักษณะตราลาการมาตรา 119 และได้ใช้บังคับเรื่อยมา จนกระทั่งได้มีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อนรัตนโกสินทร์ศก 115 ในมาตรา 36 ซึ่งบัญญัติว่า

“คำตัดสินความมีโทษทั้งปวงย่อมเป็นที่สุดและจะได้กระทำตามคำตัดสินคือ

ข้อหนึ่ง เมื่อศาลชั้นแรกได้ตัดสินแล้ว ไม่มีฟ้องอุทธรณ์ภายในกำหนด ฤๅ คู่ความทั้งสองฝ่ายลงลายมือยอมตามคำตัดสินอย่างหนึ่ง กับ

ข้อสอง เมื่อศาลอุทธรณ์ตัดสินแล้วแต่ไม่มีฎีกา ก็ต้องกระทำโทษตามคำตัดสินนั้น เว้นไว้แต่คำตัดสินโทษประหารชีวิต ฤๅ ริบทรัพย์สมบัติจึงต้องงดไว้ ทำตามความที่ว่าไว้ในมาตรา 39 ต่อไปนี้”

พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ยังมีบทบัญญัติห้ามไม่ให้มีการฟ้องคดีและตัดสินลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยคนใดคนหนึ่งซ้ำอีก ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยคนนั้นได้เคยถูกฟ้องคดีเดียวกันนั้นมาแล้ว ซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 37 ว่า

“เมื่อคำตัดสินได้ถึงที่สุด ผู้ต้องหาไม่มีโทษแล้วก็ต้องปล่อยตัวเสียทันที และจะกลับเอาตัวมากักขัง ฤๅ ตัดสินลงโทษในคดีอันเดียวกันอีกนั้นไม่ได้”

กฎหมายไทยแต่เดิมได้ยอมรับว่า การฟ้องคดีจะต้องมีที่สิ้นสุด มิใช่ปล่อยให้มีการฟ้องร้องกันจนไม่รู้จักจบสิ้นเช่นกัน และในปัจจุบันก็ยังยอมรับหลักการดังกล่าว กล่าวคือ คำพิพากษาหรือคำสั่งยอมถึงที่สุด ในคดีแพ่งจะเห็นได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 147²³ ในคดีอาญาได้แก่ มาตรา 190²⁴ นอกจากนั้นยังห้ามมิให้ฟ้องคดีซ้ำ และดำเนินกระบวนการ

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 147. บัญญัติว่า "คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ซึ่งตามกฎหมายจะอุทธรณ์ หรือฎีกาหรือมีคำขอให้พิจารณาใหม่ไม่ได้นั้น ให้ถือว่าเป็นที่สุดตั้งแต่วันที่ได้อ่านเป็นต้นไป

คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ซึ่งอาจอุทธรณ์ ฎีกาหรือมีคำขอให้ พิจารณาใหม่ได้นั้น ถ้ามิได้อุทธรณ์ ฎีกาหรือร้องขอให้พิจารณาใหม่ ภายในเวลาที่กำหนดไว้ให้ถือว่าเป็นที่สุดตั้งแต่ระยะเวลาเช่นว่านั้น ได้สิ้นสุดลงถ้าได้มีอุทธรณ์ ฎีกา หรือมีคำขอให้พิจารณาใหม่ และ ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาหรือศาลชั้นต้นซึ่งพิจารณาคดีเรื่องนั้นใหม่ มีคำสั่งให้จำหน่ายคดีเสียจากสารบบความตามที่บัญญัติใน มาตรา 132 คำพิพากษาหรือคำสั่งเช่นว่านั้น ให้ถือว่าเป็นที่สุดตั้งแต่วันที่มิคำสั่ง ให้จำหน่ายคดีจากสารบบความ

คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอาจยื่นคำขอต่อศาลชั้นต้นซึ่งพิจารณาคดี นั้นให้ออกไปสำคัญแสดงว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นได้ ถึงที่สุดแล้ว".

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 190. บัญญัติว่า "ห้ามมิให้แก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งอ่านแล้ว นอกจากแก้ถ้อยคำที่เขียนหรือพิมพ์ผิดพลาด".

พิจารณาซ้ำอีกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 144²⁵ โดยเฉพาะในกฎหมายอาญา กฎหมายห้ามมิให้ฟ้องคดีและตัดสินลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยคนเดียวกันซ้ำอีก ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยคนนั้นได้เคยถูกฟ้องในคดีเดียวกันนั้นมาแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(4)²⁶ จึงอาจกล่าวได้ว่าหลักการของบทกฎหมายเหล่านี้มีที่มาจากหลัก Res judicata ที่ว่าในการฟ้องคดีควรมีที่สิ้นสุดหรือมีที่ยุติ และบุคคลไม่ควรที่จะต้องถูกฟ้องคดีทั้งในทางแพ่งและทางอาญาถึงสองครั้งจากการกระทำครั้งเดียว

จากการพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา เห็นว่า องค์ประกอบที่ทำให้คำพิพากษามีความศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่

องค์ประกอบแรก คำพิพากษานั้นจะต้องมีการบังคับเมื่อได้ตัดสินแล้ว ในคดีแพ่ง การบังคับอาจเป็นการให้กระทำการใด ไม่ให้กระทำการใด หรือปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใด ส่วนในคดีอาญา การบังคับคือการลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด

องค์ประกอบที่สอง คำพิพากษานั้นจะต้องมีอำนาจบังคับ กล่าวคือ คู่ความในคดีจะต้องปฏิบัติตาม จะหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธไม่ได้

องค์ประกอบที่สาม คำพิพากษานั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับ กล่าวคือ การที่จะให้คู่ความในคดียอมรับและปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือให้ประชาชนทั่วไปมีความศรัทธา คำพิพากษานั้นจะต้องมีความแน่นอนและเห็นได้ว่าเที่ยงธรรมและถูกต้องแล้ว

ปัญหาของหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษานั้น คือการที่คู่ความ ประชาชน หรือสังคมไม่ยอมรับ ซึ่งอาจเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม สภาพของพยานหลักฐานในแง่ของความน่าเชื่อถือและคุณภาพของพยาน เช่น มีการปรากฏในภายหลังว่าพยานที่มาเบิกความเป็นพยานเท็จหรือมีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งถ้านำมาสืบในคดีแล้ว จะทำให้คำพิพากษานั้นมีผลเปลี่ยนแปลงไป เหล่านี้ล้วนแต่มีผลถึงหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาในแง่ของการขาดความเชื่อถือและยอมรับจากคู่ความและประชาชนทั่วไป ปัญหานี้จึงเป็นจุดสำคัญประการหนึ่งที่รัฐยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เพื่อแก้ไขความผิดพลาดและข้อบกพร่องดังกล่าว²⁷

²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 144. บัญญัติว่า "เมื่อศาลใดมีคำพิพากษา หรือคำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดคดี หรือในประเด็นข้อใดแห่งคดีแล้ว ห้ามมิให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาใน ศาลนั้นอันเกี่ยวกับคดีหรือประเด็นที่ได้วินิจฉัยชี้ขาดนั้น...".

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 39(4). บัญญัติว่า "สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปตั้งแต่ต่อไปนี้

(4) เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง".

²⁷ สันทัด สุจริต. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 22. หน้า 64-65.

2.4.2 หลักการป้องกันมิให้ลงโทษซ้ำ (Double Jeopardy)

ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law นั้นมีหลักที่เรียกว่าหลักการป้องกันมิให้ลงโทษซ้ำ หรือ Double jeopardy กล่าวคือ คดีที่ได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว จะนำคดีนั้นมาฟ้องใหม่อีกไม่ได้ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการสูญเสียทางด้านทรัพย์สินของบุคคลจากการต้องถูกฟ้องร้องเรื่องเดียวกันอีก และเป็นการป้องกันมิให้ต้องเดือดร้อนจากการจะต้องถูกพิจารณาซ้ำอีก นอกจากนี้ยังเป็นการหลีกเลี่ยงมิให้สาธารณชนต้องเสื่อมศรัทธาในกระบวนการยุติธรรม ในเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างคำพิพากษาของศาลในคดีเรื่องเดิมและเรื่องใหม่ ซึ่งตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงอย่างเดียวกัน²⁸ ซึ่งหลักนี้ได้นำไปใช้ในเรื่องการใช้สิทธิในการอุทธรณ์ด้วย กล่าวคือ หากคดีนั้นศาลได้มีคำพิพากษาให้ปล่อยตัวจำเลย (acquittal) โจทก์ผู้ฟ้องคดีจะอุทธรณ์คดีนั้นอีกไม่ได้ เพราะขัดกับหลัก Double jeopardy

ในประเทศอังกฤษ แนวความคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของโจทก์ผู้ฟ้องคดีเป็นแนวความคิดที่สืบทอดมาแต่ดั้งเดิม โจทก์ผู้ฟ้องคดีมีหน้าที่ทำให้คดีของตนดำเนินไปโดยยุติธรรมและค้นหาจุดอ่อนซึ่งเป็นข้อต่อสู้ของจำเลย โดยชี้ให้เห็นและเปิดเผยจุดอ่อนนั้น แล้วยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้อย่างยุติธรรม จุดมุ่งหมายของโจทก์ผู้ฟ้องคดีไม่ใช่เพื่อให้มีการลงโทษโดยปราศจากเหตุผล แต่ให้มีการลงโทษเพื่อเป็นความประสงค์ของความยุติธรรม ในการดำเนินคดีอาญานั้น รัฐต้องปกป้องรักษาความยุติธรรม ผู้บริสุทธิ์ย่อมได้รับการปล่อยตัวภายในขอบเขตของวิธีพิจารณาที่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อรักษาจุดมุ่งหมายนี้ โจทก์ผู้ฟ้องคดีต้องนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลอย่างยุติธรรม การกระทำการต่าง ๆ และเหตุจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่จึงต้องปราศจากอคติ ฉะนั้น จึงไม่มีเหตุผลอันใดที่จะจำกัดอำนาจของโจทก์ผู้ฟ้องคดีในการดำเนินคดี ตลอดจนการใช้สิทธิในการอุทธรณ์

ตามระบบการอุทธรณ์ของประเทศอังกฤษนั้น โจทก์ผู้ฟ้องคดีมีสิทธิอุทธรณ์ได้โดยวิธี Case stated เป็นการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลแขวงไปยังศาลควีนเบนซ์ หรืออุทธรณ์คำพิพากษาของศาลจังหวัดไปยังศาลควีนเบนซ์ เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น แม้ว่าในกรณีนี้ศาลจะได้ตัดสินให้ปล่อยตัวจำเลยก็ตาม อีกกรณีหนึ่งคือ อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญา

²⁸ David S. Rudstein. (2005). *A Brief History of the Fifth Amendment Guarantee Against Double Jeopardy*. (Online). Available: <http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1209&context=wmborj>. [2019, May 15].

หรือศาลควีนเบนซ์ไปยังสภาขุนนาง เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายที่มีความสำคัญซึ่งเกี่ยวพันกับผลประโยชน์สาธารณะ²⁹

สำหรับในประเทศสหรัฐอเมริกา หลัก Double jeopardy เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป โดยได้มีการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 (Fifth Amendment) และหลักนี้มีผลใช้บังคับทั่วทุกมลรัฐ ตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 14 (Fourteenth Amendment) กล่าวคือ เมื่อมีคำตัดสินให้ปล่อยตัวจำเลยแล้ว ไม่ว่าจะการปล่อยตัวนั้น จะเนื่องมาจากความสำคัญคดีหรือไม่ก็ตาม พนักงานอัยการไม่มีอำนาจอุทธรณ์คดีนั้นได้ แต่พนักงานอัยการอาจอุทธรณ์คำสั่งของศาลได้ถ้าคำสั่งนั้นไม่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงอันเกี่ยวกับความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย แต่ในทางปฏิบัติจริง ๆ แล้ว มักจะไม่มีการอุทธรณ์ในกรณีนี้เช่นนี้ หลัก Double jeopardy ได้ใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างกว้างขวาง ซึ่งมีขอบเขตกว้างกว่าในประเทศอังกฤษ

ศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกาได้แปลความหลัก Double jeopardy อย่างกว้างขวางโดยไม่คำนึงว่าจะได้มีการชี้ในความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยแล้วหรือไม่ พนักงานอัยการไม่อาจอุทธรณ์ได้ ถ้าหากว่าอุทธรณ์นั้นเมื่อฟังขึ้นแล้วจะต้องมีการพิจารณาคดีใหม่ ทำให้จำเลยต้องได้รับการพิจารณาเป็นครั้งที่สอง ในกรณีที่พนักงานอัยการเสนอพยานหลักฐานไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องปล่อยตัวจำเลย พนักงานอัยการไม่มีอำนาจอุทธรณ์ได้เช่นกัน เพราะถ้าอนุญาตให้มีการเสนอคดีนั้นเข้ามาใหม่อีก ย่อมก่อให้เกิดภัยอันตรายอย่างใหญ่หลวงจากฝ่ายบริหาร เนื่องจากจะมีการหาพยานหลักฐานเพิ่มเติม แม้ว่าจำเลยจะเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จริง ก็อาจจะกลายเป็นผู้กระทำความผิดไปได้

อย่างไรก็ตาม ถ้าจำเลยถูกตัดสินลงโทษ ต่อมาได้อุทธรณ์และอุทธรณ์นั้นประสบความสำเร็จ โดยศาลอุทธรณ์ได้พิพากษากลับคำพิพากษาของศาลล่าง ในกรณีเช่นนี้พนักงานอัยการมีอำนาจที่จะอุทธรณ์ต่อไปอีกได้ ทั้งนี้ โดยเหตุผลที่ว่าถ้าไม่ยอมให้พนักงานอัยการมีอำนาจก็อุทธรณ์ในเช่นนี้ได้แล้ว เท่ากับว่าคำตัดสินของศาลอุทธรณ์ที่ปล่อยตัวจำเลยนั้น มีผลเท่ากับคำตัดสินของคณะลูกขุนที่ปล่อยตัวจำเลยในศาลชั้นต้น และคำตัดสินของศาลอุทธรณ์นี้จะไม่อยู่ภายใต้อำนาจการทบทวนแก้ไขใด ๆ หรือ คำขอให้พิจารณาใหม่หรือการอุทธรณ์ หรือ writ of certiorari ของศาลใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งความจริงแล้วจะไม่เป็นเช่นนั้น ฉะนั้น พนักงานอัยการจึงมีอำนาจที่จะอุทธรณ์คำตัดสินของศาลอุทธรณ์ได้³⁰

²⁹ นิพนธ์ ใจสำราญ, ศรีศักดิ์ กุลจิตติบรร, นเรศ กลิ่นสุคนธ์, ชัยพร ควรวอักษร, มณฑล ยอดรัก, อิศรา วรรณสวาท, ชยีน สุนทรสิงการ และมนุเชษฐ์ โรจนศิริบุตร. (2554). "ระบบศาลสหราชอาณาจักร". *วารสารกฎหมายเปรียบเทียบศาลยุติธรรม*, 3(3). หน้า 143 - 147.

³⁰ David S. Rudstein. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 28.

หลัก Double jeopardy คือ หลักการต่อสู้ในวิธีพิจารณา ซึ่งเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีให้จำเลยต้องถูกดำเนินคดีเป็นครั้งที่สอง หลังจากคดีแรกซึ่งเป็นเรื่องเดียวกันได้ตัดสินแล้ว ในส่วน Common Law จำเลยสามารถอ้าง autrefois acquit or autrefois convict ซึ่งหมายความว่า จำเลยได้ถูกตัดสินให้พ้นโทษ หรือถูกตัดสินว่ากระทำความผิดจากคดีก่อนแล้ว

ในประเทศสหรัฐอเมริกา หลักการฟ้องซ้ำมีที่มาจากรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 (Fifth Amendment) ในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา³¹ ที่กล่าวว่า “บุคคลจะต้องถูกดำเนินคดีสองครั้งในการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียว” ซึ่งประโยคนี้อาจมีจุดประสงค์เพื่อจำกัดมิให้รัฐดำเนินคดีซ้ำจากการดำเนินคดีที่ผิดพลาดสำหรับคดีเดียวกัน ซึ่งเป็นการรบกวนหรือข่มเหง โดยหลักนี้สอดคล้องกับหลัก Res judicata ของ Common Law ซึ่งป้องกันศาลออกคำสั่งซ้ำและเป็นประกันว่าคดีได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว

หลักป้องกันสิทธิของบุคคลที่จำเป็น 3 ประการในหลักการฟ้องซ้ำ

ประการแรก คือ ป้องกันการที่จะต้องลำบากในคดีเดิม หลังจากได้รับการตัดสินให้พ้นโทษแล้ว

ประการที่สอง คือ ป้องกันการถูกพิจารณาอีกครั้ง หลังจากถูกตัดสินว่ากระทำความผิดแล้ว

ประการสุดท้าย คือ ป้องกันการถูกลงโทษหลายครั้งจากการกระทำความผิดเดียวกัน

ในบางครั้งกฎหมายนี้จะอ้างถึงหลักในวิธีพิจารณา เพราะหลักดังกล่าวนี้อนุญาตให้จำเลยปกป้องตนเองได้ โดยไม่คำนึงถึงว่าจะเป็นอาชญากรรมที่มีความผิดจริง ยกตัวอย่างเช่น ตำรวจได้พบพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งพิสูจน์ได้ว่าสุดท้ายแล้วบุคคลนั้นมีความผิด ถึงแม้ว่าจะเคยได้รับการตัดสินให้พ้นโทษมาก่อนหน้านี้ก็ตาม ตำรวจก็ไม่สามารถทำอะไรได้ เพราะว่าจำเลยจะไม่ต้องลำบากอีกครั้งหนึ่ง ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 จะถูกใช้กับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา

³¹ รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 บัญญัติว่า “ต้องไม่มีบุคคลใดที่ต้องตกอยู่ในคดีที่ได้รับโทษถึงตายหรือสูญเสียชื่อเสียง นอกเสียจากจะถูกฟ้องร้องดำเนินคดีโดยคณะลูกขุน ยกเว้นในกรณีที่เกิดขึ้นจากกองทัพเรือ กองทัพบก หรือพลเรือน ที่ออกปฏิบัติการในยามสงคราม หรือในยามที่มีกษัตริย์ราชารณะ บุคคลจะไม่ต้องถูกดำเนินคดีสองครั้งในการกระทำความผิดครั้งเดียว และในคดีอาญาต้องไม่มีการบังคับให้จำเลยขึ้นเป็นพยานเพื่อกล่าวโทษตนเอง ต้องไม่มีการลิดรอนการมีชีวิตอยู่ อิศรภาพ และทรัพย์สิน โดยปราศจากกระบวนการทางกฎหมายที่ถูกต้อง ทรัพย์สินส่วนบุคคลต้องไม่ถูกใช้เพื่อสาธารณะโดยปราศจากการตอบแทนที่เหมาะสม”.

เท่านั้น แต่ศาลฎีกาได้วางหลักการฟ้องซ้ำไว้ว่าให้ใช้ในมลรัฐต่าง ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยเช่นกัน และต่อมาหลักการดังกล่าวได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 14

หลักการฟ้องซ้ำจะถูกใช้กับคดีก่อนที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว แต่มีหลายกรณีที่ไม่สามารถนำมาใช้ได้ในการพิจารณาครั้งหลัง ตัวอย่างเช่น การพิจารณาครั้งที่สองที่เกิดขึ้นหลังจากการพิจารณาคดีแรกยังไม่ยุติ ไม่ฝ่าฝืนหลักการฟ้องซ้ำเพราะว่าการพิจารณาที่ยังไม่มีข้อยุติเป็นการพิจารณาที่ยังไม่มีคำพิพากษาว่ามีความผิด หรือ บริสุทธิ์ กรณีที่ถูกยกฟ้องเพราะพยานหลักฐานไม่เพียงพออาจเป็นคำพิพากษาถึงที่สุด ถึงแม้ว่าในหลายรัฐและตามกฎหมายจะยอมให้มีการพิจารณาคดีที่ถูกอุทธรณ์ขึ้นมาอีกตาม การพิจารณาอีกครั้งหลังจากศาลชั้นต้นตัดสินว่ามีความผิดซึ่งคำพิพากษาได้ถูกกลับโดยศาลอุทธรณ์ จะไม่เป็นการฝ่าฝืนหลักการฟ้องซ้ำ เพราะคำพิพากษาของศาลชั้นต้นสิ้นสุดผลผูกพัน อย่างไรก็ตามทั้งสองกรณีข้างต้น การพิจารณาครั้งแรกมิได้สูญเสียไปทั้งหมด คำเบิกความในการพิจารณาครั้งแรกอาจนำมาใช้ในการพิจารณาคดีหลัง เช่น เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของคำเบิกความในครั้งหลังซึ่งขัดกับคำเบิกความที่ได้ให้ไว้ในครั้งแรก

ข้อยกเว้นสองข้อในหลักทั่วไปที่การฟ้องร้องนั้นไม่สามารถอุทธรณ์ คือในการกรณีที่ถูกตัดสินให้พ้นโทษ ถ้าการพิจารณาคดีในครั้งแรกได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นการหลอกลวงหรือทำปลอมขึ้น หลักการฟ้องซ้ำจะไม่ถูกห้ามมิให้มีการพิจารณาคดีใหม่ ในคดี *Illinois V. Aleman* ศาลฎีกาได้วางหลักว่า ผู้ที่ให้สินบนแก่ผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีนั้นและพ้นผิดจากการเป็นฆาตกรจะต้องลำบากอีกครั้งหนึ่ง เพราะในการพิจารณาครั้งแรกเขาให้สินบนเพื่อปกป้องตนเอง มิให้ตกอยู่ในอันตรายที่เขาสมควรจะได้รับ ส่วนอีกข้อยกเว้นหนึ่งคือ พนักงานอัยการอาจอุทธรณ์เมื่อผู้พิพากษาในคดีเข้าข้างตามคำตัดสินของคณะลูกขุน ว่าจำเลยมีความผิดเป็นคำพิพากษาที่ไม่ยุติธรรมต่อจำเลย การอุทธรณ์ที่สำเร็จจะกลับคำตัดสินของคณะลูกขุน และจะไม่ทำให้จำเลยต้องตกอยู่ในอันตรายของการพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

ศาลฎีกาสันนิษฐานกฎหมายที่อนุญาตให้พนักงานอัยการอุทธรณ์คำพิพากษาในบางกรณี เช่น ตามที่บัญญัติไว้ใน 18 U.S.C. 3742 (b) โดยศาลได้วางหลักไว้ว่า การตัดสินนั้นไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญในท้ายที่สุด เช่น คำตัดสินของคณะลูกขุนภายใต้หลักการฟ้องซ้ำซึ่งให้สิทธิในการอุทธรณ์นั้นไม่ทำให้จำเลยตกอยู่ในฐานะเสี่ยงต่อการดำเนินคดีอย่างไม่สิ้นสุด³²

หลักการฟ้องซ้ำจะไม่เกี่ยวข้องกับความคิดที่แยกต่างหากจากกันได้ หรือในเขตอำนาจศาลซึ่งต่างกัน แม้จะเป็นผลมาจากการกระทำเดียวกัน ตัวอย่างเช่น ในคดี *United states V. Felix* (1992) ศาลฎีกาได้วางหลักไว้ว่า “การกระทำผิดและการสมคบกันกระทำผิดดังกล่าว ไม่ใช่

³² Court Listener. (ม.ป.ป.) *Illinois V. Aleman* (Online). Available: <https://www.courtlistener.com/opinion/2036284/people-v-aleman>. [2019, May 19].

การกระทำเดียวกันตามหลักการฟ้องซ้ำ”³³ อีกตัวอย่างหนึ่ง มลรัฐหนึ่งอาจดำเนินคดีกับจำเลยฐานฆ่าผู้อื่น หลักจากนั้นรัฐบาลสหรัฐอาจดำเนินคดีกับจำเลยคนเดียวกันนี้สำหรับความผิดตามกฎหมายสหรัฐอีก ในข้อหาละเมิดสิทธิพลเมืองหรือการลักพาตัว ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกระทำเดียวกัน

หลักการฟ้องซ้ำจะนำมาใช้ไม่ได้ ถ้าการฟ้องร้องครั้งหลังมีลักษณะทางแพ่งมากกว่าทางอาญา ซึ่งมีมาตรฐานทางกฎหมายที่แตกต่างกับ การตัดสินให้พ้นโทษในคดีอาญาไม่ได้ป้องกันจำเลยจากการถูกฟ้องเป็นคดีแพ่งที่เกิดจากการกระทำครั้งก่อน ถึงแม้ว่าจะมีการใช้หลัก Res judicata ในระบบ Civil law ก็ตาม ตัวอย่างเช่น คดี O.J. Simpson ซึ่งได้รับการตัดสินให้พ้นจากการฆาตกรรม 2 ครั้ง แต่ก็แพ้ในคดีแพ่งโดยต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีนั้น³⁴ ถ้าจำเลยถูกทำทัณฑ์บนจากการกระทำผิดครั้งก่อนอยู่ในขณะนั้น การกระทำที่เขาถูกตัดสินยกฟ้องสามารถเป็นเหตุให้มีการพิจารณารื้อฟื้นทัณฑ์บน ซึ่งการพิจารณานี้จะไม่ถือเป็นการพิจารณาคดีอาญา และมีมาตรฐานการพิสูจน์ที่ต่ำกว่า

ในทวีปยุโรป ประเทศสมาชิกทั้งหมดของสภายุโรป ได้ลงนามในอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งป้องกันการฟ้องซ้ำ โดยในพิธีสารที่ 7 มาตรา 4³⁵ ได้กล่าวว่า “บุคคลจะไม่ต้องถูกพิจารณาคดี หรือถูกลงโทษอีกครั้งในการดำเนินคดีอาญาภายใต้เขตอำนาจศาลของรัฐเดียวกัน สำหรับการกระทำผิดซึ่งถูกตัดสินถึงที่สุดให้ปล่อยตัว หรือมีความผิดตามกฎหมาย และกระบวนพิจารณาคดีอาญาของรัฐนั้น”³⁶

³³ Find Law. (ม.ป.ป.) *United states V. Felix* (Online). Available: <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/503/378.html>. [2019, May 19].

³⁴ Brandon Barnett. (ม.ป.ป.) *Double Jeopardy, OJ Simpson and the New Knife* (Online). Available: <https://www.bhwlawfirm.com/oj-simpson-knife-double-jeopardy>. [2019, May 19].

³⁵ European Court of Human Rights. (ม.ป.ป.) *European Convention on Human Rights* (Online). Available: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf. [2019, May 19].

³⁶ European Convention on Human Rights. Protocol No. 7. Article 4 Right not to be tried or punished twice.

1. No one shall be liable to be tried or punished again in criminal proceedings under the jurisdiction of the same State for an offence for which he has already been finally acquitted or convicted in accordance with the law and penal procedure of that State.

2. The provisions of the preceding paragraph shall not prevent the reopening of the case in accordance with the law and penal procedure of the State concerned, if there is evidence of new or newly discovered facts, or if there has been a fundamental defect in the previous proceedings, which could affect the outcome of the case.

3. No derogation from this Article shall be made under Article 15 of the Convention.

โดยเฉพาะพิธีสารรับเลือกนี้ ได้รับการให้สัตยาบันโดยรัฐทั้งหมดของสหภาพยุโรป ยกเว้นอยู่ 6 ประเทศ ได้แก่ เบลเยียม เยอรมนี เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส สเปน และ อังกฤษ กลุ่มสมาชิกเหล่านี้ยังมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศเองเพื่อป้องกันการฟ้องซ้ำ ในหลายประเทศของทวีปยุโรป พนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ในคดีอาญาอาจอุทธรณ์คำพิพากษายกฟ้องในศาลสูง และกรณีนี้ไม่ถือว่าเป็นการฟ้องซ้ำ แต่เป็นความต่อเนื่องของการพิจารณาคดีเดียวกัน กรณีนี้กระทำได้ตามอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ประเทศฝรั่งเศส เมื่อใดที่หมุดหนทางอุทธรณ์ต่อศาลสูงแล้ว คำพิพากษาถึงที่สุดและทำให้การดำเนินคดีสิ้นสุดด้วย ยกเว้นถ้าคำชี้ขาดสุดท้ายถูกทำปลอมขึ้นมา การดำเนินคดีสำหรับคดีที่ถูกตัดสินไปแล้วนั้น ย่อมไม่สามารถกระทำได้ ถึงแม้ว่าจะพบหลักฐานใหม่ที่จะทำให้ดำเนินคดีได้ก็ตาม อย่างไรก็ตาม บุคคลผู้ถูกตัดสินลงโทษอาจร้องขอให้มีการพิจารณาคดีอื่น โดยอาศัยเหตุว่าพบพยานหลักฐานใหม่ได้

ประเทศอังกฤษ รัฐสภาของประเทศอังกฤษ ผ่านความเห็นชอบในการออกกฎหมาย The Criminal Justice Bill 2003 ซึ่งเสนอโดย David Blunkett รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยของอังกฤษ เพื่อที่จะยกเลิกความเข้มงวดของการห้ามฟ้องซ้ำ ปัจจุบันการพิจารณาคดีใหม่อนุญาตได้ในกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่ที่ต่างจากเดิมมาก

ประเทศไทยได้มีการยึดถือหลัก Double jeopardy เช่นเดียวกันกับในต่างประเทศ โดยจะขอยกตัวอย่างคดีหนึ่งในประเทศไทย ซึ่งได้มีการอ้างถึงหลัก Double jeopardy คือ คำพิพากษาศาลฎีกาคดีอาชญากรรมสงครามที่ 1/2489 คดีนี้มีข้อเท็จจริงโดยย่อว่าตอนสงครามโลกครั้งที่สอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม นำประเทศไทยไปเข้าร่วมกับฝ่ายอักษะ คือ ร่วมกับญี่ปุ่น ทำสงครามกับสัมพันธมิตร แล้วญี่ปุ่นแพ้ เมื่อสงครามสงบฝ่ายสัมพันธมิตรจัดตั้งศาลอาชญากรรมสงครามที่เมืองนูแรมเบิร์กและที่ประเทศญี่ปุ่น และเตรียมที่จะจัดตั้งที่สิงคโปร์ด้วย เพื่อดำเนินคดีกับผู้ที่มีส่วนก่อให้เกิดสงคราม ฝ่ายสัมพันธมิตรจะขอตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไปขึ้นศาลอาชญากรรมสงครามที่สิงคโปร์ด้วย หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นเสรีไทย และเป็นนักกฎหมายชั้นนำของประเทศก็รีบเสนอกฎหมายฉบับหนึ่ง คือ พระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ. 2488 มีเพียง 12 มาตรา โดยในมาตรา 3 บัญญัติว่า การประกาศสงครามกับสัมพันธมิตร ไม่ว่าจะประกาศนั้นจะได้ทำขึ้นก่อนหรือในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าเป็นความผิดฐานอาชญากรรมสงครามตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษสูงสุดคือประหารชีวิต แล้วในมาตรา 5 กำหนดให้มีคณะกรรมการขึ้นมาทำหน้าที่สืบสวนสอบสวน เมื่อได้ความว่ามีบุคคลกระทำการประกาศสงครามกับสัมพันธมิตร ก็ให้เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาชญากรรมสงครามต่อศาลฎีกา แล้วให้ศาลฎีกาเป็นศาลแรก และศาลสุดท้ายในการพิจารณาพิพากษาว่าบุคคลนั้นกระทำการเป็นอาชญากรรมสงครามหรือไม่ และคำพิพากษาของศาล

ฎีกาคืออาชญากรรมสงครامنั้นให้เป็นที่สุด³⁷ ซึ่งเห็นได้ว่า การที่มาตรา 3 ของพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ. 2488 บัญญัติว่า การประกาศสงครามกับสัมพันธมิตร ไม่ว่าจะได้ประกาศก่อนหรือหลังวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นความผิดฐานอาชญากรรมสงคราม ต้องระวางโทษสูงสุดถึงประหารชีวิต ก็คือ การออกกฎหมายอาญาที่มีผลย้อนหลัง

ต่อมาคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้ฟ้องจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต่อศาลฎีกา ศาลฎีกาวินิจฉัยคดีนี้โดยยึดบรรทัดฐานจากศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาในคดี *Marbury v. Madison*³⁸ โดยศาลฎีกาวินิจฉัยว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 มาตรา 58 บัญญัติว่าการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ท่านว่าเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ ซึ่งต้องดำเนินการตามกฎหมายและในนามของพระมหากษัตริย์ ในการบังคับใช้กฎหมาย ศาลย่อมแปลและตีความกฎหมายเป็นธรรมดา หากไม่ให้ศาลแปล ศาลก็จะใช้กฎหมายนั้นไม่ได้ และการที่มาตรา 62 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 บัญญัติว่า สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ก็ไม่ได้บัญญัติเป็นการเด็ดขาดว่า อำนาจตีความรัฐธรรมนูญเป็นของสภาผู้แทนราษฎรโดยเฉพาะ ดังที่กำหนดไว้ในมาตรา 58 ว่าอำนาจในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ เพียงแต่กล่าวว่าสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิเด็ดขาดในการตีความเท่านั้น จึงไม่ใช่ข้อบัญญัติที่ตัดอำนาจศาลไม่ให้ตีความ และศาลฎีกาให้เหตุผลต่อไปว่า ศาลยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจพิพากษาว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยมีเหตุผลดังนี้

เหตุผลแรก ศาลเป็นผู้ใช้กฎหมายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 58 เพราะฉะนั้นการที่จะดูว่าอะไรเป็นกฎหมาย หรือกฎหมายที่ใช้ได้หรือไม่ได้ ย่อมเป็นอำนาจศาล เพราะถ้าศาลไม่มีอำนาจศาลก็จะไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นกฎหมายหรือไม่ และศาลจะดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดีตามกฎหมายได้อย่างไร

เหตุผลที่สอง การปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญแบ่งแยกอำนาจเป็น 3 ประเภท คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ และแต่ละอำนาจย่อมมีอำนาจยับยั้งและกำกับเป็นการควบคุมกันอยู่ ซึ่งเป็นหลักประกันที่มั่นคง เมื่อสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมีอำนาจนิติบัญญัติออกกฎหมายมาแล้ว ศาลซึ่งเป็นผู้มีอำนาจตุลาการต้องปฏิบัติตาม ไม่ว่าจะศาลจะเห็นว่ากฎหมายนั้น

³⁷ จารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์. (2554). *การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ : ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่*. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 24 - 27.

³⁸ Justia US Supreme Court. (ม.ป.ป.) *Marbury v. Madison* (Online). Available: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/5/137> [2019, May 19].

สมควรหรือไม่ก็ตาม แต่ในขณะเดียวกัน ถ้าสภาผู้แทนราษฎรออกกฎหมายมาไม่ถูกต้องกับรัฐธรรมนูญ หรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ ศาลก็จะมีอำนาจแสดงความไม่ถูกต้องนั้นได้ และ

เหตุผลสุดท้าย รัฐธรรมนูญ มาตรา 61 บัญญัติว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ ท่านว่าบทบัญญัตินั้น ๆ เป็นโมฆะ การที่มาตรา 61 กำหนดไว้เช่นนี้ก็จำเป็นจะต้องมีผู้ชี้ขาดว่ากฎหมายใดขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ มิฉะนั้น มาตรา 61 ก็จะไม่เป็นผลกฎหมายนั้น สภาผู้แทนราษฎรออกมาเอง จะกลับไปให้สภาผู้แทนราษฎรชี้ขาด ว่าเป็นกฎหมายที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่อย่างไรได้ และท่านก็วินิจฉัยต่อไปว่า ท่านมีอำนาจในการวินิจฉัยว่ากฎหมายใดขัดรัฐธรรมนูญ³⁹

เมื่อพิจารณาปัญหาตามพระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม พ.ศ. 2488 มาตรา 3 เฉพาะส่วนที่เอาผิดกับการกระทำ อันเป็นอาชญากรสงคราม ก่อนวันที่กฎหมายมีผลใช้บังคับ ขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า มาตรา 14 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติว่า ภายในบังคับแห่งบทกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เกศสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผยและการตั้งสมาคมอาชีพ การที่มาตรา 14 กล่าวถึงเสรีภาพในร่างกายว่าอยู่ภายในบังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ย่อมเป็นการรับรองเสรีภาพในการกระทำเอาไว้ด้วยโดยปริยาย ดังนั้น อาจสรุปได้ว่ามาตรา 14 บัญญัติรับรองว่า บุคคลจะทำ จะพูด จะเขียนอย่างไรก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายในบังคับแห่งกฎหมาย คำว่าภายในบังคับแห่งกฎหมายย่อมหมายถึงบทกฎหมายในขณะที่กระทำ พูด เขียน จะหมายถึงบทกฎหมายที่ออกต่อไปในภายภาคหน้าด้วยไม่ได้ เพราะมาตรา 14 เป็นบทบัญญัติรองรับกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 7 อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งกฎหมายลักษณะอาญามาตรา 7 บัญญัติว่า บุคคลควรได้รับโทษทางอาญาที่ต่อเมื่อกระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้ ถ้าจะแปลประโยคที่ว่า ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติกฎหมายในรัฐธรรมนูญมาตรา 14 ว่าหมายถึงความถึงกฎหมายที่จะออกภายหน้าด้วยแล้ว มาตรา 14 ของรัฐธรรมนูญก็จะทำลายหลักประกันซึ่งกฎหมายลักษณะอาญามาตรา 7 ให้ไว้หมดสิ้น ศาลฎีกาเห็นว่า ตามมาตรา 14 บุคคลย่อมกระทำการใด ๆ ก็ได้โดยไม่ต้องห้ามและจะไม่ต้องรับโทษทัณฑ์แต่อย่างใด เมื่อการกระทำในขณะเวลาที่กระทำไม่มีกฎหมายบัญญัติห้ามหรือบัญญัติเป็นความผิด และหากกฎหมายใดบัญญัติย้อนหลังลงโทษการกระทำที่ผ่านมาแล้ว ย่อมเป็นการขัดรัฐธรรมนูญมาตรา 14 เพราะฉะนั้น พระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม พ.ศ. 2488 มาตรา 3 เฉพาะส่วนที่บัญญัติให้ย้อนหลังว่าการกระทำความผิดอาญา

³⁹ สมลักษณ์ จัดกระบวนพล. (2559). *คดีสำคัญๆ กับสถาบันศาลยุติธรรมไทย โดย สมลักษณ์ จัดกระบวนพล* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://www.matichon.co.th/columnists/news_219050. [2562, 19 พฤษภาคม].

ฐานอาชญากรรมสงครามที่เกิดขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเป็นความผิดนั้นจึงขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 14 ตกเป็นโมฆะเฉพาะส่วนที่ขัด

คำพิพากษานี้เอง ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ถูกปล่อยตัว เมื่อสัมพันธมิตรขอตัวไปขึ้นศาลอาชญากรรมสงครามที่สิงคโปร์ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ปราโมชตอบว่า บุคคลไม่อาจถูกดำเนินคดีอาญาในการกระทำเดียวกันได้สองครั้ง รัฐบาลไทยดำเนินคดีอาญาจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้ว ศาลฎีกายกฟ้อง รัฐบาลไทยไม่จำเป็นต้องส่งตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามให้สัมพันธมิตรอีก ตามหลักที่ว่าบุคคลไม่อาจจะถูกฟ้องซ้ำกันได้ในกรณีเดียวกันที่เรียกว่า Double jeopardy⁴⁰

2.4.3 หลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ (Ne Bis In Idem)

หลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ หรือ Ne bis in idem เป็นหนึ่งในรากฐานของระบบกฎหมายใหม่ทั้งหมด แต่จะเป็นหลักการที่มีผลต่อการใช้กฎหมายทั้งหมดหรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาที่กฎหมายในประเทศ หรือกฎหมายระหว่างประเทศแยกกัน หรือร่วมกันของกฎหมายในแต่ละอย่าง ความสำคัญของหลัก Ne bis in idem นั้น ปรากฏหลักฐานซึ่งเป็นข้อเท็จจริงว่า ทุกวันนี้ หลักการนี้มีได้เพียงแค่ว่าเป็นหลักของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักของสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอีกด้วย⁴¹

จากที่กล่าวข้างต้นนั้น สามารถสรุปได้ว่า Ne bis in idem เป็นหลักที่เก่าแก่และเป็นที่ยุติกันดี โดยเป็นพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นที่เข้าใจกันเป็นอย่างดีแล้ว จึงแทบจะไม่มีกรณีวิเคราะห์เพื่อตอบข้อสงสัยหรือบทวิจารณ์ใด ๆ เกี่ยวกับหลักดังกล่าวเลย

อย่างไรก็ตาม มีหลายคำถามทั้งในทางปฏิบัติและในทางทฤษฎีที่ยังไม่เข้าใจอยู่ ไม่เป็นการยากที่จะนำหลักการหนึ่งมาใช้กับการกระทำหนึ่ง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม เป็นการยากที่จะทำให้มันใช้ได้จริง และสามารถที่จะใช้ให้ครอบคลุมสถานการณ์ที่คลุมเครือทั้งหมดได้

Ne bis in idem ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวลีภาษาละติน ซึ่งสามารถแปลเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า “not again about the same” เพื่อให้สามารถใช้หลักนี้ได้ถูกต้อง เราจำเป็นต้องรู้ขอบเขตที่เหมาะสมของคำว่า “again” และ “same”

คำว่า “again” เกี่ยวกับการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญามากกว่าหนึ่งครั้ง ทั้งก่อนการดำเนินคดีที่ศาลเดียวกัน หรือก่อนการดำเนินคดีที่ต่างศาลกัน ซึ่งในปัจจุบันผลของหลักการนี้ได้ถูกจำกัดไว้ภายในขอบเขตโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ในข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งกำหนดไว้ว่า ต้องไม่มีบุคคลใดที่ต้องยอมลำบากหรือยอมให้ถูกลงโทษในการ

⁴⁰ จารุวรรณ อมรสิลสวัสดิ์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 37. หน้า 24 – 27.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24 – 27.

กระทำความผิดของเขาซึ่งเขาเคยถูกตัดสินว่ามีความผิด หรือไม่มีความผิดไปแล้วตามบทลงโทษในกฎหมาย และกระบวนการลงโทษตามกฎหมายของแต่ละประเทศ

คำว่า “same” อาจหมายถึง การกระทำเดิม ข้อเท็จจริงเดิมหรือคดีเดิม ข้อกฎหมายของการกระทำเดิม หรือทั้งสองอย่าง

ดังนั้นหลัก Ne bis in idem จึงถือได้ว่าเป็นหลักที่เก่าแก่และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปหลักหนึ่ง ซึ่งหมายความว่า “บุคคลไม่ควรถูกพิจารณาเพื่อลงโทษสองครั้งในการกระทำครั้งเดียว”⁴² นั่นเอง

กล่าวโดยสรุป เมื่อศึกษาถึงหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาแล้ว เห็นได้ว่าการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น กระทบต่อหลักดังกล่าวนี้โดยตรง เนื่องจากจุดประสงค์ของหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษานั้น มิใช่เพื่อให้คดีซึ่งมีคำพิพากษาแล้ว มีที่สิ้นสุดหรือมีข้อยุติ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อคำพิพากษาดังกล่าวนั้น เกิดขึ้นจากกระบวนการยุติธรรมที่มีข้อผิดพลาด ทำให้จำเลยต้องรับโทษทางอาญา ที่ตัวเองไม่สมควรได้รับ อันเป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของจำเลยนั้น ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การรับรองเอาไว้ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงเป็นการยกเว้นหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาดังกล่าว

2.5 ทฤษฎีผลผูกพันของคำพิพากษา (Theory of Finally – Binding Effect)

เมื่อศาลมีคำพิพากษา คำพิพากษาของศาลจะมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายหรือไม่ ต้องพิจารณาว่าคำพิพากษานั้นถึงที่สุดหรือไม่ และคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดหรือไม่ โดยคำพิพากษาอันเป็นที่สุดสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ

2.5.1 คำพิพากษาอันเป็นที่สุดโดยแบบพิธี (Formal Final Adjudication)

คำพิพากษาในรูปแบบนี้ ทำให้กระบวนการพิจารณาของศาลสิ้นสุดโดยยกฟ้องในทางวิธีพิจารณา เช่น ขาดอายุความอันทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไป ซึ่งเป็นเหตุให้การดำเนินคดีในเนื้อหากระทำต่อไปไม่ได้ คำพิพากษาอันเป็นที่สุดโดยแบบพิธีมีผลผูกพันที่เรียกว่า Formal Finally – Binding Effect ซึ่งในทางกฎหมายเยอรมันเรียกว่า Formelle Rechtskraft มีความหมายว่า คำพิพากษานั้นถึงที่สุดแล้วหรือไม่ และเป็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้วหรือไม่ ซึ่งผลของคำพิพากษาถึงที่สุดทำให้คดีนั้นเสร็จสิ้นลง และไม่อาจเปลี่ยนแปลงคำชี้ขาดในคำพิพากษานั้นโดยขอ

⁴² คณิต ฌ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 136.

ให้มีการแก้ไขบททวนได้อีกต่อไป สำหรับคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดเป็นเรื่องของคำพิพากษาถึงที่สุดในเรื่องเนื้อหาของคดี ซึ่งสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายนี้ สืบเนื่องมาจากหลัก Ne bis in idem⁴³

2.5.2 คำพิพากษาอันเป็นที่สุดโดยเนื้อหา (Substantive Final Adjudication)

คำพิพากษาในรูปแบบนี้จะวินิจฉัยในเนื้อหาของคดีว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด หรือเป็นผู้บริสุทธิ์ซึ่งเมื่อศาลพิพากษายกฟ้องแล้ว จำเลยจะไม่ถูกตั้งข้อหาเดียวกันนั้นและจะเกิดผลผูกพันที่เรียกว่า Substantive Finally – Binding Effect ซึ่งในกฎหมายเยอรมันเรียกว่า Matenelle Rechtskraft มีความหมายว่า สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางเนื้อหาก่อให้เกิดผล 3 ประการ

ประการแรก เป็นการรองรับและยืนยันผลของคดีว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์

ประการที่สอง สามารถบังคับคดีได้ กรณีศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดและกำหนดโทษ

ประการสุดท้าย ห้ามดำเนินคดีใหม่ ซึ่งถือว่าคำพิพากษานั้นเสถียรภาพตามหลัก Ne bis in idem ที่เน้นการกระทำมากกว่าฐานความผิดและไม่คำนึงว่าคดีก่อนจะมีข้อผิดพลาดหรือไม่ แต่มีข้อยกเว้นในการให้สิทธิอุทธรณ์หรือขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ เป็นต้น⁴⁴

เมื่อศึกษาทฤษฎีดังกล่าวนี้แล้ว เห็นได้ว่าการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จะสร้างผลกระทบต่อทฤษฎีนี้เช่นเดียวกัน เพราะเงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศไทยนั้น ในประการแรกเลย คดีนั้นต้องถึงที่สุดเสียก่อน แล้วมีพฤติการณ์ที่เข้าเงื่อนไขที่จะสามารถรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงมีความสัมพันธ์กับทฤษฎีนี้เช่นเดียวกัน

2.6 แนวคิดว่าด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity)

ประชาชนมักใช้คำว่า "สิทธิและเสรีภาพ" และคำว่า "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" มากกล่าวอ้างในการกระทำหรือห้ามมิให้ผู้อื่นกระทำการ รวมทั้งเรียกร้องให้รัฐกระทำการหรือไม่กระทำการ จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นคำที่มีความสำคัญต่อพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมของรัฐ ไม่ว่าจะในทางการบัญญัติกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการ

⁴³ คณิน วงศ์ใหญ่. (2549). *ปัญหาในการตีความพยานหลักฐานใหม่ ศึกษาเปรียบเทียบการรื้อฟื้นการดำเนินคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่กับการสอบสวนซ้ำ*. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 10.

⁴⁴ โกลด โสภาคย์วิจิตร. (2550). *การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 152-153.

ตัดสินคดีต่าง ๆ นั้น ย่อมต้องมีการตระหนักให้สอดคล้องกับ "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" อยู่เสมอ เนื่องจากรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดนั้นมีการบัญญัติถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เอาไว้ การรักษาความสงบเรียบร้อยและประโยชน์สาธารณะจึงต้องปฏิบัติควบคู่ไปกับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของประชาชน

คำว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมนีเนื่องจากการกระทำอันโหดร้ายของนาซีต่อชาวยิวในสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่น การทดลองฉีดสารเข้าสู่ร่างกายของชาวยิว การโกนผมผู้หญิงแล้วนำไปทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม การนำชาวยิวเข้าห้องรมก๊าซพิษ เป็นต้น ซึ่งหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 1949 จึงได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 1 ว่า "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่อาจล่วงละเมิดได้ เป็นภาระหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้ความเคารพและให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์"

กล่าวได้ว่า การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีที่มาจากการปฏิบัติที่มนุษย์กระทำต่อมนุษย์อย่างโหดร้ายทารุณ การยืนยันถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นการยืนยันถึงความเท่าเทียมกันในฐานะของความเป็นมนุษย์⁴⁵

การทำความเข้าใจความหมายของคำว่า "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" นั้น ต้องเข้าใจความหมายของคำว่า "สิทธิ" เสียก่อน เพราะสองคำนี้มีความเชื่อมโยงกัน ทั้งยังมีการยอมรับเป็นการทั่วไปว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นมูลฐานอันก่อให้เกิดสิทธิต่าง ๆ

สิทธิเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนตามธรรมชาติตั้งแต่เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์ แม้จะยังไม่มีกฎหมายมารองรับ ไม่ว่าจะใครก็ไม่สามารถล่วงละเมิดได้ ซึ่งตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานอธิบายความหมายของคำว่า "สิทธิ" ไว้ว่า อำนาจอันชอบธรรม หรือ อำนาจที่กฎหมายรับรองให้กระทำการใด ๆ โดยสุจริตได้อย่างอิสระ แต่ต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของคนอื่น⁴⁶ แต่ในทางนิติศาสตร์มีความหมายอยู่สองอย่าง ได้แก่ สิทธิตามธรรมชาติ และสิทธิตามกฎหมาย สิทธิตามธรรมชาติเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่าสิทธิทางศีลธรรม คือ สิทธิที่เกิดจากความรู้สึกนึกคิดของคนทั่วไปว่าเป็นวิถีทางที่ถูกต้องและเป็นธรรม แต่อาจยังไม่มี การรับรอง คุ้มครอง หรือ บังคับให้การเป็นไปตามสิทธินั้น ส่วนสิทธิตามกฎหมาย คือ สิทธิที่กฎหมายบัญญัติรองรับเอาไว้

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ให้ความหมายไว้ว่า สิทธิ เป็นการก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นในอันที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามสิทธิที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ รวมถึงมี

⁴⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 84 - 85.

⁴⁶ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. *สิทธิ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.royin.go.th/dictionary/>. [2562, 1 มกราคม].

หน้าที่ที่จะไม่รบกวนต่อสิทธิหรือหน้าที่ที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นไปตามสิทธิ อย่างไรก็ตาม ขึ้นอยู่กับประเภทของสิทธิด้วย⁴⁷

ศาสตราจารย์ ดร. วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ ให้ความหมายไว้ว่า สิทธิ คือ อำนาจหรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น โดยเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองหรือยอมรับว่ามีอยู่จริงในตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นมากระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งบางอย่างบางประการให้เกิดประโยชน์แก่ตน⁴⁸

ศาสตราจารย์ ดร. บรรเจิด สิงคะเนติ อธิบายว่า สิทธิ คือ อำนาจที่กฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองแก่บุคคลในอันที่จะกระทำการใด ไม่กระทำการใด รวมทั้งก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การของรัฐเข้าแทรกแซงในขอบเขตของสิทธิของบุคคลนั้น ในบางกรณีได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ และเป็นสิ่งที่ต้องผูกพันองค์การผู้ใช้อำนาจทั้งหมดที่จะต้องให้ความเคารพ ปกป้อง คุ้มครองสิทธิตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเพื่อให้สิทธิเหล่านั้นมีผลในทางปฏิบัติ⁴⁹

รองศาสตราจารย์ ดร. วรเจตน์ ภาคิรัตน์ อธิบายว่า สิทธิ หมายถึง อำนาจที่จะบังคับหรือเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง⁵⁰

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงพอสรุปได้ว่า สิทธิ คือ อำนาจหรือประโยชน์ที่กฎหมายให้การรับรอง คุ้มครอง และสามารถเรียกร้องให้บังคับตามสิทธินั้น ในอันที่จะกระทำการ หรือเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการ อันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน หรือบุคคลอื่น ซึ่งการรับรอง คือ รับรองว่าสิทธินั้น ๆ มีอยู่ ส่วนคุ้มครอง คือ คุ้มครองไม่ให้มีการละเมิดสิทธิ รวมทั้งบังคับให้เป็นไปตามสิทธินั้น ๆ ในกรณีที่มีการละเมิดด้วย

ความหมายของเสรีภาพนั้น ได้มีการให้ความหมายเอาไว้ดังนี้

⁴⁷ หยุด แสงอุทัย. (2560). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 171.

⁴⁸ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2543). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 21.

⁴⁹ บรรเจิด สิงคะเนติ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 45. หน้า 51.

⁵⁰ วรเจตน์ ภาคิรัตน์. (2557). *คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 226.

ศาสตราจารย์ ดร. วรพจน์ วิสรุตพิชญ์ อธิบายว่า คือ อำนาจของบุคคลในอันที่จะกำหนดตนเอง โดยอำนาจนี้บุคคลย่อมถือวิถีชีวิตของตนได้ด้วยตนเองตามใจปรารถนา บุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่ตราบเท่าที่เขาไม่ถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่เขาไม่ประสงค์จะกระทำ และไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางไม่ให้กระทำในสิ่งที่เขาประสงค์จะกระทำ⁵¹

ศาสตราจารย์ ดร. บรรณเจติ สิงคะเนติ อธิบายว่า หมายถึงสถานการณ์ที่บุคคลมีอิสระในการที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามความประสงค์ของตน เสรีภาพจึงหมายถึงอำนาจในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคลที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใดอันเป็นอำนาจที่มีเหนือตนเอง⁵²

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1789 ของประเทศฝรั่งเศส ได้ให้ความหมายของเสรีภาพไว้ในมาตรา 4 ซึ่งบัญญัติว่า "เสรีภาพก็คือความสามารถที่จะกระทำการใดก็ได้ที่ไม่เป็นการรบกวนผู้อื่น ดังนั้นการใช้สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนจะมีก็แต่เพียงข้อจำกัดเฉพาะที่ต้องยอมให้สมาชิกอื่นของสังคมสามารถใช้สิทธิเหล่านี้ได้เช่นเดียวกัน ข้อจำกัดเช่นนี้จะกำหนดขึ้นได้ก็โดยบทกฎหมายเท่านั้น"⁵³

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปได้ว่าความแตกต่างระหว่างสิทธิและเสรีภาพ คือ สิทธิเป็นประโยชน์ในเรื่องที่บุคคลชอบที่จะเรียกร้องเอาจากบุคคลอื่น ในขณะที่เสรีภาพ คือ ประโยชน์ที่บุคคลจะกระทำการใด ๆ โดยไม่ถูกบังคับหรืออยู่ภายใต้อาณัติอันเป็นสิ่งที่ไม่ต้องเรียกร้องจากผู้ใด

ความหมายของคำว่า "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" มีหลายความหมาย แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะความหมายในทางกฎหมายเท่านั้น ซึ่งนักกฎหมายหลายคนได้อธิบายไว้ดังนี้

Klaus Stern อธิบายว่าหมายถึงคุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะ และเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่น ๆ ของบุคคล

Guenter Duerig อธิบายว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของเขาเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสภาวะธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการ

⁵¹ วรพจน์ วิสรุตพิชญ์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 48. หน้า 22.

⁵² บรรณเจติ สิงคะเนติ. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 45. หน้า 53.

⁵³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2554). *กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญา และลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 84.

ทำให้บรรลุปเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคลนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลนั่นเอง ในอันที่จะกำหนดตนเองและในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง⁵⁴

Josef Marquard Wintrich ได้อธิบายไว้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นมีลักษณะที่อยู่เหนือตัวบทบัญญัติแห่งกฎหมายและมีอยู่ก่อนการบัญญัติรัฐธรรมนูญโดยผู้ร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้เป็นผู้สร้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ขึ้นมาแต่เขาพบมันอยู่ก่อนแล้วและยอมรับปฏิบัติซึ่งการให้ความเคารพและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็เป็นภาคแสดงของความยุติธรรมด้วยการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงมีคุณค่าสูงสุดในรัฐธรรมนูญและได้รับการยอมรับว่าเป็นบรรทัดฐานขั้นพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นการสร้างสังคมจากเสรีชนที่มีความอิสระในตัวของตนเองโดยเริ่มจากการเปลี่ยนหรือร่วมกันทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมก็เพื่อทำให้ความเป็นมนุษย์เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม สังคมจึงต้องยอมรับว่าสมาชิกแต่ละคนในสังคมมีความเสมอภาคและมีคุณค่าของตนเอง มนุษย์ที่อยู่ในสังคมจึงยังคงมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของตนเอง ไม่อาจตกมาเป็นเพียงเครื่องมือของสังคมโดยคุณค่าของชีวิตมาอยู่ในลักษณะที่เป็นเพียงวัตถุของวิधिพิจารณา ดังทำสรุปที่ว่า "มนุษย์" ไม่อาจจะถูกปฏิบัติในลักษณะที่เป็นเพียงวัตถุของวิधिพิจารณา" หากแต่ความเป็นมนุษย์ควรเป็นหน่วยหนึ่งในสังคมและการอยู่ในสังคมอย่างสมศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์นั้น บุคคลทุกคนในสังคมจะต้องเคารพในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน⁵⁵

ศาลรัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมนีได้เคยอธิบายเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในคดี KDP - Urteil ว่าเป็นการเรียกร้องการสร้างตนเองอย่างอิสระของปัจเจกบุคคลในรัฐเสรีประชาธิปไตย ถือว่ามีคุณค่าสูงสุด เป็นสิ่งที่มีอาจล่วงละเมิดได้ เป็นสิ่งที่ต้องให้ความเคารพและต้องได้รับความคุ้มครองจากรัฐ มนุษย์ คือ คุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีความสามารถในการสร้างชีวิตบนความรับผิดชอบของตนเอง ดังนั้น เพื่อเห็นแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปัจเจกบุคคล จะต้องทำให้เกิดความมั่นคงในปัจเจกบุคคลในการพัฒนาลักษณะส่วนบุคคลให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ศาสตราจารย์ ดร. บรรเจิด สิงคะเนติ ได้สรุปไว้ว่า เป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะอันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความ เป็นมนุษย์เท่านั้น โดยไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นใดทั้งสิ้น โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอิสระในการที่จะพัฒนา

⁵⁴ บรรเจิด สิงคะเนติ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 45. หน้า 87.

⁵⁵ กมลชัย รัตนสากวางศ์. (2537). *หลักกฎหมายปกครองเยอรมัน : พื้นฐานความรู้ทั่วไป*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 109 - 110.

บุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้น ๆ ภายใต้อารมณ์ที่พึงพอใจของตนเอง ทั้งยังเป็นคุณค่าที่มีอาจล่วงละเมิดได้⁵⁶

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์คือคุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์เพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอิสระในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้น ๆ ภายใต้อารมณ์ที่พึงพอใจของตนเอง และเป็นคุณค่าสูงสุดที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความเป็นมนุษย์เท่านั้น โดยไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นใดทั้งสิ้น เช่น เชื้อชาติ ศาสนา หรือสีผิว เป็นต้น จึงควรได้รับการคุ้มครองและเคารพในตัวตนของมนุษย์จากมนุษย์ด้วยกันอย่างเท่าเทียมกันและคุณค่านี้ไม่อาจถูกพรากออกไปจากความเป็นมนุษย์ได้

ทั้งนี้ ประเทศไทยได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 4 ว่า

"ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน"

ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและแนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ก็ควรที่จะต้องกำหนดเงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีให้ครอบคลุมมากกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับโทษจากคำพิพากษาที่ผิดพลาดไปได้มีโอกาสยื่นยันความบริสุทธิ์ของตัวเองอันเป็นการจัดให้เขาได้รับการเยียวยาแก้ไขให้ชื่อเสียงและศักดิ์ศรีที่สูญเสียไปกลับมาดังเดิม

2.7 หลักอินทภาษ

หลักอินทภาษนั้น คำว่า "อินทภาษ" แปลว่า "คำกล่าวของพระอินทร์" ดังนั้น หลักอินทภาษจึงเป็นคำสั่งสอนของพระอินทร์ที่มีต่อบุรุษผู้หนึ่งซึ่งมีหน้าที่เป็นตุลาการ ได้กล่าวไว้ว่า การจะเป็นตุลาการที่ดีได้นั้นจะต้องไม่มีอคติ 4 ประการ ซึ่งเป็นหลักที่ผู้พิพากษา ตุลาการ ต้องยึดถือปฏิบัติ⁵⁷ ได้แก่

ประการแรก ฉันทาคติ คือ การลำเอียงเพราะรัก การเห็นแก่ผู้มีสินจ้าง ลุ่มหลงในทรัพย์สินเงินทอง ละโมบ โลกมาก เข้าด้วยฝ่ายโจทก์หรือจำเลย ต้องทำใจให้เป็นกลาง

⁵⁶ บรรเจิด สิงคะเนติ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 45. หน้า 90.

⁵⁷ ศศิกานต์ คงศักดิ์. (2548). *หลักอินทภาษ: คำสอนตราการไทยสมัยโบราณ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า 31.

ประการที่สอง โทสาคติ คือ การล่าเหยียดเพราะโกรธ พยาบาท มีความอาฆาตเคียดแค้นในใจเพราะเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน

ประการที่สาม โมหาคติ คือ การล่าเหยียดเพราะหลงในลาภยศสรรเสริญ ให้ยึดมั่นในความสุจริตเที่ยงธรรม ตัดสินคดีด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ มีความรอบรู้ในกฎหมาย รู้เท่าทัน ไม่ตัดสินโดยความหลง

ประการสุดท้าย ภยากติ คือ การล่าเหยียดหรือเกิดความเอนเอียงเพราะในใจบังเกิดความกลัว ไม่ว่าจะกลัวตาย กลัวเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ผู้พิพากษาต้องทำจิตใจให้มั่นคง ไม่หวั่นไหว ไม่เกรงกลัวต่ออิทธิพลใด ๆ⁵⁸

ผู้พิพากษาจะต้องตัดสินพิจารณาคดีโดยคลองธรรมอันเป็นจตุรัส ซึ่งหมายความว่า มีหลักการพลิกยกไม่ใช่เป็นไปตามอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด การปฏิบัติตนหรือไม่ปฏิบัติตนให้เป็นไปตามคำสอนจะมีผลต่อตุลาการ คือ หากตัดสินความโดยปราศจากอคติทั้ง 4 ประการ ก็จะนำเกียรติยศ ชื่อเสียง บริวารมาสู่บุคคลนั้น ๆ ให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน หากผู้ใดตัดสินความโดยมีอคติทั้ง 4 ประการ ก็จะนำความเสื่อมสูญมาสู่บุคคลนั้น ๆ

อย่างไรก็ตาม หลักอินทภาษนี้ไม่ได้มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของผู้พิพากษา ตุลาการเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตนของข้าราชการทุกคนด้วย เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคมสืบไป⁵⁹

กล่าวโดยสรุป หลักอินทภาษเป็นหลักคำสอนทางศาสนาที่กำหนดว่าผู้พิพากษาและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมควรปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากอคติ มิฉะนั้นจะเกิดผลกระทบต่อประชาชนได้ เช่น เมื่อเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมไม่ปฏิบัติตามหลักอินทภาษ แต่ปฏิบัติหน้าที่โดยมีอคติ ทำให้เกิดความผิดพลาดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม ประชาชนผู้บริสุทธิ์ได้รับโทษทางอาญาที่บุคคลนั้นไม่สมควรได้รับ แต่มาตรการในการแก้ไขเยียวยาผู้ที่ต้องเสียหายจากความผิดพลาดนั้นของประเทศไทยคือการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายในปัจจุบันไม่ได้มีการบัญญัติเหตุในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีให้ครอบคลุมถึงการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเอาไว้ จึงไม่อาจแก้ไขเยียวยาประชาชนผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้นได้ ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นว่าหากเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมไม่ปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับหลักอินทภาษทั้ง 4 แล้วจะเกิดความเสียหายขึ้นแก่กระบวนการยุติธรรมและสังคมเป็นอย่างมาก

⁵⁸ วัน สุวรรณพงษ์. (2560). "พุทธธรรมกับหลักวิชาชีพสำหรับทนายความ". *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาราชมนตรี*, 4(1). หน้า 61.

⁵⁹ ขยศ เอี่ยมทอง. (2555). "หลักอินทภาษ หลักแห่งความยุติธรรม". *ตุลาการ*, 59(3). หน้า 199 - 200.

2.8 แนวคิด ความเป็นมา และวัตถุประสงค์ของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

2.8.1 แนวคิดในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ระบบการพิจารณาคดีอาญาจะมีการถ่วงถ่วง เพื่อให้เกิดความรอบคอบโดยมีการพิจารณาตามลำดับขั้นตอนถึงสามศาลอันได้แก่ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกาแล้วก็ตาม แต่ยังเป็นที่ยอมรับว่า อาจเกิดความผิดพลาดในการพิจารณาพิพากษาคดีให้จำเลยซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ ต้องถูกลงโทษทางอาญาได้ ซึ่งโทษดังกล่าวคือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งการตัดสินผิดพลาดเช่นนี้ นอกจากอาจเกิดความผิดพลาดของศาลเองแล้วยังอาจเกิดจากสาเหตุอื่น เพราะระบบการพิจารณาคดีอาญา ศาลจะพิจารณาจากพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนที่คู่ความนำสืบต่อศาล พิจารณาพิพากษาชี้ขาดโดยอาศัยพยานหลักฐานของโจทก์ บางคดีพยานหลักฐานของโจทก์ที่นำสืบนั้นเป็นพยานหลักฐานเท็จ หรือเป็นพยานหลักฐานปลอมอันแนบเนียน มีการชักซ้อมกันมาเป็นอย่างดีจนจำเลยไม่สามารถชักค้ำให้ศาลเห็นพินิจ⁶⁰ ทำให้ศาลเชื่อพยานหลักฐานนั้นโดยผิดหลงและพิพากษาลงโทษจำเลยผู้บริสุทธิ์ในที่สุด การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ จึงเป็นมาตรการที่รัฐใช้แก้ไข และลบล้างผลของคำพิพากษาที่เกิดจากความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยกำหนดให้ศาลซึ่งเป็นองค์กรที่ให้มีคำพิพากษานั้นเป็นผู้พิพากษาแก้ไขความผิดพลาดด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นใหม่

โดยหลักแล้วเมื่อคำพิพากษาถึงที่สุด คู่ความที่เกี่ยวข้องในคดีต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษาเพื่อให้มีข้อยุติอันทำให้เกิดความแน่นอน และกระบวนการยุติธรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ น่าเชื่อถือ ด้วยเหตุนี้ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการแก้ไขผลของคำพิพากษาในคดีซึ่งถึงที่สุดแล้ว จึงเป็นการกระทบต่อความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา แต่อย่างไรก็ตาม หากยึดหลักคำศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาอย่างเคร่งครัดเกินไป อาจเป็นปัญหาและส่งผลต่อความน่าเชื่อถือ และไม่ยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากอาจเกิดความผิดพลาดในกระบวนการพิจารณาในแง่ของพยานหลักฐานที่ขาดคุณภาพหรือขาดความน่าเชื่อถือ เมื่อปรากฏต่อมามีพยานหลักฐานใหม่ แล้วนำมาสืบในคดี จะทำให้ผลของคำพิพากษาเปลี่ยนแปลงไป

เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาในการแก้ไขความผิดพลาดดังกล่าว รัฐจึงยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยจะต้องกระทำภายใต้เงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่จำกัด เพื่อไม่ให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยง่ายเกินไป การกำหนดวิธีการเงื่อนไขต่าง ๆ ต้องมีความรัดกุม เพราะมิฉะนั้นอาจเกิดผลเสียได้หากในคดีนั้น ๆ พยานโจทก์ไม่หลงเหลืออยู่ โดยเฉพาะประจักษ์

⁶⁰ ธานินทร์ ทรวิจิธร. (ม.ป.ป). *ศาลกับพยานบุคคล*. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์. หน้า 8.

พยานสำคัญในคดีเดิมที่ศาลได้อาศัยคำเบิกความเป็นหลักในการพิพากษาลงโทษจำเลย ทำให้เกิดความขัดข้องแก่โจทก์ในการนำพยานเข้าสืบคดีที่จำเลยขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ อีกทั้งเป็นเหตุให้จำเลยที่กระทำความผิดจริง พยายามหาช่องทางเพื่อทำให้พยานโจทก์กลับคำให้การหรือสร้างพยานหลักฐานเท็จขึ้น เพื่อจะแสดงให้ตนไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด เพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากผลของคำพิพากษาให้ลงโทษอันจะเกิดความไม่เป็นธรรมแก่โจทก์ได้ และหากจำเลยที่กระทำความผิดจริงได้รับการปล่อยตัว จะทำให้มีผลต่อความสงบเรียบร้อยในสังคม

2.8.2 วัตถุประสงค์ของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

การกำหนดมาตรการให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาคดีใหม่ เป็นการแก้ไขและลบล้างผลของคำพิพากษาที่ถึงที่สุดที่เกิดความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในทางอาญา อันเป็นผลมาจากความผิดพลาดในทางข้อเท็จจริงหรือข้อบกพร่องของพยานหลักฐานโดย แม้ว่าหลักของระบบกฎหมายหลังจากที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว คดีนั้นควรจะต้องยุติ คำพิพากษาไม่ควรถูกรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาคดีใหม่ แต่ถ้ามัวมีข้อผิดพลาดอย่างใหญ่หลวงเกิดขึ้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณา หากยังคงถือหลักดังกล่าวอยู่ย่อมเป็นการไม่ยุติธรรมต่อจำเลยผู้บริสุทธิ์

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เป็นการแก้ไขพิเศษในกรณีที่มีการวินิจฉัยผิดพลาด เพื่อเป็นการเยียวยาแก้ไขความผิดพลาด เพราะมิฉะนั้น หากไม่อนุญาตให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ อาจเกิดผลที่เลวร้ายต่อผู้ที่ต้องถูกลงโทษซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ ต้องได้รับผลร้ายจากสิ่งที่ไม่เป็นของตนไม่ได้เป็นผู้ก่อขึ้น นอกจากนั้นอาจเกิดผลร้ายต่อสังคม ทำให้บุคคลที่เป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริงลอยนวลอยู่ในสังคม และมีโอกาสกระทำความผิดอื่น ๆ ได้อีก ทั้งยังส่งผลกระทบต่อความเชื่อถือ ศรัทธาของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม และเพื่อเป็นการคุ้มครองชื่อเสียงเกียรติยศของตัวจำเลยและวงศ์ตระกูลให้กลับสู่ฐานะเดิม เนื่องจากบ่อยครั้ง เมื่อมีผู้ถูกฟ้องร้องเป็นจำเลยนั้น สังคมมักจะพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิดทั้งที่ศาลยังไม่มีการพิพากษาคดีเลย ทำให้กระทบต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ถูกตราหน้าว่าเป็นผู้กระทำความผิด ถูกสังคมประณามและวิจารณ์ ทำให้เสียหายต่อชื่อเสียง จึงต้องให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

2.8.3 ความเป็นมาของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

แนวคิดที่จะให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย ได้เกิดขึ้นจากการสัมมนาทางวิชาการของนักกฎหมายแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 16 – 18 มกราคม พ.ศ. 2513 เรื่อง “บทบาทของนักกฎหมายในสังคมปัจจุบัน” ได้มีข้อยุติในการสัมมนาของนักกฎหมายทุกสาขา ข้อยุติหนึ่งที่สำคัญก็คือ ขอให้แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้จำเลยในคดีอาญาที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษและคดีถึงที่สุดแล้วได้มีโอกาสร้องต่อศาลขอให้พิจารณาคดีใหม่

หากมีหลักฐานใหม่แสดงได้ว่าคนเป็นผู้บริสุทธิ์ทำนองเดียวกับในต่างประเทศ⁶¹ ต่อมาในการสัมมนานักกฎหมายแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ 2517 ได้มีข้อยุติดังกล่าวคืออีกครั้งหนึ่ง⁶² จนในที่สุดได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 3 “บุคคลใดต้องรับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่าบุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิด ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและได้รับบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ”

อย่างไรก็ตาม มิได้มีบทบัญญัติของกฎหมายที่จะบัญญัติรองรับถึงเงื่อนไขและวิธีการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีผลให้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวถูกยกเลิกไป ต่อมาสิทธิในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้รับการยอมรับอยู่เช่นเดิมโดยได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มาตรา 30 แต่กฎหมายที่บัญญัติเงื่อนไขและวิธีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่นั้น มิได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังเช่นในต่างประเทศ แต่ได้บัญญัติเป็นกฎหมายพิเศษ กล่าวคือพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ขึ้น ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน 2526 มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 21 มาตรา ซึ่งก่อนที่พระราชบัญญัติฉบับนี้จะได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ประเด็นในเรื่องเหตุที่จะรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้มีการกล่าวถึงมากที่สุดในขณะที่คณะกรรมการพิจารณากฎหมายของรัฐสภา เพราะหวั่นเกรงกันว่าจำเลยซึ่งร่ำรวยอาจดำเนินการให้พยานกลับคำให้การและจ้างคนอื่นรับโทษแทน ซึ่งเป็นช่องทางให้จำเลยที่ไม่สุจริตชวนชวยหาช่องทางให้ตนเองหลุดพ้นจากโทษตามคำพิพากษาได้

การประชุมคณะกรรมการ ร่างพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ของรัฐสภา ที่ประชุมมีความเห็นว่าคดีที่ศาลพิจารณาถึง 3 ศาล จนคดีถึงที่สุดแล้วและเป็นอันยุติ พระราชบัญญัติดังกล่าวให้อำนาจรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้อีกจะเป็นการไม่จบสิ้น ทำให้เกิดความยุ่งยากมีการขอรื้อฟื้นคดีได้อยู่เรื่อย ๆ แต่มีความจำเป็นที่จะต้องออกกฎหมายโดยเหตุผลทางการเมืองเพื่อให้รับกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญตามมาตรา 30 แต่ควรจำกัดให้กระทำได้ยาก โดยการกำหนดเหตุหรือเงื่อนไขในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ให้รัดกุม⁶³

สำหรับเหตุที่จะขอให้อำนาจรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามมาตรา 5 มีอยู่ 3 กรณี ซึ่งเหตุที่จะขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตาม (1) และ (2) นั้นจะต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลัง

⁶¹ มารุต บุณนาค. (2513). ฆะตกรรมของจำเลยผู้บริสุทธิ์. *บทบัญญัติ*, 27. หน้า 61 - 62.

⁶² มารุต บุณนาค. (2518). การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่. *วารสารทนายความ*, 17. หน้า 7.

⁶³ มารุต บุณนาค. (2550). *สิทธิขั้นพื้นฐานในคดีอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 106.

แสดงว่าคำเบิกความของพยานบุคคล หรือพยานหลักฐานอื่น ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น เป็นเท็จ หรือเป็นพยานหลักฐานปลอม หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง มารองรับเสียก่อน ถึงจะขอรื้อฟื้นคดีโดยอาศัยเหตุดังกล่าวได้ จึงเป็นเงื่อนไขที่จำกัดและรัดกุม เพราะมีฉะนั้นแล้วหากไม่กำหนดให้มีคำพิพากษาถึงที่สุด ในภายหลังแสดงว่าพยานบุคคล หรือพยานหลักฐานอื่นเป็นเท็จ ปลอม หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริงมารองรับแล้ว อาจขอรื้อฟื้นคดีได้โดยง่าย ทำให้เกิดข้อเสียโดยมีผลกระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาในคดีซึ่งถึงที่สุดแล้ว และยังเป็นโอกาสให้จำเลยที่ไม่สุจริตหาช่องทางให้ตนเองหลุดพ้นจากการถูกลงโทษตามคำพิพากษาได้ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดภาระและความยุ่งยากแก่ศาล ส่วนการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยอ้างเหตุมีพยานหลักฐานใหม่ตามมาตรา 5(3) ไม่จำเป็นต้องมีคำพิพากษาคดีใหม่มารองรับเสียก่อนเหมือนกับกรณีตาม (1) หรือ (2) จึงอาจมีการขอรื้อฟื้นคดีโดยอ้างกรณีมีพยานหลักฐานใหม่เป็นส่วนใหญ่

จากการศึกษาความเป็นมา แนวคิด และวัตถุประสงค์ของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พบว่าการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นการแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม แต่อย่างไรก็ตาม การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ แม้จะมีข้อดี แต่ก็ยังมีข้อเสียอยู่เช่นเดียวกัน ทำให้การศึกษานี้หาแนวทางแก้ไขกฎหมายดังกล่าว ต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง คำนึงถึงหลักการและเหตุผล รวมถึงการชั่งน้ำหนักระหว่างผลดีและผลเสียอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สุดท้ายแล้ว บทบัญญัติดังกล่าวเป็นไปเพื่ออำนวยความยุติธรรมให้แก่สังคมโดยรวมได้อย่างแท้จริง

2.9 ความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

คดีอาญาโดยปกติจะเริ่มขึ้นเมื่อมีการกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญา ซึ่งผู้กล่าวหาอาจเป็นเจ้าพนักงานหรือเป็นประชาชนทั่วไปก็ได้ กรณีที่ประชาชนเป็นผู้กล่าวหาจะกล่าวหาต่อเจ้าพนักงาน ได้แก่ การร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ หรืออาจกล่าวหาต่อศาลโดยตรง ซึ่งคือการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ซึ่งผู้มีอำนาจฟ้องตามมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้วางหลักไว้ว่าบุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา คือ พนักงานอัยการ และ ผู้เสียหาย⁶⁴ กรณีที่

⁶⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 28. บัญญัติว่า "บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(1) พนักงานอัยการ

(2) ผู้เสียหาย".

พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดี ยังได้มีการกำหนดไว้ว่าจะฟ้องได้ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนได้สอบสวนคดีนั้นแล้ว⁶⁵

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย แบ่งแยกความรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนกับชั้นฟ้องร้องออกจากกัน เพราะมีการดำเนินการของพนักงานสอบสวนก่อนแล้ว ต่อด้วยการดำเนินการของพนักงานอัยการ ซึ่งการสอบสวนบางครั้ง พนักงานอัยการจะเน้นเรื่องความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ มุ่งที่จะนำตัวผู้ถูกดำเนินคดีอาญาไว้ในอำนาจของตนเป็นการใช้อำนาจเป็นใหญ่โดยไม่คำนึงถึงเสรีภาพของบุคคลเหล่านั้นว่าจะได้รับผลกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากน้อยเพียงใด ในส่วนพนักงานอัยการจะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องในคดีนั้น เป็นเรื่องดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานว่าเพียงพอหรือไม่ ในส่วนของศาลจะต้องยึดหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย⁶⁶ เพราะผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่มีความผิด จึงต้องมีการพิสูจน์ความผิดจนสิ้นสงสัย เพราะการรับโทษทางอาญากระทบสิทธิเสรีภาพของบุคคลอันเป็นสิ่งที่ได้รับการคุ้มครอง

ในระบบการทำงานของทุกฝ่ายในการดำเนินคดีอาญานั้น ต่างมุ่งที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษตามกฎหมายให้ได้โดยเร็วที่สุด เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมโดยรวมส่งผลถึงความสงบเรียบร้อยของประชาชน สิ่งที่ต้องกระทำควบคู่กันไปคือการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ และต้องมีการกำหนดวิธีการขั้นตอนในการดำเนินการแก่ผู้กล่าวหาว่ากระทำความผิดให้มีความรอบคอบและรัดกุม เพื่อให้เกิดกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามต้องยอมรับว่ากระบวนการยุติธรรมในทุกระบวย่อมเกิดความผิดพลาดได้เสมอ อันเป็นเหตุให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษ และทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องได้รับความกระทบกระเทือนในด้านสิทธิเสรีภาพ ตลอดจนชีวิตครอบครัวและการดำเนินชีวิตในสังคม ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ยุติธรรมในความรับผิดชอบต่อบุคคลด้วยความเป็นธรรมมิได้ รัฐต้องระลึกรู้อยู่เสมอเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายในกระบวนการยุติธรรม และความเสียหายต่อผู้ที่ได้รับเคราะห์กรรม

ดังนั้น เพื่อเป็นข้อสนับสนุนต่อกรณีที่ทำให้เกิดผลทางกฎหมายของการพิจารณาคดีอาญาที่ผิดพลาด จึงต้องกล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความผิดพลาดในการพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทย แม้มิได้เป็นการแก้ปัญหาในแต่ละชั้น โดยตรง แต่เป็นการทบทวนถึงความผิดพลาดที่ไม่ควรเกิดขึ้น กล่าวได้ดังนี้คือ

⁶⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 120. บัญญัติว่า "ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน".

⁶⁶ บัญญัติ สุชีวะ. (2507). "ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย". *ตุลพาท*, 11. หน้า 6.

2.9.1 ความผิดพลาดในการดำเนินคดีในชั้นสอบสวน

การดำเนินการในชั้นสอบสวนเป็นขั้นตอนหนึ่งก่อนการพิจารณาคดี เป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น สิ่งสำคัญที่สุดคือการรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ให้รู้ตัวผู้กระทำความผิดและนำตัวมาดำเนินคดี อีกทั้งเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิดและนำพยานหลักฐานที่รวบรวมได้เสนอในชั้นศาล ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในชั้นนี้ได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือ ตำรวจ และพนักงานสอบสวน ซึ่งอาจเรียกรวมว่า “ตำรวจ” เป็นองค์กรเบื้องต้นของรัฐในการดำเนินคดีอาญา สามารถดำเนินการได้โดยอิสระ อำนาจหน้าที่ที่สำคัญได้แก่ การสืบสวน การจับกุม และการสอบสวน

การสืบสวน เป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด ซึ่งจำเป็นต้องใช้ดุลพินิจเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและรายละเอียด การสืบสวนเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นเพื่อการป้องกันอาชญากรรม ปกติจะเริ่มก่อนการทราบว่ามีกรกระทำ ความผิดเกิดขึ้น ช่วยให้เจ้าพนักงานหาทางป้องกันหรือระงับมิให้ความผิดเกิดขึ้น และเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะเป็นกระบวนการที่สนับสนุนการสอบสวน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการดำเนินการของเจ้าพนักงานของรัฐแต่ฝ่ายเดียว มิได้กระทบถึงสิทธิของบุคคลใด บางกรณีการสืบสวนต้องดำเนินการลับ เพื่อผลในการจับกุมหรือปราบปราม บางกรณีการสืบสวนเป็นเรื่องทางวิชาการ โดยเฉพาะ ทำให้กฎหมายไม่สามารถวางหลักเกณฑ์ไว้ตายตัว แต่จะปล่อยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบออกคำสั่งวางระเบียบในทางปฏิบัติกันเองเป็นการภายใน ด้วยเหตุนี้บ่อยครั้งที่มีการใช้อำนาจการแสวงหาข้อเท็จจริงในทางที่เป็นโทษแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องโดยการใช้วิธีการที่มีชอบด้วยกฎหมาย บางกรณีถึงกับเป็นการจงใจกลั่นแกล้งผู้ต้องสงสัย บางกรณีอาจเป็นเพราะพฤติการณ์หรือสิ่งแวดล้อมทำให้ผู้ทำการสืบสวนบังเอิญเข้าไปในทางที่ผิด อีกทั้งต้องการที่จะดำเนินการสืบสวนให้เป็นผลสำเร็จโดยเร็ว เพื่อผลงานทำให้การใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติงานของผู้มีหน้าที่เป็น ไปในทางที่ให้โทษมากกว่าที่จะให้คุ้มครองผู้ต้องสงสัย⁶⁷

การจับกุม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้กระทำความผิด และเพื่อทราบรายละเอียดของการกระทำผิด การจับกุมเป็นกระบวนการที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นอย่างยิ่ง ในอดีต กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ให้อำนาจในการออกหมายจับแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ โดยต้องมีเหตุอันควรสงสัย ซึ่งในทางปฏิบัติ บางกรณีการสงสัยยังเลื่อนลอยไม่แน่นอนอยู่ เจ้าพนักงานก็ออกหมายจับหรือจับตัวผู้ต้องสงสัย โดยที่ไม่มีการตรวจสอบจากภายนอก หรือโดยศาลแต่อย่างใด และกว่าเรื่องจะถึงศาลก็เป็นระยะเวลาที่หมดอำนาจควบคุม

⁶⁷ คณิง ฎาไชย. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 103.

ของเจ้าพนักงานแล้ว การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานจึงกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินขอบเขตแห่งความเหมาะสม อีกทั้งควรต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานให้ได้พอสมควร จนมีเหตุเชื่อได้ว่าผู้นั้นกระทำความผิด มิใช่จับกุมก่อนแล้วค่อยรวบรวมพยานหลักฐาน หรือจับกุมตามข้อสงสัยของเจ้าพนักงานหรือตามคำกล่าวโทษหรือร้องทุกข์ เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นผู้บริสุทธิ์อาจได้รับความไม่เป็นธรรม ดังนั้นในปัจจุบัน เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เจ้าพนักงานไม่มีอำนาจออกหมายจับอีกต่อไป โดยให้อำนาจในการออกหมายจับจะต้องออกโดยศาล ซึ่งตามกฎหมายของหลายประเทศได้ถือปฏิบัติกันมานานแล้ว เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครองที่ดีขึ้น

การสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(11) ได้ให้นิยามว่าเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินคดีทั้งหลาย ซึ่งพนักงานสอบสวนได้กระทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือเพื่อพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ จากนิยามเห็นได้ว่าการสอบสวนเป็นกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งเพื่อเป็นขั้นตอนในการรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงและพิสูจน์ความผิด เพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องร้องตามกฎหมาย กฎหมายให้อำนาจแก่ตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานไว้อย่างค่อนข้างกว้าง เช่น การตรวจตัวผู้ต้องหา ตรวจสอบสิ่งของ หมายเรียก เป็นต้น ซึ่งพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้แก่ พยานวัตถุ พยานเอกสาร และพยานบุคคล ความหมายของพยานหลักฐานดังกล่าวมีความแตกต่างกัน คือ

พยานบุคคล หมายความว่า ถ้อยคำของบุคคลผู้เข้าเบิกความต่อหน้าศาลในฐานะพยาน ทั้งที่ไม่ว่าจะเป็นถ้อยคำของบุคคลนั้น โดยหรือผ่านล่าม รวมทั้งกริยาอาการของคนใบ้ที่สามารถให้สื่อความหมายที่ต้องการได้ต่อหน้าศาล

พยานเอกสาร หมายความว่า เอกสารซึ่งแสดงข้อความรูปรอย ลักษณะซึ่งแสดงความหมายของข้อความอย่างหนึ่งเพื่อศาลตรวจสอบข้อความ หรือรูปรอยลักษณะนั้นด้วยตาของศาล

พยานวัตถุ หมายความว่า สิ่งใด ๆ ก็ตาม ที่นำมาแสดงต่อศาลเพื่อให้ศาลตรวจสอบเอง นอกเหนือจากเอกสารที่นำมาแสดงเพื่อให้ทราบความหมาย

กฎหมายให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนในการแสวงหาพยานหลักฐาน ให้อำนาจรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในคดี⁶⁸ จำต้องกระทำต่อสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดี เช่นนี้ พนักงานสอบสวนจะต้องวางตัวเป็นกลางในการ

⁶⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131. บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกร้องกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”.

รวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่ผู้ต้องหา แต่ในทางปฏิบัติของไทย พนักงานสอบสวนมักจะรวบรวมพยานหลักฐานในทางที่เป็นโทษแก่ผู้ต้องหา มากกว่าที่เป็นคุณ อันเป็นการแสวงหาประโยชน์อันมิชอบด้วยกฎหมายหรือทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ต้องหา เนื่องจากกฎหมายให้อำนาจและการใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง

ด้วยเหตุที่พนักงานสอบสวนมีดุลพินิจได้เช่นนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจจากองค์กรอื่น เพื่อมิเช่นนั้นอาจทำให้มีการใช้อำนาจโดยมิชอบและเกิดความผิดพลาดในการดำเนินคดีในชั้นตอนต่อ ๆ ไปได้ด้วย ในต่างประเทศการสอบสวนและการฟ้องร้องถือเป็นกระบวนการเดียวกันแบ่งแยกไม่ได้ เป็นไปตามระบบกล่าวหาที่สมบูรณ์ แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย แยกความรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาก่อนชั้นศาลออกเป็นสองฝ่าย คือพนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนได้โดยอิสระ กับพนักงานอัยการจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะฟ้องคดีอาญานั้นหรือไม่เท่านั้น ซึ่งในกรณีของดุลพินิจในการออกหมายจับ ปัจจุบันได้มีการแก้ไขให้องค์กรที่เป็นกลางตรวจสอบโดยให้ศาลเป็นผู้มีอำนาจดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น การที่พนักงานอัยการเป็นเพียงผู้วินิจฉัยว่าจะฟ้องคดีหรือไม่เท่านั้น ทำให้ถูกมองเป็นเพียงบุรุษไปรษณีย์ เพราะไม่มีอำนาจในการสอบสวน เพียงแต่เปิดช่องให้สามารถสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานบุคคลมาซักถามได้ แต่ไม่สามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเอง ทำให้ไม่มีองค์กรอื่นมาตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจนี้ได้ เป็นการใช้อำนาจโดยองค์กรเดียวหรือการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อมุ่งจะพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด จึงหาความเป็นธรรมหรือความเป็นกลางได้ยาก

นอกจากกรณีที่มีข้อจำกัดของพนักงานอัยการ ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการรวบรวมพยานหลักฐานแล้ว ยังอาจเกิดปัญหาของเครื่องมือเครื่องใช้ที่ช่วยในการสืบหาพยานหลักฐานที่ไม่ทันสมัยเพียงพอ จึงต้องอาศัยคำให้การเป็นหลัก ซึ่งถ้าผู้ต้องหาหรือพยานไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควรย่อมทำให้เกิดความผิดพลาดได้ง่าย เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น การใช้เครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่ทันสมัย จึงควรต้องมีความร่วมมือกันของหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ ซึ่งต้องยอมรับว่าเป็นงานที่ต้องประสานงานกัน มิใช่การไม่ยอมให้อำนาจที่มีอยู่หลุดมือไป เพราะมิเช่นนั้นจะไม่มีการพัฒนาที่ดีขึ้นได้

จากสาเหตุที่ทำให้เกิดความผิดพลาดของกระบวนการในชั้นสอบสวนดังที่ได้กล่าวมา ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทั้งที่ไม่ควรจะเป็นเช่นนั้น ทำให้กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้เสมอ อีกทั้งย่อมกระทบกระเทือนไปถึงกระบวนการยุติธรรมในชั้นต่อไป อาจทำให้ต้องมีการถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีในชั้นต่อไปจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึง

ที่สุด ซึ่งกว่าศาลจะพิพากษาถึงที่สุดก็จะทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกลงโทษโดยกระบวนการไปแล้ว

2.9.2 ความผิดพลาดในการดำเนินคดีในชั้นพนักงานอัยการ

พนักงานอัยการเป็นเจ้าพนักงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาหน้าที่ “ฟ้องคดี” และ “ดำเนินคดีในศาล” เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ดำเนินคดีอาญาของรัฐ การดำเนินคดีอาญาซึ่งเป็นหลักในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการแบ่งเป็น 2 หลัก

หลักแรก คือ หลักการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Principle) คือ เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาหลักฐานการสอบสวนแล้วมีเหตุผลเชื่อว่าผู้ต้องหากระทำความผิด พนักงานอัยการมีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล เสมือนเป็นหลักประกันความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย เพราะเจ้าพนักงานต้องดำเนินคดีทุกเรื่อง ไม่มีการคำนึงถึงตัวบุคคล เป็นการป้องกันมิให้การใช้อิทธิพลที่มีชอบด้วยความยุติธรรมต่อเจ้าพนักงาน ซึ่งถ้าหากว่าเจ้าพนักงานไม่ดำเนินคดีใดคดีหนึ่ง เท่ากับเป็นการช่วยเหลือผู้กระทำความผิดและต้องรับโทษตามกฎหมาย เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงาน

หลักที่สอง คือ หลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) คือ เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนการสอบสวนแล้ว มีเหตุผลอันควรเชื่อว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด พนักงานอัยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจที่จะไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ โดยพิจารณาจากความเหมาะสมเป็นกรณี ๆ ไป เป็นหลักการที่ตรงข้ามกับหลักการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย เป็นหลักที่ผ่อนคลายความเข้มงวดในการใช้กฎหมายอาญา⁶⁹

เมื่อพิจารณาจากหลักดังกล่าวแล้ว เห็นว่าประเทศไทยใช้หลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ เนื่องจากพนักงานอัยการไม่ได้ถูกบังคับให้ต้องฟ้องคดีทุกเรื่อง อีกทั้งกฎหมายยังอนุญาตให้พนักงานอัยการถอนฟ้องได้อีกด้วย การใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการจะพิจารณาว่าก่อนเรื่องนั้น ๆ มีเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีหรือเงื่อนไขบังคับคดีหรือไม่ หากไม่มีเงื่อนไขบังคับคดีต้องพิจารณาต่อไปว่าการกระทำที่กล่าวหานั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายหรือไม่ เมื่อเป็นความผิดต่อกฎหมาย พนักงานอัยการต้องวินิจฉัยว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด ถ้าผู้ต้องหาได้เป็นผู้กระทำความผิด พนักงานอัยการต้องสั่งไม่ฟ้อง แต่หากวินิจฉัยแล้วเห็นว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายและผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด สิ่งที่ต้องพิจารณาต่อไปคือเรื่องของพยานหลักฐานว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอหรือไม่ ที่จะพิสูจน์ความผิด ถ้าเห็นว่าไม่เพียงพอก็ต้องสั่งไม่ฟ้อง ลำดับสุดท้ายที่ต้องพิจารณาแม้ว่าการกระทำที่กล่าวหาจะเป็นความผิดต่อกฎหมาย ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดและมีพยานหลักฐานเพียงพอ คือมีเหตุอันสมควรที่จะสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ ถ้ามีเหตุอันสมควรไม่ฟ้องพนักงานอัยการต้องสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ดังนั้นการใช้ดุลพินิจในการไม่ฟ้องคดีจึง

⁶⁹ คณิต ณ นคร. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 31. หน้า 295 - 296.

เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการพิจารณาในการสังคดีของพนักงานอัยการ การสังคดีจึงต้องพิจารณาในเรื่องคุณพินิจด้วยเสมอ

เมื่อพนักงานอัยการมีคุณพินิจในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ เช่นนี้ คุณพินิจในการสังคดีอาจทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการสั่งฟ้องคดีได้ โดยผู้ต้องหาที่มีได้เป็นผู้กระทำความผิดอาจถูกสั่งฟ้อง เนื่องจากการใช้คุณพินิจที่ผิดพลาดของพนักงานอัยการเอง โดยอาจเป็นเพราะพยานหลักฐานในสำนวนมีน้ำหนักที่กำกวม หรือมีเหตุอันควรสงสัยเพียงเล็กน้อยว่าผู้ต้องหาอาจมิใช่ผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นเพียงความสงสัยเพียงเล็กน้อยย่อมไม่เป็นเหตุให้พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดีได้ ดังนั้น การสังคดีของพนักงานอัยการจึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง ถี่ถ้วน และรอบคอบอย่างมาก

เหตุผลอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้การใช้คุณพินิจสังคดีของพนักงานอัยการเกิดความผิดพลาด เนื่องจากพนักงานอัยการทำงานตามสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการจะสอบสวนเองเมื่อจำเป็นเท่านั้น ปกติจะมีหน้าที่ตรวจสอบสำนวนของพนักงานสอบสวนแล้ววินิจฉัยข้อเท็จจริงไปตามสำนวนที่เสนอมานี้ ในสำนวนการสอบสวนจะมีคำให้การของผู้เสียหาย คำให้การประจักษ์พยาน พยานพฤติการณ์แวดล้อม พยานผู้เชี่ยวชาญ คำให้การของผู้ต้องหาและอาจมีคำพยานของผู้ต้องหา คำให้การโดยสรุปของพนักงานสอบสวนที่เป็นผู้สอบสวนคดี ที่สำคัญในหน้าสำนวนจะสรุปความเห็นของพนักงานสอบสวน⁷⁰

การที่จะให้การดำเนินคดีของพนักงานอัยการมีประสิทธิภาพ ต้องเป็นไปโดยมีข้อมูลหรือพยานหลักฐานจากสำนวนการสอบสวนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เพราะพนักงานอัยการไม่มีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มคดี และไม่มีอำนาจสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิดตั้งแต่แรก แต่ต้องดำเนินคดีให้อยู่ในกรอบของรูปคดีที่พนักงานสอบสวนได้กำหนดมาเท่านั้น ถ้าการสอบสวนทำขึ้นอย่างไม่ถูกต้อง เช่น การสร้างพยานหลักฐานขึ้นไม่ว่าจะจงใจหรือไม่จงใจ ย่อมส่งผลต่อการพิจารณาในการสังคดีของพนักงานอัยการ ทำให้เกิดความผิดพลาดขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีมาตรการที่กฎหมายให้พนักงานอัยการสามารถกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงที่น่าจะถูกต้องตรงกับความเป็นจริง เช่น มีอำนาจสอบสวนเพิ่มเติม ซึ่งยังเป็นหลักประกันที่ไม่เพียงพอในการที่จะสามารถอำนวยยุติธรรมให้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ เพราะเป็นเรื่องของคุณพินิจของพนักงานอัยการที่จะกระทำหรือไม่ก็ได้เช่นกัน

⁷⁰ คณิศ ฅ นคร. (2540). *รวมบทความด้านวิชาการ*. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร. หน้า 32.

2.9.3 ความผิดพลาดในการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี

การพิจารณาและพิพากษาคดี เป็นขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาที่ทำโดยองค์กรเดียวกันคือ ศาล มีการพิจารณาเพื่อรับฟังพยานหลักฐานต่าง ๆ และชั่งน้ำหนักพยาน⁷¹ เพื่อให้มีการพิพากษาชี้ขาดคดี การพิจารณาเป็นขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาเพื่อวินิจฉัย ว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาในฟ้องหรือไม่ การวินิจฉัยทำโดยการสืบพยาน ศาลไทยเป็นระบบการสืบพยานที่เป็นการค้นหาคำความจริง โดยศาลจะทำหน้าที่เป็นผู้ค้นหาคำความจริงในคดีอาญา ตัวอย่างเช่น ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมจะสืบเองหรือจะส่งประเด็นก็ได้ หรือจะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะศาลจะพิจารณาจากพยานหลักฐานของคู่ความทั้งสองฝ่ายเป็นหลัก ซึ่งผิดหลักการที่กฎหมายได้วางเอาไว้ เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความผิดพลาดในการพิพากษาคดี

หลักการของกระบวนการยุติธรรมถือว่าเป็นความอิสระของศาลเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ผู้พิพากษาและตุลาการไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของบุคคลหรือองค์กรใด ปราศจากคำสั่งและคำแนะนำใด ๆ และการทำหน้าที่ต้องกระทำด้วยความยุติธรรมและเป็นกลาง ปราศจากความกลัวว่าจะได้รับผลร้าย ต้องตระหนักอยู่เสมอว่าตนมีหน้าที่ให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนผู้เดือดร้อน โดยการพิจารณาและพิพากษาคดี ต้องใช้ตัวบทกฎหมายในการวินิจฉัย ประกอบกับการใช้ดุลพินิจในการปรับใช้กฎหมาย ซึ่งการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาบางครั้งอาจเกิดความไม่ยุติธรรม เพราะต้องใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยความผิด โดยการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย เป็นการแสดงให้เห็นว่าศาลมีความเป็นอิสระอย่างเต็มที่โดยปราศจากหลักเกณฑ์ผูกมัด จากการที่ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางเช่นนี้ อาจทำให้เกิดความผิดพลาดในการตัดสินคดี ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกลงโทษ

นอกจากนี้ ความผิดพลาดที่เกิดจากการใช้ดุลพินิจ อาจเกิดจากทัศนคติหรืออคติของผู้พิพากษาต่อข้อเท็จจริงที่ไม่ปรากฏในสำนวน ทำให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจต่อข้อเท็จจริงไปตามทัศนคติของตน ไม่ยินยอมเชื่อถือพยานหลักฐานข้อเท็จจริงปรากฏในกรณีที่เป็นพยานหลักฐานที่ถูกต้อง หรือไม่มีพยานหลักฐาน ข้อเท็จจริงมาสนับสนุนการคาดเดาเหตุการณ์ของตน⁷² นอกจากนี้

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 227 วรรค 1. บัญญัติว่า “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ทั้งปวงอย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น”.

⁷² คมกริช ดิชจูเจริญ และจาวรวัฒน อมรศีลสวัสดิ์. (2560). "แพะในคดีอาญากับปัญหาการรื้อฟื้นคดี : ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่". *วารสารร่วมพฤษ์ มหาวิทยาลัยเกริก*, 35(3). หน้า 50.

ทัศนคติของผู้พิพากษาแล้ว สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือการนำข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดมาสู่ศาล⁷³ ทำให้การใช้ดุลพินิจเกิดความผิดพลาดไปจากความเป็นจริง การนำข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดสู่ศาลโดยจงใจ อาจเกิดจากการใช้อำนาจโดยมิชอบของพนักงานสอบสวน การสร้างพยานหลักฐานเท็จขึ้นมาเนื่องจากความโกรธเคืองส่วนตัว หรือเพื่อต้องการสร้างผลงานให้ปรากฏโดยเร็ว ทำให้บ่อยครั้ง ผู้บริสุทธิ์จึงได้รับความอยุติธรรม อย่างไรก็ตามบางกรณีความผิดพลาดของข้อเท็จจริงอาจเกิดจากความจงใจ หรือไม่จงใจของการนำข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดขึ้นสู่ศาล ล้วนแต่เป็นมูลเหตุทำให้คำพิพากษาของศาลคลาดเคลื่อนผิดพลาดไปจากความเป็นจริงได้ในหลาย ๆ กรณี⁷⁴

ความบกพร่องในการพิสูจน์ความจริง เป็นอีกเหตุผลที่ทำให้เกิดความผิดพลาดในการพิจารณา ในคดีอาญาเป็นหลักที่ต้องค้นหาความจริง ต้องพิสูจน์ด้วยหลักฐานเสมอ แต่การนำหลักดังกล่าวมาใช้ในทางคดีอาญาของศาลไทยยังไม่ปรากฏชัดเจน ทำให้เป็นไปในรูปการต่อสู้คดีโดยใช้เทคนิคมากมาย คดีอาจถูกบิดเบือนและเกิดความเสียหายประกอบกับอัตราค่าล้างของผู้พิพากษาทำให้เกิดปัญหาเรื่ององค์คณะของผู้พิพากษาที่ต้องมีการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ แต่เนื่องจากมีคดีขึ้นสู่ศาลเป็นจำนวนมาก ทำให้การนั่งครบองค์คณะ ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่เพื่อให้เกิดความถี่ถ้วน ป้องกันความผิดพลาดและประสงค์ให้ร่วมดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเพราะในทางปฏิบัติ แม้จะนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะแล้ว ก็ไม่ได้ร่วมกันดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี แต่เป็นการพิจารณาต่างคดีกัน การพิจารณาจึงขาดความพิถีพิถัน⁷⁵ ทำให้คู่ความต่างมุ่งหวังที่จะต้องอุทธรณ์ ฎีกา ในแทบจะทุกคดีที่ตนมีสิทธิ ซึ่งศาลสูงหาได้เป็นศาลที่อยู่ในฐานะที่จะแก้ไขความผิดพลาดได้อย่างแท้จริงไม่ เพราะไม่มีการสืบพยาน แต่เป็นการฟังจากรายงานหรือจากพยานบอกเล่ามากกว่า เพราะเป็นการพิจารณาจากการสืบพยานในศาลชั้นต้น การแก้ไขปัญหาที่คดีจึงควรปรับปรุงที่ศาลชั้นต้น ให้มีแนวปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย อันทำให้การพิจารณาคดีเกิดความถูกต้องและรวดเร็ว

กรณีที่ต้องมีการอุทธรณ์ฎีกาต่อไปนั้น ยังส่งผลถึงระยะเวลาในการพิจารณาคดีและทางปฏิบัติของศาลชั้นต้น ซึ่งใช้เวลาในการพิจารณาคดีที่นานเกินไป เป็นอีกปัญหาหนึ่งของความผิดพลาดในการพิจารณาคดี ระบบการพิจารณาคดีของต่างประเทศ ส่วนใหญ่เน้นที่การพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องและเลื่อนคดีเท่าที่จำเป็น สำหรับประเทศไทยในอดีตจะเป็นการพิจารณาคดีเป็นคราว ๆ คือเมื่อมีการฟ้องคดี ศาลจะกำหนดวันนัดสืบพยานหลาย ๆ คดีไปพร้อมกัน ดังนั้นในวันที่ศาลออกนั่งพิจารณา ศาลจะมีคดีนัดสืบพยานไว้หลายเรื่อง และศาลจะสืบพยานในแต่ละคดีได้บางส่วน

⁷³ ชานินทร์ ทรัพย์เชียร. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 60. หน้า 8.

⁷⁴ มารุต บุนนาค. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 54. หน้า 69.

⁷⁵ คมกริช ดิษฐเจริญ และจากรุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 72. หน้า 50 – 51.

แล้วเลื่อนไปสืบพยานที่เหลือต่อไป โดยมิระยะเวลาห่างกันอย่างน้อยนัดละหนึ่งเดือนขึ้นไป จนกว่าจะสืบพยานหลักฐานเสร็จแล้วจึงพิพากษาคดี การสืบพยานจะใช้เวลาานและไม่สามารที่จะคาดได้ว่าคดีจะมีคำพิพากษาเมื่อใด อาจทำให้ผู้พิพากษาขาดความต่อเนื่องในการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีนั้น เพราะการสืบพยานในแต่ละปากอาจใช้เวลาห่างกันหลายเดือน และการเลื่อนคดีกันหลาย ๆ ครั้งกว่าจะเสร็จการพิจารณาเป็นเหตุที่ทำให้มีการพิจารณาคดีที่นานเกินไป เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติเป็นข้อยกเว้นที่อนุญาตให้ศาลสามารถเลื่อนคดีออกไปได้ตามที่เห็นสมควร ในทางปฏิบัติจึงมักมีการเลื่อนคดีกันบ่อยครั้ง และการเลื่อนคดีออกไปแต่ละครั้งก็เป็นเวลานานเดือน ทำให้เกิดความล่าช้าในการพิจารณาคดี

การพิจารณาคดีที่ล่าช้า ยังอาจส่งผลกระทบต่อความศรัทธาของประชาชน ที่มีต่อสถาบันศาล แนวคิดเรื่องการพิจารณาคดีจะต้องมีความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมจึงมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงลักษณะการพิจารณาคดีของประเทศไทย เพื่อการบริหารจัดการคดีได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ซึ่งรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรองรับหลักการดำเนินคดีต่อเนื่องไว้อย่างชัดเจน ระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่อง เป็นระบบที่มุ่งหมายให้ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีสามารถรับฟังพยานหลักฐานคดีใดคดีหนึ่งได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ อันจะส่งผลให้การใช้ดุลพินิจในการวิเคราะห์ถึงความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน และการชั่งน้ำหนักพยานของคู่ความแต่ละฝ่าย เป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมมากขึ้น ปัจจุบันมีบทบัญญัติที่วางหลักการใหม่ในเรื่องนี้ โดยกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนเริ่มสืบพยานในคดีอาญา ซึ่งใช้เฉพาะในคดีที่จำเไม่ให้การ หรือปฏิเสธ เมื่อคู่ความฝ่ายใดร้องขอหรือศาลเห็นสมควรให้มีวันตรวจพยานหลักฐาน

ทั้งนี้ ระบบการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องยังคงมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่บ้าง แต่หลักการของระบบนี้ ศาลจะนั่งพิจารณาสืบพยานคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งติดต่อกันไปจนกว่าจะเสร็จ หลังจากนั้นจึงจะเริ่มต้นการพิจารณาคดีใหม่เป็นลำดับเรื่อยไป การสืบพยานอย่างต่อเนื่องทำให้ผู้พิพากษาสามารถควบคุมและใช้เวลาในการดำเนินคดีได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเมื่อสืบพยานหลักฐานเสร็จสิ้นผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีก็สามารถประมวลข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบพยานได้อย่างครบถ้วน เมื่อประกอบกรนั่งพิจารณาคดีโดยองค์คณะผู้พิพากษาทำให้การประมวลข้อเท็จจริง การวิเคราะห์ และการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของศาล ดำเนินไปด้วยความรอบคอบ ผ่านการถกแถลงจากองค์คณะผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีร่วมกัน อันจะเป็นหลักประกันแก่ประชาชนว่า การ

วินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาลทั้งในส่วนข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย จะดำเนินไปด้วยความเที่ยงธรรม และรอบคอบ และเป็นกระบวนการที่มีการตรวจสอบและมีการคานอำนาจอย่างเหมาะสม⁷⁶

จากปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมดังที่กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่าความผิดพลาดในการพิจารณาคดีอาจเกิดขึ้นได้ทุก ๆ ขั้นตอนของกระบวนการ เพราะเมื่อเกิดขึ้นแล้วในศาลชั้นต้น ย่อมส่งผลกระทบต่อถึงขั้นตอนอื่น ๆ ตามมา แม้จะมีการกำหนดกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีประสิทธิภาพเพียงใด แต่ยังไม่อาจยืนยันในทางปฏิบัติได้ว่าบุคคลที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยได้รับการพิสูจน์ความผิดแล้ว จะเป็นผู้กระทำความผิดจริง มีโอกาสทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกลงโทษและนำมาซึ่งความเดือดร้อนต่าง ๆ ในชีวิตความเป็นอยู่ กระทบต่อจิตใจของตัวเองและคนในครอบครัว รัฐเล็งเห็นถึงปัญหาความผิดพลาดดังกล่าว จึงได้พยายามกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อแก้ไขและเยียวยาความผิดพลาดเหล่านั้น

2.10 มาตรการในการแก้ไขความผิดพลาด

เป้าหมายของการดำเนินคดีอาญามีสองประการ คือ นำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ เพื่อให้สังคมปลอดภัยจากการกระทำความผิดในอนาคต และในประการที่สอง ต้องดำเนินการโดยคำนึงถึงหลักประกันสิทธิมนุษยชนเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา ผู้เสียหาย และผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของแต่ละประเทศจึงมุ่งการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพเพื่อบรรลุเป้าหมายสองประการดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ในหลายๆ ประเทศ แม้ว่าจะมีกระบวนการตรวจสอบ ควบคุม การดำเนินคดีของเจ้าพนักงาน และมีการทบทวนคำพิพากษาของศาลเป็นลำดับขั้น แต่ก็อาจมีความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทำให้คนที่ตกเป็นจำเลยหรือผู้ต้องโทษถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน เสียหาย และถือว่าเป็นเหยื่อในกระบวนการยุติธรรม การเยียวยาความเสียหายจึงเป็นสิ่งที่รัฐมีหน้าที่ที่จะดำเนินการ โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าเป็นการกระทำซึ่งรัฐมีส่วนผิดหรือไม่ ซึ่งมาตรการในการแก้ไขความผิดพลาดอันเป็นการเยียวยาความเสียหายก่อนที่จะมีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ มีดังนี้

2.10.1 อภัยโทษ

การอภัยโทษมีที่มาจากพระราชอำนาจของกษัตริย์ในการพระราชทานความกรุณาแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่มาของความยุติธรรม การอภัยโทษเป็นความเมตตาปราณีอันมาจากอธิปไตยหรือประมุขแห่งรัฐ การอภัยโทษในประเทศ

⁷⁶ มนัส ซอศรีสาคร. (2555). *ปัญหาและข้อขัดข้องในการพิจารณาคดีต่อเนื่องของศาลจังหวัดระจวบศิริจันทร์*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม. หน้า 4 - 6.

ไทยเป็นพระราชอำนาจที่สำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับการบังคับโทษในกระบวนการยุติธรรม เป็นหลักการที่มีความสำคัญและเป็นทางออกสู่ความยุติธรรมเมื่อการใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายถึงทางตัน

การอภัยโทษอาจก่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายลดน้อยลง หากผู้มีอำนาจมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับการอภัยโทษ และใช้ความกรุณาอย่างไม่มีข้อจำกัดก็นำมาซึ่งความเสื่อมเสียได้ แต่ปรากฏว่าในกฎหมายของนานาอารยประเทศนั้น มีหลักการอภัยโทษบัญญัติไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน อันแสดงให้เห็นว่าการอภัยโทษนั้นมีความจำเป็นและมีผลดีมากกว่าผลเสีย ถ้าพึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่บังคับใช้ในกระบวนการยุติธรรมไม่อาจรับประกันความยุติธรรมได้อย่างบริบูรณ์ จึงมีการนำหลักการในการอภัยโทษมาบัญญัติไว้ในกฎหมายเพื่อแก้ไขปรับปรุงตัวผู้กระทำ แก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม บรรเทาความรุนแรงของโทษ หรือผ่อนคลายความตึงเครียดของการบังคับใช้กฎหมาย⁷⁷

การบังคับโทษทางอาญาของประเทศไทยซึ่งมีนักโทษจำนวนมากนั้นได้มุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในกลับคืนสู่สังคม การอภัยโทษเป็นวิธีการตามกฎหมายที่มีแนวคิดสอดคล้องกัน จึงมีแนวโน้มให้การอภัยโทษมีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้น ส่วนการอภัยโทษเป็นการทั่วไปของประเทศไทยนั้นยังพบว่าเมื่อถึงวาระสำคัญของบ้านเมืองการกำหนดนโยบายในการให้อภัยโทษแต่ละครั้ง ซึ่งเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหาร มักมีการดำเนินการที่กระทำโดยรีบเร่งเพื่อให้ทันเวลาตามวาระโอกาส นั้น ๆ การที่ฝ่ายบริหารกำหนดนโยบายในแต่ละวาระย่อมมีผลต่อนักโทษจำนวนมาก การวางนโยบายในการอภัยโทษไม่ปรากฏว่ามีการแสดงความเห็นของสังคมอย่างกว้างขวางหรือให้โอกาสแก่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการอภัยโทษในแต่ละวาระโอกาสเพื่อให้ภาคประชาสังคมได้เข้าไปมีบทบาทร่วมในการกำหนดนโยบาย อันจะเป็นการสะท้อนว่าสังคมต้องการที่จะให้อภัยโทษแก่นักโทษประเภทใดและยังไม่ควรให้อภัยโทษแก่นักโทษประเภทใดหรือในความผิดอย่างไร เพราะการให้อภัยของแต่ละสังคมในความผิดแต่ละประเภทแต่ละกรณีแต่ละกาลเวลาย่อมอาจแตกต่างกันออกไปตามสภาพสังคมและภาวะการณ์ซึ่งต้องกระทำอย่างกว้างขวางทั่วถึงรอบคอบรัดกุมปราศจากการนำไปโฆษณาหาเสียงหรือหาคะแนนนิยมในทางการเมือง และจะต้องกระทำไปเพื่อวัตถุประสงค์อันแท้จริงของการอภัยโทษในอันที่จะให้นักโทษมีการแก้ไขฟื้นฟูที่ดี แล้วได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษหรือพ้นโทษที่เป็นความต้องการที่จะให้อภัยโทษของ

⁷⁷ ยูพาวดี ปานช่วย. (2557). *การอภัยโทษ : ศึกษาหลักการพิจารณาตัวผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลและนโยบายทางอาญา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 49 - 51.

สังคมอย่างแท้จริงอันจะนำความสำนึกที่ดีมาสู่นักโทษโดยทั่วไป ทำให้สังคมมีความสุขต่อไป⁷⁸

กล่าวโดยสรุปแล้ว การอภัยโทษ เป็นการเยียวยาความเสียหายโดยการใช้กฎหมายอันเกี่ยวกับการอภัยโทษซึ่งมีมาแต่โบราณ เป็นมาตรการแห่งความกรุณาปราณีที่ประมุขของรัฐหรือฝ่ายบริหารยกโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดที่ต้องโทษตามคำพิพากษาของศาล อาจยกโทษให้ทั้งหมดหรือบางส่วน เป็นการลดความรุนแรงไม่บังคับโทษตามคำพิพากษา แต่ไม่มีผลเป็นการลบล้างคำพิพากษา ยังคงถือว่าผู้ได้รับการอภัยโทษ ยังอยู่ในฐานะเป็นผู้กระทำความผิดอยู่ จึงอาจได้รับโทษเพิ่มหรือไม่ได้รับการลดอาญาในกรณีต่อไปกระทำความผิดอีก ในส่วนของผลต่อความรับผิดชอบในทางแพ่งนั้น ไม่เป็นเหตุให้ผู้ได้รับการอภัยโทษพ้นจากความผิดในการต้องคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน หรือค่าทดแทนตามคำพิพากษา⁷⁹

2.10.2 นิรโทษกรรม

การนิรโทษกรรม หมายถึง มาตรการที่สังคมต้องการลบล้างซึ่งการกระทำที่มีโทษทางอาญาโดยรัฐภูษาธิปไตยยกเลิกและลืมเสีย ซึ่งการกระทำซึ่งเป็นความผิดอาญาของบุคคลทั้งหลายหรือบุคคลบางประเภท ซึ่งโดยปกติเป็นความผิดเกี่ยวกับการเมือง (Political offenses) การล้มล้างรัฐบาล (Treason) การคบคิดเป็นกบฏ (Sedition) หรือการกบฏ (Rebellion)⁸⁰

การนิรโทษกรรมจึงเป็นกฎหมายที่มีผลกระทบต่อระบบกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะการลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งกฎหมายนิรโทษกรรมเป็นกฎหมายที่ประกาศใช้ในภายหลังเมื่อได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และเป็นกฎหมายที่มีผลย้อนหลังไปในช่วงเวลาที่มีการกระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดพ้นจากความผิด และถือว่าไม่เคยได้กระทำความผิดมาก่อน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการลืม หรือการยกโทษให้ในความผิดที่ได้กระทำไปแล้ว

การนิรโทษกรรมในประเทศไทยได้ใช้วิธีการตรากฎหมายออกมาเพื่อให้มีผลบังคับใช้ โดยสามารถแบ่งเป็นการตรากฎหมายพระราชบัญญัติ ตราพระราชกำหนด และออกเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งลำดับศักดิ์ทางกฎหมายเหล่านี้มีผลทั้งทางด้านกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมาย ทั้งทางด้านบังคับใช้และการตรวจสอบ เนื่องจากการนิรโทษกรรมเป็นกฎหมายที่มีผลกระทบ

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 153 – 154.

⁷⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 266. บัญญัติว่า “เมื่อผู้ได้รับพระราชทาน อภัยโทษเนื่องจากการกระทำความผิดอย่างหนึ่ง ถูกฟ้องว่ากระทำความผิดอีกอย่างหนึ่ง อภัยโทษ นั้นย่อมไม่ตัดอำนาจศาลที่จะเพิ่มโทษ หรือไม่รอการลงอาญาตามกฎหมายลักษณะอาญาว่าด้วยกระทำความผิดหลายครั้งไม่เจ็ดหลาย หรือว่าด้วยรอการลงอาญา”.

⁸⁰ จารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 37. หน้า 43.

ในการเป็นกฎหมายยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายอื่น ลำดับศักดิ์ของกฎหมาย และกระบวนการตรากฎหมายจึงมีความสำคัญ⁸¹

การจำแนกประเภทของการนิรโทษกรรมสามารถพิจารณาจากลักษณะของความผิด เช่น การนิรโทษกรรมในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความผิดทางการเมือง และในกรณีที่ไม่เกี่ยวข้องกับความผิดทางการเมือง การนิรโทษกรรมในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความผิดทางการเมือง เป็นการนิรโทษกรรมให้แก่ความผิดที่กระทำต่อองค์กรทางการเมือง หรือรัฐบาลของรัฐ และก่อให้เกิดความเสียหายต่อรูปแบบการปกครอง หรือสิทธิทางการเมืองของประชาชน ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากสภาพความผิด หรือมูลเหตุจูงใจ หรือจุดประสงค์ในการกระทำผิด อันได้แก่ ความผิดฐานก่อกบฏ หรือล้มล้างระบอบการปกครอง และยังรวมถึงความผิดอันเกิดขึ้น จากความมุ่งประสงค์ทางการเมืองอื่นๆ อีกด้วย เช่น ความผิดที่เกิดจากการเรียกร้องของกลุ่มประชาชน ในการเรียกร้องต่อนายกรัฐมนตรี ในกรณีต่าง ๆ ส่วนในกรณีการนิรโทษกรรมความผิดที่ไม่เกี่ยวข้องกับความผิดทางการเมืองของไทย ได้แก่ ความผิดในการขาดหนี้ราชการ ความผิดฐานอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิดดอกไม้เพลิง ความผิดเกี่ยวกับการเสียดาญี และนอกจากนั้นยังมีการนิรโทษกรรมในลักษณะที่เกิดเนื่องจากรัฐบาลใหม่ เห็นว่าไม่ควรลงโทษผู้กระทำความผิดอีกต่อไป อันได้แก่พระราชบัญญัติยกเลิกคำสั่งหัวหน้าคณะปฏิวัติที่ 36/1515 เป็นต้น⁸²

ดังนั้น โดยส่วนใหญ่แล้วการนิรโทษกรรมจึงมุ่งถึงประโยชน์ที่จะล้มเลิกซึ่งข้อขัดแย้งทางการเมืองอย่างแท้จริง การนิรโทษกรรมจึงมีผลยกเว้นซึ่งความผิด โดยไม่ถือว่าเป็นความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ และการนิรโทษกรรมอาจกระทำได้ทั้งก่อนหรือหลังการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล และอำนาจในการนิรโทษกรรมนั้น เป็นอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ เพราะเป็นการยกเว้นไม่เป็นความผิดตามกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติกำหนดไว้ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยซึ่งถือว่าเป็นอำนาจอธิปไตยของประชาชน

กฎหมายนิรโทษกรรมความผิดทางการเมืองสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ การยกเว้นความผิดให้แก่กลุ่มของตนเองในการกระทำการยึดอำนาจการปกครอง ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติหลังจากที่การกระทำการยึดอำนาจการปกครอง ประเภทที่ 2 การนิรโทษกรรมให้แก่ผู้กระทำความผิดต่อความมั่นคงของรัฐเป็นการนิรโทษกรรมโดยได้อาศัยหลักความกรุณา เนื่องในวโรกาสสำคัญ และประเภทสุดท้าย การนิรโทษกรรมยกเว้นความผิดให้แก่ผู้เข้าร่วมชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองนั้นเป็นการยุติปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง การนิรโทษกรรมทางการเมืองทั้ง 3

⁸¹ ทวีโชค ไข่มุกด์. (2559). "การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายนิรโทษกรรมของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2549".

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 7(1). หน้า 24 - 26.

⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 34 - 35.

ประเภทจึงมีความแตกต่างทางด้านแนวคิดพื้นฐานในการนิรโทษกรรมทำให้เกิดความชอบธรรมในการนิรโทษกรรมที่แตกต่างกันซึ่งการนิรโทษกรรมความผิดอันเนื่องมาจากการยึดอำนาจนั้นจะไม่ถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับความชอบธรรมใดๆ ถึงแม้จะมีการตราเป็นกฎหมายออกมาอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม ซึ่งเห็นได้จากการตราออกมาอยู่ในรูปแบบของรัฐธรรมนูญ เนื่องจากถือว่าเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ เมื่อมีการยึดอำนาจก็ต้องมีการนิรโทษกรรมถึงแม้จะมีการใช้ความรุนแรงจากการยึดอำนาจหรือไม่อย่างไรก็ตาม ส่วนการนิรโทษกรรมให้แก่ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐนั้นได้อาศัยวโรกาสสำคัญในการร่วมฉลองเพื่อสร้างความชอบธรรมจึงทำให้กระแสการตั้งคำถามไม่มีมากเท่าที่ควรและการนิรโทษกรรมให้แก่ผู้ชุมนุมนั้น เป็นการนิรโทษกรรมที่มีการตั้งคำถามถึงกระบวนการทางกฎหมาย และความถูกต้องมากที่สุด ซึ่งเห็นได้จากการนิรโทษกรรมให้แก่ผู้กระทำความผิดเนื่องในการชุมนุมกันระหว่างวันที่ 17 พฤษภาคม พุทธศักราช 2535 ถึงวันที่ 21 พฤษภาคม พุทธศักราช 2535 ซึ่งได้มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับกระบวนการตรากฎหมายพระราชกำหนดดังกล่าวจนมีผลให้พระราชกำหนดดังกล่าวถูกยกเลิกไม่ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแต่ผลของพระราชกำหนดฉบับนี้ก็ยังมีผลบังคับใช้ในการนิรโทษกรรมอยู่เหมือนเดิม⁸³

การนิรโทษกรรม จึงเป็นอำนาจของรัฐสภาในฐานะเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติแทนประชาชน ผลของการนิรโทษกรรม เมื่อผู้กระทำความผิดได้รับการนิรโทษกรรมแล้วถือว่าผู้กระทำความผิดไม่เคยต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดหรือต้องโทษในความผิดนั้นเลย ศาลจะเพิ่มโทษสำหรับการกระทำความผิดอีกไม่ได้และไม่เป็นอุปสรรคสำหรับการพิจารณาการลงอาญา⁸⁴

2.10.3 ล้างมลทิน

การล้างมลทินนี้นับเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้ในการการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดซึ่งในภาษาอังกฤษคือคำว่า “REHABILITATION” ซึ่งหมายถึงการฟื้นฟูหรือการแก้ไขปรับปรุงให้กลับมาเหมือนเดิม⁸⁵ กล่าวคือ การล้างมลทินเป็นการแก้ไขฟื้นฟูหรือปรับปรุงตัวผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้เช่นเดิม เสมือนเป็นการคืนสิทธิต่างๆ ให้แก่ผู้กระทำความผิดและหากผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามกฎหมายครบถ้วนแล้วแต่ต้องมีมลทินหรือตราบาปติดตัว

⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42 – 43.

⁸⁴ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). *การนิรโทษกรรม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://library2.parliament.go.th/ejournal/content_af/2559/jan2559-4.pdf. [2561, 22 กุมภาพันธ์].

⁸⁵ Addnine ดิกชันนารี. (2561). *REHABILITATION*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.addnine.com/web/dict/search/rehabilitation>. [2562, 18 มีนาคม].

ผู้กระทำผิดอยู่คงจะไม่ก่อให้เกิดความชอบธรรมนัก เพราะเป็นการปิดโอกาสแก่ผู้กระทำผิดที่พ้นโทษแล้วในการใช้ชีวิตและกลับคืนสู่สังคม

วัตถุประสงค์ของการล้างมลทินนั้นเพื่อต้องการให้ผู้กระทำผิดที่พ้นโทษตามกฎหมายแล้ว ได้แก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองให้ดีขึ้น ไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก และได้รับการคืนสิทธิต่าง ๆ ที่เคยเสียไปอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดกลับคืนมา อีกทั้งเป็นการให้โอกาสผู้กระทำผิดกลับไปใช้ชีวิตในสังคมอย่างปกติสุขเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป

การล้างมลทินในประเทศไทยเป็นวิธีการในการคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำผิดเหมือนกับการล้างมลทินในต่างประเทศ แต่รูปแบบในการล้างมลทินให้แก่ผู้กระทำผิดในประเทศไทยมีความแตกต่างจากกฎหมายล้างมลทินของต่างประเทศโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ กฎหมายล้างมลทินของไทยจะตราออกมาเป็นครั้งคราวเฉพาะในช่วงโอกาสสำคัญหรือเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองเท่านั้น โดยฝ่ายนิติบัญญัติจะเป็นผู้ตรากฎหมายล้างมลทินออกมาตามความประสงค์ของพระมหากษัตริย์หรือของรัฐเพื่อลบล้างการกระทำความผิดหรือโทษให้แก่ผู้กระทำผิด ทั้งผู้กระทำผิดที่พ้นโทษแล้วและผู้กระทำผิดที่กำลังรับโทษอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายล้างมลทินของไทยมีที่มาจากหลักการอภัยทาน ความผิดหรือโทษของพระมหากษัตริย์หรือของรัฐที่ให้แก่ผู้กระทำผิด ดังนั้น จึงมีผลทำให้พระราชบัญญัติล้างมลทินของไทยแต่ละฉบับมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการล้างมลทิน รวมทั้งผลที่ผู้กระทำผิดจะได้รับจากการล้างมลทินที่แตกต่างกัน⁸⁶

กล่าวโดยสรุป การล้างมลทิน เป็นมาตรการแก้ไขผลของคำพิพากษาที่ให้ลงโทษและเพื่อคืนสิทธิหรือสถานภาพทางกฎหมาย หรือทางสังคมที่ผู้ต้องโทษต้องสูญเสียไปเนื่องจากผลคำพิพากษาให้ลงโทษเป็นการฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งในการล้างมลทินจะมีการออกเป็นพระราชบัญญัติเหมือนกฎหมายฉบับหนึ่งโดยฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้มีอำนาจที่จะให้มีการล้างมลทินแก่ผู้กระทำผิดหรือไม่ ผลการล้างมลทินถือว่าผู้ได้รับการล้างมลทินไม่เคยกระทำความผิดหรือถูกลงโทษมาก่อน จึงอาจได้การรอลงอาญาและการล้างมลทินไม่เป็นเหตุเพิ่มโทษในกรณีต่อไปกระทำความผิดอีก สำหรับผลต่อความรับผิดชอบทางแพ่งไม่ได้บัญญัติผลในเรื่องนี้ไว้ในกฎหมายล้างมลทินในแต่ละฉบับที่เคยใช้มา จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้ที่ได้รับการล้างมลทิน จะถือประโยชน์จากการได้รับการล้างมลทินเพื่อพ้นจากความรับผิดชอบทางแพ่งไม่ได้⁸⁷

⁸⁶ พจนานา โสภางจริยวงศ์. (ม.ป.ป.) *มาตรการลบล้างโทษ : ล้างมลทิน*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://web.krisdika.go.th/data/activity/act326.pdf>. [2562, 8 กรกฎาคม].

⁸⁷ สุทธิมา พิพัฒน์พิบูลย์. (2556). *การล้างมลทิน : กรณีผู้ถูกลงโทษทางวินัย*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.ocsc.go.th/sites/default/files/attachment/page/langmontin_p_ma.pdf. [2561, 22 กุมภาพันธ์].

2.10.4 การเยียวยาโดยรัฐ และค่าทดแทน

แนวคิดและเหตุผลในการทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐนั้น เนื่องจากโดยปกติแล้ว รัฐมีหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยให้แก่สังคม รัฐจึงมีหน้าที่โดยตรงในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม หากเกิดอาชญากรรมขึ้นย่อมแสดงว่ารัฐปฏิบัติหน้าที่บกพร่อง ดังนั้น เมื่อผู้เสียหายได้รับผลร้ายจากอาชญากรรม รัฐจึงต้องทดแทนค่าเสียหายนั้นให้แก่ผู้เสียหาย นอกจากนี้การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายโดยรัฐยังเป็นการขยายการบริการทางด้านสวัสดิการสังคม เพราะรัฐควรให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรม ซึ่งมีอาจหลีกเลี่ยงได้⁸⁸

การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ มีอยู่ด้วยกัน 2 ระบบ ดังนี้

ระบบแรก คือ ระบบการทดแทนที่มีลักษณะเป็นสิทธิทางแพ่งและดำเนินคดีโดยศาลอาญา ได้มีแหล่งเงินทุนสนับสนุนโดยรัฐ อันเป็นการที่รัฐเข้ามาทำหน้าที่แก้ไขความบกพร่องที่ไม่อาจจะป้องกันผู้เสียหายจากอาชญากรรม

ระบบที่สอง คือ ระบบการทดแทนที่มีลักษณะเป็นกลาง โดยมีกระบวนการในการพิจารณาคำร้องเป็นพิเศษ จากการทดแทนโดยรัฐที่ช่วยเหลือผู้เสียหายที่มีความจำเป็น เนื่องจากผู้กระทำความผิดไม่สามารถจะชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายให้เป็นเพียงพอได้ โดยคณะกรรมการทดแทนความเสียหายพิจารณาคำร้องของผู้เสียหาย⁸⁹

ในประเทศไทย สิทธิที่จะได้รับทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ เป็นสิทธิที่เพิ่งมีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 245⁹⁰ สิทธิที่จะได้รับทดแทนจากรัฐดังกล่าวนี้ เฉพาะผู้ที่ไม่มีโอกาสได้รับการเยียวยาโดยหนทางอื่น ซึ่งต้อง

⁸⁸ ประชาน วัฒนวานิชย์. (ม.ป.ป.) *กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม : แนวความคิดด้านรัฐสวัสดิการ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.scribd.com/doc/40390958/Nitisat-Journal-Vol-9-Iss>. [2562, 15 พฤษภาคม].

⁸⁹ วุฒิพงษ์ วิบูลย์วงศ์. (2556). *หลักนิติธรรมกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. หน้า 6 - 7.

⁹⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 245 บัญญัติว่า "บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ"

บุคคลใดได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต หรือแก่ร่างกาย หรือจิตใจเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น บุคคลนั้น หรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ".

พิจารณาในทุก ๆ ทาง ว่าผู้เสียหายได้รับการเยียวยาแล้วหรือไม่ ถ้าไม่ได้รับการเยียวยา รัฐจึงเข้าไปช่วยเหลือ และการเยียวยาโดยรัฐนี้ มิได้จำกัดเพียงการชดใช้เงินเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงการกระทำอย่างอื่นที่เป็นการเยียวยาความเสียหายนั้นด้วย ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 อันเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ก็ยังมีการบัญญัติอยู่ในมาตรา 25 วรรค 4⁹¹

แต่เนื่องจากว่ามาตรการแก้ไขความผิดพลาดเหล่านี้ที่กล่าวมา ยังไม่สามารถนำมาใช้แก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมได้ตรงตามเป้าหมาย และไม่อาจแก้ไขผลคำพิพากษาที่เกิดขึ้นแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ได้อย่างสมบูรณ์จากเหตุดังกล่าว จึงเป็นเหตุให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

จากการศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิด หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่แล้ว พบว่าความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ และการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้นเป็นมาตรการในการแก้ไขความผิดพลาดที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อเยียวยาแก่ผู้ต้องคำพิพากษา การปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 จึงต้องตั้งอยู่บนหลักการและเหตุผลที่สอดคล้องกัน เพื่อให้มีประสิทธิภาพและตรงกับเจตนารมณ์ในการร่างกฎหมาย

⁹¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. มาตรา 25 วรรค 4. บัญญัติว่า "บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ".

บทที่ 3

หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทยและต่างประเทศ

จากที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 เกี่ยวกับความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ในบทนี้จะกล่าวถึงบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยได้ศึกษาค้นคว้ากฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะนำมาวิเคราะห์ให้เข้ากับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจากเงื่อนไขในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดี และผู้มีสิทธิในการยื่นคำร้อง ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้นั้น ยังไม่ครอบคลุม จึงควรมีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้เกิดความชัดเจน ครอบคลุม และเหมาะสม เพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยผู้บริสุทธิ์

3.1 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามกฎหมายต่างประเทศ

การรื้อฟื้นคดีอาญาของแต่ละประเทศมีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเอาไว้แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามวิธีการดำเนินคดีอาญาของประเทศนั้น ๆ การศึกษาการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงไม่อาจศึกษาเพียงแค่กฎหมายของประเทศไทยเพียงประเทศเดียวได้ แต่ย่อมที่จะต้องศึกษาการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศต่าง ๆ ด้วยเพื่อพิจารณาถึงข้อดีและข้อเสีย เพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยในบทนี้ กฎหมายต่างประเทศที่นำมาศึกษา คือ กฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

3.1.1 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศฝรั่งเศส เรียกว่า Le pourvoi en revision หมายความว่า การพิจารณาใหม่ในคดีที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว แต่คำพิพากษานั้นมีความผิดพลาดในการวินิจฉัยข้อเท็จจริง แม้จะมีข้อสันนิษฐานว่าสิ่งที่พิพากษาถึงที่สุดไปแล้วเป็นสิ่งที่ถูกต้อง จะมีความสำคัญมากในแง่ของความสงบเรียบร้อยในสังคม แต่หากปล่อยให้มีความผิดพลาดไม่ได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง จะทำให้ศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวงการยุติธรรมเสื่อมคลายไปได้

จึงยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีได้ แต่ต้องระมัดระวังมิให้กระทบต่อคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วมากเกินไป นักกฎหมายฝรั่งเศสก่อนมีการปฏิวัติฝรั่งเศส ยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีได้หลายประการ ได้แก่ ความผิดพลาดทั้งหมด ซึ่งเป็นที่เสื่อมเสียแก่คำพิพากษา การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่เริ่มมีตั้งแต่ ค.ศ. 1670 แต่ยังไม่มีการกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับระยะเวลาแต่อย่างใด ซึ่งให้กระทำโดยถวายเรื่องราวต่อ พระมหากษัตริย์ขออนุญาตขึ้นพิจารณาใหม่ ถ้าพระมหากษัตริย์ทรงโปรด คดีนั้นจะถูกนำขึ้นพิจารณาใหม่โดยคณะกรรมการ ดังนั้นในการขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในสมัยแรกของกฎหมายประเทศฝรั่งเศส จึงขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียวว่าจะมีดุลพินิจอย่างไรต่อคดีที่ขอรื้อฟื้นนั้น

ในปัจจุบันการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่แตกต่างจากเดิมไปบ้าง เป็นการผสมระหว่างวิธีการบริหารและทางตุลาการ คือ ต้องดำเนินการผ่านกระทรวงยุติธรรม แล้วจึงจะนำไปสู่การพิจารณาของศาล และรักษาความกรุณาที่ให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษา เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมตามแบบเดิมไว้ด้วย และกระทำได้เฉพาะเมื่อเป็นคุณแก่ผู้ต้องคำพิพากษาเท่านั้น ดังที่ในหลาย ๆ ประเทศปฏิบัติกัน¹ หากเป็นกรณีจะเอาโทษแก่ผู้ที่ได้ถูกศาลปล่อยตัวไปโดยไม่ชอบ หรือถูกลงโทษเบาโดยความผิดพลาดของศาล เช่นนี้ ถือว่าเป็นการรื้อฟื้นคดีที่เป็นโทษแก่ผู้ที่ได้ถูกศาลปล่อยตัวไปแล้วจะกระทำมิได้ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในปัจจุบันของฝรั่งเศส ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Le Code d' instruction criminelle) มาตรา 622 – 626 ภายใต้ลักษณะการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ (Applications for retrial)

3.1.1.1 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ในประเทศฝรั่งเศส การขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ จะกระทำได้เฉพาะกับคดีอาญาความผิดร้ายแรง กล่าวคือ ความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป กับ ความผิดธรรมดา คือความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีลงมา สำหรับความผิดลหุโทษ คือ ความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 2 เดือน และโทษปรับ² ซึ่งถือเป็นคดีเล็กน้อยไม่มีความสำคัญ และไม่เป็คดีที่ทำให้เสื่อมเสียถึงชื่อเสียง ไม่เป็คดีที่จะเอาไปพิจารณาในการเพิ่มโทษ กฎหมายจึงไม่ให้รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาอีก ทั้งนี้ตามมาตรา 622³

¹ สันทัด สุจริต. (2550). *การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยอรรถพยานหลักฐานใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า 8 - 9.

² น้าแท้ มีบุญสลิ้ง. (2554). *กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สุตรไพศาล. หน้า 43.

³ Le Code d' instruction criminelle. Article 622. (Fr).

The revision of a final criminal decision may be applied for in the interest of any person found guilty of a felony or misdemeanour where:

นอกจากนี้ คดีที่จะขอให้มีการรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ ต้องเป็นคดีที่ศาลพิพากษาว่า จำเลยมีความผิด ส่วนคดีที่ศาลยกฟ้อง ปล่อยตัวจำเลยไป จะขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาฝรั่งเศสเคยวินิจฉัยว่า คดีที่ไม่ต้องรับโทษเพราะมีเหตุตามกฎหมายที่ไม่ต้องรับโทษ หรือ ไม่อาจบังคับโทษตามคำพิพากษาได้ เพราะได้รับอภัยโทษ หรือนิรโทษกรรม อาจร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ เพราะจำเลยชอบที่จะขอให้ลบล้างผลแห่งคำพิพากษาที่วินิจฉัยว่าเขาได้กระทำความผิดด้วยเหตุผลทั้งในด้านกฎหมายและด้านจิตใจ และคดีที่ศาลพิพากษาให้ปล่อยจำเลยผู้เยาว์ เพราะยังไม่มี ความรับผิดชอบ ก็อาจรื้อฟื้นขอให้พิจารณาใหม่ได้ เพราะคำพิพากษาในลักษณะเช่นนี้ เป็นการแสดงว่าผู้เยาว์ได้กระทำผิด นอกจากนี้ คำพิพากษาของศาลทหาร และคำพิพากษาของศาลที่พิจารณาคดีเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ อาจร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ และประการสุดท้าย คำพิพากษาที่จะขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุด คือ ไม่อาจขอให้พิจารณาใหม่ ไม่อาจอุทธรณ์ ฎีกาได้แล้ว⁴

เหตุที่จะขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ กฎหมายประเทศฝรั่งเศสกำหนดไว้ 4 กรณี ได้แก่⁵

กรณีแรกบัญญัติอยู่ในมาตรา 622-1° ภายหลังที่มีคำพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดฐานทำให้คนตาย ไม่ว่าจะเป็นการฆ่าโดยเจตนา ทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย ประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย แล้วปรากฏพยานหลักฐานเพียงพอที่จะแสดงให้เห็นได้ว่า บุคคลที่อ้างว่าได้ถูกทำให้ตายไปแล้วนั้นยังมีชีวิตอยู่⁶

กรณีที่สองบัญญัติอยู่ในมาตรา 622-2° ภายหลังจากที่มีคำพิพากษาให้ลงโทษไปแล้ว ได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำเลยอีกคนหนึ่งในการกระทำอันเดียวกันนั้น และคำพิพากษาที่ให้

1° after a conviction for homicide, documents are presented which are liable to raise a suspicion that the alleged victim of the homicide is still alive;

2° after a sentence imposed for a felony or misdemeanour, a new first-instance or appeal judgment has sentenced for the same offence another accused or defendant and where, because the two sentences are irreconcilable, their contradiction is the proof of the innocence of one or the other convicted person;

3° since the conviction, one of the witnesses examined has been prosecuted and sentenced for perjury against the accused or defendant; the witness thus sentenced may not be heard in the course of the new trial;

4° after the conviction, a new fact occurs or is discovered which was unknown to the court on the day of the trial, which is liable to raise doubts about the guilt of the person convicted.

⁴ สันทัด สุจริต. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 10 - 11.

⁵ *Code De Procédure Pénale*. Editions Dalloz Paris, 2004. P. 847-848.

⁶ Le Code d' instruction criminelle. Article 622-1°. (Fr).

ลงโทษทั้ง 2 ฉบับนั้น ขัดแย้งกัน ซึ่งความขัดแย้งกันเป็นข้อพิพาทจนถึงความบริสุทธิ์ของผู้ที่ถูกลงโทษคนใดคนหนึ่ง⁷

กรณีที่สามบัญญัติอยู่ในมาตรา 622-3° ภายหลังจากที่มีคำพิพากษาลงโทษจำเลยแล้ว พยานคนใดคนหนึ่งที่ได้ให้การในคดี เป็นผลร้ายแก่จำเลย ได้ถูกศาลพิพากษาลงโทษฐานเบิกความเท็จ⁸

กรณีสุดท้ายบัญญัติอยู่ในมาตรา 622-4° ภายหลังจากที่มีคำพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดแล้ว ได้มีข้อเท็จจริงใหม่เพิ่มขึ้น หรือเพิ่งปรากฏขึ้น หรือพยานหลักฐานที่ไม่ได้ปรากฏในการพิจารณาได้ปรากฏขึ้นในลักษณะที่แสดงถึงความบริสุทธิ์ของจำเลย⁹

3.1.1.2 ผู้มีสิทธิในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

กฎหมายของประเทศฝรั่งเศสกำหนดบุคคลผู้มีสิทธิขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่สำหรับเหตุ ใน 3 กรณีแรก ดังต่อไปนี้

บุคคลแรก คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

บุคคลที่สอง คือ ผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด หรือผู้แทนตามกฎหมายในกรณีที่ผู้ที่ถูกศาลพิพากษาบกพร่องในความสามารถ

บุคคลที่สุดท้าย คือ คู่สมรส บุตร บิดา มารดา ผู้รับมอบอำนาจทั่วไป หรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจเฉพาะของผู้ที่ถูกศาลพิพากษา ในกรณีที่ผู้ถูกศาลพิพากษาถึงแก่กรรมแล้ว หรือเป็นคนสาบสูญ

ส่วนกรณีตามมาตรา 622-4° กรณีมีข้อเท็จจริงใหม่เกิดขึ้นนั้น ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมแต่เพียงผู้เดียว มีสิทธิในการขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่

3.1.1.3 วิธีพิจารณาพิพากษาในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

การเสนอเรื่องขอให้รื้อฟื้นคดีนั้น ไม่ว่าจะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หรือคู่ความเป็นผู้เสนอ ต้องเสนอผ่านกระทรวงยุติธรรม และอธิบดีอัยการประจำศาลฎีกาจะเป็นผู้เสนอต่อศาลฎีกาต่อไป

เมื่อมีการขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่แล้ว หากยังมีได้มีการบังคับตามคำพิพากษา ก็ให้รอการบังคับตามคำพิพากษานั้นไว้ก่อน แต่ถ้าได้มีการเริ่มบังคับตามคำพิพากษาไปแล้ว จะ

⁷ Le Code d' instruction criminelle. Article 622-2°. (Fr).

⁸ Le Code d' instruction criminelle. Article 622-3°. (Fr).

⁹ Le Code d' instruction criminelle. Article 622-4°. (Fr).

หยุดบังคับตามคำพิพากษานั้นไว้หรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ให้อยู่ในดุลพินิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หรือศาล แล้วแต่กรณี¹⁰

การพิจารณาคดีที่ขอรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศฝรั่งเศส เป็นอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาที่จะสั่งรับ หรือไม่รับคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี คำสั่งไม่รับคำร้องถือเป็นที่สุด แต่หากมีเหตุที่จะขอใหม่ขึ้นอีก สามารถยื่นคำขอใหม่ได้ หากศาลสั่งรับคำร้องขอก็จะวินิจฉัยต่อไปว่าสำนวนคดีที่กระทรวงยุติธรรมส่งมานั้นจะต้องทำการสอบสวนเพิ่มเติมอีกหรือไม่ ถ้าต้องทำ ศาลจะกำหนดการสอบสวนเพิ่มเติมเอง หรือจะส่งประเด็นไปก็ได้ และเมื่อเห็นว่าสำนวนนั้นเสร็จสิ้นแล้ว ศาลฎีกาจะวินิจฉัยต่อไป ในกรณีที่ศาลเห็นว่าคำขอที่ฟ้องไม่ได้ จะยกคำขอให้รื้อฟื้นคดีเสีย แต่ถ้าเห็นว่าคำขอที่ฟ้องได้ ศาลจะสั่งให้ลบล้างคำพิพากษาเดิมเสีย

การสั่งลบล้างคำพิพากษาของศาลฎีกา อาจจะเป็นการยกเลิกคำพิพากษาเดิมโดยเด็ดขาด หรือยกเลิกแล้วยื่นสำนวนให้ศาลชั้นต้นพิจารณาใหม่ ซึ่งจะต้องเป็นศาลในสายเดียวและลำดับเดียวกับศาลซึ่งเป็นผู้ทำคำพิพากษาที่ถูกสั่งลบล้าง แต่ต้องไม่ใช่ศาลเดิมที่คำพิพากษาได้ถูกลบล้างไปแล้ว มีกรณีที่ศาลฎีกาสั่งลบล้างคำพิพากษาเดิม แล้วไม่ต้องยื่นส่งไปให้พิจารณาในศาลอื่นอยู่ 3 กรณี

กรณีแรก เมื่อคดีนั้นไม่อาจมีการพิจารณาสืบพยานได้ เช่น เมื่อจำเลยตายแล้ว หรือวิกลจริต หรือไม่มีตัวจำเลยอยู่ขณะพิจารณา หรือจำเลยบางคนไม่มา คดีขาดอายุความฟ้องร้อง หรืออายุความล่วงเลยการลงโทษ จำเลยมีเหตุที่ไม่ต้องรับผิดชอบในทางอาญา

กรณีที่สอง ถ้าขณะที่ศาลฎีกาสั่งลบล้างคำพิพากษาศาลเดิม จำเลยยังมีชีวิตอยู่ และเป็นปกติคืออยู่ แต่ต่อมาถึงแก่ความตาย หรือวิกลจริตก่อนที่ศาลที่พิจารณาคดีใหม่จะพิพากษา ศาลฎีกาจะเพิกถอนการยื่นส่งนั้นเสีย และวินิจฉัยข้อเท็จจริงเอง

กรณีสุดท้าย ถ้าศาลฎีกาสั่งลบล้างคำพิพากษาไปแล้ว ปรากฏว่าไม่เหลือข้อเท็จจริงใดที่จะถือเป็นความผิดอาญาร้ายแรง หรือความผิดอาญาธรรมดาอีก¹¹

กรณีที่ศาลฎีกายื่นส่งสำนวนไปให้ศาลชั้นต้นวินิจฉัย ศาลที่พิจารณาใหม่อาจพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือจะพิพากษาลงโทษจำเลยก็ได้ ถ้าศาลพิพากษาลงโทษ โทษที่จะลงต้องไม่หนักไปกว่าโทษในคำพิพากษาเดิม และถ้าจำเลยได้รับโทษมาบ้างแล้วจากคำพิพากษาในคราวแรก ให้หักโทษนั้นออกด้วย

¹⁰ ปกป้อง ศรีสนิท. (2557). *หลักการการรื้อฟื้นคดีอาญาในระดับสากลและประเทศฝรั่งเศส*. เอกสารประกอบการสัมมนาการปฏิรูปกฎหมาย เรื่องการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่. หน้า 3

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

3.1.1.4 ผลของคำพิพากษาในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ผลของคำพิพากษาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ ทำให้คำพิพากษาเดิมถูกยกเลิกสิ้นผลไป โดยเฉพาะในกรณีคำพิพากษาที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ตัดสินว่าผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาดังนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ ผลของคำพิพากษาในคดีใหม่จะมีผลทั้งในทางกฎหมายและทางจิตใจ

ผลทางกฎหมาย หากศาลพิพากษาว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด คำพิพากษาจะมีผลย้อนหลังไปเสมือนหนึ่งว่า จำเลยไม่เคยต้องคำพิพากษาเลย ผลทุกอย่างที่เกิดจากคำพิพากษาเดิมถูกลบล้างหมดสิ้นไป การบังคับตามคำพิพากษาที่รอไว้ไม่อาจบังคับได้อีกต่อไป ถ้าควบคุมตัวอยู่ต้องปล่อยตัวไป ค่าปรับและค่าธรรมเนียมจะต้องคืนให้ แต่การมีผลย้อนหลังนี้จะถูกจำกัด ถ้าไปกระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลที่สาม เช่น ถ้าคู่สมรสของผู้ต้องคำพิพากษาได้ฟ้องหย่า เพราะเหตุที่ผู้ต้องคำพิพากษาถูกจำคุก และได้สมรสใหม่แล้ว¹² การหย่าและการสมรสใหม่จะไม่มีผลกระทบเทือน เพราะเหตุที่ได้มีการรื้อฟื้นคดี และมีคำพิพากษาใหม่ หรือกรณีที่ผู้แทนโดยชอบธรรมได้ทำสัญญากับบุคคลภายนอกในระหว่างที่ผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษถูกจำกัดสิทธิตามกฎหมาย ก็ถือว่าสัญญานั้นมีผลสมบูรณ์

ผลทางจิตใจ เพื่อเป็นการแสดงถึงความบริสุทธิ์ ของผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่ากระทำผิดโดยผิดหลงให้ประจักษ์แก่สังคม กฎหมายของประเทศฝรั่งเศสจึงกำหนดให้มีการโฆษณาคำพิพากษาใหม่ โดย

วิธีแรก การปิดประกาศคำพิพากษาใหม่ ในเมืองที่ได้มีคำพิพากษาเดิม ในเมืองที่ได้มีคำพิพากษาใหม่ ในเมืองที่เกิดเหตุ ในเมืองที่เป็นภูมิลำเนาของผู้ขอให้มีการรื้อฟื้นคดี และในเมืองที่เป็นภูมิลำเนาครั้งสุดท้ายของผู้ถูกพิพากษาโดยผิดหลง ในกรณีที่ผู้รื้อฟื้นถึงแก่กรรมแล้ว

วิธีที่สอง มีการโฆษณาในราชกิจจานุเบกษา

วิธีสุดท้าย มีการพิมพ์โฆษณาคำพิพากษาในหนังสือพิมพ์รายวัน 5 ฉบับ ตามที่ผู้ขอเป็นผู้เลือก โดยคำสั่งของศาล ค่าใช้จ่ายในการโฆษณาดังกล่าวข้างต้น รัฐเป็นผู้ออกให้ โดยตกเป็นภาระของกระทรวงการคลัง

สำหรับการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ต้องคำพิพากษา เมื่อปรากฏว่ามีความผิดพลาดทางการยุติธรรม ผู้ที่ถูกศาลพิพากษาโดยผิดหลง จะได้รับการชดเชยค่าเสียหาย ทั้งทางการเงินและทางจิตใจ¹³ ซึ่งถ้าเป็นกรณีที่บุคคลนั้นถึงแก่ความตายแล้ว คู่สมรส ผู้สืบสันดาน หรือผู้บุพการีของบุคคลนั้น มีสิทธิที่จะร้องขอให้รัฐชดเชยค่าเสียหายได้ โดยยื่นคำขอในเวลาใด ๆ ระหว่างการ

¹² *Code De Procédure Pénale*. Editions Dalloz Paris, 2004. P. 851.

¹³ *Ibid*. P. 854-855.

พิจารณาคดีใหม่ และเมื่อคำพิพากษาที่แสดงความบริสุทธิ์ของจำเลย ศาลจะใช้ดุลพินิจกำหนดให้รัฐจ่ายค่าเสียหาย ซึ่งรัฐอาจไล่เบี้ยเอาจากคู่ความฝ่ายแพ่ง ผู้กล่าวโทษ หรือผู้เป็นพยานเท็จที่ทำให้จำเลยต้องคำพิพากษาลงโทษนั้นได้¹⁴ นอกจากนี้ สำหรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีรื้อฟื้น ซึ่งกระทรวงการคลังได้จ่ายตรงไปก่อนตั้งแต่เมื่อได้มีการส่งคำขอให้รื้อฟื้นคดีไปยังศาลฎีกา จำเลยผู้บริสุทธิ์ตามคำพิพากษาใหม่ หรือผู้ขอให้รื้อฟื้นคดีนั้น จะพ้นจากภาระในการจ่ายเงินด้วย

กล่าวโดยสรุป เมื่อศึกษากฎหมายของประเทศฝรั่งเศสเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น พบว่าเงื่อนไขในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จะทำได้ต่อเมื่อคดีที่จะขอรื้อฟื้นนั้น มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว และต้องเป็นคำพิพากษาที่ให้ลงโทษ หรือตัดสินว่าจำเลยมีความผิด นอกจากนี้ยังขยายออกไปครอบคลุมถึงกรณีที่จำเลยมิได้ถูกลงโทษด้วย เนื่องจาก ศาลของประเทศฝรั่งเศสได้เคยวินิจฉัยว่า คดีที่ไม่ต้องรับโทษเพราะมีเหตุตามกฎหมายที่ไม่ต้องรับโทษ หรือไม่อาจบังคับโทษตามคำพิพากษาได้ อาจร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ เพราะจำเลยชอบที่จะขอให้ลบล้างผลแห่งคำพิพากษาที่วินิจฉัยว่ามีความผิด ด้วยเหตุผลด้านกฎหมายและด้านจิตใจ เพราะฉะนั้นตามแนวทางของประเทศฝรั่งเศส คดีที่ศาลมีคำพิพากษาแสดงว่าจำเลยได้กระทำความผิด ไม่ว่าจะถูกลงโทษหรือไม่ก็ตาม เป็นคดีที่ขอรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้

ในส่วนของบุคคลผู้มีสิทธิขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ประเทศฝรั่งเศสกำหนดว่าคือ ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่ามีความผิด ผู้แทนของบุคคลนั้น ในกรณีที่ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่ากระทำความผิดเป็นผู้หย่อนความสามารถ รวมถึงบุคคลใกล้ชิดของบุคคลนั้น เช่น บุพการี บุตร คู่สมรส หรือในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถยื่นคำร้องด้วยตัวเองได้ เช่นถึงแก่ความตาย นอกจากนี้ยังให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องด้วย

กรณีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ประเทศฝรั่งเศสสามารถยื่นขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้เสมอ ถ้ามีเหตุที่จะขอใหม่ได้อีก จึงกล่าวได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยโดยไม่จำกัด หากมีเหตุขอใหม่ก็สามารถยื่นขอรื้อฟื้นคดีได้ และไม่จำกัดระยะเวลาในการยื่นคำขอไว้แต่อย่างใด

3.1.2 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศสหรัฐอเมริกา

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศสหรัฐอเมริกา เรียกว่า New trial หมายความว่า การให้ศาลที่พิจารณาคดีเดิม พิจารณาประเด็นที่เป็นข้อเท็จจริงใหม่ หลังจากที่คณะลูกขุนได้วินิจฉัยหรือชี้ขาดแล้ว ซึ่งวิธีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ถูกบัญญัติไว้ในกฎที่ 33 ของวิธีพิจารณาคriminal (Federal Rules of Criminal Procedure Rule 33)¹⁵

¹⁴ ปกป้อง ศรีสนิท. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 10. หน้า 5.

¹⁵ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 33

จึงเห็นได้ว่า การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศสหรัฐอเมริกา มีลักษณะเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดในระหว่างที่กระบวนการพิจารณาของศาลยังไม่สิ้นสุด และสิ้นสุดไปแล้ว ซึ่งแตกต่างจากประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law ที่กำหนดให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้เฉพาะกรณีที่คำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้ว

การอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตาม Common Law มีหลักว่า จะต้องเป็นประเด็นที่ศาลได้พิจารณาแล้ว และศาลสั่งให้พิจารณาใหม่ อีกทั้งหลักในคดีอาญามีว่า ศาลไม่มีอำนาจอนุญาตคำขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ถ้าคำพิพากษาผิดพลาดในข้อกฎหมาย ผู้พิพากษาต้องเสนอแนะให้อภัยโทษ นอกจากนี้ยังมีหลักต่อไปอีกว่า ในกรณีที่จำเลยในคดีอาญา ถูกศาลพิจารณาพิพากษาปล่อยตัวไปแล้ว รัฐจะขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่อีกไม่ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายให้อำนาจไว้ ในกรณีไม่มีกฎหมายจำกัดอำนาจไว้ ศาลถือว่าได้รับอำนาจโดยปริยายที่จะระงับการบังคับคดี และรื้อฟื้นคดีขึ้นมาใหม่ได้เอง¹⁶

3.1.2.1 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ประเทศสหรัฐอเมริกา สามารถขอให้รื้อฟื้นคดีได้ ไม่ว่าจะคดีนั้นจะถึงที่สุดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งถ้าเป็นคดีที่ถึงที่สุดแล้ว ยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้เฉพาะแต่ในกรณีที่ค้นพบพยานหลักฐานใหม่เท่านั้น และมีหลักว่าในกรณีที่จำเลยถูกพิพากษาให้ปล่อยตัวไปแล้วนั้น รัฐจะขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่อีกไม่ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายให้อำนาจไว้

เหตุที่จะขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ตามที่ปรากฏใน Federal Rules of Criminal Procedure Rule 33 มี 2 กรณี คือ กรณีที่มีการค้นพบพยานหลักฐานใหม่ และกรณีเหตุอื่น ๆ นอกเหนือจากกรณีแรก

สำหรับกรณีที่มีการค้นพบพยานหลักฐานใหม่นั้น เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ โดยยังไม่มีการพิพากษาถึงที่สุด จึงมีการประวิงคดีเพราะ

“(a) Defendant's Motion. Upon the defendant's motion, the court may vacate any judgment and grant a new trial if the interest of justice so requires. If the case was tried without a jury, the court may take additional testimony and enter a new judgment.

(b) Time to File.

(1) Newly Discovered Evidence. Any motion for a new trial grounded on newly discovered evidence must be filed within 3 years after the verdict or finding of guilty. If an appeal is pending, the court may not grant a motion for a new trial until the appellate court remands the case.

(2) Other Grounds. Any motion for a new trial grounded on any reason other than newly discovered evidence must be filed within 14 days after the verdict or finding of guilty.”

¹⁶ สันตต์ สุจริต. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 11 - 12.

การให้ข้อพิพาทขึ้นพิจารณาใหม่ โดยอาศัยเหตุของการค้นพบพยานหลักฐานใหม่ เปิดช่องว่างให้คู่ความมีเวลาเตรียมคดี และพยานหลักฐานก่อนที่จะยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ โดยง่าย ศาลจึงได้วางหลักเกณฑ์เป็นบรรทัดฐานตลอดมาว่า การขอข้อพิพาทขึ้นพิจารณาใหม่ โดยอาศัยเหตุของการค้นพบพยานหลักฐานใหม่ จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

ข้อแรก พยานหลักฐานนั้นเป็นพยานหลักฐานใหม่จริง ซึ่งได้ค้นพบหลังจากการพิจารณาคดีแรกเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว

ข้อที่สอง การที่ไม่ได้ค้นพบก่อนหน้านั้น จำเลยได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่แล้ว ปราศจากความประมาทในการค้นหาพยานหลักฐานดังกล่าว

ข้อที่สาม พยานหลักฐานนั้น ต้องมิใช่พยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้

ข้อที่สี่ ต้องเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในประเด็นแห่งคดี

ข้อสุดท้าย ต้องเป็นพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของจำเลยได้ ที่น่าจะต้องปล่อยตัวจำเลย หรือทำให้สงสัยว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด กล่าวคือ เป็นสาระสำคัญที่จะทำให้ผลของคดีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ หากมีการข้อพิพาทขึ้นใหม่¹⁷

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องแสดงให้เห็นว่า พยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่นั้น จำเลยไม่ทราบในระหว่างที่มีการพิจารณาคดี และเป็นพยานหลักฐานที่เป็นสาระสำคัญ มิใช่เป็นเพียงพยานหลักฐานเพิ่มเติม โดยพยานหลักฐานดังกล่าว มีผลทำให้อาจปล่อยตัวจำเลยได้ และประการสุดท้าย การไม่รู้ว่าพยานหลักฐานดังกล่าว มิได้เกิดจากความผิดของจำเลย กล่าวคือ จำเลยมิมีการพิสูจน์ให้เป็นที่ไปตามหลักเกณฑ์ข้างต้น

ส่วนกรณีเหตุอื่น ๆ นอกเหนือจากกรณีแรกนั้น โดยทั่วไป ศาลได้เคยอนุญาตให้ข้อพิพาทขึ้นพิจารณาใหม่ในเหตุต่าง ๆ เช่น

กรณีความไม่ยุติธรรม หรือลำเอียงของลูกขุน หรือศาล กรณีนี้ ศาลอาจอนุญาตโดยไม่ต้องอาศัยเหตุอื่นนอกจากเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

กรณีการดำเนินกระบวนการพิจารณาผิดพลาด ไม่ว่าจะเป็นการละเว้นให้พยานสาบาน หรือการที่ศาลละเมิดไม่ปฏิบัติตามกฎของศาล เป็นต้น

กรณีการขาดคุณสมบัติ หรือการไร้ความสามารถของลูกขุน

กรณีการกระทำผิดพลาด ซึ่งเป็นการกระทำของผู้พิพากษา คณะลูกขุน ทนายความ คู่ความ หรือบุคคลภายนอก

¹⁷ จารุวรรณ อมรสิลสวัสดิ์. (2554). *การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ : ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการในการข้อพิพาทคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

กรณีการใช้กฎหมายผิดพลาด ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการพิจารณา โดยศาลได้ใช้ข้อกฎหมายผิดพลาด โดยการให้คำแนะนำที่ผิดพลาดแก่ลูกขุน เช่น ให้คำแนะนำในเรื่องการรับฟังพยาน ว่าพยานคนใดรับฟังได้หรือไม่ได้ผิดพลาด

กรณีความผิดพลาดของคำวินิจฉัยของลูกขุน เนื่องจากไม่ปฏิบัติตามหลักกฎหมายที่ศาลให้คำแนะนำไว้ หรือเนื่องจากพยานหลักฐานไม่เพียงพอ¹⁸

3.1.2.2 ผู้มีสิทธิในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายจำกัดอำนาจไว้ ศาลถือว่าได้รับอำนาจโดยปริยายที่จะระงับการบังคับคดี และรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้เอง¹⁹ เพื่อประโยชน์ของสาธารณชน ศาลย่อมใช้อำนาจในการตรวจตราข้อผิดพลาดในการให้ความยุติธรรม และยอมให้รื้อฟื้นคดีขึ้นโดยไม่ต้องมีคำขอของผู้เสียหาย การใช้อำนาจของศาลในกรณีเช่นนี้ มีเงื่อนไขอยู่ว่าจะต้องแจ้งให้คู่ความทราบ และฟังข้อเท็จจริงและข้อโต้แย้งจากคู่ความดังกล่าว ก็จะต้องประกอบด้วยเหตุผล ไม่กระทำตามอำเภอใจ และถือว่าศาลจะต้องกระทำภายในกำหนดเวลาที่คู่ความอาจขอต่อศาล และเป็นอำนาจของศาลที่จะอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งศาลเป็นผู้สั่งเองโดยไม่จำกัดเฉพาะในคดีที่ศาลหรือคณะลูกขุนเป็นฝ่ายผิดพลาด ศาลมีอำนาจกระทำได้ทั้งในคดีอาญาและคดีแพ่ง แต่มีข้อแตกต่างที่สำคัญอยู่อย่างหนึ่ง คือในคดีอาญา ศาลจะต้องไม่ทำให้จำเลยต้องรับโทษเพิ่มขึ้น²⁰ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้มีอำนาจในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ คือ ผู้พิพากษา

ผู้มีอำนาจในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่อีกคนหนึ่งคือ พนักงานอัยการ เพราะพนักงานอัยการถือเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดีอาญา ทั้งนี้ คำพิพากษาในคดีระหว่าง USA v ZUNO ARCE ได้ระบุไว้ว่า พนักงานอัยการเป็นตัวแทนของรัฐ เมื่อพนักงานอัยการทำการรื้อฟื้นคดี การกระทำของพนักงานอัยการเป็นการใช้อำนาจที่ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ²¹

นอกจากนั้น ยังเป็นสิทธิของผู้ต้องคำพิพากษา หรือคู่ความในคดีนั้น ๆ หรือผู้แทนหรือบุคคลที่ได้รับมอบอำนาจของบุคคลนั้น เมื่อบุคคลที่เป็นคู่ความในคดีได้รับความเสียหาย อันเนื่องมาจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรือความสมบูรณ์ในการนำข้อเท็จจริงมาสู่ศาล โดยผู้ต้องคำพิพากษาสามารถยื่นคำร้องต่อศาล ในเมื่อตนไม่ได้รับความเป็น

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 101 – 102.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 102.

²⁰ สันตต์ สุจริต. อ้างแล้วเชิงบรรณที่ 1. หน้า 13 - 14.

²¹ Findlaw. (ม.ป.ป.) *UNITED STATES v. ZUNO ARCE*. (Online). Available: <https://caselaw.findlaw.com/us-9th-circuit/1432523.html>. [2018, May 11]

ธรรม หรือจะสู้คดีเอง โดยการใช้ทนายความในการที่จะทำการรื้อฟื้นคดีอาญาก็ย่อมทำได้ โดยการที่คู่ความให้ทนายความดำเนินการแทนตนในขั้นตอนการพิจารณา²²

3.1.2.3 วิธีพิจารณาพิพากษาในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

Federal Rules of Criminal Procedure Rule 33 ได้กำหนดไว้ว่า ศาลโดยคำร้องขอของจำเลย อาจอนุญาตให้มีการพิจารณาคดีใหม่ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ถ้าเป็นการพิจารณาคดีโดยปราศจากลูกขุน เมื่อจำเลยร้องขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่ต่อศาล ศาลจะยกเลิกคำพิพากษานั้น โดยสืบพยานเพิ่มเติมและมีคำพิพากษาใหม่ คำขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่โดยอาศัยเหตุของการพบพยานหลักฐานใหม่ สามารถร้องขอได้ภายในสามปี นับแต่วันมีคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ถ้าคดีนั้นอยู่ในระหว่างอุทธรณ์ ศาลจะอนุญาตตามคำขอโดยส่งคดีนั้นคืนกลับไป ส่วนคำขอให้มีการพิจารณาใหม่โดยอาศัยเหตุอื่น ๆ จะต้องทำภายในสิบสี่วัน นับแต่วันตัดสิน หรือวันที่พบว่ามีการกระทำความผิด อย่างไรก็ตาม แม้จะมีเหตุรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ แต่ก็อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาอนุญาตหรือไม่

การพิจารณาคำขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ต้องดำเนินไปตามระเบียบปฏิบัติที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือข้อบังคับของศาลตามปกติ กล่าวคือ ศาลที่พิจารณาคดีนั้น เพราะเป็นผู้ทราบเรื่องดี เว้นแต่จะมีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น²³ แต่ไม่จำเป็นต้องยื่นคำขอต่อผู้พิพากษาคนเดิม และแม้จะไม่มีกฎหมายหรือระเบียบว่าต้องบอกกล่าวให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบ แต่ในทางปฏิบัติสมควรกระทำ เพื่อให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามมาคัดค้าน หรือดำเนินการอย่างอื่นที่จำเป็น เพื่อประโยชน์ในทางคดีแก่ฝ่ายตน

3.1.2.4 ผลของคำพิพากษาในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

วัตถุประสงค์ในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ เพื่อแก้ไขข้อผิดพลาด โดยไม่ต้องให้คู่ความอุทธรณ์ กล่าวคือ ไม่ต้องการให้เสียค่าใช้จ่ายในการอุทธรณ์ หรือได้รับความไม่สะดวกในการขอให้พิจารณาทบทวนคดี ในบางรัฐ การขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่เป็นเงื่อนไขก่อนการใช้สิทธิอุทธรณ์ และในทางปฏิบัติเป็นหน้าที่ของทนายความที่จะขอให้ศาลที่พิจารณาคดีแก้ไขข้อผิดพลาดทุกอย่างที่เกิดขึ้น เกี่ยวกับประเด็นที่ขอให้ทำให้ถูกต้องโดยระบุไว้ในคำร้อง

อย่างไรก็ตาม มีปัญหาว่าในการขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่นี้ ศาลจะต้องพิจารณาเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของประเด็น หรือพิจารณาเฉพาะประเด็นที่ได้มีการพิจารณามาแล้ว

²² John N. Ferdico. (2012). *Criminal Procedure For The Criminal Justice Professionnal*. Boston: Cengage Learning. P. 217.

²³ สันตต์ สุจริต. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 14 - 17.

ในคดีฟ้องจำเลยว่าทำความผิดฐานฆ่าคนตาย ลูกขุนจะต้องพิจารณาว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ และถ้าเป็นผู้กระทำความผิด สมควรลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ปัญหาทั้งสองนี้ ลูกขุนจะต้องพิจารณาชี้ขาดตามลำดับ ศาลจึงจะรับคำชี้ขาด ซึ่งศาลวินิจฉัยในคดี Jones v people ว่า ถ้าศาลอุทธรณ์กลับคำพิพากษาของศาลล่าง เพราะเหตุที่ศาลล่างตัดพยานที่จะช่วยให้จำเลยได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษ ศาลจะต้องอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ทั้งหมด ไม่จำกัดเฉพาะประเด็นที่ศาลจะกำหนดโทษ และในคดี Downer Southern Union Gas Co. โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายในการที่บุตรตาย ภายหลังจากที่เด็กตายไปแล้ว บิดามารดาเด็กยอมให้ศาลปล่อยจำเลยเมื่อได้รับคำรักษาพยาบาล และคำทำศพบุตรแล้ว และเพื่อขอให้ศาลมีคำพิพากษาโจทก์พิสูจน์ว่า

ประเด็นแรก จำเลยได้รับการปล่อยตัวโดยฉ้อฉล

ประเด็นที่สอง จำเลยเป็นผู้ประมาท

ประเด็นสุดท้าย จำนวนค่าเสียหาย

ซึ่งศาลพิพากษาว่าจำเลยมีสิทธิขอให้ศาลพิจารณาใหม่เฉพาะประเด็นที่ 2 และ 3 เท่านั้น ส่วนประเด็นแรกคงให้เป็นไปตามคำชี้ขาดของลูกขุน²⁴

จากการศึกษา เห็นได้ว่า เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นระบบ Common Law การกำหนดกฎหมายในเรื่องการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ จึงขาดความชัดเจนในบางเรื่อง เช่น ในเรื่องของตัวบุคคลซึ่งมิได้มีการกำหนดผู้มีสิทธิ และผู้มีอำนาจในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้แน่นอน เพราะในประเทศดังกล่าว เมื่อมีคดีเกิดขึ้นจะบัญญัติเป็นกฎหมาย ดังนั้นผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจจะต้องเป็นบุคคลที่ไม่ขัดรัฐธรรมนูญ ส่วนในเรื่องของเงื่อนไขในประเทศสหรัฐอเมริกาการรื้อฟื้นคดีอาญาได้ถึงที่สุดและยังไม่ถึงที่สุด แต่จะรื้อฟื้นได้ในส่วนที่เป็นคุณกับจำเลยเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีการชดเชยแก่ผู้ต้องคำพิพากษาเป็นตัวแทน อันเป็นสิ่งที่รัฐจะต้องชดเชยให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษา เพื่อจะชดเชยความเสียหายอันเกิดแก่ประชาชนของตน

กล่าวโดยสรุป เมื่อศึกษากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น พบว่าสามารถทำได้ไม่ว่าคดีนั้นจะถึงที่สุดหรือไม่ก็ตาม ในกรณีที่คดียังไม่ถึงที่สุด การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จะมีลักษณะเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดในระหว่างการพิจารณาผสมอยู่ด้วย

ในส่วนของบุคคลผู้มีสิทธิขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากสามารถรื้อฟื้นคดีได้แม้ว่าคดีจะยังไม่ถึงที่สุด บุคคลที่สามารถรื้อฟื้นคดีได้ นอกจากพนักงานอัยการ ผู้ต้องคำพิพากษา หรือคู่ความในคดีนั้น ๆ หรือผู้แทน หรือผู้รับมอบอำนาจแล้ว จึงยังรวมถึงผู้พิพากษาเองด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดในระหว่างการพิจารณา

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8 - 9.

กรณีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ประเทศสหรัฐอเมริกาจำกัดระยะเวลาในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในกรณีอ้างเหตุของการค้นพบพยานหลักฐานใหม่ จะต้องยื่นก่อนหรือภายใน 2 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ส่วนการยื่นคำร้องขอในกรณีเหตุอื่น ๆ จะต้องกระทำภายใน 7 วัน นับตั้งแต่วันที่ตัดสินหรือวันที่พบว่ามีการกระทำผิด หรือภายในระยะเวลาที่กำหนด

3.1.3 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่น การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ นำหลักกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมนีมาผสมกัน โดยหลักกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสนั้น นำมาในส่วนของ การยอมรับว่า การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จะกระทำได้แต่เฉพาะในกรณีที่จะเป็นประโยชน์แก่บุคคลซึ่งได้รับผลร้ายจากคำพิพากษานั้น ในขณะที่หลักกฎหมายของประเทศเยอรมนี นำมาในส่วนของ การยอมรับให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในกรณีที่เป็นโทษแก่จำเลยได้ อีกด้วย ซึ่งประเทศญี่ปุ่นในสมัยเมจิ นำหลักกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสมาใช้ แต่สมัยสงครามโลก เปลี่ยนมาใช้หลักกฎหมายของประเทศเยอรมนี แต่ในปัจจุบันได้กลับไปใช้หลักกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสอีกครั้ง กล่าวคือ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ กระทำได้เฉพาะกรณีที่จะเป็นประโยชน์แก่จำเลยเท่านั้น²⁵

3.1.3.1 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ตามกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น กำหนดเหตุที่จะขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้ 7 กรณีด้วยกัน ดังต่อไปนี้

กรณีแรก เมื่อคำพิพากษาเดิมได้ตัดสิน โดยอาศัยพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ ซึ่งต่อมาได้มีการพิสูจน์โดยคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นพยานหลักฐานปลอม หรือถูกเปลี่ยนแปลง

กรณีที่สอง เมื่อคำพิพากษาเดิมได้ตัดสิน โดยอาศัยคำให้การของพยาน ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งต่อมาได้รับการพิสูจน์ในภายหลัง โดยคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นคำให้การ หรือเป็นคำเบิกความที่เป็นเท็จ

กรณีที่สาม เมื่อได้รับการพิสูจน์โดยคำพิพากษาถึงที่สุดว่า บุคคลหนึ่งบุคคลใด ได้กล่าวหาจำเลยโดยไม่เป็นความจริง และทั้งนี้ การกล่าวหาที่เป็นเท็จเป็นผลให้จำเลยถูกฟ้องในคดีนั้น

กรณีที่สี่ เมื่อคำชี้ขาดในประเด็นแห่งคดีของคำพิพากษาในคดีก่อนนั้น ได้ถูกเปลี่ยนแปลงโดยคำชี้ขาดถึงที่สุด

²⁵ จารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 17. หน้า 85-86.

กรณีที่ทำ เมื่อสิทธิในทางสิทธิบัตร หรือในทางรูปแบบเครื่องหมายการค้า หรือ ลิขสิทธิ์ ซึ่งคำพิพากษาในคดีก่อนได้ตัดสินว่าสิทธินั้นถูกละเมิด แต่ต่อมาภายหลัง ได้รับการวินิจฉัย โดยสำนักงานสิทธิบัตรว่าสิทธิดังกล่าวนั้นแท้จริงเป็นโมฆะ หรือใช้บังคับไม่ได้

กรณีที่หก เมื่อมีพยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่ในภายหลังอย่างชัดเจน ว่าควรที่จะได้มีการสืบพยานเกี่ยวกับความบริสุทธิ์ของจำเลย หรือควรจะได้มีการปลดปล่อยจำเลย หรือบุคคลที่ ต้องโทษนั้นควรได้รับการชดเชยเงินเพื่อบรรเทาความเสียหาย หรือบุคคลนั้นควรจะได้รับโทษน้อยกว่าที่ได้รับอยู่จริง พยานหลักฐานดังกล่าวนี้จะต้องเป็นพยานหลักฐานที่สามารถรับฟังได้

กรณีสุดท้าย เมื่อได้มีการพิสูจน์ภายหลัง โดยคำพิพากษาถึงที่สุดว่า ผู้พิพากษานาย หนึ่งนายใดซึ่งร่วมในการทำคำพิพากษาในคดีก่อน หรือในการจัดทำเอกสารหลักฐานบางอย่างที่ใช้ เป็นพยานหลักฐานในการสนับสนุนคำพิพากษานั้น หรือพนักงานอัยการ ผู้ช่วยพนักงานอัยการ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำข้อความเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ อย่างไรก็ตาม หากมีการฟ้องร้อง ดำเนินคดีต่อผู้พิพากษา หรือพนักงานอัยการ ผู้ช่วยพนักงานอัยการ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจก่อนที่จะมี คำพิพากษาว่าจำเลยกระทำผิด การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเช่นนี้ ถือเป็นเหตุที่ย่อมให้มีการรื้อฟื้น คดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ก็ต่อเมื่อข้อเท็จจริงเช่นนี้ไม่เป็นที่ล่วงรู้แก่ศาลที่ได้ทำคำพิพากษาในคดี นั้น²⁶

3.1.3.2 ผู้มีสิทธิในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ตามกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ได้แก่

บุคคลแรก พนักงานอัยการ

บุคคลที่สอง ผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด

บุคคลที่สาม ผู้แทนตามกฎหมาย และผู้ปกครองของผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด

บุคคลที่สี่ คู่สมรส ญาติสืบสายโลหิต พี่น้องของผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด ใน กรณีผู้ถูกศาลพิพากษาถึงแก่กรรมแล้ว หรืออยู่ในสภาพจิตไม่ปกติ

เว้นแต่การขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามเหตุในกรณีที่ 7 ซึ่งเป็นการ กระทำความผิดเกี่ยวกับหน้าที่ของเจ้าพนักงาน พนักงานอัยการเท่านั้นมีสิทธิขอรื้อฟื้นคดี ถ้า ความผิดนั้นถูกยุบส่งเสริมโดยบุคคลผู้ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด

การขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ อาจขอได้แม้การลงโทษตามคำพิพากษาได้ สิ้นสุดลงแล้ว หรือยังไม่มี การบังคับโทษ ในกรณีบุคคลอื่นนอกจากพนักงานอัยการเป็นผู้ขอ

²⁶ Shigemitsu Dando. (ม.ป.ป.) *Japanese Criminal Procedure* (Online). Available: <http://www.gbv.de/dms/spk/sbb/toc/473002264.pdf> [2019, May 16].

พิจารณาใหม่ ต้องมีการแต่งตั้งทนายและการตั้งทนายคงมีผลต่อไปจนกระทั่งมีคำพิพากษาในการพิจารณาใหม่ และคำขอให้พิจารณาใหม่สามารถถอนคืนได้ แต่บุคคลที่ถอนคำขอไปแล้วนั้น ไม่สามารถยื่นคำขอใหม่อีกโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกัน²⁷

3.1.3.3 วิธีพิจารณาพิพากษาในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

เมื่อมีการยื่นคำขอให้รื้อฟื้นคดีตามกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น จะให้เป็นดุลพินิจของพนักงานอัยการท้องที่ที่ศาลมีอำนาจตั้งอยู่ ที่จะพิจารณาพักการลงโทษจนกว่าจะมีคำพิพากษาจากการพิจารณาคดีใหม่ แต่ถ้าศาลรับคำสั่งขอรื้อฟื้นคดีไว้พิจารณาแล้ว จะมีผลให้พักการลงโทษไป การพิจารณาคดีที่ขอให้รื้อฟื้นเป็นอำนาจของศาลที่มีคำพิพากษาเดิม ที่จะรับหรือไม่รับคำร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ และมีอำนาจในการพิจารณานั้นเมื่อได้รับคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี ศาลอาจจะสืบสวนเพิ่มเติมข้อเท็จจริงที่จำเป็น เพื่อใช้ในการวินิจฉัยคำขอ อาจเรียกให้ศาลอื่น เช่น ศาลท้องถิ่น ศาลครอบครัว หรือศาลแขวง รับรองในเหตุนั้นได้ และอาจตั้งผู้พิพากษาทำการสอบสวนเหตุที่อ้างถึงในการขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งผู้พิพากษาที่รับการแต่งตั้งมีอำนาจเช่นเดียวกันศาล หรือองค์คณะที่นั่งพิจารณา ถ้าหากปรากฏว่าคำร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ทำขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามแบบ หรือบทบัญญัติที่กฎหมายกำหนด เกี่ยวกับการยื่นคำขอ หรือต่อมาหมดสิทธิที่จะยื่นคำขอ หรือไม่มีเหตุที่จะอ้างให้รื้อฟื้นคดีได้ ศาลจะยกคำร้องนั้นเสีย และกรณีที่คำขอนั้น ไม่มีเหตุ หรือไม่มีมูล เมื่อคำขอถูกยกโดยเหตุที่ขาดเหตุสนับสนุนในการยื่นคำขอนั้น ไม่เพียงพอ ผู้ยื่นคำขอไม่สามารถที่จะยื่นคำขอได้อีกในภายหลัง โดยอ้างเหตุเช่นเดียวกันนั้นอีก หากคำขอนั้นมีเหตุในการสนับสนุนเพียงพอ ศาลจะมีคำสั่งให้มีการพิจารณาใหม่

เมื่อศาลสั่งรับคำร้องขอรื้อฟื้นคดีไว้พิจารณาแล้ว จะเริ่มกระบวนการพิจารณาใหม่ตามหลักวิธีพิจารณาความตามปกติ ที่ใช้บังคับแก่ศาลในระดับนั้น เว้นแต่ในกรณียื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีในนามของผู้ถูกลงโทษที่ตายไปแล้ว หรืออยู่ในสภาพวิกลจริต หรือไม่สามารถจะหาพบตัวได้ ศาลจะมีคำพิพากษาให้ยกกระบวนการพิจารณาใหม่ไม่ได้ ต้องให้การพิจารณาดำเนินต่อไปโดยไม่มีตัวจำเลย ไม่จำเป็นต้องกระทำต่อหน้าผู้ถูกลงโทษนั้น แต่อย่างไรก็ตาม ทนายความของฝ่ายจำเลยต้องมาศาลแทนในกรณีที่ศาลนัดพิจารณา กล่าวคือ ต้องกระทำต่อหน้าทนายความที่แต่งตั้งไว้ ถ้าหากผู้ยื่นคำขอไม่ได้ตั้งทนายความไว้ ศาลหรือผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาจะต้องตั้งทนายความให้ ซึ่งการพิจารณาคดีที่มีการรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ จะพิพากษาลงโทษจำเลยให้สูงกว่าโทษที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาไม่ได้²⁸

²⁷ Ibid.

²⁸ จารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 17. หน้า 89.

3.1.3.4 ผลของคำพิพากษาในการขอหรือฟื้นฟูคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

เมื่อศาลมีคำพิพากษาคดีที่ร้องฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ จะมีการกำหนดให้ผู้ที่ต้องคำพิพากษาโดยผิดหลง ได้รับการชดใช้ค่าเสียหายซึ่งมีการกำหนดวิธีการในการขอค่าทดแทน อีกทั้งยังมีผลต่อจิตใจของผู้นั้นด้วย

ผลด้านกฎหมาย กฎหมายกำหนดสิทธิ ในการได้รับการชดใช้ค่าเสียหายของผู้ต้องคำพิพากษาโดยผิดหลง หรือทายาท ไว้ในกฎหมายว่าด้วยค่าทดแทนในทางอาญา โดยมีวิธีการในการขอค่าทดแทนดังนี้

วิธีแรก กำหนดให้ผู้สิทธิร้องขอค่าทดแทนต่อรัฐได้เมื่อมีคำพิพากษาในคดีที่ร้องฟื้นตัดสินว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ภายในระยะเวลา 3 ปี นับแต่คำพิพากษานั้นถึงที่สุด

วิธีที่สอง คำร้องขอดังกล่าวต้องยื่นต่อศาลที่มีคำพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์

วิธีที่สาม กรณีที่จำเลยถึงแก่ความตายไปก่อนแล้ว หรือในระหว่างการดำเนินการร้องขอค่าทดแทน ทายาททุกคนมีสิทธิขอค่าทดแทนหรือดำเนินการต่อไปได้

ข้อยกเว้นที่กฎหมายกำหนด ไม่ให้สิทธิในค่าทดแทนแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ทั้งหมด หรือแต่บางส่วน ได้แก่ กรณีที่จำเลยยอมรับสารภาพโดยมุ่งหมายให้เกิดความสำคัญผิดในการสอบสวนหรือการพิจารณา หรือปลอมพยานหลักฐาน และในกรณีที่ศาลได้พิพากษาในคดีใหม่ ว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดเพียงบางส่วนของกรกระทำผิดหลายกระทงนั้น ซึ่งสิทธิในการร้องขอและรับเงินค่าทดแทนนี้ กฎหมายกำหนดให้เป็นสิทธิเฉพาะตัว จะโอนหรือถูกอายัดสิทธิดังกล่าวไม่ได้

ผลทางด้านจิตใจ ในประเทศญี่ปุ่นมีการกำหนดไว้คล้ายคลึงกับประเทศฝรั่งเศส คือ มีการกำหนดให้มีการโฆษณาคำพิพากษาใหม่ที่ได้จากการร้องฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ว่าผู้ต้องคำพิพากษาเป็นผู้บริสุทธิ์ ให้ปรากฏแก่สังคมทั่วไป โดยเฉพาะสังคมที่ใกล้ชิดกับผู้ต้องคำพิพากษานั้น และประเทศญี่ปุ่นกำหนดให้ประกาศคำพิพากษาใหม่ในราชกิจจานุเบกษา และหนังสือพิมพ์ไม่เกิน 3 ฉบับ ตามที่ผู้ขอเลือก ซึ่งอาจเป็นการเลือกในครั้งเดียวหรือหลายครั้งก็ได้ แต่ต้องกระทำภายใน 2 เดือนนับจากสิ้นสุดกระบวนการจ่ายค่าทดแทน²⁹

กล่าวโดยสรุป เมื่อศึกษากฎหมายของประเทศญี่ปุ่นเกี่ยวกับการร้องฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น พบว่าเงื่อนไขในการขอหรือฟื้นฟูคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จะทำได้ต่อเมื่อคดีที่จะขอฟื้นนั้น มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว และต้องเป็นคำพิพากษาที่ให้ลงโทษ หรือตัดสินว่าจำเลยมีความผิด

²⁹ Shigemitsu Dando. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 26.

ในส่วนของผู้มีสิทธิขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ประเทศญี่ปุ่นกำหนดว่าเป็นผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่ามีความผิด ผู้แทนของบุคคลนั้นในกรณีที่ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่ากระทำความผิดเป็นผู้หย่อนความสามารถ รวมถึงบุคคลใกล้ชิดของบุคคลนั้น เช่น บุพการี บุตร คู่สมรส หรือในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถยื่นคำร้องด้วยตัวเองได้ เช่นถึงแก่ความตาย นอกจากนี้ยังให้พนักงานอัยการเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องด้วย

กรณีการยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ประเทศญี่ปุ่นสามารถยื่นขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้เสมอ ห้ามเฉพาะคำขอที่ถูกยกไปแล้วที่ไม่สามารถยื่นขอหรือฟื้นคดีอีกได้ และไม่จำกัดระยะเวลาในการยื่นคำขอไว้แต่อย่างใด

3.1.4 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ (Das Wiederaufnahme eines Verfahrens) ของประเทศเยอรมนีถูกบัญญัติขึ้นเพื่อความถูกต้อง และความยุติธรรมในการพิจารณาคดีอาญา รวมถึงความสงบเรียบร้อยของสังคม ดังนั้นการละเมิดต่อความเด็ดขาดของกฎหมายจึงขัดแย้งกับบทบัญญัติเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา บทบัญญัติในมาตรา 359 เป็นต้นไป จึงกำหนดกรณีของการละเมิดต่อสภาพเด็ดขาดของกฎหมายไว้อย่างชัดเจน อันเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ แต่อย่างไรก็ตาม ขอบเขตการใช้บทบัญญัตินี้ถูกจำกัดไว้อย่างเคร่งครัด เพื่อไม่ให้หลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาลูกกระทบกระเทือนจนเกินไป³⁰

3.1.4.1 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศเยอรมนีนั้น สามารถยื่นได้หากเป็นกรณีที่มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ฟ้องแล้ว ทั้งนี้ การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่นั้นสามารถมีได้ทั้งกรณีที่เป็นผลดี และ กรณีที่เป็นผลร้ายต่อผู้ต้องคำพิพากษา ซึ่งการยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีนั้น กฎหมายกำหนดให้ทำเป็นคำคัดค้าน

การขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นคุณกับผู้ต้องคำพิพากษา ถูกบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเยอรมนี มาตรา 359 ว่าการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ภายหลังมีคำพิพากษาถึงที่สุด ในทางที่เป็นคุณแก่ผู้ถูกคัดค้านว่ากระทำความผิด ให้กระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้

กรณีที่หนึ่ง ถ้าเอกสารที่ใช้นำสืบว่าบุคคลนั้นมีความผิดในระหว่างการพิจารณานั้น เป็นเอกสารปลอม หรือคัดแปลงทำขึ้น

กรณีที่สอง ถ้าพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญเบิกความ หรือให้ความเห็นเป็นโทษแก่จำเลย ได้ฝ่าฝืนต่อหน้าที่ โดยผิดคำสาบาน หรือเจตนาเบิกความเท็จ

³⁰ จารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 17. หน้า 70.

กรณีที่สาม ถ้าผู้พิพากษาหรือผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งมีส่วนร่วมในการทำคำพิพากษา มีความผิดเนื่องจากทุจริตต่อหน้าที่เกี่ยวกับคดีนั้น และถ้าการทุจริตนั้นมิได้มีเหตุมาจากบุคคลที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิด

กรณีที่สี่ ถ้าคำพิพากษาของศาลในคดีแพ่ง ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ถูกกลับโดยคำพิพากษาใหม่ซึ่งถึงที่สุด

กรณีที่ห้า ถ้ามีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐาน ทั้งที่เป็นของใหม่หรืออาจเกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานเดิม ซึ่งอาจพิสูจน์ความบริสุทธิ์และตัดสินให้จำเลยพ้นโทษ หรือได้รับโทษน้อยลง หรืออาจมีคำตัดสินที่แตกต่างออกไป เกี่ยวกับมาตรการป้องกันและคุมประพฤติ

กรณีที่หก ถ้าศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรป พบว่ามีการละเมิดสนธิสัญญาสหภาพยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน หรือพิธีสารของสนธิสัญญา และถ้าคำพิพากษาศัดสินโดยอิงจากการละเมิดสิทธิสัญญาดังกล่าว³¹

มาตรา 359 นี้ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดเหตุในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้เป็นกรณีไป ทั้งนี้ กรณีที่หนึ่ง กรณีที่สอง และกรณีที่ห้า เป็นบทบัญญัติกำหนดเหตุแห่งการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้ในลักษณะสัมพันธ์ กล่าวคือ อาจเป็นผลร้ายหรือผลดีแก่ผู้ต้องคำ

³¹ Strafprozeßordnung Section 359.

“Reopening of the proceedings concluded by a final judgment shall be admissible for the convicted person’s benefit:

1. if a document produced as genuine, to his detriment, at the main hearing was false or forged;
2. if a witness or expert, when giving testimony or an opinion to the convicted person’s detriment, was guilty of willful or negligent violation of the duty imposed by the oath, or of willfully making a false, unsworn statement;
3. if a judge or lay judge participated in drafting the judgment who was guilty of a criminal violation of his official duties in relation to the case, unless the violation was caused by the convicted person himself;
4. if a civil court judgment on which the criminal judgment is based is quashed by another judgment which has entered into force;
5. if new facts or evidence were produced, which, independently or in connection with the evidence previously taken, tend to support the defendant’s acquittal, or, upon application of a less severe penal norm, a lower penalty or an essentially different decision on a measure of reform and prevention;
6. if the European Court of Human Rights has found that there was a violation of the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms or of its Protocols and if the judgment was based on that violation.”

พิพากษา ส่วนกรณีที่สามและกรณีที่สี่เป็นเหตุที่มีลักษณะเด็ดขาด ซึ่งเหตุแห่งการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ทั้งหลายเหล่านี้ อาจเกิดขึ้นหลายเหตุพร้อมกันได้

การพิจารณาว่าเอกสารใดเป็นเอกสารปลอมตามกรณีที่หนึ่งนั้น ให้หลักในเรื่องปลอมเอกสาร นอกจากนั้น เอกสารปลอมตามกรณีที่หนึ่งนี้ ยังรวมถึงการบันทึกข้อความโดยการใช้วิธีทางเทคนิคอื่นด้วย แต่การเขียนข้อความโกหก ไม่ถือว่าเป็นการปลอมเอกสาร นอกจากนี้ เอกสารปลอมดังกล่าวนั้น จะต้องถูกนำเข้าสู่สำนวน และถูกนำมาวินิจฉัยเพื่อพิสูจน์ถึงข้อความในเอกสารนั้นด้วย ทั้งนี้ การนำเอกสารเข้าสู่สำนวน ไม่จำเป็นต้องเป็นการกระทำความผิดอาญา แม้นำเข้าสู่สำนวนเพราะสำคัญผิดก็ถือว่าเป็นกรณีตามกรณีที่หนึ่งแล้ว

กรณีตามกรณีที่สองการเบิกความเท็จต้องเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันด้วย ทั้งนี้ ไม่ว่าจะการเบิกความเท็จนั้นจะกระทำลงในชั้นพิจารณาคดีหรือในชั้นอื่น หากถือยาคำดังกล่าวถูกนำเข้าสู่ชั้นพิจารณาคดี และถูกนำมาใช้ในการวินิจฉัยและตัดสินว่าผู้ต้องรับโทษมีความผิด ย่อมเป็นกรณีตามกรณีที่สองแล้ว

การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามกรณีที่สามต้องเป็นกรณีที่ความผิดนั้น มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากการกระทำความผิดดังกล่าวนี้ ไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ย่อมไม่อาจใช้สิทธิขอให้รื้อฟื้นคดีตามกรณีที่สามได้ เช่นการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ที่มีเหตุมาจากตัวผู้ต้องรับโทษนั่นเอง หรือจากบุคคลที่สาม โดยผู้ต้องรับโทษนั้นให้ความเห็นชอบด้วย

คำพิพากษาคดีอาญาที่มีการใช้คำพิพากษาในคดีอื่นเป็นพยานเอกสารในคดี และคำพิพากษาในคดีอื่นนั้นถูกกลับ ไม่ว่าจะจะเป็นคำพิพากษาในคดีแพ่ง คำพิพากษาของศาลแรงงาน ศาลการเงิน ศาลสังคม หรือศาลปกครอง จะเป็นเหตุให้ขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ตามกรณีที่สี่ โดยในคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีนั้น ต้องแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวพันของคำพิพากษาในคดีที่ถูกกลับนั้นกับคำพิพากษาในคดีอาญา

ข้อเท็จจริงใหม่ตามกรณีที่ห้า นั้น มีความหมายอย่างกว้าง รวมถึงข้อเท็จจริงทุกอย่างที่มีความเป็นไปได้ว่าจะส่งผลดีแก่ผู้ต้องรับโทษ แต่ไม่รวมถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด

ส่วนพยานหลักฐานใหม่ตามกรณีที่ห้า หมายความว่าความเฉพาะพยานหลักฐานตามกระบวนการพิจารณาพิสูจน์พยานหลักฐานอย่างเคร่งครัด ในกรณีของการพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยพยานบุคคลและพยานผู้เชี่ยวชาญ พยานหลักฐานจะหมายถึงพยานบุคคลและพยานผู้เชี่ยวชาญ ไม่ใช่คำเบิกความของบุคคลดังกล่าว แต่เนื้อหาของคำให้การที่เปลี่ยนแปลงไป ถือเป็นข้อเท็จจริงใหม่ด้วย

กรณียื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีเพื่อให้การลงโทษลดน้อยลงนั้น ทำได้โดยการขอให้การรับโทษหนักเบาลง ในกรณีของกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบท จะเป็นไปตามหลักในมาตรา 52 แห่งประมวลกฎหมายเยอรมัน กล่าวคือ บทบัญญัติของกฎหมายที่มีโทษเบาลง หมายถึง บทบัญญัติของกฎหมายที่โดยรวมแล้วมีโทษเบากว่า³²

ส่วนกรณีการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นโทษกับผู้ต้องคำพิพากษานั้น ถูกบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเยอรมนี มาตรา 362 ว่าการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นโทษแก่จำเลย ภายหลังมีคำพิพากษาถึงที่สุด กระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้

กรณีที่หนึ่ง ถ้าเอกสารที่น่าสืบในการพิจารณาคดีหลักเป็นคุณแก่จำเลย ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นเอกสารปลอม หรือดัดแปลงทำขึ้น

กรณีที่สอง ถ้าพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญเบิกความหรือให้ความเห็นเป็นคุณแก่จำเลย ได้ฝ่าฝืนต่อหน้าที่โดยผิดคำสาบาน หรือเจตนาเบิกความเท็จ

กรณีที่สาม ถ้าผู้พิพากษา หรือผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งมีส่วนร่วมในการทำคำพิพากษา มีความผิดเนื่องจากทุจริตต่อหน้าที่เกี่ยวกับคดีนั้น

กรณีที่สี่ ถ้าบุคคลที่ถูกตัดสินให้พ้นผิดนั้น ได้ให้การรับสารภาพที่น่าเชื่อว่าเป็นความจริง ทั้งภายในหรือภายนอกศาล ว่าเขาได้กระทำความผิดอาญา³³

มาตรา 362 เป็นบทบัญญัติยกเว้นหลักห้ามลงโทษซ้ำสอง ซึ่งไม่ห้ามพนักงานอัยการผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี ทำการสืบสวนสอบสวนคดีใหม่ และในกรณีที่มีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะทำการรื้อฟื้นคดีแล้ว ยังถือว่าเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องทำการสืบสวนสอบสวน และยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี ส่วนโจทก์ร่วมสามารถยื่นคำร้องได้เฉพาะกรณีที่ได้รับอนุญาต

³² จารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 17. หน้า 72 - 76.

³³ Strafprozeßordnung Section 362.

“Reopening of proceedings concluded by a final judgment shall be admissible to the defendant’s detriment:

1. if a document produced as genuine, for his benefit, at the main hearing was false or forged;
2. if a witness or expert, when giving testimony or an opinion for the defendant’s benefit, was guilty of willful or negligent violation of the duty imposed by the oath, or of willfully making a false, unsworn statement;
3. if a judge or lay judge participated in drafting the judgment who was guilty of a criminal violation of his official duties in relation to the case;
4. if the person acquitted made a credible confession, in or outside the court, that he committed the criminal offense.”

ให้เข้าร่วมเป็นโจทก์แล้ว นอกจากนี้ แม้คดีจะขาดอายุความฟ้องร้อง ก็ไม่กระทบกระเทือนถึงการรื้อฟื้นคดีตามมาตรา 362 กล่าวคือ สามารถรื้อฟื้นคดีตามมาตราดังกล่าวได้ แม้ว่าคดีจะขาดอายุความฟ้องร้องแล้ว

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาตามมาตรา 362 นี้ ต้องเป็นกรณีที่ข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นนั้น ส่งผลให้คำพิพากษาเป็นผลดีแก่จำเลย ซึ่งกรณีตามกรณีที่หนึ่งถึงกรณีที่สามเป็นกรณีเดียวกันกับมาตรา 359 (1) – (3) แต่ทั้งนี้ จำเลยต้องไม่มีส่วนในการทำให้เกิดการกระทำความผิดต่อหน้าที่ซึ่งคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี อาจเป็นการโต้แย้งการยกฟ้อง หรือโต้แย้งการลงโทษก็ได้ ในกรณีที่เป็นการโต้แย้งการลงโทษ จะต้องนำมาตรา 363³⁴ มาใช้บังคับ

ส่วนกรณีตามกรณีที่สี่ต้องมีคำพิพากษายกฟ้อง และคำรับสารภาพนั้น จำเลยต้องยอมรับว่าได้กระทำความผิดตามฟ้องโจทก์โดยสิ้นเชิง และเฉพาะตัวผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่ามีความผิดเท่านั้น ที่เป็นผู้ให้การรับสารภาพ ไม่รวมถึงผู้ร่วมกระทำความผิด ส่วนความน่าเชื่อถือของคำให้การรับสารภาพนั้น เป็นอำนาจของศาลที่พิจารณาการรื้อฟื้นคดีในการวินิจฉัย

3.1.4.2 ผู้มีสิทธิในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

สำหรับการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นคุณกับจำเลยตามมาตรา 359 ถูกกำหนดอยู่ในมาตรา 361 ว่า

กรณีที่หนึ่ง คำร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดี ไม่อาจถูกห้ามได้โดยเหตุที่มีการบังคับคดีอาญาไปแล้ว หรือโดยเหตุที่ผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตาย

กรณีที่สอง กรณีผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตาย ให้คู่สมรส ผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันญาติ รวมตลอดถึงพี่น้องของบุคคลนั้น มีสิทธิที่จะยื่นคำร้อง³⁵

เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการรื้อฟื้นคดี มิใช่แก้ไขชื่อเสียงของผู้ต้องรับโทษให้กลับคืนมาด้วย การบังคับคดีไปแล้วหรือการที่ผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตาย จึงไม่เป็นเหตุต้องห้าม

³⁴ Strafprozeßordnung Section 363

“(1) Reopening the proceedings shall not be admissible for the purpose of imposing another sentence on the basis of the same penal norm.

(2) Reopening of the proceedings for the purpose of mitigating sentence on account of diminished criminal responsibility (section 21 Penal Code) shall also be excluded.”

³⁵ Strafprozeßordnung Section 361

“(1) An application for reopening the proceedings shall not be barred either by execution of sentence or by the convicted person’s death.

(2) In the event of death, the spouse, relatives in ascending and descending line, as well as the brothers and sisters of the deceased person shall be entitled to file the application.”

ในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดี แต่อย่างไรก็ตาม มาตรา 361 นี้ ไม่ใช้กับกรณีถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีคำพิพากษาถึงที่สุด

บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี ตามกรณีที่สองได้กำหนดให้พนักงานอัยการเป็นผู้มีสิทธิดังกล่าวได้เสมอ รวมถึงคู่สมรส ผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ญาติ และพี่น้องของผู้ต้องรับโทษนั้น แต่อย่างไรก็ตาม ตัวแทนตามกฎหมาย ผู้ใช้อำนาจปกครองเด็ก และคู่สมรสที่หย่าขาดจากกันแล้ว ไม่มีสิทธิในการยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี

ส่วนการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นโทษกับจำเลยตามมาตรา 362 คือพนักงานอัยการ ในกรณีที่มีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะทำการรื้อฟื้นคดีแล้ว ถือว่าเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องทำการสืบสวนสอบสวน และยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี ส่วนโจทก์ร่วมสามารถยื่นคำร้องได้เฉพาะกรณีที่ได้รับอนุญาตให้เข้าร่วมเป็นโจทก์แล้ว

3.1.4.3 วิธีพิจารณาพิพากษาในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

วิธีการและการยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 364 364a 364b 365 และ 366 ดังนี้

มาตรา 364 เป็นเรื่องของกรกล่าวอ้างการทำความผิดอาญา โดยบัญญัติไว้ว่า

“การร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ จะกระทำได้อต่อเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว หรือต่อเมื่อกระบวนการพิจารณาคดีอาญาไม่สามารถเริ่มได้เพราะเหตุอื่นใด ที่ไม่ใช่การขาดพยานหลักฐาน กรณีเช่นนี้ ไม่สามารถร้องขอตามมาตรา 359 (5) ได้”³⁶

มาตรา 364a และ 364b เป็นเรื่องของการแต่งตั้งทนายความให้กับจำเลย ดังนี้

มาตรา 364a “ศาลที่มีอำนาจชี้ขาดให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ต้องแต่งตั้งทนายความฝ่ายจำเลยสำหรับการรื้อฟื้นคดีดังกล่าว เพื่อให้เป็นตัวแทนของผู้ต้องรับโทษที่ยังไม่มีทนายความ หากข้อเท็จจริงมีความซับซ้อน หรือตามกฎหมายกำหนดให้ต้องมีทนายความฝ่ายจำเลยเข้าร่วม”³⁷

³⁶ Strafprozeßordnung Section 364

“An application to reopen the proceedings which is to be based upon an allegation of a criminal offense shall only be admissible if a final conviction has been imposed for this offense, or if criminal proceedings cannot be commenced or conducted for reasons other than lack of evidence. This shall not apply in the case of Section 359, number 5.”

³⁷ Strafprozeßordnung Section 364a

“The court competent to give decisions in the reopened proceedings shall, upon application, appoint defense counsel for the reopened proceedings to represent a convicted person who has no defense counsel, if due to the complexity of the factual or legal position the participation of defense counsel appears to be necessary.”

มาตรา 364b “ศาลที่มีอำนาจชี้ขาดให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ต้องแต่งตั้งทนายความฝ่ายจำเลยสำหรับการรื้อฟื้นคดีดังกล่าว เพื่อให้เป็นตัวแทนของผู้ต้องรับโทษที่ยังไม่มีทนายความ ถ้า

มีข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือ ว่ามีการสอบสวนที่พบหลักฐานหรือข้อเท็จจริงซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้

เนื่องจากความซับซ้อนของข้อเท็จจริง หรือตามกฎหมาย กำหนดให้ต้องมีทนายความฝ่ายจำเลยเข้าร่วม และ

ผู้ต้องรับโทษไม่สามารถออกค่าใช้จ่ายในการแต่งตั้งทนายความเองได้ โดยไม่กระทบต่อค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสำหรับตนเองหรือครอบครัว

ถ้าผู้ต้องรับโทษได้แต่งตั้งทนายความแล้ว ศาลต้องมีคำสั่งกำหนดเงื่อนไขตามข้อ 1 – 3 อยู่ครบถ้วน

ให้นำมาตรา 117 (2) – (4) และมาตรา 118 (2) วรรคแรก วรรคสอง และวรรคสี่ ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลมกับกระบวนการพิจารณาที่กำหนดในเงื่อนไขของข้อ 3”³⁸

ส่วนการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ สามารถนำบทบัญญัติในเรื่องการอุทธรณ์มาใช้ได้ ตามที่บัญญัติในมาตรา 365³⁹ และ รายละเอียดในคำร้องต้องอ้างเหตุตาม

³⁸ Strafprozeßordnung Section 364b

“(1) The court competent to give decisions in the reopened proceedings shall, upon application, appoint defense counsel for the convicted person who has no defense counsel, also for the purpose of preparing the proceedings to be reopened, if:

1. there are sufficient factual indications that certain investigations will result in facts or evidence which may substantiate the admissibility of an application to reopen the proceedings;
2. due to the complexity of the factual or legal position the participation of defense counsel appears to be necessary and
3. the convicted person is unable to engage defense counsel at his own expense without detriment to his and his family’s necessary maintenance.

If defense counsel has already been appointed for the convicted person, the court shall, upon application, determine, in an order, that the conditions in numbers 1 to 3 of the first sentence have been fulfilled.

(2) Section 117 subsections (2) to (4) and section 118 subsection (2), first sentence, and subsections (2) and (4) of the Civil Procedure Code shall apply mutatis mutandis to the procedure to determine whether the conditions in subsection (1), first sentence, number 3, have been fulfilled.”

³⁹ Strafprozeßordnung Section 365

กฎหมายที่เป็นเงื่อนไขในการร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ รวมทั้งแสดงพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงสนับสนุนเหตุนั้น ทั้งนี้ การยื่นคำร้องดังกล่าว สามารถทำเป็นหนังสือ หรือด้วยวาจาโดยให้เจ้าหน้าที่ศาลบันทึกไว้ก็ได้ ตามมาตรา 366⁴⁰

การยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี ไม่เป็นเหตุให้การบังคับตามคำพิพากษาของศาลหยุดลงแต่อย่างใดก็ตาม ศาลอาจจะเลื่อน หรือสั่งระงับการบังคับคดีนั้นไว้ก่อนก็ได้ ตามมาตรา 360⁴¹

3.1.4.4 ผลของคำพิพากษาในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

กรณีคำพิพากษาในคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่เป็นการตัดสินให้พ้นโทษ มาตรา 371 ข้อ 4⁴² กำหนดให้จะต้องมีการตีพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา ในวารสารอื่นของศาล หรือในหนังสือพิมพ์ด้วย แต่หากเป็นกรณีคำพิพากษาในคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่เป็นการตัดสินให้ลงโทษ มาตรา 373a ข้อ 1⁴³ กำหนดให้ผลของคำพิพากษาที่เป็นผลร้ายนี้ ผู้พ้นจำเลยให้ต้องยอมรับบทลงโทษนั้น

กล่าวโดยสรุป เมื่อศึกษากฎหมายของประเทศเยอรมนีเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น เนื่องจากประเทศเยอรมนีอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีได้ทั้งในทางที่เป็นคุณกับจำเลย และ

“The general provisions on appellate remedies shall also be applicable to the application to reopen proceedings.”

⁴⁰ Strafprozeßordnung Section 366

(1) The application must show the statutory ground for reopening proceedings, as well as the evidence.

(2) The defendant and the persons specified in Section 361 subsection (2) may submit the application for reopening only in the form of a document signed by defense counsel or by an attorney-at-law, or orally to be recorded by the court registry.”

⁴¹ Strafprozeßordnung Section 360

(1) An application for reopening the proceedings shall not constitute an obstacle to execution of the judgment.

(2) The court may, however, order postponement or interruption of execution.”

⁴² Strafprozeßordnung Section 371

(4) Upon request by the applicant the quashing of the judgment shall be published in the Federal Gazette and may, at the court’s discretion, also be published in newspapers.

⁴³ Strafprozeßordnung Section 373a

(1) Reopening of proceedings concluded by final penal order to the convicted person’s detriment shall also be admissible if new facts or evidence were produced which, either alone or in conjunction with earlier evidence, tend to substantiate conviction for a serious criminal offense.”

ในทางที่เป็น โทษกับจำเลย ดังนั้นในคดีที่จะขอรื้อฟื้นคดี จึงเป็นคดีที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว แต่จะเป็นคำพิพากษาที่ให้อภัยโทษจำเลยหรือไม่ก็ได้ หากเป็นคำพิพากษาที่ให้อภัยโทษจำเลยและคดีนั้น มีการรื้อฟื้นคดีขึ้น กรณีดังกล่าวอาจจะเป็นการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นคุณกับจำเลย แต่ถ้าคดีเดิมนั้นจำเลยถูกตัดสินให้พ้นจากความผิด และต่อมามีการรื้อฟื้นคดีขึ้น ย่อมอาจจะเป็นการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นโทษกับจำเลย

ในส่วนของบุคคลผู้มีสิทธิขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ประเทศเยอรมนีกำหนดว่า ในกรณีที่เป็นอย่างคุณแก่จำเลย บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องได้แก่ พนักงานอัยการ รวมถึงคู่สมรส ผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ญาติ และพี่น้องของผู้ต้องรับโทษนั้น ในขณะที่กรณีที่เป็นอย่างโทษแก่จำเลยนั้น พนักงานอัยการผู้เดียวที่มีสิทธิยื่นคำร้อง

3.2 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามกฎหมายของประเทศไทย

กฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศไทยนั้น คือ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งเป็นการแก้ไขผลของคำพิพากษา ซึ่งถึงที่สุดแล้ว แม้จะกระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา และกระทบต่อความน่าเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ซึ่งถือว่าคำพิพากษาอันถึงที่สุดแล้วมีความแน่นอน และไม่มีพยานหลักฐานใดที่จะมีผลทำให้คำพิพากษานั้นเปลี่ยนแปลงได้ แต่อย่างไรก็ตาม แม้คำพิพากษาจะถึงที่สุดแล้ว แต่เมื่อในกระบวนการยุติธรรมนั้นมีความผิดพลาดหรือบกพร่อง อันเนื่องมาจากความผิดพลาดในการดำเนินคดีในชั้นสอบสวน ในชั้นอัยการ หรือในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ส่งผลให้ผู้บริสุทธิ์ต้องรับผิดโทษ ผู้กระทำความผิดลอยนวล รัฐย่อมไม่อาจปล่อยความผิดพลาดดังกล่าวไว้ได้

ดังนั้น เพื่อให้คำพิพากษาอันถึงที่สุดแล้วมีความศักดิ์สิทธิ์และแน่นอน และหากมีความผิดพลาดหรือบกพร่องก็อาจแก้ไขได้นั้น จึงต้องกำหนดหลักเกณฑ์เงื่อนไขและวิธีการที่จำกัด เพื่อให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยง่าย หรือเป็นการประวิงคดี ซึ่งจะกระทบกระเทือนต่อกระบวนการยุติธรรม เนื่องจาก หากกำหนดเงื่อนไขที่จะขอรื้อฟื้นคดีไว้มากเกินไป หรือไม่รัดกุม จะทำให้มีการขอรื้อฟื้นคดีได้โดยง่าย และยังเป็นโอกาสให้จำเลยที่ไม่สุจริตหาช่องทางให้ตนเองหลุดพ้นจากการถูกลงโทษตามคำพิพากษา⁴⁴

⁴⁴ คณิต ฒ นคร. (2560). “*ครูจอมทรัพย์ แสนเมืองโคตร*” กับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก: https://www.matichonweekly.com/special-report/article_73173. [2561, 21 ธันวาคม].

พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 เป็นกฎหมายที่มีความพิเศษฉบับหนึ่ง เห็นได้จากมาตรา 3 ซึ่งบัญญัติว่า “บรรดากฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัตินี้ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้แทน”⁴⁵ ดังนั้น บรรดากฎหมายใดหรือกฎและข้อบังคับอื่นในส่วนที่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ ต้องใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายแม่บทในการดำเนินการรื้อฟื้นคดี

นอกจากนี้ มาตรา 16 ได้บัญญัติว่า “ให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรม กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน และกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารมาใช้บังคับแก่การพิจารณาพิพากษาคดีตามพระราชบัญญัตินี้โดยอนุโลม”⁴⁶ ซึ่งแปลว่าให้นำมาใช้บังคับโดยอนุโลมเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ตามมาตรา 3 นอกจากกฎหมายเหล่านี้ ไม่สามารถนำกฎหมายอื่นมาใช้บังคับได้

3.2.1 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 5⁴⁷ กำหนดว่าคดีที่จะขอให้รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ จะต้องเป็นคดีอาญาที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลต้องรับโทษทางอาญา โดยจะเป็นคดีอาญาที่พิพากษาโดยศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรม เช่น ศาลแขวง ศาลอาญา ศาลจังหวัด ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา หรือศาลตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลและเยาวชน หรือศาลตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารก็ได้ แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีการเมืองใหม่ ซึ่งได้แก่ กรณีผู้ที่ถูกคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติให้ถูกลงโทษทางอาญาโดยมิได้ผ่านการพิจารณาของศาล หรือผู้ที่ถูกลงโทษทางอาญาตามคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิรูปการ

⁴⁵ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 3.

⁴⁶ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 16.

⁴⁷ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 5. บัญญัติว่า “คดีใดที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลใดต้องรับโทษอาญาในคดีนั้นแล้ว อาจมีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้ เมื่อปรากฏว่า

(1) พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

(2) พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (1) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

(3) มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ไม่ได้กระทำความผิด”.

ปกครองแผ่นดินเช่นเดียวกัน เพราะแม้จะถูกลงโทษทางอาญาแต่มิใช่เป็นการถูกลงโทษโดยคำพิพากษาของศาล นอกจากนั้น คดีที่จะขอหรือฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ ต้องเป็นคดีที่จำเลยต้องคำพิพากษาลงโทษอย่างหนึ่งอย่างใด กล่าวคือถูกลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18⁴⁸ และจะต้องมีการบังคับโทษตามคำพิพากษาแล้ว แต่ถ้าคดีนั้นมิได้มีการลงโทษ เนื่องจากกรณีมีเหตุยกเว้นโทษ หรือมีการรอกการลงโทษเช่นนี้จะขอให้อุทธรณ์คดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไม่ได้

ทั้งนี้ มาตรา 5 ยังกำหนดเหตุที่จะขอให้อุทธรณ์คดีขึ้นพิจารณาใหม่ว่าจะต้องปรากฏกรณีอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 กรณีต่อไปนี้

กรณีแรก พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลัง แสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

กรณีที่สอง พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตามกรณีแรกซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

กรณีที่สาม มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดแจ้งและสำคัญแก่คดี ซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ไม่ได้กระทำความผิด

เมื่อพิจารณามาตรา 5 ดังกล่าวแล้ว จึงอาจสรุปได้ว่า หลักในการร้องขอให้อุทธรณ์คดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น ต้องเป็นคดีอาญา ซึ่งคดีอาญานั้นมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ให้บุคคลใดต้องรับโทษทางอาญา และเหตุที่จะขอให้มีการอุทธรณ์คดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ต้องปรากฏว่า

พยานบุคคล ซึ่งศาลอาศัยเป็นหลักในการลงโทษ ภายหลังได้มีคำพิพากษาแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงความจริง

พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคล ซึ่งได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลัง แสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

⁴⁸ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 18 วรรค 1. บัญญัติว่า "โทษสำหรับลงแต่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้"

- (1) ประหารชีวิต
- (2) จำคุก
- (3) กักขัง
- (4) ปรับ
- (5) ริบทรัพย์สิน".

มีพยานหลักฐานใหม่ อันแจ่มชัดและสำคัญ ซึ่งถ้าได้นำมาสืบจะแสดงว่าไม่ได้กระทำความผิด

ดังนั้น คดีที่ไม่อาจร้องขอให้รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 คือ

คดีอาญาที่ผู้ต้องรับโทษ ได้ให้การรับสารภาพมาโดยตลอด จนศาลพิพากษาลงโทษ ย่อมไม่มีข้อเท็จจริงใหม่อันใดจะขอให้รื้อฟื้น ย่อมไม่อยู่ในหลักเกณฑ์มาตรา 5

คดีอาญาที่ผู้ต้องรับโทษมิได้ต่อสู้คดี แต่ได้รับสารภาพว่าได้กระทำความผิดตามฟ้อง และร้องขอให้ศาลรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษ แต่ศาลไม่รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ หรือในกรณีที่ขอให้ศาลลดโทษ โดยลงโทษน้อยลงกว่าเดิม ย่อมไม่อาจร้องขอให้รื้อฟื้นคดีได้

ผู้ต้องรับโทษคนใด มีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล โดยศาลสั่งลงโทษจำคุก 6 เดือนหรือน้อยกว่า ย่อมไม่มีข้อเท็จจริงใดเปลี่ยนแปลง ที่จะมาร้องขอให้รื้อฟื้นการถูกลงโทษนั้น เป็นเพียงคำสั่งของศาลตามกฎหมาย

คดีอาญาใดที่ผู้ต้องรับโทษถูกลงโทษถึงที่สุด ในปัญหาข้อกฎหมายโดยยอมรับข้อเท็จจริงถูกต้อง ปัญหาข้อกฎหมายย่อมไม่อาจร้องขอให้รื้อฟื้นได้ เช่น ในคดีอาญาเรื่องหนึ่ง จำเลยถูกฟ้องในข้อหาความผิดฐานยักยอกทรัพย์ หรือฐานฉ้อโกง จำเลยยอมรับตามฟ้องของโจทก์ว่าเป็นความจริง แต่ต่อสู้ในเรื่องฟ้องโจทก์ขาดอายุความ หรือโจทก์ไม่ใช่ผู้เสียหายในคดีเดิมในกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้อง หรือผู้เสียหายในกรณีที่พนักงานอัยการฟ้องคดี จะร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ย่อมไม่ได้⁴⁹

3.2.2 ผู้มีสิทธิในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ตามพระราชบัญญัตินี้กำหนดเอาไว้ตามมาตรา 6⁵⁰ ว่า บุคคลต่อไปนี้ มีสิทธิยื่นคำร้อง

⁴⁹ สุพร อิศรเสนา. (2540). *การขอพิจารณาคดีใหม่ พ.ร.บ. รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่การทำหนังสือทูลเกล้าถวายฎีกา* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ. หน้า 111-115.

⁵⁰ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 6. บัญญัติว่า “บุคคลดังต่อไปนี้ มีสิทธิยื่นคำร้อง

- (1) บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด
- (2) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น เป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ
- (3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

บุคคลแรก บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

บุคคลที่สอง ผู้แทน โดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นเป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ

บุคคลที่สาม ผู้จัดการ หรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

บุคคลที่สี่ ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง หรือ

บุคคลที่ห้า พนักงานอัยการในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ มิได้กำหนดหรือบังคับว่า สิทธิในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดี บุคคลตามมาตรา 6(1) ถึง (4) จะต้องทำด้วยตนเอง ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า อาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่นยื่นคำร้องและดำเนินคดีแทนได้

ในกรณีของพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ตามมาตรา 6(5) นั้น นอกจากจะต้องเป็นกรณีพนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมแล้ว ยังจะต้องอยู่ในบังคับของมาตรา 7⁵¹ ด้วย ซึ่งในบทบัญญัติมาตรา 7 ที่ว่า เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานให้พนักงานอัยการมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ไม่ต้องให้พนักงานสอบสวนดำเนินการแต่พนักงานอัยการทำการสอบสวนเสียเอง ซึ่งเมื่อพนักงานอัยการรวบรวมพยานหลักฐานแล้ว ก็เป็นอำนาจของพนักงานอัยการ ที่จะตั้งดำเนินคดีรื้อฟื้นหรือไม่ ซึ่งเรื่องนี้เป็นดุลพินิจของพนักงานอัยการ⁵²

(4) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง หรือ

(5) พนักงานอัยการในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม”.

⁵¹ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 7 บัญญัติว่า "ภายใต้บังคับมาตรา 6 (5) พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องเมื่อเห็นสมควรหรือเมื่อบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6 (1) (2) (3) หรือ (4) ร้องขอก็ได้ และเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานให้พนักงานอัยการมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา".

⁵² สุพร อิศรเสนา. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 49. หน้า 108-109.

3.2.3 วิธีการในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่กำหนดให้เริ่มต้นคดีด้วยการยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ โดยสาระสำคัญของคำร้องนั้น มาตรา 8⁵³ วรรค 2 กำหนดว่าต้องอ้างเหตุที่จะขอรื้อฟื้นคดีตามมาตรา 5 กล่าวคือ จะต้องอ้างเหตุหนึ่งเหตุใดในสามอนุมาตราที่จะขอรื้อฟื้นคดี และเหตุดังกล่าวนั้น ผู้ร้องต้องกล่าวบรรยายโดยละเอียดและชัดเจนพอที่ศาลจะรับคำร้องนั้นไว้ไต่สวนต่อไป นอกจากนี้จะต้องระบุเหตุที่ขอรื้อฟื้นคดีโดยละเอียดและชัดเจนแล้ว หากผู้ร้องประสงค์จะขอค่าทดแทนเพื่อการที่บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดเดิม หรือขอรับสิทธิที่บุคคลนั้นเสียไปอันเป็นผลโดยตรงจากคำพิพากษาในคดีเดิมนั้น ก็จะต้องระบุการขอค่าทดแทน หรือขอรับสิทธิคืนไว้ในคำร้องดังกล่าวด้วย มิฉะนั้นแล้ว ศาลจะไม่พิจารณาค่าทดแทน หรือมีคำสั่งเกี่ยวกับการขอรับสิทธิคืนให้

ส่วนศาลที่จะยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี มาตรา 8 วรรค 1 กำหนดไว้ว่า ให้ยื่นต่อศาลชั้นต้นที่ได้พิพากษาคดีนั้น หรือ ศาลอื่นที่มีเขตอำนาจแทนศาลนั้น

คดีของศาลอาญาศึก หรือศาลประจำหน่วยทหาร ให้ยื่นต่อศาลทหารกรุงเทพ คือศาลอาญา ส่วนอาญาธนบุรีไม่ถือเป็นศาลทหารกรุงเทพ

คดีของศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่กฎหมายกำหนดให้เป็นศาลทหาร และศาลนั้นไม่เป็นศาลทหารสำหรับคดีนั้นแล้ว ให้ยื่นต่อศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระ

⁵³ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 8. บัญญัติว่า "คำร้องให้ยื่นต่อศาลชั้นต้นที่ได้พิพากษาคดีนั้นหรือศาลอื่นที่ได้มีเขตอำนาจแทนศาลนั้น เว้นแต่

(1) คดีของศาลอาญาศึกหรือศาลประจำหน่วยทหาร ให้ยื่นต่อศาลทหารกรุงเทพ

(2) คดีของศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่กฎหมายกำหนดให้เป็นศาลทหารและศาลนั้นไม่เป็นศาลทหารสำหรับคดีนั้นแล้ว ให้ยื่นต่อศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่เคยเป็นศาลทหารนั้น หรือศาลอื่นที่ได้มีเขตอำนาจแทนศาลนั้น

ในคำร้องดังกล่าวในวรรคหนึ่ง ต้องอ้างเหตุตามที่ระบุไว้ในมาตรา 5 โดยละเอียดชัดเจน และถ้าประสงค์จะขอค่าทดแทนเพื่อการที่บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หรือขอรับสิทธิที่บุคคลนั้นเสียไปอันเป็นผลโดยตรงจากคำพิพากษานั้นคืน ให้ระบุการขอค่าทดแทนหรือขอรับสิทธิคืนไว้ในคำร้องนั้นด้วย คำขอค่าทดแทนหรือขอรับสิทธิคืนนั้นมีให้เรียกค่าธรรมเนียมศาล

สิทธิดังกล่าวในวรรคก่อนมิให้รวมถึงสิทธิในทางทรัพย์สิน

ในกรณีที่ต้องยื่นคำร้องต่อศาลทหาร ให้บุคคลตามมาตรา 6 (1) (2) (3) และ (4) มีสิทธิดำเนินคดีตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลทหารและแต่งตั้งทนายแทนตนได้

เพื่อประโยชน์ในการไต่สวนตามมาตรา 9 และการพิจารณาพิพากษามาตรา 13 หรือการดำเนินการอื่นตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าศาลตาม (2) เป็นศาลทหาร".

ธรรมนูญศาลยุติธรรมที่เคยเป็นศาลทหารนั้น หรือศาลอื่นที่มีเขตอำนาจแทนศาลนั้น ศาลตามมาตรา 8(2) ให้ถือเป็นศาลทหาร⁵⁴

โดยผลของการยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีนั้น มาตรา 12⁵⁵ กำหนดให้หยุดการบังคับคดีไว้ชั่วคราว โดยกำหนดให้ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องขอรื้อฟื้นคดี จะส่งปล่อยผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นชั่วคราว โดยมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้ แต่จะต้องเป็นกรณีที่อยู่ระหว่างดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่

3.2.4 วิธีพิจารณาพิพากษาในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

การพิจารณาคดีที่ขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ มีลักษณะคล้ายการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยแยกการพิจารณาออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการไต่สวนคำร้อง และ ขั้นตอนพิจารณาเนื้อหาคำร้อง

มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้วางหลักเกี่ยวกับขั้นตอนการไต่สวนคำร้องไว้ว่า ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ร้อง มาตรา 9 วรรค 1 กำหนดว่าศาลจะไต่สวนคำร้องหรือไม่ก็ได้ ถ้าศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องไต่สวนคำร้อง ศาลจะส่งรับคำร้องและดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ต่อไป ในกรณีอื่นที่ศาลที่รับคำร้องต้องการทำการไต่สวนคำร้องนั้นก่อน ว่ามีมูลพอที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่หรือไม่

ในการไต่สวนคำร้อง ตามมาตรา 9 วรรค 2 ศาลต้องส่งสำเนาคำร้อง และแจ้งวันนัดไต่สวนไปให้โจทก์ในคดีเดิมทราบ ในกรณีที่โจทก์ในคดีเดิมมิใช่พนักงานอัยการ ศาลต้องส่งสำเนาคำร้อง และแจ้งวันนัดไต่สวนให้พนักงานอัยการทราบด้วย พนักงานอัยการและ โจทก์ในคดีเดิมจะมาฟังการไต่สวนและซักค้านพยานของผู้ร้องด้วยหรือไม่ก็ได้ และผู้ร้องหรือโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธิแต่งตั้งทนายแทนตนได้⁵⁶

⁵⁴ สุพร อิศรเสนา. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 49. หน้า 105.

⁵⁵ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 12. บัญญัติว่า "ในระหว่างดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ หากบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดกำลังรับโทษนั้นอยู่ ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องจะส่งปล่อยบุคคลนั้นชั่วคราว โดยมีประกันหรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้".

⁵⁶ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 9 บัญญัติว่า "ให้ศาลที่ได้รับคำร้องทำการไต่สวนคำร้องนั้นว่ามีมูลพอที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่หรือไม่ เว้นแต่ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ร้อง ศาลจะไต่สวนคำร้องหรือไม่ก็ได้ ถ้าเห็นว่าไม่จำเป็นต้องไต่สวนคำร้อง ก็ให้ศาลส่งรับคำร้องและดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ต่อไป คำสั่งของศาลในกรณีเช่นนี้ให้เป็นที่สุด

ในการไต่สวนคำร้องตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลส่งสำเนาคำร้องและแจ้งวันนัดไต่สวนไปให้โจทก์ในคดีเดิมทราบ ในกรณีที่โจทก์ในคดีเดิมมิใช่พนักงานอัยการ ให้ส่งสำเนาคำร้องและแจ้งวันนัดไต่สวนให้พนักงาน

ศาลชั้นต้นมีหน้าที่เพียงทำการไต่สวนและทำความเข้าใจเท่านั้น ส่วนการที่จะสั่งว่าคำรื้องนั้นมีมูลพอที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่หรือไม่ เป็นอำนาจของศาลอุทธรณ์ ทั้งนี้ ตามมาตรา 9 วรรค 3 ดังนั้น เมื่อได้ทำการไต่สวนคำรื้องแล้ว ศาลที่ไต่สวนคำรื้องต้องส่งสำนวน พร้อมทำความเข้าใจไปยังศาลอุทธรณ์ และศาลอุทธรณ์จะพิจารณาต่อไป ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าคำรื้องนั้นมีมูลพอที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ ศาลอุทธรณ์จะสั่งรับคำรื้อง และสั่งให้ศาลชั้นต้นที่รับคำรื้อง ดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่นั้นต่อไป แต่ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าคำรื้องนั้นไม่มีมูล ศาลอุทธรณ์จะสั่งยกคำรื้อง และคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้รับหรือยกคำรื้องนี้ เป็นที่สุด ตามมาตรา 10⁵⁷

ส่วนการพิจารณาเนื้อหาคำรื้อง คือ การพิจารณาว่ามีความผิดพลาดในทางข้อเท็จจริงเกิดขึ้นตามคำรื้องหรือไม่ ซึ่งการพิจารณาดังกล่าวนี้ จะกระทำในศาลชั้นต้นที่รับคำรื้อง และพนักงานอัยการรวมทั้งโจทก์ในคดีเดิม มีสิทธินำพยานเข้านำเสนอได้ ทั้งศาลเองก็มีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม การพิจารณาเนื้อหาของคำรื้อง จึงเป็นการร่วมกันค้นหาความจริงโดยทุกฝ่าย ทั้งนี้ ตามนัย

อัยการทราบด้วย พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมจะมาฟังการไต่สวนและซักค้านพยานของผู้รื้องด้วยหรือไม่ก็ได้ ผู้รื้องและโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธิแต่งตั้งทนายแทนตนได้

เมื่อได้ไต่สวนคำรื้องแล้ว ให้ศาลที่ไต่สวนคำรื้องส่งสำนวนการไต่สวนพร้อมทั้งความเห็นไปยังศาลอุทธรณ์โดยไม่ชักช้า

ให้ผู้พิพากษา ตุลาการของศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่กฎหมายกำหนดให้เป็นศาลทหาร หรือตุลาการพระธรรมนูญคนเดียวมีอำนาจไต่สวนคำรื้องและทำความเข้าใจได้”.

⁵⁷ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 10. บัญญัติว่า “เมื่อศาลอุทธรณ์ได้รับสำนวนการไต่สวนและความเห็นแล้ว ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าคำรื้องนั้นมีมูลพอที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ ให้ศาลอุทธรณ์สั่งรับคำรื้องและสั่งให้ศาลชั้นต้นที่รับคำรื้องดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ต่อไป แต่ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าคำรื้องนั้นไม่มีมูล ให้ศาลอุทธรณ์มีคำสั่งยกคำรื้องนั้น

คำสั่งของศาลอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่งให้เป็นที่ที่สุด”.

ของมาตรา 11⁵⁸ โดยในระหว่างดำเนินการพิจารณาเนื้อหาของคำร้อง ศาลอาจสั่งปล่อยชั่วคราวผู้ต้องรับโทษได้ ตามมาตรา 12⁵⁹

ในส่วนของการพิพากษาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ ตามมาตรา 13 กำหนดให้เป็นอำนาจของศาลที่เป็นเจ้าของคำพิพากษาถึงที่สุด กล่าวคือในกรณีที่คำพิพากษาถึงที่สุดในคดีเดิมเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ศาลชั้นต้นย่อมเป็นผู้พิพากษาเอง แต่ในกรณีที่คำพิพากษาถึงที่สุดในคดีเดิม เป็นคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ศาลชั้นต้นต้องทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี เป็นผู้พิพากษาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่นั้น โดยถ้าเห็นว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาในคดีเดิม ได้กระทำความผิด ก็จะพิพากษายกคำร้อง แต่ถ้าเห็นว่ามิได้กระทำความผิด ก็จะพิพากษายกคำพิพากษาเดิม และพิพากษาว่าบุคคลนั้นมีได้กระทำความผิด⁶⁰

คำพิพากษาในคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ พนักงานอัยการ ผู้ร้อง หรือโจทก์ในคดีเดิมซึ่งเป็นคู่ความ มีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาได้ แต่กำหนดให้อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาได้

⁵⁸ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 11. บัญญัติว่า “เมื่อศาลสั่งรับคำร้องแล้ว ให้ศาลแจ้งวันนัดสืบพยานผู้ร้อง ไปให้พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมทราบ ในกรณีที่พนักงานอัยการหรือโจทก์ในคดีเดิมยังไม่ได้รับสำเนาคำร้องให้ส่งสำเนาคำร้องไปให้ด้วย พนักงานอัยการหรือโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธิยื่นคำคัดค้านได้ก่อนวันสืบพยาน

เมื่อสืบพยานผู้ร้องเสร็จแล้ว พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธินำพยานของตนเข้าสืบได้

เมื่อศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่นำสืบมาแล้วมาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานอื่นมาสืบก็ได้”.

⁵⁹ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 12. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 12.

⁶⁰ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 13. บัญญัติว่า “การพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ ให้ศาลมีอำนาจ

(1) ในกรณีที่คำพิพากษาถึงที่สุดในคดีเดิมนั้นเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอาญาศึก ให้ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องดำเนินการพิจารณาพิพากษาต่อไป และถ้าเห็นว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีเดิม ได้กระทำความผิด ก็ให้พิพากษายกคำร้องนั้นเสีย แต่ถ้าเห็นว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีเดิมมิได้กระทำความผิด ให้พิพากษายกคำพิพากษาเดิมและพิพากษาว่าบุคคลนั้นมีได้กระทำความผิด

(2) ในกรณีที่คำพิพากษาถึงที่สุดในคดีเดิมเป็นคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ให้ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องดำเนินการพิจารณาและทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี พิจารณาเพื่อพิพากษายกคำร้อง หรือยกคำพิพากษาเดิม และพิพากษาว่าบุคคลนั้นมีได้กระทำความผิด

ในกรณีที่มิใช่คำขอค่าทดแทนหรือขอรับสิทธิคืนตามมาตรา 8 วรรคสอง เมื่อศาลตาม (1) หรือ (2) พิพากษาว่าบุคคลนั้นมีได้กระทำความผิด ให้ศาลกำหนดค่าทดแทนหรือมีคำสั่งเกี่ยวกับการขอรับสิทธิคืนด้วย”.

เพียงชั้นเดียวเท่านั้น กล่าวคือ ถ้าคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้น มีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษานั้นต่อศาลอุทธรณ์ และคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด ถ้าคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ให้ฎีกาคำพิพากษานั้นต่อศาลฎีกา ทั้งนี้ ตามความในมาตรา 15⁶¹

จากการศึกษา เห็นได้ว่า การทำคำพิพากษาในคดีรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ตามกฎหมายของประเทศไทย ทำได้เพียง 2 ประการเท่านั้น คือ ถ้าปรากฏว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด ศาลต้องยกคำพิพากษาเดิมและพิพากษาว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด และกำหนดค่าทดแทนหรือมีคำสั่งการขอรับสิทธิคืน แต่ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ศาลจะตั้งยกคำร้องขอรื้อฟื้นคดีของจำเลยหรือผู้ร้อง และในกรณีที่ศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า จำเลยกระทำความผิดในอัตราโทษที่สูงกว่าในคดีเดิม ศาลจะลงโทษจำเลยไม่ได้ ต้องตั้งยกคำร้องขอของจำเลยเท่านั้น

3.2.5 ผลของคำพิพากษาในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

เมื่อศาลพิพากษาว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด ย่อมแสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งรัฐยอมรับถึงความผิดพลาดดังกล่าว โดยการแก้ไขเยียวยาให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับผลร้าย เนื่องจากคำพิพากษาให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมเท่าที่จะกระทำได้

โดยทั่วไป ผลของคำพิพากษาที่แสดงว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดในประการแรก คือ การคืนสถานภาพทางกฎหมายให้แก่จำเลย ทำให้จำเลยไม่อยู่ในฐานะเป็นผู้กระทำความผิด หรือถูกลงโทษมาก่อน จำเลยจึงอาจได้รับการรอลงอาญา และไม่เป็นเหตุเพิ่มโทษในกรณีจำเลยไปกระทำผิดอีก

นอกจากคืนสถานภาพทางกฎหมายให้แก่จำเลยแล้ว ผลประการต่อมาคือ ถ้ามีการบังคับโทษตามคำพิพากษาอยู่ ย่อมไม่อาจบังคับโทษนั้นได้ต่อไป เช่น ถ้าจำเลยรับโทษกักขังหรือจำคุกอยู่ ต้องปล่อยจำเลยไป ส่วนโทษที่บังคับไปแล้ว เช่น โทษปรับ ต้องคืนค่าปรับให้

⁶¹ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 15. บัญญัติว่า “เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 13 แล้ว พนักงานอัยการผู้ร้องหรือ โจทก์ในคดีเดิมซึ่งเป็นคู่ความมีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาได้ดังนี้

(1) ถ้าคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้น มีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษานั้นต่อศาลอุทธรณ์ คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ในกรณีเช่นนี้ให้เป็นที่สุด

(2) ถ้าคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ มีสิทธิฎีกาคำพิพากษานั้นต่อศาลฎีกา”.

ส่วนผลประโยชน์สุดท้ายคือ ผู้ได้รับโทษตามคำพิพากษาที่ผิดพลาดจะได้รับค่าทดแทนในกรณีจำเลยถูกประหารชีวิต หรือถูกจำคุก หรือกักขังไปแล้ว ผลของคำพิพากษาในคดีรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ ตามกฎหมายของประเทศไทยจะอยู่ที่มาตรา 14⁶² ซึ่งมีผลต่อจำเลยในคดีเดิม ดังนี้

ประการแรก จำเลยไม่อยู่ในฐานะเป็นผู้กระทำความผิดอีกต่อไป ดังนั้น ถ้าจำเลยรับโทษจำคุก หรือกักขังอยู่ ต้องปล่อยตัวจำเลยไป ส่วนในกรณีที่จำเลยต้องโทษริบทรัพย์สินในคดีเดิม ต้องคืนทรัพย์สินดังกล่าวให้จำเลย เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติให้ริบ ในกรณีที่ไม่สามารถคืนทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นได้ จะได้รับชดใช้ราคาแทน ส่วนในกรณีที่จำเลยต้องโทษปรับ และได้ชำระค่าปรับต่อศาลแล้ว จะได้รับค่าปรับพร้อมดอกเบี้ยคืน ทั้งนี้ตามนัยมาตรา 14 (1) และ (2)

ประการที่สอง ได้รับค่าทดแทนจากรัฐ เนื่องจากการที่ต้องรับโทษอาญาตามคำพิพากษาในคดีเดิม ตามนัยมาตรา 14 (3) (4) และ (5)

ประการที่สาม ได้รับสิทธิที่จำเลยต้องเสียไปอันเป็นผลโดยตรงจากคำพิพากษาในคดีเดิม และถ้าไม่สามารถคืนสิทธิเช่นนั้นได้ ศาลต้องกำหนดค่าทดแทนเพื่อสิทธินั้นให้แก่จำเลยตามสมควร ตามมาตรา 14 วรรคท้าย

⁶² พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 14. บัญญัติว่า “การกำหนดค่าทดแทนให้กำหนดได้ไม่เกินจำนวนตามคำขอที่ระบุในคำร้องตามมาตรา 8 และตามหลักเกณฑ์ดังนี้

(1) ถ้าต้องรับโทษริบทรัพย์สิน ให้ได้รับทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นคืน เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติว่าให้ริบ ไม่ว่าเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ ถ้าไม่สามารถคืนทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นได้ ให้ได้รับชดใช้ราคาของทรัพย์สินที่ถูกริบนั้น โดยถือราคาในขณะที่ศาลพิพากษาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ และถ้าทรัพย์สินที่ถูกริบเป็นเงิน ให้ได้รับเงินจำนวนนั้นคืน โดยศาลจะคิดดอกเบี้ยให้อัตราร้อยละสิบห้าต่อปีของจำนวนเงินนั้น นับแต่วันริบจนถึงวันที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้

(2) ถ้าต้องรับโทษปรับ และได้ชำระค่าปรับต่อศาลแล้ว ให้ได้รับเงินค่าปรับคืน โดยศาลจะคิดดอกเบี้ยให้อัตราร้อยละสิบห้าต่อปีของจำนวนเงินค่าปรับนับตั้งแต่วันชำระค่าปรับ จนถึงวันที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้

(3) ถ้าต้องรับโทษกักขังหรือกักขังแทนค่าปรับหรือจำคุก ให้ได้รับค่าทดแทนเป็นเงิน โดยคำนวณจากวันที่ถูกกักขังหรือถูกจำคุกในอัตราที่กำหนดไว้สำหรับการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา

(4) ถ้าต้องรับโทษประหารชีวิตและถูกประหารชีวิตแล้ว ให้กำหนดค่าทดแทนเป็นจำนวนเงินไม่เกินสองแสนบาท

(5) ถ้าถูกใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนแทนการลงโทษอาญาให้ศาลกำหนดค่าทดแทนให้ตามที่เห็นสมควร

การสั่งให้ได้รับสิทธิคืนตามคำขอที่ระบุไว้ในคำร้องตามมาตรา 8 ถ้าไม่สามารถคืนสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดเช่นนั้นได้ ให้ศาลกำหนดค่าทดแทนเพื่อสิทธินั้นให้ตามที่เห็นสมควร”.

ส่วนผู้ที่จ่ายค่าทดแทนนั้น มาตรา 17⁶³ ได้กำหนดไว้ให้กระทรวงการคลังจ่ายค่าทดแทนตามจำนวนที่ระบุไว้ในคำพิพากษา ถ้าผู้มีสิทธิได้รับค่าทดแทนถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับค่าทดแทน ให้กระทรวงการคลังจ่ายให้แก่ทายาท

กล่าวโดยสรุป เมื่อปรับเข้ากับประเด็นปัญหาที่ศึกษาพบว่าเงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามกฎหมายของประเทศไทยนั้น เป็นไปตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 โดยคดีที่จะขอให้รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ จะต้องเป็นคดีอาญาที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลต้องรับโทษอาญา ซึ่งคำพิพากษาถึงที่สุด หมายถึง คำพิพากษาที่ไม่มีการอุทธรณ์หรือฎีกาในกรณีใด ๆ ถ้ามีการขอถอนฟ้องอุทธรณ์หรือฎีกาก่อนที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาจะมีคำพิพากษา ย่อมถือว่าถึงที่สุดในชั้นศาลที่ได้พิพากษาลงโทษ ทั้งนี้ โทษทางอาญาที่บุคคลนั้นได้รับ หมายถึงโทษอย่างหนึ่งอย่างใดที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ดังนั้น หากผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด ย่อมขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ นอกจากนี้ในมาตรา 5(3) ยังแสดงให้เห็นว่า พยานหลักฐานใหม่ที่เป็นเหตุที่จะร้องขอให้รื้อฟื้นคดีได้นั้น ต้องแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษไม่ได้กระทำความผิดเท่านั้น

ส่วนในประเด็นผู้มีสิทธิขอให้รื้อฟื้นคดีนั้น ตามกฎหมายไทยกำหนดอยู่ในมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ว่าบุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องคือ บุคคลผู้ต้องรับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นเป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง หรือพนักงานอัยการในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม

นอกจากนั้น การยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น มาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้บัญญัติว่า “คำร้องเกี่ยวกับผู้ต้องรับโทษอาญาคนหนึ่งในคดีหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียว” ซึ่งหมายความว่า บุคคลผู้มีสิทธิร้องขอรื้อฟื้นคดี เมื่อยื่นคำร้องไปแล้ว จะมายื่นคำร้องอีกครั้งไม่ได้ ดังนั้น หากกรณีมีการยื่นคำร้องซ้อนกันของบุคคลผู้มีสิทธิตามมาตรา 6 เนื่องจากกฎหมายกำหนดเพียงให้ยื่นได้ครั้งเดียว โดยไม่ได้ระบุว่า

⁶³ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 17. บัญญัติว่า “ในกรณีที่ให้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีเดิมนั้นไม่ได้กระทำความผิดและศาลได้กำหนดค่าทดแทนตามมาตรา 14 แล้ว ให้กระทรวงการคลังจ่ายค่าทดแทนตามจำนวนที่ระบุไว้ในคำพิพากษานั้น ถ้าผู้มีสิทธิได้รับค่าทดแทนถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับค่าทดแทน ให้กระทรวงการคลังจ่ายค่าทดแทนให้แก่ทายาท”.

จะยื่น โดยบุคคลใดก็ตาม ซึ่งหากตีความโดยเคร่งครัดแล้ว ย่อมหมายถึง ไม่ว่าผู้ยื่นคำร้องจะไม่เคยยื่นคำร้องมาก่อนเลยก็ตาม แต่บุคคลอื่นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องเช่นกัน ได้ยื่นมาก่อนแล้ว จะตัดสิทธิผู้ที่ยื่นคำร้องภายหลัง

3.3 เปรียบเทียบการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของต่างประเทศกับประเทศไทย

จากการศึกษากฎหมายของประเทศไทย และของต่างประเทศเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พบว่าเงื่อนไขในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น ตามกฎหมายของประเทศไทยในมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 กำหนดให้ต้องเป็นคดีที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด และคดีนั้นต้องเป็นคดีที่จำเลยต้องคำพิพากษาลงโทษอย่างหนึ่งอย่างใด กล่าวคือถูกลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 และจะต้องมีการบังคับโทษตามคำพิพากษาแล้ว ดังนั้นถ้าคดีนั้นมิได้มีการลงโทษ เนื่องจากกรณีมีเหตุยกเว้นโทษ หรือมีการรอกการลงโทษเช่นนี้จะขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไม่ได้

ในขณะที่กฎหมายของต่างประเทศนั้น ประเทศฝรั่งเศสและประเทศญี่ปุ่น วางหลักไว้ในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ จะทำได้ต่อเมื่อคดีที่จะขอรื้อฟื้นนั้น มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว และต้องเป็นคำพิพากษาที่ให้ลงโทษ หรือตัดสินว่าจำเลยมีความผิด ทั้งนี้แนวทางของประเทศฝรั่งเศสได้ขยายออกไปครอบคลุมถึงกรณีที่จำเลยมิได้ถูกลงโทษด้วย เนื่องจากศาลของประเทศฝรั่งเศสได้เคยวินิจฉัยว่า คดีที่ไม่ต้องรับโทษเพราะมีเหตุตามกฎหมายที่ไม่ต้องรับโทษ หรือไม่อาจบังคับโทษตามคำพิพากษาได้ อาจร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ เพราะจำเลยชอบที่จะขอให้ลบล้างผลแห่งคำพิพากษาที่วินิจฉัยว่ามีความผิด ด้วยเหตุผลด้านกฎหมายและด้านจิตใจ เพราะฉะนั้นตามแนวทางของประเทศฝรั่งเศส คดีที่ศาลมีคำพิพากษาแสดงว่าจำเลยได้กระทำความผิด ไม่ว่าจะถูกลงโทษหรือไม่ก็ตาม เป็นคดีที่ขอรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้

ประเทศเยอรมนี ซึ่งแม้จะเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law เช่นเดียวกัน แต่หลักเกณฑ์ในการรื้อฟื้นคดีนั้น แตกต่างจากประเทศอื่น เนื่องจากประเทศเยอรมนีอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีได้ทั้งในทางที่เป็นคุณกับจำเลย และในทางที่เป็นโทษกับจำเลย ดังนั้นในคดีที่จะขอรื้อฟื้นคดี จึงเป็นคดีที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว แต่จะเป็นคำพิพากษาที่ให้ลงโทษจำเลยหรือไม่ก็ได้ หากเป็นคำพิพากษาที่ให้ลงโทษจำเลยและคดีนั้นมีการรื้อฟื้นคดีขึ้น กรณีดังกล่าวอาจจะเป็นการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นคุณกับจำเลย แต่ถ้าคดีเดิมนั้นจำเลยถูกตัดสินให้พ้นจากความผิด และต่อมามีการรื้อฟื้นคดีขึ้น ย่อมอาจจะเป็นการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นโทษกับจำเลย

สำหรับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law จะมีลักษณะแตกต่างออกไป กล่าวคือ การรื้อฟื้นคดีนั้น สามารถทำได้ไม่ว่าคดีนั้นจะถึงที่สุดหรือไม่ก็ตาม ในกรณีที่คดียังไม่ถึงที่สุด การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จะมีลักษณะเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดในระหว่างการพิจารณาผลสมอยู่ด้วย

จากที่กล่าวมานี้ สามารถนำมาสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบเงื่อนไขในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ดังนี้

ตารางที่ 3.1 เงื่อนไขในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในแต่ละประเทศ

ประเทศ	เงื่อนไขในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่
ไทย	ต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุด และ จำเลยต้องได้รับโทษจริง
ฝรั่งเศส	ต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ไม่จำเป็นว่าจำเลยจะต้องถูกลงโทษจริงตามคำพิพากษา
สหรัฐอเมริกา	สามารถทำได้ไม่ว่าคดีนั้นจะถึงที่สุดหรือไม่ก็ตาม จึงไม่จำเป็นต้องพิจารณาต่อว่าจำเลยได้รับโทษจริงหรือไม่
เยอรมนี	ต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ จะเป็นคำพิพากษาที่ให้ลงโทษจำเลยหรือไม่ก็ได้
ญี่ปุ่น	ต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุด และ จำเลยต้องได้รับโทษจริง

ในส่วนของบุคคลผู้มีสิทธิขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ในประเทศไทยกำหนดไว้ในมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ว่าบุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องคือบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด ผู้แทนของบุคคลนั้น รวมถึงบุคคลใกล้ชิดของบุคคลนั้นในกรณีที่ผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตาย และพนักงานอัยการ

ในประเทศฝรั่งเศส และประเทศญี่ปุ่น กำหนดบุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้คล้ายคลึงกัน โดยจุดที่เหมือนกันคือ ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่ามีความผิด ผู้แทนของบุคคลนั้นในกรณีที่ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่ากระทำความผิดเป็นผู้หย่อนความสามารถ รวมถึงบุคคลใกล้ชิดของบุคคลนั้น เช่น บุพการี บุตร คู่สมรส หรือในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถยื่นคำร้องด้วยตัวเองได้ เช่นถึงแก่ความตาย แต่จุดที่แตกต่างกันคือ ประเทศฝรั่งเศสยังให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวง

ยุคธรรมเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องด้วย ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นให้พนักงานอัยการมีสิทธิดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่า ในส่วนของบุคคลผู้มีสิทธิในการยื่นคำร้องนั้น ประเทศไทยมีความใกล้เคียงกับประเทศญี่ปุ่นมากที่สุด

สำหรับประเทศเยอรมนี เนื่องจากการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศเยอรมนี สามารถรื้อฟื้นคดีได้ทั้งในกรณีที่เป็นคุณแก่จำเลย และกรณีที่เป็นโทษแก่จำเลย ซึ่งในกรณีที่ เป็นคุณแก่จำเลย บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องได้แก่ พนักงานอัยการ รวมถึงคู่สมรส ผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ญาติ และพี่น้องของผู้ต้องรับโทษนั้น ในขณะที่กรณีที่ เป็นโทษแก่จำเลยนั้น พนักงานอัยการผู้เดียวที่มีสิทธิยื่นคำร้อง

การรื้อฟื้นคดีในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น เนื่องจากสามารถรื้อฟื้นคดีได้แม้ว่าคดีจะยังไม่ถึงที่สุด บุคคลที่สามารถรื้อฟื้นคดีได้นอกจากพนักงานอัยการ ผู้ต้องคำพิพากษา หรือคู่ความในคดีนั้น ๆ หรือผู้แทน หรือผู้รับมอบอำนาจแล้ว จึงยังรวมถึงผู้พิพากษาเองด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดในระหว่างการพิจารณา

จากที่กล่าวมานี้ สามารถนำมาสรุปเป็นตารางผู้มีสิทธิขอให้รื้อฟื้นคดีได้ดังนี้

ตารางที่ 3.2 ผู้มีสิทธิขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในแต่ละประเทศ

ประเทศ	ผู้มีสิทธิขอให้รื้อฟื้นคดี
ไทย	บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด ผู้แทนของบุคคลนั้น รวมถึงบุคคลใกล้ชิดของบุคคลนั้นในกรณีที่ผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตาย และพนักงานอัยการ
ฝรั่งเศส	ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่ามีความผิด ผู้แทนของบุคคลนั้นในกรณีที่ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่ากระทำความผิดเป็นผู้หย่อนความสามารถ รวมถึงบุคคลใกล้ชิดของบุคคลนั้น และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
สหรัฐอเมริกา	เนื่องจากสามารถรื้อฟื้นคดีได้แม้ว่าคดีจะยังไม่ถึงที่สุด บุคคลที่สามารถรื้อฟื้นคดีได้นอกจากพนักงานอัยการ ผู้ต้องคำพิพากษา หรือคู่ความในคดีนั้น ๆ หรือผู้แทน หรือผู้รับมอบอำนาจแล้ว จึงยังรวมถึงผู้พิพากษาเองด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดในระหว่างการพิจารณา

เยอรมนี	ในกรณีที่เป็นคุณแก่จำเลย บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องได้แก่ พนักงานอัยการ รวมถึงคู่สมรส ผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ญาติ และ พี่น้องของผู้ต้องรับโทษนั้น ส่วนกรณีที่เป็นโทษแก่จำเลยนั้น พนักงานอัยการผู้เดียวที่มีสิทธิยื่นคำร้อง
ญี่ปุ่น	ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่ามีความผิด ผู้แทนของบุคคลนั้นในกรณีที่ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่ากระทำความผิดเป็นผู้หย่อนความสามารถ รวมถึงบุคคลใกล้ชิดของบุคคลนั้น และพนักงานอัยการ

กรณีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ กฎหมายของประเทศไทย กำหนดไว้ในมาตรา 18 พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียว ฉะนั้นเมื่อยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีไปแล้ว จะมายื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอีกครั้งไม่ได้ ซึ่งหลักดังกล่าวนี้ประเทศไทยมีการกำหนดเอาไว้แตกต่างไปจากประเทศอื่น ดังนี้

สำหรับกฎหมายในประเทศฝรั่งเศส และประเทศญี่ปุ่นนั้น สามารถยื่นขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้เสมอ โดยในประเทศฝรั่งเศส ถ้ามีเหตุที่จะขอใหม่ได้อีก จึงกล่าวได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยโดยไม่จำกัด หากมีเหตุขอใหม่ก็สามารถยื่นขอรื้อฟื้นคดีได้ และไม่จำกัดระยะเวลาในการยื่นคำขอไว้แต่อย่างใด ส่วนในประเทศญี่ปุ่น ห้ามเฉพาะคำขอที่ถูกยกไปแล้วที่ไม่สามารถยื่นขอรื้อฟื้นคดีอีกได้ และไม่จำกัดระยะเวลาในการยื่นคำขอไว้แต่อย่างใด

ประเทศสหรัฐอเมริกาจำกัดระยะเวลาในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ในกรณีอ้างเหตุของการค้นพบพยานหลักฐานใหม่ จะต้องยื่นก่อนหรือภายใน 2 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ส่วนการยื่นคำร้องขอในกรณีเหตุอื่น ๆ จะต้องกระทำภายใน 7 วัน นับตั้งแต่วันที่ตัดสินหรือวันที่พบว่ามีการกระทำความผิด หรือภายในระยะเวลาที่กำหนด

ตารางที่ 3.3 ข้อจำกัดในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีในแต่ละประเทศ

ประเทศ	ข้อจำกัดในการยื่นคำร้อง
ไทย	ให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียว ฉะนั้นเมื่อยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีไปแล้ว จะมายื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอีกครั้งไม่ได้
ฝรั่งเศส	สามารถยื่นขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้เสมอ ถ้ามีเหตุที่จะขอใหม่ได้อีก และไม่จำกัดระยะเวลาในการยื่นคำขอไว้แต่อย่างใด

สหรัฐอเมริกา	กรณีอ้างเหตุของการค้นพบพยานหลักฐานใหม่ จะต้องยื่นก่อนหรือภายใน 2 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ส่วนการยื่นคำร้องขอในกรณีเหตุอื่น ๆ จะต้องกระทำภายใน 7 วัน นับตั้งแต่วันตัดสินหรือวันที่พบว่ามีการกระทำความผิด หรือภายในระยะเวลาที่กำหนด
เยอรมนี	การบังคับคดีไปแล้วหรือการที่ผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตาย ไม่เป็นเหตุต้องห้ามในการยื่นคำร้อง ในกรณีที่ เป็นโทษแก่จำเลย โจทก์ร่วมจะยื่นคำร้องได้เฉพาะกรณีที่ได้รับอนุญาตให้เข้าร่วมเป็นโจทก์แล้ว
ญี่ปุ่น	สามารถยื่นขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้เสมอ ห้ามเฉพาะคำขอที่ถูกยกไปแล้วที่ไม่สามารถยื่นขอหรือฟื้นคดีอีกได้ และไม่จำกัดระยะเวลาในการยื่นคำขอไว้แต่อย่างใด

ในส่วนของค่าทดแทนนั้น ตามกฎหมายไทยกำหนดไว้ในมาตรา 14 ของพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยกำหนดแต่ละกรณีที่รัฐต้องมีการจ่ายค่าทดแทน และกำหนดจำนวนของค่าทดแทนไว้แน่นอนตายตัว ซึ่งกฎหมายของต่างประเทศนั้น ประเทศฝรั่งเศสกำหนดว่าเมื่อมีการขอรื้อฟื้นคดีอาญาจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาความเสียหายอันเกิดจากความไม่สมบูรณ์ของกระบวนการยุติธรรม โดยจะเยียวยาความเสียหายเป็นกรณีไป แต่ละบุคคลมีความเสียหายแตกต่างกัน ทำให้ค่าทดแทนนั้น แม้ว่าจะเป็นกรณีเดียวกัน ก็อาจจะเกิดความแตกต่างกันในส่วน of ค่าทดแทนได้ ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถขอรื้อฟื้นได้แม้ว่าคดีจะยังไม่ถึงที่สุด จึงเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาในการพิจารณาความเสียหายที่เกิดขึ้น และกำหนดค่าทดแทน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงสามารถนำมาสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบและปรับเข้ากับประเด็นปัญหาที่ศึกษาได้ดังนี้

ตารางที่ 3.4 เปรียบเทียบการรื้อฟื้นคืออาณานิคมของต่างประเทศกับประเทศไทย

ประเด็นศึกษา	ประเทศ			
	ไทย	ฝรั่งเศส	สหรัฐอเมริกา	ญี่ปุ่น
เงื่อนไขในการขอรื้อฟื้นคดี	ต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุด	✓	—	✓
	ต้องเป็นคำพิพากษาให้ลงโทษ	✓	—	✓
ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดี	บุคคลผู้ต้องรับโทษ	✓	✓	✓
	ผู้แทน	✓	✓	✓
	บุพการี	✓	—	✓
	ผู้สืบสันดาน	✓	—	✓
	คู่สมรส	✓	—	✓
	ผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน	—	—	—
	ญาติ พี่น้อง	—	—	✓
	พนักงานอัยการ	✓	✓	✓
	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม	—	✓	—
	ผู้พิพากษา	—	—	—
ผู้รับมอบอำนาจ	—	✓	✓	
				เยอรมนี

ประเด็นศึกษา	ประเทศ				
	ไทย	ฝรั่งเศส	สหรัฐอเมริกา	ญี่ปุ่น	เยอรมนี
การร้องขอให้หรือพินคิต เพราะการทุจริตของเจ้าพนักงาน	—	—	✓	✓	✓
สิทธิในการยื่นคำร้องแทนแม่บุคคล ผู้ต้องรับโทษยังไม่ถึงแก่ความตาย	—	✓	—	—	—
การยื่นคำร้องขอให้หรือพินคิตช้อนระหว่าง บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอด้วยกัน	—	✓	✓	✓	✓

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมสามารถเกิดขึ้นได้ การแก้ไขความผิดพลาดดังกล่าวด้วยการตรากฎหมายกำหนดวิธีการรื้อฟื้นคดีอาญานั้นขึ้นพิจารณาใหม่จึงเป็นสิ่งที่หลาย ๆ ประเทศนำมาปรับใช้ โดยกำหนดให้ศาลซึ่งเป็นองค์กรที่ทำคำพิพากษา ออกมานั้นเป็นผู้แก้ไข ซึ่งสำหรับประเทศไทยนั้น มีกฎหมายเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่อยู่เช่นเดียวกัน โดยตราเป็นพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

อย่างไรก็ตาม หลังจากมีมาตรการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พบว่า พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นี้ไม่ค่อยถูกใช้จากผู้ต้องคำพิพากษาเท่าที่ควร จากการค้นคำพิพากษาฎีกาพบว่า มีจำนวนน้อย และศาลยกคำร้องทั้งหมด โดยระหว่างพ.ศ. 2533 – 2559 มีคำพิพากษาฎีกาที่ตัดสินตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จำนวน 17 เรื่องเท่านั้น¹ ซึ่งคำพิพากษาฎีกาที่กล่าวมานี้ ศาลได้มีคำสั่งยกคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ทั้งหมด และเกือบทุกคดีจะเป็นการยกด้วยเหตุว่าคำร้องที่ยื่นเข้ามานั้น ไม่เข้าหลักเกณฑ์หรือ องค์ประกอบที่กฎหมายกำหนด เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 826/2534 ศาลได้วินิจฉัยว่า คำร้องขอให้ รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ต้องบรรยายรายละเอียดให้ปรากฏชัดแจ้งในคำร้องว่า พยานหลักฐานใหม่มีที่มาอย่างไร และสำคัญแก่คดีอย่างไรก่อน หรือแม้จะไม่มีเอกสารใดแนบมา กับคำร้องขอก็ตาม ก็จะต้องบรรยายรายละเอียดดังกล่าวข้างต้น ด้วยเมื่อคดีฟังไม่ได้ว่า ผู้ร้องมี พยานหลักฐานใหม่อันชัดแจ้งและสำคัญแก่คดีอย่างไร คำร้องขอของผู้ร้องจึงไม่มีมูล ศาลชอบที่จะ มีคำสั่งยกคำร้องของผู้ร้องได้โดยไม่ต้องทำการไต่สวน

¹ ศาลฎีกา. (ม.ป.ป.). *ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/search>. [2562, 23 มกราคม].

นอกจากนี้ยังพบว่ามีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้น เนื่องจากตัวบทกฎหมายของพระราชบัญญัติ นั้น ขาดความชัดเจน ขาดความครอบคลุม จนเกิดผลในการบังคับใช้ โดยแยกประเด็นพิจารณาเป็น คั้งนี้

4.1 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับเงื่อนไขในการขอให้หรือฟื้นคดี

มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้กำหนด เงื่อนไขในการรื้อฟื้นขอให้หรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ว่า ต้องเป็นคดีที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ บุคคลต้องรับโทษทางอาญาแล้ว และภายหลังปรากฏเหตุหนึ่งเหตุใดดังต่อไปนี้

เหตุแรก พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มี คำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับ ความจริง

เหตุที่สอง พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (1) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักใน การพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าเป็น พยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

เหตุที่สาม มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอัน ถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ไม่ได้กระทำความผิด²

4.1.1 คำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยได้กระทำความผิด แต่ให้หรือลงอาญา

จากบทบัญญัติข้างต้น คดีที่จะขอให้หรือฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ จะต้องเป็นคดีอาญาที่ศาลได้ มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลต้องรับโทษอาญา ซึ่งคำพิพากษาถึงที่สุด หมายถึง คำพิพากษาที่ไม่มีการอุทธรณ์หรือฎีกาในกรณีใด ๆ ถ้ามีการขอถอนฟ้องอุทธรณ์หรือฎีกาก่อนที่ศาลอุทธรณ์หรือศาล ฎีกาจะมีคำพิพากษา ย่อมถือว่าถึงที่สุดในชั้นศาลที่ได้พิพากษาลงโทษ ทั้งนี้ โทษทางอาญาที่บุคคล

² พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 5. บัญญัติว่า "คดีใดที่ได้มีคำพิพากษาถึง ที่สุดให้บุคคลใดต้องรับโทษอาญาในคดีนั้นแล้ว อาจมีการรื้อฟื้นขอให้หรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้ เมื่อ ปรากฏว่า

(1) พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดใน ภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

(2) พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (1) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษา คดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

(3) มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่า บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ไม่ได้กระทำความผิด".

นั้นได้รับ หมายถึงโทษอย่างหนึ่งอย่างใดที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ดังนั้น หากผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด ย่อมขอให้ออข้อพิณคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้

ในทางกลับกัน หากคดีเดิมยังไม่ถึงที่สุด หรือถึงที่สุดแล้ว แต่มิได้มีการลงโทษ เนื่องจากศาลมีคำพิพากษาให้ออการลงโทษ ย่อมไม่เข้าหลักเกณฑ์ในการขอข้อพิณคดี จึงอาจกล่าวได้ว่า คดีที่มีการรอการลงโทษ ไม่อาจขอข้อพิณคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ดังนั้น หากปรากฏต่อมาว่า ในคดีที่รอการลงโทษ พยานบุคคลที่ศาลใช้ประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ได้ให้การเท็จ หรือมีการนำพยานอื่นนอกจากพยานบุคคลมาเป็นพยาน และศาลได้ใช้ในการประกอบการพิจารณาพิพากษาว่า จำเลยมีความผิด ภายหลังจากจำเลยได้ฟ้องต่อศาลว่าพยานที่ใช้ในการประกอบการพิจารณาในคดีเดิมนั้นเป็นพยานหลักฐานปลอม และศาลได้พิพากษาแล้วว่าเป็นพยานหลักฐานปลอม เป็นต้น กรณีดังกล่าวเหล่านี้ ไม่เข้าหลักเกณฑ์ในการขอข้อพิณคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ทำให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ซึ่งถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดแต่ให้ออการลงโทษ ไม่สามารถขอข้อพิณคดีเพื่อแก้ไขและลบล้างคำพิพากษาดังกล่าวนั้นได้ ทำให้เกิดความเสียหายต่อจิตใจและชื่อเสียง เกียรติยศ และวงศ์ตระกูลของจำเลย อาจถูกญาติพี่น้องรังเกียจ คู่สมรสของจำเลยได้รับความอับอาย จำเลยอาจถูกปฏิเสธงานรวมทั้งบุตรของจำเลยอาจเสียสุขภาพจิตจากการถูกสังคมโรงเรียนต่อต้าน เนื่องจากคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดอาญายังคงมีอยู่ เพียงแต่รอการลงโทษไว้

เมื่อศึกษากฎหมายของต่างประเทศแล้วพบว่ามีความแตกต่างกับกฎหมายของประเทศไทยดังนี้

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบเงื่อนไขในการขอข้อพิณคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ประเทศ	เงื่อนไขในการขอข้อพิณคดี	
	ต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุด	จำเลยต้องได้รับโทษจริง
ไทย	✓	✓
ฝรั่งเศส	✓	—
สหรัฐอเมริกา	—	—
เยอรมนี	✓	—
ญี่ปุ่น	✓	✓

กล่าวคือ สำหรับประเทศฝรั่งเศส ศาลของประเทศฝรั่งเศสได้เคยวินิจฉัยว่า คดีที่จำเลยไม่ต้องรับโทษเพราะมีเหตุตามกฎหมายที่ไม่ต้องรับโทษ หรือไม่อาจบังคับโทษตามคำพิพากษาได้

อาจร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ เพราะจำเลยชอบที่จะขอให้ลบล้างผลแห่งคำพิพากษาที่วินิจฉัยว่ามีความผิด ด้วยเหตุผลด้านกฎหมายและด้านจิตใจ เพราะฉะนั้นตามแนวทางของประเทศฝรั่งเศส คดีที่ศาลมีคำพิพากษาแสดงว่าจำเลยได้กระทำความผิด ไม่ว่าจะถูกลงโทษหรือไม่ก็ตาม เป็นคดีที่ขอรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้

ประเทศเยอรมนี แตกต่างจากประเทศอื่น เนื่องจากประเทศเยอรมนีอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีได้ทั้งในทางที่เป็นคุณกับจำเลย และในทางที่เป็นโทษกับจำเลย ดังนั้นในคดีที่จะขอรื้อฟื้นคดี จึงเป็นคดีที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว แต่จะเป็นคำพิพากษาที่ให้ลงโทษจำเลยหรือไม่ก็ได้ หากเป็นคำพิพากษาที่ให้ลงโทษจำเลยและคดีนั้นมีการรื้อฟื้นคดีขึ้น กรณีดังกล่าวอาจจะเป็นการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นคุณกับจำเลย แต่ถ้าคดีเดิมนั้นจำเลยถูกตัดสินให้พ้นจากความผิด และต่อมามีการรื้อฟื้นคดีขึ้น ย่อมอาจจะเป็นการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นโทษกับจำเลย

ผู้วิจัยเห็นว่า การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ สมควรนำหลักการของทั้งสองประเทศดังกล่าวข้างต้นมาประยุกต์ใช้ โดยบัญญัติกฎหมายให้ครอบคลุม ว่ากรณีการขอให้รื้อฟื้นคดีนั้น ไม่ว่าศาลมีคำพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิด จะถูกลงโทษหรือไม่ก็ตาม เป็นคดีที่ขอรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้

4.1.2 คำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยได้กระทำความผิด แต่มีเหตุยกเว้นโทษ

กรณีที่มีเหตุยกเว้นโทษก็เช่นเดียวกัน จากที่กล่าวมาแล้ว ว่าคดีที่จะขอให้รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ จะต้องเป็นคดีอาญาที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลต้องรับโทษอาญา ซึ่งบุคคลนั้นจะต้องรับโทษจริง ๆ เท่านั้น ไม่รวมถึงกรณีที่มีเหตุยกเว้นโทษ อันมีผลให้บุคคลดังกล่าวไม่ได้รับโทษจริง ๆ แต่อย่างไร เช่น คดีที่ศาลพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดด้วยความจำเป็น ไม่ต้องรับโทษ ซึ่งแม้ว่าจำเลยจะไม่ต้องรับโทษในทางอาญาใด ๆ แต่ตามหลักความเป็นจริงแล้ว จำเลยยังได้ชื่อว่าเป็นผู้กระทำความผิดอยู่ ทั้งนี้ จำเลยนั้นอาจมีพยานหลักฐานยืนยันถึงความบริสุทธิ์ของตนเอง แต่ไม่อาจหาได้ในขณะนั้น หรือเพราะพยานหลักฐานที่ศาลนำมาพิพากษาคัดสินในคดีดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานเท็จ ไม่ตรงกับความจริง หรือเป็นพยานหลักฐานปลอมที่มีการทำขึ้นและภายหลังจำเลยได้ฟ้องต่อศาลว่าพยานที่ใช้ในการประกอบการพิจารณาในคดีเดิมนั้นเป็นพยานหลักฐานปลอม และศาลได้พิพากษาแล้วว่าเป็นพยานหลักฐานปลอม เป็นต้น กรณีดังกล่าวเหล่านี้ไม่เข้าหลักเกณฑ์ในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ปัญหาดังกล่าวนี้ เมื่อศึกษาเทียบเคียงกับประเทศฝรั่งเศสแล้ว พบว่าศาลฎีกาของประเทศฝรั่งเศส เคยวินิจฉัยว่าคดีที่ไม่ต้องรับโทษเพราะมีเหตุตามกฎหมายที่ไม่ต้องรับโทษ หรือไม่อาจบังคับโทษตามคำพิพากษาได้ อาจร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ เพราะจำเลยชอบที่จะขอให้ลบล้างผลแห่งคำพิพากษาที่วินิจฉัยว่ามีความผิด ด้วยเหตุผลด้านกฎหมายและด้านจิตใจ

เพราะฉะนั้นตามแนวทางของประเทศฝรั่งเศส คดีที่ศาลมีคำพิพากษาแสดงว่าจำเลยได้กระทำความผิด ไม่ว่าจะถูกลงโทษหรือไม่ก็ตาม เป็นคดีที่ขอรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้

นอกจากนี้ในประเทศเยอรมนี ซึ่งอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีได้ทั้งในทางที่เป็นคุณกับจำเลย และในทางที่เป็นโทษกับจำเลย ก็ย่อมที่จะขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ แม้ว่าคดีเดิมจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด และจำเลยมิได้รับโทษอาญาแต่อย่างใด

ผู้วิจัยเห็นว่า การเปิดโอกาสให้บุคคลซึ่งแม้ไม่ต้องรับโทษเพราะเหตุตามกฎหมาย เช่น กระทำความผิดโดยจำเป็น และมีเหตุแห่งการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้มีโอกาสร้องขอ ย่อมเป็นไปเพื่อความยุติธรรม ดังนั้น กฎหมายการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงสมควรบัญญัติให้ครอบคลุมถึงกรณีนี้ด้วยเช่นเดียวกัน

4.1.3 พยานหลักฐานใหม่ต้องแสดงว่าจำเลยไม่มีความผิดเท่านั้น

มาตรา 5(3) แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 บัญญัติว่า คดีใดที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลใดต้องรับโทษอาญาในคดีนั้นแล้ว อาจมีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้ เมื่อปรากฏว่า มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดี ซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิด ซึ่งบทบัญญัติมาตราดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า พยานหลักฐานใหม่ที่เป็นเหตุที่จะร้องขอให้รื้อฟื้นคดีได้นั้น ต้องแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษไม่ได้กระทำความผิดเท่านั้น

ตัวอย่างเช่น ในคำพิพากษาฎีกาที่ 4088/2546 จำเลยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษพ.ศ. 2522 มาตรา 15 วรรคสอง, 66 วรรคสอง และมาตรา 65 วรรคสอง ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 80 เป็นกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบท ต่อมาจำเลยยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ แต่ศาลวินิจฉัยว่า จำเลยไม่มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดี ซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดแสดงว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด มีคำสั่งให้ยกคำร้อง⁴

จากคำพิพากษาฎีกาข้างต้น ศาลได้วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาโดยชัดเจนว่าพยานหลักฐานใหม่ต้องแสดงว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด ดังนั้น แม้จำเลยจะหาพยานหลักฐานใหม่มาได้ แต่พยานหลักฐานใหม่นั้นมีผลเพียงทำให้จำเลยได้รับโทษน้อยลง ศาลย่อมยกคำร้องเสีย

เมื่อศึกษากฎหมายของต่างประเทศแล้วพบว่ามีความแตกต่างกับกฎหมายของประเทศไทยดังนี้

³ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 5 (3).

⁴ ศาลฎีกา. (ม.ป.ป.). คำพิพากษาฎีกาที่ 4088/2546 (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/search/index/745> [2562, 14 พฤษภาคม].

ตารางที่ 4.2 เปรียบเทียบเงื่อนไขในการขอหรือฟื้นคดีในเรื่องพยานหลักฐานใหม่

ประเทศ	พยานหลักฐานใหม่ที่เป็นเหตุที่จะร้องขอหรือฟื้นคดี	
	ต้องแสดงว่า ไม่มีความผิดเท่านั้น	ไม่จำเป็นต้องแสดงว่า จำเลยไม่มีความผิด
ไทย	✓	—
ฝรั่งเศส	—	✓
สหรัฐอเมริกา	—	✓
เยอรมนี	—	✓
ญี่ปุ่น	—	✓

กล่าวคือ กฎหมายของต่างประเทศนั้น ประเทศฝรั่งเศสได้วางหลักเกณฑ์ในการพิจารณาพยานหลักฐานใหม่ ในการร้องขอให้หรือฟื้นคดีไว้ว่า พยานหลักฐานใหม่ต้องเป็นพยานหลักฐานอันเป็นสาระสำคัญแก่คดี กล่าวคือ เป็นพยานหลักฐานที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงคำตัดสินเดิมได้ ดังนั้น เพียงแสดงให้เห็นถึงความสงสัยในคำพิพากษาที่ลงโทษจำเลยก็เพียงพอที่จะขอหรือฟื้นคดีได้แล้ว ทั้งนี้เพราะกฎหมายการหรือฟื้นคดีของประเทศฝรั่งเศสตีความโดยคำนึงถึงความบริสุทธิ์ของจำเลย

ประเทศญี่ปุ่น ได้กำหนดเหตุที่จะร้องขอให้หรือฟื้นคดีไว้ 7 เหตุด้วยกัน ซึ่งหนึ่งในเหตุนั้นคือ เมื่อมีพยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่ในภายหลังอย่างชัดเจน ว่าควรที่จะได้มีการสืบพยานเกี่ยวกับความบริสุทธิ์ของจำเลย หรือควรจะได้มีการปลดปล่อยจำเลย หรือบุคคลที่ต้องโทษนั้นควรได้รับการชดใช้เงินเพื่อบรรเทาความเสียหาย หรือบุคคลนั้นควรจะได้รับโทษน้อยกว่าที่ได้รับอยู่จริง พยานหลักฐานดังกล่าวนี้จะต้องเป็นพยานหลักฐานที่สามารถรับฟังได้

ประเทศเยอรมนี มีการกำหนดกรณียื่นคำร้องขอให้หรือฟื้นคดีเพื่อให้การลงโทษลดน้อยลง ซึ่งทำได้โดยการขอให้การรับโทษหนักเบาลง ในกรณีของกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบท จะเป็นไปตามหลักในมาตรา 52 แห่งประมวลกฎหมายเยอรมัน กล่าวคือ บทบัญญัติของกฎหมายที่มีโทษเบาลง หมายถึง บทบัญญัติของกฎหมายที่โดยรวมแล้วมีโทษเบากว่า

จากการศึกษา พบว่า เหตุที่จะร้องขอหรือฟื้นคดี กรณีมีพยานหลักฐานใหม่นั้น ในต่างประเทศมิได้จำกัดเพียงว่าพยานหลักฐานใหม่ต้องแสดงว่าผู้ต้องรับโทษมิได้กระทำความผิดเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ในประเทศฝรั่งเศสหากพยานหลักฐานใหม่ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความ

สงสัยว่าอาจเปลี่ยนแปลงผลของคำพิพากษาในคดีเดิมได้ เพียงพอแล้วที่จะร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ประเทศญี่ปุ่นและประเทศเยอรมนีระบุดังกล่าวถึงพยานหลักฐานใหม่ ว่าผู้ต้องรับโทษควรจะได้รับโทษน้อยกว่าที่ได้รับอยู่จริง ก็เป็นพยานหลักฐานใหม่ที่จะร้องขอให้รื้อฟื้นคดีแล้ว

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวทางของกฎหมายต่างประเทศ ที่ควรกำหนดให้พยานหลักฐานใหม่ไม่จำเป็นต้องแสดงว่าผู้ต้องรับโทษมิได้กระทำความผิดเท่านั้น แต่รวมถึงกรณีที่พยานหลักฐานใหม่นั้นแสดงว่าผู้ต้องรับโทษ ควรที่จะได้รับโทษน้อยลงเพราะเหตุผลโทษตามกฎหมายด้วย ทั้งนี้ เพราะวัตถุประสงค์ของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นไปเพื่อ แก้ไขและลบล้างคำพิพากษาที่ถึงที่สุด ซึ่งเกิดจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้นหากกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวผิดพลาด เป็นเหตุให้ผู้ต้องรับโทษ ได้รับโทษหนักกว่าที่บุคคลนั้นสมควรที่จะได้รับ ย่อมเป็นการไม่ยุติธรรม และกระทบสิทธิของผู้ต้องรับโทษ

ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะกำหนดให้พยานหลักฐานใหม่ อันเป็นเหตุในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น ไม่เพียงแสดงว่าผู้ต้องรับโทษมิได้กระทำความผิดเท่านั้น แต่รวมถึงกรณีที่อ้างพยานหลักฐานใหม่ แสดงว่าผู้ต้องรับโทษควรจะได้รับโทษน้อยกว่าที่ได้รับอยู่จริงด้วย เพื่อให้กฎหมายมีความครอบคลุมถึงเงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ในเหตุพยานหลักฐานใหม่

4.2 ปัญหาเกี่ยวกับรื้อฟื้นคดีแต่เพียงบางฐาน บางกระทงของคดี

เหตุอันเป็นเงื่อนไขของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ตามกฎหมายของประเทศไทย ถูกบัญญัติอยู่ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งมีอยู่ 3 เหตุด้วยกัน คือ

เหตุแรก พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

เหตุที่สอง พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (1) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

เหตุที่สาม มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิด⁵

⁵ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 5.

จากบทบัญญัติมาตราดังกล่าว เห็นได้ว่า ไม่มีการระบุ ว่าผู้ต้องรับโทษจะสามารถขอรื้อฟื้นคดีเพียงส่วนหนึ่งส่วนใดได้หรือไม่ โดยเฉพาะในกรณีของพยานหลักฐานใหม่ ตามมาตรา 5(3) ซึ่งกำหนดไว้ว่า พยานหลักฐานใหม่ดังกล่าว ต้องแสดงว่าผู้ต้องรับโทษไม่ได้กระทำความผิด ปัญหาจึงมีว่า คำว่า “ไม่ได้กระทำความผิด” นั้น มีความหมายแคบเพียงใด จะหมายความว่าจำเลยต้องไม่ได้กระทำความผิดใด ๆ ทั้งสิ้นในคดีนั้น หรือหมายความว่าเฉพาะความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือแต่บางส่วนของคดี

ความหมายของคำว่า “ไม่ได้กระทำความผิด” นั้น ส่งผลให้เกิดปัญหาขึ้นได้ ว่าสามารถรื้อฟื้นคดีแต่เพียงบางส่วนของคดีได้หรือไม่ เช่น คดีเดิม ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดลงโทษจำเลยในความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาตามมาตรา 288⁶ และฐานพกพาอาวุธเข้าไปในเมืองโดยไม่มีเหตุอันสมควรตามมาตรา 371⁷ จำเลยจะร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยอ้างว่ามีพยานหลักฐานใหม่ แสดงว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดตามมาตรา 288 แต่เพียงอย่างเดียว โดยมิได้แต่ต้องคำพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดตามมาตรา 371 ได้หรือไม่ ซึ่งหากคำว่า “ไม่ได้กระทำความผิด” หมายความว่าจำเลยต้องไม่ได้กระทำความผิดใด ๆ ทั้งสิ้นในคดีนั้น จำเลยจะขอรื้อฟื้นคดีว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดตามมาตรา 288 เพียงอย่างเดียวไม่ได้ เพราะจำเลยยังเป็นผู้กระทำความผิดตามมาตรา 371 อยู่ แต่ถ้าคำว่า “ไม่ได้กระทำความผิด” หมายความว่าเฉพาะความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น จำเลยย่อมสามารถขอรื้อฟื้นคดีว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดตามมาตรา 288 อย่างเดียวได้ แม้ว่าจำเลยยังคงมีความผิดในฐานอื่นอยู่ก็ตาม โดยถือว่าเป็นการขอรื้อฟื้นคดีบางส่วน

ตัวอย่างเช่น ในคำพิพากษาฎีกาที่ 9284/2559 ผู้ร้องที่ 1 ซึ่งเป็นจำเลยที่ 1 ในคดีอาญา หมายเลขแดงที่ 917/2552 ของศาลจังหวัดสุรินทร์ มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 ประกอบมาตรา 80 พระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิงและสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ.2490 มาตรา 7, 8 ทวิ วรรคสอง, 72 วรรคสาม, 72 ทวิ วรรคสอง และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 371 ฐานพยายามฆ่าผู้อื่น จำคุก 10 ปี ฐานมีอาวุธปืนของผู้อื่นที่ได้รับใบอนุญาตให้มีและใช้ไว้ในครอบครอง โดยไม่ได้รับใบอนุญาต จำคุก 6 เดือน ฐานพาอาวุธปืนไป

⁶ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 288. บัญญัติว่า “ผู้ใดฆ่าผู้อื่น ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุก ตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปี”.

⁷ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 371. บัญญัติว่า “ผู้ใดพาอาวุธไปในเมือง หมู่บ้านหรือทางสาธารณะ โดยเปิดเผยหรือโดยไม่มีเหตุสมควร หรือพาไปในชุมนุมชนที่ได้จัดให้มี ขึ้นเพื่อมัสการ การรื่นเริงหรือการอื่นใด ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน หนึ่งร้อยบาท และให้ศาลมีอำนาจสั่งให้รับอาวุธนั้น”.

ในเมือง หมู่บ้านหรือทางสาธารณะและที่ชุมนุมชนที่จัดให้มีขึ้นเพื่อการรื่นเริง การมหรสพ โดยไม่ได้รับใบอนุญาตและโดยไม่มีเหตุสมควร เป็นกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท

ผู้ร้องที่ 2 ซึ่งเป็นจำเลยที่ 2 ในคดีดังกล่าว มีความผิดฐานเป็นผู้สนับสนุนการกระทำความผิดฐานพยายามฆ่าผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 ประกอบมาตรา 80, 86 จำคุก 6 ปี 8 เดือน

ผู้ร้องทั้งสองยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่อ้างว่า หลังจากศาลฎีกามีคำพิพากษา นางจุฑามาศและนายเจษฎาพงษ์ ได้ร้องขอความเป็นธรรมให้แก่ผู้ร้องทั้งสองต่อกระทรวงยุติธรรม ซึ่งกระทรวงยุติธรรมได้สอบปากคำนายแพทย์ศิวาเมษฐ์ แพทย์ผู้ตรวจร่างกาย โจทก์ร่วมและผู้เสียหาย กับมีการทดสอบวิถีกระสุนปืนที่ใช้ยิงโจทก์ร่วมและผู้เสียหาย ปรากฏว่าวิถีกระสุนปืน ทิศทางและระยะการยิงที่ทำให้โจทก์ร่วมและผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บ ไม่ใช่วิถีกระสุนปืนที่มาจากการยิงของผู้ร้องที่ 1 จากพยานหลักฐานดังกล่าวกระทรวงยุติธรรมเชื่อว่าผู้ร้องทั้งสองมิใช่คนร้ายที่กระทำความผิด กรณีจึงถือว่ามิพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีที่แสดงว่าผู้ร้องทั้งสองมิได้กระทำความผิดในความผิดฐานพยายามฆ่าผู้อื่นเพียงฐานเดียว

ศาลชั้นต้นเห็นว่า กรณีตามคำร้องของผู้ร้องทั้งสองไม่ต้องด้วยบทบัญญัติ มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ.2526 เห็นควรไม่รับคำร้อง และศาลอุทธรณ์ภาค 3 ยืน⁸

จากคำพิพากษาดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่าพยานหลักฐานที่ผู้ร้องได้มานั้นเป็นปากคำของแพทย์ผู้ตรวจร่างกายโจทก์ร่วม และผลการทดสอบวิถีกระสุนว่าไม่ใช่วิถีกระสุนจากการยิงของผู้ร้องที่ 1 ซึ่งจากพยานหลักฐานดังกล่าวกระทรวงยุติธรรมเชื่อว่าผู้ร้องทั้งสองมิใช่คนร้ายที่กระทำความผิด อันเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาใหม่หลังจากที่คดีเดิมมีคำพิพากษาไปแล้ว และเป็นพยานหลักฐานที่น่าจะแสดงได้ว่าผู้ร้องทั้งสองมิได้กระทำความผิดฐานพยายามฆ่าผู้อื่นเพียงฐานเดียว แต่ยังคงมีความผิดในฐานมีอาวุธปืนและพกพาอาวุธปืนอยู่ แต่ศาลกลับยกคำร้องโดยให้เหตุผลว่าไม่ต้องด้วยเงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีตามมาตรา 5 ซึ่งอาจอนุมานว่าศาลในคดีนี้ตีความคำว่า “ไม่ได้กระทำความผิด” หมายความว่าจำเลยต้องไม่ได้กระทำความผิดใด ๆ ทั้งสิ้นในคดีนั้น แต่ก็ยังไม่ชัดเจนเท่าใดนักที่จะนำมาเป็นบรรทัดฐาน

นอกจากนั้น หากจะสรุปว่าการรื้อฟื้นคดีแต่เพียงบางส่วน บางฐานความผิด หรือบางกระทงนั้น ไม่สามารถกระทำได้โดยใช้คำพิพากษากฎีกานี้เป็นบรรทัดฐานจริง ๆ ย่อมไม่เป็นธรรมกับจำเลย และไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ที่เป็นไปเพื่อ

⁸ ศาลฎีกา. (ม.ป.ป.). คำพิพากษากฎีกาที่ 9284/2559 (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/search/index/38> [2562, 14 พฤษภาคม].

แก้ไขและลบสิ่งคำพิพากษาที่ถึงที่สุด ซึ่งเกิดจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้นการแก้ไขความผิดในกระบวนการยุติธรรม ที่เป็นเหตุให้จำเลยได้รับโทษจากความผิดที่บุคคลนั้นไม่ได้กระทำ จึงเป็นการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดังกล่าว

ในกฎหมายของต่างประเทศ เมื่อศึกษาแล้วพบว่า ไม่มีปัญหาในเรื่องนี้เหมือนกับกฎหมายของประเทศไทย เนื่องจากประเทศเหล่านั้น ไม่ได้จำกัดว่าพยานหลักฐานใหม่ ต้องแสดงว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดเท่านั้นเหมือนอย่างกฎหมายประเทศไทย โดยในประเทศฝรั่งเศส เพียงแสดงให้เห็นถึงความสงสัยว่าจะเปลี่ยนแปลงคำตัดสินเดิมได้ก็ร้องขอหรือฟื้นคดีได้แล้ว ในประเทศญี่ปุ่นและประเทศเยอรมนีก็กำหนดชัดเจนว่า เพียงทำให้บุคคลนั้นได้รับโทษน้อยลงก็เพียงพอแล้ว

กรณีดังกล่าวนี้ จึงเห็นสมควรว่า ให้ประเทศไทยมีบทบัญญัติให้ชัดเจนว่า การร้องขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่แต่เพียงบางส่วนของคดี สามารถกระทำได้หรือไม่

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อพิจารณาโดยแบ่งประเภทของคดีออกเป็น 2 ประเภท คือคดีที่เป็น การกระทำความผิดเดียวเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท และคดีที่เป็นการกระทำความผิดหลาย กรรมต่างกันแล้วนั้น ในคดีที่เป็นการกระทำความผิดเดียวเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท ประมวล กฎหมายอาญา มาตรา 90 ได้กำหนดให้ศาลใช้กฎหมายที่มีโทษหนักที่สุดลงโทษ⁹ ดังนั้น ความผิด อื่นที่มีโทษหนักรองลงมาทั้งหมด ศาลย่อมไม่ได้พิพากษาลงโทษจำเลยไว้ กรณีจึงเป็นคำพิพากษา ถึงที่สุดว่าจำเลยได้กระทำความผิด แต่มิได้มีการพิพากษาลงโทษจำเลย ซึ่งไม่เข้าหลักเกณฑ์ตาม มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

ในขณะที่คดีที่เป็นการกระทำความผิดหลายกรรมต่างกันนั้น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 91 ได้กำหนดให้ศาลลงโทษในทุกกรรมเรียงกระทงความผิดไป¹⁰ ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็ นความผิดฐานใดในคดี ย่อมไม่ต้องห้ามตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้น

⁹ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 90. บัญญัติว่า “เมื่อการกระทำอันเป็นกรรมเดียวเป็นความผิดต่อ กฎหมาย หลายบท ให้ใช้กฎหมายบทที่มีโทษหนักที่สุดลงโทษแก่ผู้กระทำความผิด”.

¹⁰ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 91. บัญญัติว่า “เมื่อปรากฏว่าผู้ใดได้กระทำการอันเป็นความผิดหลายกรรม ต่างกัน ให้ศาลลงโทษผู้นั้นทุกกรรมเป็นกระทงความผิดไป แต่ไม่ว่าจะมีการเพิ่มโทษ ลดโทษ หรือลดมาตราส่วน โทษด้วยหรือไม่ก็ตาม เมื่อรวมโทษทุกกระทงแล้ว โทษจำคุกทั้งสิ้นต้องไม่เกินกำหนดดังต่อไปนี้

- (1) สิบปี สำหรับกรณีความผิดกระทงที่หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี
- (2) ยี่สิบปี สำหรับกรณีความผิดกระทงที่หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปีแต่ไม่เกินสิบปี
- (3) ห้าสิบปี สำหรับกรณีความผิดกระทงที่หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปีขึ้นไป เว้นแต่

กรณีที่ศาลลงโทษจำคุกตลอดชีวิต”.

พิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 เนื่องจากการพิพากษาลงโทษจำเลยแล้ว ปัญหาจะเหลือเพียงว่า คำว่า “ไม่ได้กระทำความผิด” หมายความว่าไหนเพียงใด ดังที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยกำหนดนิยาม ความหมายของคำว่า “ไม่ได้กระทำความผิด” หรือการกำหนดกรณีของพยานหลักฐานใหม่ ไม่จำกัดว่าต้องแสดงว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดเท่านั้น ตามแนวทางของกฎหมายต่างประเทศ ยังไม่สามารถสร้างความชัดเจนได้ว่าการรื้อฟื้นคดีอาญาแต่เพียงบางส่วน สามารถกระทำได้หรือไม่ ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะมีบัญญัติกำหนดให้ชัดเจนว่า การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เพียงส่วนหนึ่งส่วนใดของคดีนั้น สามารถกระทำได้ เนื่องจาก วัตถุประสงค์ของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เป็นไปเพื่อแก้ไขและลบล้างคำพิพากษาที่ถึงที่สุด ซึ่งเกิดจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้นการรื้อฟื้นคดีแต่เพียงบางส่วน เพื่อแก้ไขความผิดในกระบวนการยุติธรรม เป็นเหตุให้ผู้ต้องรับโทษได้รับโทษความผิดที่บุคคลนั้นไม่ได้กระทำ จึงเป็นการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดังกล่าว

4.3 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม

ตามกฎหมายของประเทศไทย เจื่อนใจที่เป็นเหตุที่จะขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ถูกบัญญัติอยู่ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มีอยู่ 3 เหตุด้วยกัน

เหตุแรก พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

เหตุที่สอง พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (1) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

เหตุที่สาม มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิด¹¹

จากบทบัญญัติข้างต้น เห็นได้ว่ากฎหมายของประเทศไทย ไม่มีการบัญญัติเหตุของการรื้อฟื้นคดีเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเอาไว้ ทำให้เมื่อเกิดกรณีดังกล่าวขึ้น จำเลยผู้บริสุทธิ์จะไม่สามารถขอรื้อฟื้นคดีได้

¹¹ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 5.

ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 5038/2533 จำเลยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลชั้นต้นให้ลงโทษในข้อหากระทำความผิดฐานพาอาวุธปืนติดตัวไปในเมืองหมู่บ้าน และทางสาธารณะโดยไม่ได้รับใบอนุญาตให้มีอาวุธปืนติดตัว ได้ยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาดังกล่าวขึ้นพิจารณาใหม่ อ้างว่าความจริงจำเลยมีใบอนุญาตพกปืนติดตัว แต่เจ้าพนักงานตำรวจผู้จับกุมแจ้งว่ากรมตำรวจมีคำสั่งให้ยกเลิกใบอนุญาตพกปืนนั้นแล้ว และยึดใบอนุญาตพกปืนนั้นไป หลังจากศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษจำเลยแล้ว เจ้าพนักงานตำรวจส่งใบอนุญาตพกปืนคืนให้จำเลย จำเลยนำใบอนุญาตนั้นไปสอบถามได้รับตอบว่ากรมตำรวจไม่เคยออกคำสั่งยกเลิกใบอนุญาตพกปืนของจำเลย จึงขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่

ศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า แม้ขณะกระทำความผิด จำเลยจะมีใบอนุญาตตามคำร้อง แต่ก็มิใช่ยานหลักฐานใหม่และสำคัญแก่คดี เพราะศาลฟังว่าจำเลยกระทำความผิดตามคำรับสารภาพของจำเลย กรณีไม่ต้องด้วยพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 5 ไม่มีเหตุอันควรที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่¹²

หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 4112/2556 คดีเดิมถึงที่สุดว่าผู้ร้องมีความผิดฐานมียาเสพติดให้โทษในประเภท 1 ไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย มีวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 2 ไว้ในครอบครองเกินปริมาณที่รัฐมนตรีกำหนด มีวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 4 ไว้ในครอบครอง และมีเครื่องกระสุนปืนไว้ครอบครองโดยไม่ได้รับใบอนุญาต

ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่อ้างว่าห้องพักที่เกิดเหตุและรถยนต์คันเกิดเหตุอยู่ในความครอบครองดูแลของบุคคลอื่นที่มาเช่าห้องพักและรถยนต์จากผู้ร้อง ผู้ร้องจึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลางที่เจ้าพนักงานตำรวจยึดได้ และหากผู้ร้องเป็นเจ้าของหรือเกี่ยวข้องกับกลางนั้นก็จะต้องปรากฏลายพิมพ์นิ้วมือของผู้ร้องในวัตถุใด ๆ หรือบริเวณต่าง ๆ ที่มีการตรวจค้น นอกจากนั้นจำเลยตำรวจสมเจต ซึ่งได้ข่มขู่ผู้ร้องก่อนเกิดเหตุประมาณ 2 สัปดาห์นั้นก็บอกความว่า ไม่เคยเห็นผู้ร้องจำหน่ายยาเสพติดให้โทษ แต่ผู้ร้องกลับถูกเจ้าพนักงานตำรวจข่มขู่ให้รับสารภาพ จึงขอให้รื้อฟื้นคดีดังกล่าวขึ้นพิจารณาใหม่

ศาลชั้นต้นเห็นว่าไม่ต้องด้วยหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ.2526 มาตรา 5 ไม่รับคำร้อง ผู้ร้องอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน¹³

¹² ศาลฎีกา. (ม.ป.ป.) คำพิพากษาฎีกาที่ 5038/2533 (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/search/index/2393>. [2562, 15 พฤษภาคม].

¹³ ศาลฎีกา. (ม.ป.ป.) คำพิพากษาฎีกาที่ 4112/2556 (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/search/index/182>. [2562, 15 พฤษภาคม].

จากคำพิพากษาฎีกาทั้งสองที่ยกตัวอย่างมา เห็นได้ว่า แม้ข้อเท็จจริงปรากฏในคำพิพากษาโดยชัดแจ้ง ว่าจำเลยถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมหลอก หรือข่มขู่ให้จำเลยรับสารภาพในความผิดที่จำเลยนั้นมิได้กระทำ แต่เมื่อบทบัญญัติของกฎหมายไม่ได้กำหนดชัดว่ากรณีดังกล่าวนี้เป็นเหตุให้สามารถยื่นคำร้องขอหรือฟ้องคดี ศาลจึงไม่อาจรับเป็นคดีไว้พิจารณา อันเป็นการสร้างความเป็นธรรมให้แก่จำเลยได้

ในขณะที่กฎหมายของต่างประเทศนั้น ประเทศญี่ปุ่น ได้กำหนดเหตุที่จะขอหรือฟ้องคดีไว้ 7 เหตุ โดยเหตุหนึ่งนั้น คือ เมื่อได้มีการพิสูจน์ภายหลังโดยคำพิพากษาถึงที่สุดว่า ผู้พิพากษานายหนึ่งนายใดซึ่งร่วมในการทำคำพิพากษาในคดีก่อน หรือในการจัดทำเอกสารหลักฐานบางอย่างที่ใช้เป็นพยานหลักฐานในการสนับสนุนคำพิพากษานั้น หรือพนักงานอัยการ ผู้ช่วยพนักงานอัยการ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำข้อความเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ อย่างไรก็ตาม หากมีการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้พิพากษา หรือพนักงานอัยการ ผู้ช่วยพนักงานอัยการ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจก่อนที่จะมีคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิด การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเช่นนี้ ถือว่าเป็นเหตุที่ย่อมให้มีการฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ก็ต่อเมื่อข้อเท็จจริงเช่นนี้ ไม่เป็นที่ล่วงรู้แก่ศาลที่ได้ทำคำพิพากษาในคดีนั้น

ประเทศเยอรมนี ซึ่งเป็นประเทศที่สามารถฟ้องคดีได้ทั้งในทางที่เป็นคุณแก่จำเลย และเป็นโทษแก่จำเลย ทั้งนี้ เหตุหนึ่งในการขอหรือฟ้องคดีที่ได้มีการกำหนดไว้คือ ถ้าผู้พิพากษา หรือผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งมีส่วนร่วมในการทำคำพิพากษา มีความผิดเนื่องจากทุจริตต่อหน้าที่เกี่ยวกับคดีนั้น สามารถขอหรือฟ้องคดีได้ ไม่ว่าจะเป็นอย่างคุณแก่จำเลย หรือเป็นโทษแก่จำเลยก็ตาม

ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดเหตุที่จะขอหรือฟ้องคดีไว้ 2 เหตุ คือเหตุที่มีการค้นพบพยานหลักฐานใหม่ กับ เหตุอื่น ซึ่งสำหรับเหตุอื่นนั้น ศาลเคยอนุญาตให้หรือฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้ในเหตุต่าง ๆ เช่น ความไม่ยุติธรรม หรือลำเอียงของลูกขุน หรือการที่ศาลละเมิดไม่ปฏิบัติตามกฎของศาล

เมื่อกฎโดยสรุปแล้ว สามารถนำกฎหมายของต่างประเทศมาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทยได้ดังนี้

**ตารางที่ 4.3 เปรียบเทียบกรณีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดี
เพราะการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงาน**

ประเทศ	การมีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดีเพราะการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงาน	
	มีสิทธิ	ไม่มีสิทธิ
ไทย	—	✓
ฝรั่งเศส	—	✓
สหรัฐอเมริกา	✓	—
เยอรมนี	✓	—
ญี่ปุ่น	✓	—

จากการศึกษา พบว่าเหตุที่จะร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในเหตุเรื่องการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานนั้น เป็นเหตุที่สำคัญมากอีกเหตุหนึ่งเช่นกัน ประเทศญี่ปุ่นเห็นว่าเมื่อผู้พิพากษา พนักงานอัยการ หรือตำรวจ เป็นผู้กระทำการทุจริตต่อหน้าที่ ให้ถือเป็นเหตุที่จะขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ประเทศเยอรมนียอมให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ หากมีการทุจริตของผู้พิพากษา หรือผู้พิพากษาสมทบ และประเทศสหรัฐอเมริกา สามารถยกความไม่ยุติธรรมหรือความลำเอียงของคณะลูกขุนหรือศาล หรือการละเมิดไม่ปฏิบัติตามกฎของศาล ขึ้นเป็นเหตุในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ กล่าวโดยสรุป การทุจริตของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม เป็นเหตุสำคัญที่หลายประเทศยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้

ตามกฎหมายของประเทศไทย ไม่มีการบัญญัติเหตุดังกล่าวนี้ไว้โดยชัดแจ้ง มีเพียงเหตุรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่เท่านั้น ที่อาจเทียบเคียงได้ ว่าการที่จำเลยถูกฟ้องคดีโดยทุจริต หรือ โดยการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงาน อาจถือเป็นพยานหลักฐานใหม่ที่จะร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดี แต่อย่างไรก็ตาม กรณีเช่นนี้ย่อมต้องอยู่ที่การตีความของศาล ฉะนั้น เห็นได้ว่าเรื่องการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบนั้น มีความสำคัญเป็นอย่างมาก และควรที่จะมีการนำเหตุดังกล่าวนี้มาปรับใช้กับกฎหมายของประเทศไทยด้วย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรเพิ่มเหตุในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ให้การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเป็นเหตุที่จะขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณา

ใหม่ด้วย เพื่อให้กฎหมายมีความครอบคลุมและชัดเจนถึงเงื่อนไขที่จะขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

4.4 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับผู้มีสิทธิขอให้รื้อฟื้นคดี

มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 กำหนดให้บุคคลดังต่อไปนี้ผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง

บุคคลแรก บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

บุคคลที่สอง ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นเป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ

บุคคลที่สาม ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

บุคคลที่สี่ ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง หรือ

บุคคลที่ห้า พนักงานอัยการในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม¹⁴

4.4.1 การยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาแทนตามมาตรา 6(4) ต้องเป็นกรณีผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตายเท่านั้น

ตามมาตรา 6(4) เป็นกรณีบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด ถึงแก่ความตายก่อนยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดี บุคคลที่มีสิทธิในการยื่นคำร้องขอคือ ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา ดังนั้น ในทางกลับกัน ถ้าผู้ต้องรับโทษทางอาญายังมีชีวิตอยู่ บุคคลดังกล่าวข้างต้นย่อมไม่สามารถที่จะยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้

¹⁴ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 6. บัญญัติว่า "บุคคลดังต่อไปนี้ผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง

(1) บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

(2) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นเป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ

(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

(4) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง หรือ

(5) พนักงานอัยการในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม".

ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3863/2552 ผู้ร้องเป็นสามีจำเลยที่ 1 แต่ตามคำร้องของผู้ร้องปรากฏว่าปัจจุบันจำเลยที่ 1 ยังมีชีวิตอยู่ ดังนั้นผู้ร้องจึงไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่แทนจำเลยที่ 1¹⁵

แต่อย่างไรก็ตาม ในสภาพสังคมปัจจุบัน ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากขึ้น มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว จึงมีบุคคลจำนวนมากที่ไม่ได้ทำการสมรส หรือสมรสแต่ได้หย่าร้างกันมากขึ้น ซึ่งหากผู้ที่ไม่ได้สมรส หรือผู้ที่หย่าร้าง และผู้บุพการีเสียชีวิตไปก่อนแล้ว ได้รับโทษอาญาตามคำพิพากษาถึงที่สุด และปรากฏต่อมาในภายหลังว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง จะไม่มีบุคคลใดยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีได้เลย ส่งผลให้คำพิพากษาดังกล่าวนั้นสร้างความเสื่อมเสียต่อชื่อเสียงของบุคคลนั้น และวงศ์ตระกูล ผู้ใช้นามสกุลเดียวกันด้วย จึงเห็นได้ว่า มาตรา 6(4) ตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม และไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน

ปัญหาอีกประการหนึ่งของมาตรา 6(4) คือ บุคคลตามมาตราดังกล่าวนี้ จะยื่นคำร้องขอได้เฉพาะกรณีที่ต้องรับโทษถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้องเท่านั้น ดังนั้นหากเป็นกรณีอื่นซึ่งผู้ต้องรับโทษมิได้ถึงแก่ความตาย แต่ไม่สามารถมาขึ้นคำร้องได้ เช่น อยู่ในเรือนจำ ซึ่งโดยสภาพแล้วจะเป็นไปได้ยากในการแสวงหาพยานหลักฐานใหม่ เพื่อใช้ในการรื้อฟื้นคดี หรือ ตกเป็นบุคคลสาบสูญ ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายการรื้อฟื้นคดีของประเทศไทย มิได้กำหนดชัดว่า บุคคลสาบสูญถือว่าถึงแก่ความตายตามนัยของมาตรานี้หรือไม่

ในประเทศฝรั่งเศส ได้กำหนดไว้ว่ากรณีผู้ที่ถูกศาลพิพากษาถึงแก่กรรม หรือ เป็นบุคคลสาบสูญ ให้คู่สมรส บุตร บิดา มารดา ผู้รับมอบอำนาจทั่วไป หรือผู้รับมอบอำนาจเฉพาะ เป็นผู้มิตีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ประเทศญี่ปุ่น มีการกำหนดว่า ให้คู่สมรส ญาติสืบสายโลหิต พี่น้องของผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด ในกรณีผู้ถูกศาลพิพากษาถึงแก่กรรมแล้ว หรืออยู่ในสภาพจิตไม่ปกติ

ประเทศเยอรมนี กำหนดกรณีผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตาย ให้คู่สมรส ผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ญาติ รวมตลอดถึงพี่น้องของบุคคลนั้น มีสิทธิที่จะยื่นคำร้อง

ในประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากผู้ต้องคำพิพากษาแล้ว บุคคลอื่นที่สามารถยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดี ได้แก่ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ คู่ความในคดีนั้น หรือ ผู้แทน หรือบุคคลที่ได้รับมอบอำนาจ

¹⁵ ศาลฎีกา. (ม.ป.ป.) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3863/2552 (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/search/index/366>. [2562, 15 พฤษภาคม].

จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศ พบว่า ปัญหาตามกฎหมายของประเทศไทย กรณีผู้ต้องรับโทษเป็นคนโสด ไม่ได้สมรส หรือมีการหย่าร้างมาแล้ว ไม่มีบุตร และบุพการีเสียชีวิตไปก่อนแล้ว ต่อมาบุคคลนั้นเสียชีวิต จะไม่มีบุคคลใดสามารถยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีได้เลยนั้น ในต่างประเทศได้มีการบัญญัติไว้แล้วด้วยกันทั้งสิ้น กล่าวคือ ประเทศฝรั่งเศสยังมีผู้รับมอบอำนาจประเทศญี่ปุ่นมีญาติสืบสายโลหิต และพี่น้องของผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด ประเทศเยอรมนีมีผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ญาติ รวมถึงพี่น้องของผู้ต้องรับโทษซึ่งถึงแก่ความตาย และประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีทั้งผู้พิพากษา พนักงานอัยการ คู่ความในคดีนั้น ผู้แทน หรือ บุคคลที่ได้รับมอบอำนาจ

ปัญหาต่อมา กรณีบุคคลตามมาตรา 6(4) นี้ จะยื่นคำร้องขอได้เฉพาะกรณีที่ผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้องเท่านั้น ดังนั้นหากเป็นกรณีอื่น ซึ่งผู้ต้องรับโทษมิได้ถึงแก่ความตาย บุคคลตามมาตราดังกล่าวจะไม่สามารถยื่นได้นั้น ในกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส และประเทศญี่ปุ่น มีการบัญญัติรองรับถึงกรณีอื่น ๆ เหล่านี้ไปด้วย โดยในประเทศฝรั่งเศส นอกจากกรณีที่ผู้ถูกศาลพิพากษาถึงแก่กรรมแล้ว ยังรวมถึงกรณีเป็นบุคคลสาบสูญ ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่น รวมถึงกรณีที่บุคคลนั้นอยู่ในสภาพจิตไม่ปกติด้วย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สมควรนำแนวทางของต่างประเทศมาปรับใช้ให้เหมาะสมที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องรับโทษ และถึงแก่กรรมไปก่อนที่จะมีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดี โดยเปิดโอกาสให้ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้ต้องรับโทษ และญาติพี่น้อง สามารถขอรื้อฟื้นคดีได้ในกรณีดังกล่าวนี้ด้วย และสมควรเพิ่มกรณีอื่น นอกเหนือไปจากกรณีที่ผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตายไปก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง โดยทำแนวทางของประเทศฝรั่งเศสและประเทศญี่ปุ่นมาใช้ โดยเพิ่มกรณีของการที่ผู้ต้องรับโทษตกเป็นบุคคลสาบสูญ และอยู่ในสภาพจิตไม่ปกติเข้าไปด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากว่าวัตถุประสงค์ในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ คือการแก้ไขและลบล้างคำพิพากษาที่ถึงที่สุด ซึ่งเกิดจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้นหากผู้ต้องรับโทษเป็นผู้บริสุทธิ์ ย่อมสมควรที่จะมีโอกาสร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้น เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์นั้น

4.4.2 การยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีซ้อนระหว่างบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอด้วยกัน

การยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น มาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้กำหนดให้คำร้องเกี่ยวกับผู้ต้องรับโทษอาญาคนหนึ่ง ในคดีหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียว¹⁶ ซึ่งหมายความว่า บุคคลผู้มีสิทธิร้องขอรื้อฟื้นคดี เมื่อยื่นคำร้องไปแล้ว จะมายื่นคำร้องอีกครั้งไม่ได้

¹⁶ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526. มาตรา 18. บัญญัติว่า “คำร้องเกี่ยวกับผู้ต้องรับโทษอาญาคนหนึ่ง ในคดีหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียว”.

ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 4088/2546 เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2541 ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ศาลวินิจฉัยว่า ผู้ร้องไม่มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดแสดงว่าผู้ร้องไม่ได้กระทำความผิด มีคำสั่งให้ยกคำร้อง

ต่อมาวันที่ 15 มิถุนายน 2543 ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่อีก โดยอ้างเหตุว่าพยานบุคคลของโจทก์เบิกความเท็จในทำนองปรักปรำผู้ร้อง โดยปราศจากมูลความจริงทั้งพยานเอกสารก็ไม่ชอบด้วยกฎหมาย บัดนี้ผู้ร้องมีพยานใหม่ที่จะนำสืบให้เห็นว่าพยานโจทก์เป็นพยานเท็จอย่างไร และคำรับสารภาพของผู้ร้องในชั้นจับกุมก็เป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ศาลวินิจฉัยว่า ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่พ.ศ. 2526 มาตรา 18 บัญญัติว่า "คำร้องเกี่ยวกับผู้ต้องรับโทษอาญาคนหนึ่งในคดีหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียว" ดังนั้นเมื่อข้อเท็จจริงได้ความตามสำนวนว่า ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาคดีนี้ขึ้นพิจารณาใหม่มาครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2541 และศาลมีคำสั่งให้ยกคำร้อง คำสั่งดังกล่าวถึงที่สุดไปแล้ว ผู้ร้องไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาคดีนี้ขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้อีก ต้องห้ามตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว¹⁷

จากคำพิพากษาฎีกาข้างต้น เห็นได้ว่า เมื่อมีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีสำหรับจำเลยคนหนึ่งคนใดไปแล้ว ต่อมา หากมีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีเพื่อจำเลยคนเดิมนั้นอีก ไม่ว่าจะด้วยเหตุใดก็ตาม ศาลสามารถยกมาตรา 18 ยกคำร้องนั้นได้

ดังนั้น หากกรณีมีการยื่นคำร้องซ้อนกันของบุคคลผู้มีสิทธิตามมาตรา 6 เนื่องจากกฎหมายกำหนดเพียงให้ยื่นได้ครั้งเดียว โดยไม่ได้ระบุว่าจะยื่นโดยบุคคลใดก็ตาม ซึ่งหากตีความโดยเคร่งครัดแล้ว ย่อมหมายถึงไม่ว่าผู้ยื่นคำร้องจะไม่เคยยื่นคำร้องมาก่อนเลยก็ตาม แต่บุคคลอื่นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องเช่นกัน ได้ยื่นมาก่อนแล้ว จะตัดสิทธิผู้ที่ยื่นคำร้องภายหลัง

ปัญหาที่จะเกิดขึ้นคือ เมื่อบุคคลตามมาตรา 6 คนหนึ่งคนใดยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีแล้ว จะตัดสิทธิบุคคลอื่นไม่ให้ยื่นคำร้องขอได้อีก จึงอาจเกิดกรณีที่ยื่นคำร้องขอดังกล่าว แกล้งยื่นคำร้องขอโดยทุจริตเพื่อขัดขวาง หรือกลั่นแกล้งผู้ต้องรับโทษได้

เมื่อศึกษากฎหมายต่างประเทศดังที่กล่าวมาในบทที่ 3 แล้วพบว่า ไม่มีปัญหาในเรื่องนี้เหมือนกับกฎหมายของประเทศไทย เนื่องจากประเทศเหล่านี้ ไม่ได้จำกัดการยื่นคำร้องขอไว้เพียงครั้งเดียว จึงสามารถยื่นขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้เสมอ โดยในประเทศฝรั่งเศส หากผู้ร้องมีพฤติการณ์ตามเงื่อนไขที่จะร้องขอพิจารณาคดีใหม่ ก็ย่อมที่จะยื่นคำร้องเข้ามาใหม่ได้อีก จึง

¹⁷ ศาลฎีกา. (ม.ป.ป.) คำพิพากษาฎีกาที่ 4088/2546 (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/search/index/745>. [2562, 15 พฤษภาคม].

กล่าวได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยโดยไม่จำกัด หากมีเหตุขอใหม่ก็สามารถยื่นขอหรือฟื้นคดีได้ ส่วนในประเทศญี่ปุ่น ห้ามเฉพาะคำขอที่ถูกยกไปแล้วที่ไม่สามารถยื่นขอหรือฟื้นคดีอีกได้

กรณีนี้ดังกล่าวนี้ จึงเห็นสมควรว่า ให้ประเทศไทยมีบทบัญญัติให้ชัดเจนว่า กรณีบุคคลตามมาตรา 6 คนหนึ่งคนใดยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีแล้ว จะเป็นการตัดสิทธิบุคคลอื่นไม่ให้ยื่นคำร้องขอได้อีกหรือไม่ กล่าวคือ การกระทำของบุคคลตามมาตรา 6 คนหนึ่งคนใด ถือเป็นการกระทำแทนบุคคลอื่นหรือไม่

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรแบ่งบุคคลตามมาตรา 6 ออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มของผู้ต้องรับโทษ ซึ่งก็คือบุคคลตามมาตรา 6(1) – (4) กับกลุ่มของพนักงานอัยการ ซึ่งก็คือบุคคลตามมาตรา 6(5) เพื่อบัญญัติมาตราในพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 โดยเทียบเคียงกับมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹⁸ ที่แบ่งผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาออกเป็น 2 กลุ่ม และต่างฝ่ายต่างมีอำนาจฟ้องแยกต่างหากจากกัน แต่หากพวกหนึ่งซึ่งมีบุคคลผู้มีสิทธิฟ้องคดีหลายคน เมื่อบุคคลหนึ่งฟ้องคดีแล้ว ถือว่าเป็นการกระทำแทนบุคคลอื่น

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 28. บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(1) พนักงานอัยการ

(2) ผู้เสียหาย”.

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยจะมีการพัฒนาอยู่เสมอ เพื่อให้ทันต่อยุคสมัย แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันว่า ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมสามารถเกิดขึ้นได้ ดังนั้น ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นกระบวนการที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งโดยหลักแล้ว เป็นสิ่งที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การรับรองเอาไว้โดยตลอดมาทุกฉบับ ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดังกล่าวจึงสร้างความเสียหายอย่างร้ายแรงผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น ไม่ว่าจะความผิดพลาดนั้นจะเกิดขึ้นเพราะปริมาณคดีซึ่งมีมากจนบุคลากรที่มีอยู่ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ หรือบางคดีที่มีความซับซ้อนมาก หรือเกิดจากการกระทำโดยทุจริตของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นเอง กลับแก้งหรือกล่าวหา หรือพยานหลักฐานในคดีเป็นพยานหลักฐานปลอม จนทำให้ผู้พิพากษาที่โดยหลักแล้วต้องพิจารณาพิพากษาเฉพาะแต่พยานหลักฐานที่อยู่ในสำนวนพิพากษาคดีผิดพลาดไปเนื่องจากกระบวนการที่เกี่ยวข้องก่อนหน้านั้นมีความผิดพลาด สูดท้ายแล้วทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เช่น การพิพากษาลงโทษจำเลยที่เป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้นเมื่อรัฐยอมรับและเล็งเห็นถึงความผิดพลาดดังกล่าว จึงได้มีการกำหนดมาตรการการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่แม้ว่าจะมีข้อดี หรือประโยชน์ในด้านของการให้ความยุติธรรมแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ เพื่อแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม แต่การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ก็อาจมีข้อเสียได้เช่นกัน เช่น การมีผลกระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้คดีที่ได้มีการพิจารณาพิพากษาแล้ว เป็นอันยุติ และปฏิบัติตามคำบังคับของคำพิพากษานั้น แต่อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาจะคงความศักดิ์สิทธิ์เอาไว้ได้ย่อมต้องได้รับการยอมรับจากคู่ความและประชาชนด้วย ดังนั้น หากยึดหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาโดยเคร่งครัด แล้วเกิดปัญหาว่าคำพิพากษานั้น มาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด จะยิ่งทำให้คู่ความและประชาชนเสื่อมศรัทธา และไม่ยอมรับคำพิพากษา ซึ่งจะกลายเป็นผลเสียต่อ

สังคมมากยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงต้องขอมิให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดเหล่านั้นให้ถูกต้อง แต่ต้องพยายามมิให้กระทบกระเทือนต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษามากจนเกินไปเช่นกัน

ดังนั้น การกำหนดเงื่อนไขและวิธีการที่จะร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ จึงต้องเป็นเงื่อนไขที่จำกัด และมีวิธีการที่รัดกุม เพื่อป้องกันและบรรเทาข้อเสียที่อาจมีขึ้นจากจำเลยผู้มีสุจริต ซึ่งพยายามขวนขวายหาช่องทางให้ตนเองหลุดพ้นจากคำพิพากษา

อย่างไรก็ตาม หลังจากมีมาตรการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เกิดขึ้น เนื่องจากตัวบทกฎหมายของพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ขาดความชัดเจน และขาดความครอบคลุม ซึ่งผู้วิจัยสรุปปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เพื่อทำการเสนอแนะการแก้ปัญหา ดังนี้

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับเงื่อนไขในการขอให้รื้อฟื้นคดี

ในส่วนของปัญหาเกี่ยวกับคำพิพากษาถึงที่สุด อันเป็นเงื่อนไขในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น เนื่องจากพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้กำหนดไว้ว่า คดีที่จะขอให้รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ จะต้องเป็นคดีอาญาที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลใดต้องรับโทษทางอาญา จึงไม่รวมถึงคดีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยได้กระทำความผิด แต่ให้รอลงอาญา หรือมีเหตุยกเว้นโทษด้วย ซึ่งแตกต่างกับประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี เนื่องจากกฎหมายของทั้งสองประเทศอนุญาตให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้แม้ว่าจำเลยจะไม่ได้รับโทษตามคำพิพากษาในคดีเดิม

ส่วนปัญหาว่าพยานหลักฐานใหม่ตามมาตรา 5 (3) ต้องแสดงว่าจำเลยไม่มีความผิดเท่านั้น เนื่องจากมาตรา 5(3) แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 กำหนดว่าพยานหลักฐานใหม่ที่เป็นเหตุที่จะร้องขอให้รื้อฟื้นคดีได้นั้น ต้องแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษไม่ได้กระทำความผิดเท่านั้น ไม่ได้รวมถึงกรณีที่อ้างพยานหลักฐานใหม่ เพื่อแสดงว่าผู้ต้องรับโทษควรจะได้รับโทษน้อยกว่าที่ได้รับอยู่จริงด้วย ซึ่งแตกต่างกับประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น ในประเทศฝรั่งเศสหากพยานหลักฐานใหม่ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสงสัยว่าอาจเปลี่ยนแปลงผลของคำพิพากษาในคดีเดิมได้ เพียงพอแล้วที่จะร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ประเทศญี่ปุ่นและประเทศเยอรมนีระบุชัดถึงพยานหลักฐานใหม่ ว่าผู้ต้องรับโทษควรจะได้รับโทษน้อยกว่าที่ได้รับอยู่จริง ก็เป็นพยานหลักฐานใหม่ที่จะร้องขอให้รื้อฟื้นคดีแล้ว

ปัญหาเกี่ยวกับรื้อฟื้นคดีแต่เพียงบางฐาน บางกระทงของคดี สามารถกระทำได้หรือไม่

เนื่องจากเหตุอันเป็นเงื่อนไขของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ตามกฎหมายของประเทศไทย อยู่บัญญัติอยู่ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ.

2526 ซึ่งมีอยู่ 3 เหตุเท่านั้น ไม่มีการระบุ ว่าผู้ต้องรับโทษจะสามารถขอรื้อฟื้นคดีเพียงส่วนหนึ่งส่วนใดได้หรือไม่ โดยเฉพาะในกรณีของพยานหลักฐานใหม่ ตามมาตรา 5(3) ซึ่งกำหนดไว้ว่า พยานหลักฐานใหม่ดังกล่าว ต้องแสดงว่าผู้ต้องรับโทษไม่ได้กระทำความผิด ปัญหาจึงมีว่า คำว่า “ไม่ได้กระทำความผิด” นั้น มีความหมายแคบเพียงใด จะหมายความว่าจำเลยต้องไม่ได้กระทำความผิดใด ๆ ทั้งสิ้นในคดีนั้น หรือหมายความว่าเฉพาะความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือแต่บางส่วนของคดี ซึ่งความหมายของคำว่า “ไม่ได้กระทำความผิด” นั้น ส่งผลให้เกิดปัญหาขึ้นได้ ว่าสามารถรื้อฟื้นคดีแต่เพียงบางส่วนของคดีได้หรือไม่ หากคำว่า “ไม่ได้กระทำความผิด” หมายความว่าจำเลยต้องไม่ได้กระทำความผิดใด ๆ ทั้งสิ้นในคดีนั้น จำเลยจะขอรื้อฟื้นคดีว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดแต่เพียงความผิดใดความผิดหนึ่งในคดีไม่ได้ แต่ถ้าคำว่า “ไม่ได้กระทำความผิด” หมายความว่าเฉพาะความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น จำเลยย่อมสามารถขอรื้อฟื้นคดีบางส่วนได้

ปัญหาดังกล่าวนี้อาจตามกฎหมายของประเทศที่ได้ทำการศึกษามาเปรียบเทียบมานั้น ไม่มีปัญหาเหมือนกับกฎหมายของประเทศไทย เนื่องจากประเทศเหล่านั้น ไม่ได้จำกัดว่าพยานหลักฐานใหม่ ต้องแสดงว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดเท่านั้นเหมือนอย่างกฎหมายประเทศไทย โดยในประเทศฝรั่งเศส เพียงแสดงให้เห็นถึงความสงสัยว่าจะเปลี่ยนแปลงคำตัดสินเดิมได้ก็ร้องขอรื้อฟื้นคดีได้แล้ว ในประเทศญี่ปุ่นและประเทศเยอรมนีก็กำหนดชัดเจนว่า เพียงทำให้บุคคลนั้นได้รับโทษน้อยลงก็เพียงพอแล้ว

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดี เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม

เนื่องจากมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 กำหนดเหตุที่จะขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้ 3 เหตุ ซึ่งไม่รวมถึงเหตุเรื่องการทุจริตของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม มีเพียงเหตุรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่เท่านั้น ที่อาจเทียบเคียงได้ ว่าการที่จำเลยถูกฟ้องคดีโดยทุจริต หรือการทุจริตต่อเจ้าพนักงาน อาจถือเป็นพยานหลักฐานใหม่ที่จะร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดี ซึ่งแตกต่างไปจากกฎหมายของต่างประเทศ ในประเทศญี่ปุ่นกำหนดว่าเมื่อผู้พิพากษา พนักงานอัยการ หรือตำรวจเป็นผู้กระทำการทุจริตต่อหน้าที่ ให้ถือเป็นเหตุที่จะขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ประเทศเยอรมนียอมให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ หากมีการทุจริตของผู้พิพากษา หรือผู้พิพากษาสมทบ และประเทศสหรัฐอเมริกา สามารถยกความไม่ยุติธรรมหรือความลำเอียงของคณะลูกขุน หรือศาล หรือการละเมิดไม่ปฏิบัติตามกฎหมายของศาล ขึ้นเป็นเหตุในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณา

ใหม่ได้ กล่าวโดยสรุป การทุจริตของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม เป็นเหตุสำคัญที่หลายประเทศยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับผู้มีสิทธิขอให้อัยการรื้อฟื้นคดี

ในส่วนของปัญหาเกี่ยวกับผู้มีสิทธิขอให้อัยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น ผู้วิจัยแยกพิจารณา 2 กรณี คือ กรณีการยื่นคำร้องขอให้อัยการรื้อฟื้นคดีอาญาแทนตามมาตรา 6(4) ต้องเป็นกรณีผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตายเท่านั้น และกรณีการยื่นคำร้องขอให้อัยการรื้อฟื้นคดีซ้อนระหว่างบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอด้วยกัน

กรณีการยื่นคำร้องขอให้อัยการรื้อฟื้นคดีอาญาแทนตามมาตรา 6(4) ต้องเป็นกรณีผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตายเท่านั้น เนื่องจากมาตรา 6(4) แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 กำหนดกรณีบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด ถึงแก่ความตายก่อนยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดี บุคคลที่มีสิทธิในการยื่นคำร้องขอคือ ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาดังนั้นหากผู้ต้องรับโทษเป็นคนโสด ไม่ได้สมรส หรือมีการหย่าร้างมาแล้ว ไม่มีบุตร และบุพการีเสียชีวิตไปก่อนแล้ว ต่อมาบุคคลนั้นเสียชีวิต จะไม่มีบุคคลใดสามารถยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีได้เลย ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายของต่างประเทศที่ได้มีการบัญญัติรองรับไว้แล้ว กล่าวคือ ประเทศฝรั่งเศส ยังมีผู้รับมอบอำนาจ ประเทศญี่ปุ่นมีญาติสืบสายโลหิต และพี่น้องของผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด ประเทศเยอรมนีมีผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ญาติ รวมถึงพี่น้องของผู้ต้องรับโทษซึ่งถึงแก่ความตาย และประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีทั้งผู้พิพากษา พนักงานอัยการ คู่ความในคดีนั้น ผู้แทน หรือบุคคลที่ได้รับมอบอำนาจ

ปัญหาอีกประการของมาตรา 6(4) บุคคลตามมาตราดังกล่าวนี้ จะยื่นคำร้องขอได้เฉพาะกรณีที่ผู้ต้องรับโทษถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้องเท่านั้น ไม่ได้รวมถึงกรณีอื่นที่ผู้ต้องรับโทษมิได้ถึงแก่ความตาย แต่ไม่สามารถมาขึ้นคำร้องได้ ซึ่งแตกต่างจากประเทศฝรั่งเศสและประเทศญี่ปุ่น โดยในประเทศฝรั่งเศส นอกจากกรณีผู้ที่ถูกศาลพิพากษาถึงแก่กรรมแล้ว ยังรวมถึงกรณีเป็นบุคคลสาบสูญ ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่น รวมถึงกรณีที่บุคคลนั้นอยู่ในสภาพจิตไม่ปกติด้วย

กรณีการยื่นคำร้องขอให้อัยการรื้อฟื้นคดีซ้อนระหว่างบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอด้วยกันนั้น เนื่องจากมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้กำหนดให้การยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีอาญานั้น ยื่นได้เพียงครั้งเดียว ทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้ว่า บุคคลตามมาตรา 6 คนหนึ่งคนใดยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีแล้ว จะเป็นการตัดสิทธิบุคคลอื่นไม่ให้ยื่นคำร้องขอได้อีกหรือไม่ กล่าวคือ การกระทำของบุคคลตามมาตรา 6 คนหนึ่งคนใด ถือเป็นกรกระทำแทนบุคคลอื่นหรือไม่ ซึ่งกฎหมายของต่างประเทศไม่มีปัญหาในเรื่องนี้ เนื่องจากประเทศเหล่านี้ ไม่ได้จำกัดการยื่นคำร้องขอไว้เพียงครั้งเดียว จึงสามารถยื่นขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้เสมอ

โดยในประเทศฝรั่งเศส ถ้ามีเหตุที่จะขอใหม่ได้อีก จึงกล่าวได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยโดยไม่จำกัด หากมีเหตุขอใหม่ก็สามารถยื่นขอหรือฟื้นคดีได้ ส่วนในประเทศญี่ปุ่น ห้ามเฉพาะคำขอที่ถูกยกไปแล้วที่ไม่สามารถยื่นขอหรือฟื้นคดีอีกได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ในส่วนของปัญหาเกี่ยวกับคำพิพากษาถึงที่สุด อันเป็นเงื่อนไขในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น เนื่องจากพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้บัญญัติไว้ว่า

เดิม มาตรา 5 "คดีใดที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลใดต้องรับโทษอาญาในคดีนั้นแล้ว อาจมีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้ เมื่อปรากฏว่า

(1) พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

(2) พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (1) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

(3) มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ไม่ได้กระทำความผิด"

เมื่อศึกษาแล้ว เห็นควรแก้ไข ดังนี้

ใหม่ มาตรา 5 "คดีใดที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลใดต้องรับโทษอาญาในคดีนั้นแล้ว ไม่ว่าบุคคลนั้นจะได้รับโทษอาญานั้น หรือมีเหตุอันชอบด้วยกฎหมายทำให้บุคคลนั้นไม่ต้องรับโทษอาญานั้นหรือไม่ก็ตาม อาจมีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้ เมื่อปรากฏว่า..."

กรณีพยานหลักฐานใหม่ ต้องแสดงว่าจำเลยไม่มีความผิดเท่านั้นตามมาตรา 5(3) ควรบัญญัติให้ครอบคลุมถึงกรณีพยานหลักฐานที่แสดงว่าจำเลยควรจะได้รับโทษน้อยกว่าที่ได้รับอยู่จริงด้วย

ดังนั้นจึงควรแก้ไขในมาตรา 5 (3) เป็นดังนี้

ใหม่ มาตรา 5 "คดีใดที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลใดต้องรับโทษอาญาในคดีนั้นแล้ว อาจมีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้ เมื่อปรากฏว่า...

(3) มีพยานหลักฐานใหม่อันขัดแย้งและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิด **หรือมีเหตุยกเว้นโทษ หรือมีเหตุให้ได้รับโทษน้อยลง**"

2. ในส่วนของปัญหาเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีแต่เพียงส่วนหนึ่งส่วนใดของคดีนั้นเมื่อศึกษาแล้ว เห็นควรแก้ไขโดยเพิ่มวรรค 2 ในมาตรา 5 ดังนี้

ใหม่ มาตรา 5 "คดีใดที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลใดต้องรับโทษอาญาในคดีนั้นแล้ว อาจมีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้ เมื่อปรากฏว่า...

ทั้งนี้ การขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ตามความในวรรคแรกนั้น แม้เป็นการขอรื้อฟื้นคดีแต่เพียงส่วนหนึ่งส่วนใดของคดี ท่านว่าย่อมสามารถกระทำได้"

3. ในส่วนของปัญหาเกี่ยวกับการทุจริตของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมนั้น เมื่อศึกษาแล้ว เห็นควรว่าบัญญัติให้การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเป็นเหตุที่จะขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในมาตรา 5 ด้วย ดังนั้นจึงควรแก้ไขโดยเพิ่มมาตรา 5 (4) ดังนี้

ใหม่ มาตรา 5 "คดีใดที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลใดต้องรับโทษอาญาในคดีนั้นแล้ว อาจมีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้ เมื่อปรากฏว่า...

(4) เจ้าพนักงานของรัฐในคดีนั้น ภายหลังมีพยานหลักฐานพิสูจน์ได้ว่าปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ"

4. ในส่วนของปัญหาเกี่ยวกับบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด ถึงแก่ความตายก่อนยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดี ตามมาตรา 6 (4) บุคคลที่สามารถยื่นคำร้องขอได้ในกรณีเช่นนั้น เนื่องจากพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้บัญญัติไว้ว่า

เดิม มาตรา 6 "บุคคลดังต่อไปนี้ไม่มีสิทธิยื่นคำร้อง

(1) บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

(2) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นเป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ

(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

(4) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง หรือ

(5) พนักงานอัยการในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม"

เมื่อศึกษาแล้วเห็นว่าควรบัญญัติให้ครอบคลุมถึงผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้ต้องรับโทษ และญาติพี่น้องด้วย ดังนั้นจึงควรแก้ไขในมาตรา 6 (4) ดังนี้

ใหม่ มาตรา 6 "บุคคลดังต่อไปนี้ไม่มีสิทธิยื่นคำร้อง...

(4) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน หรือผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันกับบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง หรือ..."

กรณีบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด ถึงแก่ความตายก่อนยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดี ตามมาตรา 6(4) ควรเพิ่มกรณีของการที่ผู้ต้องรับโทษตกเป็นบุคคลสาบสูญ และอยู่ในสภาพจิตไม่ปกติเข้าไปด้วย นอกเหนือจากกรณีถึงแก่ความตาย ดังนั้นจึงควรแก้ไขในมาตรา 6 (4) เป็นดังนี้

ใหม่ มาตรา 6 "บุคคลดังต่อไปนี้ไม่มีสิทธิยื่นคำร้อง...

(4) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตาย หรือตกเป็นบุคคลสาบสูญ หรือวิกลจริตก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง หรือ..."

กรณีของการยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีซ้อนระหว่างบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอด้วยกันนั้น เนื่องจากพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้บัญญัติไว้ว่า

เดิม มาตรา 18 “คำร้องเกี่ยวกับผู้ต้องรับโทษอาญาคนหนึ่งในคดีหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียว”

เมื่อศึกษาแล้ว เห็นควรจะต้องมีบทบัญญัติแบ่งบุคคลตามมาตรา 6 ออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มของผู้ต้องรับโทษ ซึ่งก็คือบุคคลตามมาตรา 6(1) – (4) กับกลุ่มของพนักงานอัยการ และกำหนดให้การยื่นคำร้องขอของบุคคลในแต่ละกลุ่มนั้น เป็นการกระทำที่แยกต่างหากจากกัน แต่หากพวกหนึ่งซึ่งมีบุคคลผู้มีสิทธิหลายคน เมื่อบุคคลหนึ่งยื่นคำร้องขอแล้ว ถือว่าเป็นการกระทำแทนบุคคลอื่น ดังนั้นจึงควรแก้ไขโดยเพิ่มวรรค 2 ในมาตรา 18 เป็นดังนี้

ใหม่ มาตรา 18 "คำร้องเกี่ยวกับผู้ต้องรับโทษอาญาคนหนึ่งในคดีหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียว

การยื่นคำร้องของบุคคลใน (1) (2) (3) และ (4) แห่งมาตรา 6 ไม่ตัดสิทธิตามวรรคแรก แห่งมาตรานี้ของพนักงานอัยการผู้เป็นบุคคลในมาตรา 6(5) ที่จะยื่นคำร้อง"

บรรณานุกรม

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560
ประมวลกฎหมายอาญา
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

หนังสือ

กมลชัย รัตนสกววงศ์. (2537). *หลักกฎหมายปกครองเยอรมัน : พื้นฐานความรู้ทั่วไป*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

โกศล โสภาคย์วิจิตร. (2550). *การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ, คณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ และคณะอนุกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรม. (2558). *หลักนิติธรรม The Rule of Law ความหมาย สาธารณสำคัญ และผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เจริญรัฐการพิมพ์.

คณิต ณ นคร. (2540). *รวมบทความด้านวิชาการ*. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร.

น้ำแท้ มีบุญสร้าง. (2554). *กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุทรไพศาล.

บรรเจิด ลิงคะเนติ. (2558). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2554). *กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญา และลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2539). *พระราชสถานะและพระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญ*. สารานุกรมไทยฉบับกาญจนาภิเษก. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- มารุต บุญนาค. (2550). *สิทธิขั้นพื้นฐานในคดีอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2543). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สุพร อิศรเสนา. (2540). *การขอพิจารณาคดีใหม่ พ.ร.บ. รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่การทำหนังสือทูลเกล้าถวายฎีกา* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ.
- หยุด แสงอุทัย. (2560). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วารสาร / บทความ

- คมกริช ดิษฐเจริญ และจารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์. (2560). "แพะในคดีอาญากับปัญหาการรื้อฟื้นคดี : ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่". *วารสารร่วมพฤษ์ มหาวิทยาลัยเกริก*, 35(3).
- ทวีโชค ไข่มุกด์. (2559). "การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายนิรโทษกรรมของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2549". *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 7(1).
- นิพนธ์ ใจสำราญ, ศรศักดิ์ กุลจิตติบวร, นเรศ กลิ่นสุคนธ์, ชัยพร ควรอักษร, มณฑล ขอดรัก, อิศราวรรณสวาท, ชยีน สุนทรสิงคาร และมนุเชษฐ์ โรจนศิริบุตร. (2554). "ระบบศาลสหราชอาณาจักร". *วารสารกฎหมายเปรียบเทียบศาลยุติธรรม*, 3(3). หน้า 143 - 147.
- บัญญัติ สุชีวะ. (2507). "ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย". *ดุลพาท*, 11.
- พงษ์ธร ชาญญศิริ. (2552). บทบาทของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาเชิงบูรณาการ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*, 1 (1).
- มารุต บุญนาค. (2518). การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่. *วารสารทนายความ*, 17.
- _____. (2513). ฆะตกรรมของจำเลยผู้บริสุทธิ์. *บทบัญญัติ*, 27.

ขงยศ เอี่ยมทอง. (2555). "หลักอินทภาษ หลักแห่งความยุติธรรม". *คู่มือ*, 59(3).

วัน สุวรรณพงษ์. (2560). "พุทธธรรมกับหลักวิชาชีพสำหรับทนายความ". *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาจุฬาลงกรณแก่น*, 4(1).

วิทยานิพนธ์

คณิน วงศ์ใหญ่. (2549). *ปัญหาในการตีความพยานหลักฐานใหม่ ศึกษาเปรียบเทียบการรื้อฟื้นการดำเนินคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่กับการสอบสวนซ้ำ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์. (2554). *การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ : ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ยุพาวดี ปานช่วย. (2557). *การอภัยโทษ : ศึกษาหลักการพิจารณาตัวผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลและนโยบายทางอาญา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

สันทัต สุจริต. (2527). *การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฐานข้อมูลออนไลน์

กำชัย จงจักรพันธ์. (2557). *หลักนิติรัฐ VS หลักนิติธรรม* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.thaiihdc.org/web/index.php?option=com_content&view=article&id=1107:-vs-&catid=16:2557-06-25-06-51-47&Itemid=23

คณิต ฅ นคร. (2560). "ครูจอมทรัพย์ แสนเมืองโคตร" กับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://www.matichonweekly.com/special-report/article_73173.

- ประธาน วัฒนวานิชย์. (ม.ป.ป.) *กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม : แนวความคิดด้านรัฐสวัสดิการ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.scribd.com/doc/40390958/Nitisat-Journal-Vol-9-Iss>
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (ม.ป.ป.) *สิทธิ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://web.krisdika.go.th/data/activity/act326.pdf>
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (ม.ป.ป.) *สิทธิ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.royin.go.th/dictionary/>
- สมลักษณ์ จัดกระบวนพล. (2559). *คดีสำคัญๆ กับสถาบันศาลยุติธรรมไทย โดย สมลักษณ์ จัดกระบวนพล* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://www.matichon.co.th/columnists/news_219050.
- สุทธมา พิพัฒน์พิบูลย์. (2556). *การล้างมลทิน : กรณีผู้ถูกลงโทษทางวินัย*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.ocsc.go.th/sites/default/files/attachment/page/langmontin_p_ma.pdf.
- สุรัชย์ ศรีสารคาม. (ม.ป.ป.) *บทความเกี่ยวกับหลักนิติธรรม* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=1292.
- สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย. (2556). *หลักนิติธรรม ความหมาย สำคัญ และผลของการฝ่าฝืน* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.lrc.go.th/th/?p=5716>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). *การนิรโทษกรรม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://library2.parliament.go.th/ejournal/content_af/2559/jan2559-4.pdf.
- สำนักงานอัยการสูงสุด. (ม.ป.ป.) *วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.ago.go.th/vision.php>.
- ศาลฎีกา. (ม.ป.ป.) *คำพิพากษาฎีกาที่ 5038/2533* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/search/index/2393>.
- _____. (ม.ป.ป.) *คำพิพากษาฎีกาที่ 4088/2546* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/search/index/745>.
- _____. (ม.ป.ป.) *คำพิพากษาฎีกาที่ 3863/2552* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/search/index/366>.
- _____. (ม.ป.ป.) *คำพิพากษาฎีกาที่ 4112/2556* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/search/index/182>.

- _____. (ม.ป.ป.) คำพิพากษาฎีกาที่ 9284/2559 (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/search/index/38>.
- _____. (ม.ป.ป.) ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/search>.
- เอกชัย อุทธิยา. (2552). *หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.l3nr.org/posts/297876>.
- Addnine ดิกชันนารี. (2561). REHABILITATION. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.addnine.com/web/dict/search/rehabilitation>.

เอกสารอื่นๆ

- กานแก้ว ปัญญาไทย, พีรพล สีนมา และสุข นุปผา. (2560). *การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ*. ตาก: วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น.
- คณิง ฉายไชย. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชวลิต รำจวนจร. (2557). *หลักนิติธรรมกับพันธกิจการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาขององค์กรอัยการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- บรรหาญ จงเจริญประเสริฐ. (2557). *ความสัมพันธ์ระหว่างหลักนิติธรรมและนิติรัฐ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2557). *หลักการการรื้อฟื้นคดีอาญาระดับสากลและประเทศฝรั่งเศส*. เอกสารประกอบการสัมมนาการปฏิรูปกฎหมาย.
- เปรมสิริ เจริญผล. (2561). *การประกอบสร้างหลักนิติธรรมภายใต้รัฐธรรมนูญ 2550 : ข้อถกเถียงของคณะกรรมการกร่างรัฐธรรมนูญและสภาร่างรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2550*. รายงานการประชุมวิชาการสาขานิติศาสตร์ระดับชาติครั้งที่ 1 หัวข้อ “ระบบกฎหมายไทย : ปฏิรูป / เปลี่ยนผ่าน / ปฏิสังขรณ์” จัดโดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มนัส ซอศรีสาคร. (2555). *ปัญหาและข้อขัดข้องในการพิจารณาคดีต่อเนื่องของศาลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม.

- เรวัตร์ จันทร์ประเสริฐ. (2557). *องค์กรอัยการกับหลักนิติธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- วุฒิพงษ์ วิบูลย์วงศ์. (2556). *หลักนิติธรรมกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2557). *คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สันทัต สุจริต. (2550). *การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยอ้างเหตุพยานหลักฐานใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สุรพันธ์ บุรานนท์. (2557). *หลักนิติธรรมกับองค์กรตุลาการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

- John N. Ferdico. (2012). *Criminal Procedure For The Criminal Justice Professionnal*. Boston: Cengage Learning.
- Brandon Barnett. (ม.ป.ป.) *Double Jeopardy, OJ Simpson and the New Knife* (Online). Available: <https://www.bhwlawfirm.com/oj-simpson-knife-double-jeopardy>.
- Court Listener. (ม.ป.ป.) *Illinois V. Aleman* (Online). Available: <https://www.courtlistener.com/opinion/2036284/people-v-aleman>.
- David S. Rudstein. (2005). *A Brief History of the Fifth Amendment Guarantee Against Double Jeopardy*. (Online). Available: <http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1209&context=wmborj>.
- European Court of Human Rights. (ม.ป.ป.) *European Convention on Human Rights* (Online). Available: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf.
- Find Law. (ม.ป.ป.) *United states V. Felix* (Online). Available: <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/503/378.html>.
- Findlaw. (ม.ป.ป.) *United states v. Zuno Arce*. (Online). Available: <https://caselaw.findlaw.com/us-9th-circuit/1432523.html>.

Justia US Supreme Court. (๓.๑.๑.) *Marbury v. Madison* (Online). Available: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/5/137>.

Legal Information Institute. (๓.๑.๑.) *Due Process*. (Online). Available: <https://www.law.cornell.edu/constitution-conan/amendment-5/due-process>.

Shigemitsu Dando. (๓.๑.๑.) *Japanese Criminal Procedure* (Online). Available: <http://www.gbv.de/dms/spk/sbb/toc/473002264.pdf>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายวิภัทร์ ฉัตรไชยเดช
วันเดือนปีเกิด	31 พฤษภาคม พ.ศ. 2532
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2550	โรงเรียนอัสสัมชัญ
พ.ศ. 2554	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2556	เนติบัณฑิตไทยสมัยที่ 66 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่ง เนติบัณฑิตยสภา
ประวัติการทำงาน	
ปัจจุบัน	ทนายความ